

secolul 20

REVISTĂ DE LITERATURĂ UNIVERSALĂ @Asociația Ziaristilor Independenți din România

REVISTĂ
DE
LITERATURĂ
UNIVERSALĂ

Editată de

UNIUNEA SCRITORILOR DIN RPR

București, Redacția: Casa Scriitorilor,

Calea Victoriei, 115, tel. 16.79.22

Ad-ția: Șos. Kiselaț, 10, tel. 18.63.99

Apare lunar

Coperta noastră :

«Pescuit la răsăritul soarelui» de
VICTOR CUPȘA

SUMAR

Nr. 8 (anul II) — August 1962

Pag.

VALERI PETROV:

Toamnă blândă, versuri,

în românește de Mihai Dragomir 4

SERGHEI ANTONOV:

Alionka, povestire,

în românește de Ștefana Velisar

Teodoreanu și Valentina Basarab 10

Sinteze și profiluri

TUDOR VIANU:

Conceptul de literatură

universală

62

MIHAI NOVICOV:

Vera Panova și «Romanul

sentimental»

64

	Pag.
VERONICA PORUMBACU: <i>Lirica nordică</i>	70
A. E. BACONSKY: <i>A. Lundkvist</i>	79

★

A LUNDKVIST: <i>Poeme</i> , în românește de A. E. Baconsky și Petre Stoica	87
---	----

De vorbă cu:

SERVANDO CABRERA MORENO — la București

EFIM DOROS — la Moscova

WILLIAM FAULKNER

89

★

WILLIAM FAULKNER: <i>Conacul</i> , roman, partea I-a, în românește de Fănuș Neagu și Aurora Leicand	105
--	-----

Imaginea prezentului în lume

Zăcămintul cel mare (Novli Mir); *Tinerețe* (Roman Gazeta);
Realismul necesar (Partisans); *Chibernetica și omul «minimal»*;
O telegramă urgentă; *Doamna Bovary*, străbuna noului val?;
O carte de teorie a artei; *Procesul literaturii de opoziție din*

R.F.G.; Rădăcinile zorilor; J. B. Priestley, eseist; Crónica
unei insule.

174

Ecouri românești

Cu ochi de prieten (Teatrul «Mășterul Manole» în Polonia 205

Prezentarea artistică:
EUGEN MIHĂESCU

A. SKIRUTITE (U.R.S.S.)

Pescari

TOAMNĂ
BLÂNDĂ

(fragmente)

Deci iar, sîntem familia întreagă,
 în Sofia, în casa noastră dragă.
 S-a dus vacanța de pe litoral.
 Balconu-i plin de verde vegetal
 și, într-un ciob, găcind puțin pămînt,
 a înflorit, adusă doar de vînt
 din neștiute depărtări de lume,
 o nepoștită floare fără nume.
 Și-n casă parcă s-a schimbat un rost,
 deși e totu-așa precum a fost,
 precum cu toții o aveam în minte,
 Dar roata vieții-aleargă înainte
 pe crugul ei în veci neabătut.
 Valizele nici nu le-am desfăcut
 și fata noastră-a și fugit afară,
 căci vocea i se-aude-acum, sprințară,
 chemînd un cartier întreg la sfat
 să-i vadă melcii cîți i-a adunat;
 soția-ncepe lucrul ei prin casă
 și-odaia mea de lucru, răcoroasă,
 mă-ntîmpină cu vechiul ei birou.
 Și-asa, tăcut, încep poemul nou,
 cu foșnet de tristeți în anotimp;
 stă telefonul mut de-atîta timp,
 mașina mea de scris stă prăfuită —
 și-acest poem o vară nesfîrșită
 — o vară? toată viața! — l-am mocnit.
 .....
 Aud cîntînd — dzin, dzin — un fierăstrău,
 la radio tot umblă un vecin,

și eu privesc, în ceasu-acesta lin,
 în toamna calmă, blîndă, de visare,
 la jocul blind al pruncilor, ce-mi pare
 doar visul lor, în care s-ar juca.
 Văzduhu-i moale, ca o catifea,
 și frunza toamnei cade-atît de-alene
 pe galbenele frunzelor troiene
 încît, privind, îmi pare că nicicînd
 în toamna-aceasta blîndă luminînd
 nu poate fi vreun om de rău în stare...
 Dar liniștea e-atît de-îngelătoare!
 La radio-iurnal, din nou aud
 de morți, cruzimi, pămînd de sînge ud,
 și din portret privește iar spre mine
 un om ce-n dinți garoafa roșă-o ține.
 O, roșia mea floare! Te-au săpat
 dușmanii-n pieptul tînar și curat!
 Și florile răsar însîngerate
 pe-un piept, pe-un altul, tinere, de frate!
 Pe cîți dușmanul glonte i-a cosit,
 și cîți fără de urmă au pierit!
 «Nu moare cel căzut în lupta sfîntă
 a libertății!» Știu, așa se cîntă,
 dar ei și-acuma mor! În închisori,
 sperînd, luptînd, crezînd în noi, ei mor!
 Și-atunci, de ce am chef de-atîta vorbă,
 de ce avem cu toții chef de vorbă,
 cu buze strînse, suflete de-avar,
 să drămuim succesul pe cîntar,
 să ne-mpărțim și posturi și bucate,
 cînd din planeta noastră jumătate
 se zbate azi în sînge și viltoare,
 și fîpă, urlă, tremură, și moare?
 Din amintiri s-au șters, dintre dureri,
 imaginile vii pînă mai ieri?
 Italia... Mulțimea adunată
 și risipită, apoi, dintr-odată
 de-un jet de anilină orbitoare...
 Văpsea atot-puternică, se pare,
 căci bogătașii știu că robul lor,
 truditul, nesupusul muncitor,

la Unu Mai mulțimile-ntrunite
n-au garderobe bine garnisite,
ci doar un rînd, de zece de ori spălat,
întors, cirpit, cu ani și ani purtat,
și lustruit la guler și la coate.
Și el, stăpînul, știe-aceste toate
și mitingul l-împrăștie ușor,
ca și un critic dur, necrușător,
să recunoască: e democrație!
Și-n piața înroșită și pustie
trec fanțoși poliștiști, rînd cu rînd,
sau jeepuri militare claxonînd
și, dacă nu s-ar ține de curea,
de ris, desigur, falca le-ar cădea!
O, risu-acesta? Ți-a rămas străin?
Nu! N-am să-l uit! Văpseana de-anilin
și mie-aici, în inimă, o pată
pe totdeauna mi-a lăsat, roșcată.
Și dacă ați în roșu ard, încins,
da, și de-aici culoarea s-a aprins,
și de la mii de fapte-ngemănate.
Și nici nu pot, și nu le vreau uitate,
orice-aș gîndi — o spun acum pe șleau —
eu nici nu pot să uit, și nici nu vreau.
Căci cum se stinge clocotul în mine,
ca la apel în clipa-aceea vine
cîte-un « amic » cu zîmbetul de miere,
mă ia de braț, se pierde de plăcere,
și-mi spune, lămurindu-mi versul ce-i,
că sînt poet, deși m-am dat « cu ei ».
În primul rînd, surîsul lui subțire
și vorba « ei » mă fac să-mi ies din fire.
Apoi, ispita asta, cît n-aș vrea,
strecoară-o rădăcină-n mintea mea
ce se afundă-ncet, cu dibăcie:
« Da, omul are gust la poezie.
Deși dușman, e-un om de gust, citit! »
Și-așa, pe nesimțite, s-au ivit
mirajele-nfrățirii dintre clase,
dușmani cu gusturi noi, nedușmănoase! . . .

« Dzin, dzin! Dzin. dzin! » În vers agitatoric
am lunecat! Și-am vrut ca neretoric,
suav, discret să-mi fie versu-acum!
Dar nu-i nimic! Privește țara cum
se-nalță-n bucurii și înflorire
ce le simțim abea prin presimțire:
o-ntreagă ți, călătorind spe casă,
te-am străbătut, o, țara mea mănoasă,
și vinul tău de toamnă, dulce, blînd,
m-a îmbătat, un cîntec murmurînd.
O, cît mă bucur astăzi cînd te văd
cu prunii tăi, plecați de galben rod,
cu case roșii care-mi ies în cale,
Cu vuiet de tractoare, cu furnale,
cu lacuri mari, de-acumulare-n munți
ducînd pe valuri nourii cărunți.
Cămărilor din inimă mi-s pline
de visurile tale, și de tine!
Ce dragă-mi ești, Bulgarie frumoasă!
Ca pîinea bună, proaspătă, de masă,
ea apa ne-ncepută din ulcioare,
și simplă ca un lujer zvelt de floare!
Atît de-adînc mă simt al tău mereu,
și-atît de-adînc te simt, pămîntul meu!
Pe fiul ce se-ntoace iar la tine,
din pribegii prin țări și țări străine —
primește-l, cîntă-i cîntecul tău iar...
Trec cîntece cu Sena, și dispar,
și moda, trîmbițată-o clipă, piere,
se șterg atîtea chipuri efemere
la strigătul din inimă țîșnit:
O, țara mea! Și las, nestăpînit,
anume las poemul să se-avînte
la întîmplare-n voia lui să cînte
căci versul e din inimă, și știu
că și pîrîul limpede, zglobiu,
ajunge la cîmpie, la lărgime.
La fel, săltînd pe undele de rime,
cu tril de păsări și cu grai vioi,
în mlădieri și stropi de spume moi,
și versul meu în ape-o să cuprindă

În limpezimea lui, ca-ntr-o oglindă,
ceva din chipul tău nemuritor.
Și pîn' la cel din urmă cititor
va duce-n suflet raza tinerească
făcînd întotdeauna să-nflorească
din florile iubirii, cea mai rară.

.....
E-aceeași țară, ce-o privim în față,
în clocot nesecat, cu-o altă viață,
cu gînduri mari, cu piscuri de furnale,
spre soare, prin vîzduh, tăindu-și cale ?
E-aceeași țară ? Schele cresc, gigante,
semnalizează-autobasculante
ce-n noapte pe șosele forfotesc.
Și văd, venite dintr-un sat turcesc,
mai ieri cu vâl pe față-acoperite,
cum fetele de veghe, neclintite,
împart în toată țara kilowați.
Toți nervii parcă-mi sînt electrizați
și glasul meu, în zbor de ciocîrlie,
aș vrea să se repeadă spre țările :
— Bulgarie, te-nalță spre lumină !
Tu, smulsă ieri din beznă și din tină,
trimite, case noi să-nalțe-n șir,
un inginer în vechiul Diarbekir,
unde-a pierit străbunul, fără hrană,
nevrînd să-ndure gheara otomană !
Să-ți ducă slava peste larg de lume
rapsozi purtînd și azi ghiaure nume,
poezii să-ți slăvească-n versuri graiul
și bucuria, visele, și traiul,
și cîntă în auxul tuturor
străvechiul cînt « Polegnal'î Todora »
plecat de-aici, din curtea cu răchiți,
ca să-l asculte, palizi și uimiți,
în sobrele, stilatele lor medii,
tot felul de baroni, și conți, și lady,
rămăși cu gîndul undeva pierdut
deși în sală cîntecu-a tăcut
și doar, de plecăciune legănate,
răsună-n clinchet sălbile bogate,

cînd fetele salută, surîzînd . . .

.....
Și-așa, de la etajul doi, în seară
privesc, prin geamul larg deschis, afară,
la ciobu-n care-avînd puțin pămînt
a înflorit, adusă doar de vînt,
o floare fără nume, nepoftită.

Și-asemeni ei, gingașă, liniștită,
o duioșie-n mine s-a trezit.

Ca oaspetele-acesta nepoftit
aș vrea în vaza inimii să-și crească,
în toamna blîndă și prietenească,
imense flori iubirea, — aplecate
pe funia cu rufele spălate,
pe convorbirea dintre « da » și « nu »,
asupra jalei ce se abăt看

în vechea melodie « Lină-Leană »

(O lacrimă s-a și ivit pe geană
cînd îl ascult, cînd îl ascultă-oricine . . .)

S-a înnoptat, s-a-ntunecat de-a bine
și « Lină-Leană » -a amușit pe drum.

În întuneric se aude-acum

— Ei, unde-i ? — spune-un om — s-a și ascuns ?

— Ia, uite-l ! — o femeie i-a răspuns,
și-n fața casei noastre, deodată,
se-adună lume, emoționată.

— Ei, unde e ? — întreb de la fereastră.

Și mă cuprinde vremea-aceasta-a noastră,
mă văd citînd în stele din vechimi,
scrutînd întunecatele-înălțimi,
iar corul antic, cei de jos, arată
cu mîinile spre-o stea îndepărtată.

Și iată că-n adîncul fără ȳare,
în universul fără de hotare,
prin bolțile cerești, de beznă grea,
plutește printre stele-o mică stea :
un sputnic nou alunecă pe-orbită !

În romînește de
MIHU DRAGOMIR

Scritorul sovietic Serghei Petrovici Antonov, cunoscut cititorilor români, s-a născut în 1915 la Leningrad. În 1938 a absolvit Institutul de căl ferate, lucrând ulterior ca inginer de drumuri și profesor. Prima povestire, intitulată *Primăvara*, îi apare în 1947 în revista *Zvezda* din Leningrad. În 1948, publică o altă povestire, *Lena*, precum și volumul de reportaje *Tamara Șkurko*. De atunci, desfășoară o activitate literară neîntreruptă, publicând numeroase volume de povestiri ca: *Oameni pașnici* (1915), *Ploile* (1952), *S-a întâmplat la Penkov* (1957) și altele. Multe din povestirile sale au fost traduse în limba română.

Serghei Antonov manifestă predilecție pentru evocarea lirică și proză psihologică. Aceste particularități ale stilului său sânt, deasemenea, puse în lumină în povestirea pe care o publicăm mai jos.

La sovhozul «Solnecini» în toiu stringerii recoltei, ziua nu se deosebea de noapte decât prin colorit, prin nimic altceva.

Zi și noapte umblau pe ogoare afeturi mecanice, tractoare și combine, huriau mașinile de treierat pe ariile îndepărtate, iar griul se proiecta în văzduh într-o parabolă energică și străvezie; zi și noapte se răsturnau în camioane cupele încărcătoarelor de grîne și clămpăneau curelele de transmisie, la punctele de angrenare.

Autocamioanele se umpleau unul după altul cu aurul cîmpilor și șoferii murdari, după ce verificau dacă nu cumva, din întîmplare, doarme cineva pe sub roți, se așezau la volan și, apăsînd pe manetă, porneau în viteză întîia.

Zi și noapte, în curtea principală ardeau becurile electrice, și zi noapte turuia motorușul centralei electrice, turuia tare și atît de familiar, încît ni-meni nu-l mai auzea.

Pe cîmpie, în lungi șiruri goneau autocamioanele, orbînd cu farurile lor mașinile goale cu care se încrucișau, și stîlpi de lumină isbucneau în bezna nopții, tîșnînd spre bolta întunecată; sunetele obosite, răgușite, ale clacsoanelor, străbăteau din cînd în cînd prin sbîrniitul grav al tractoarelor și combinelor și, nici o clipă, praful ușor nu izbutea să se așeze pe drumurile cîmpiei.

Pe o astfel de vreme de zor, într-o noapte pe la ceasurile două, în satul sovhoznic, lung cît se întînd cele opt case, staționa în fața unui felinar un camion purtînd o tăbliță cu inscripția «pentru stringerea recoltei.»

Numărul mașinei proaspăt vopsit se distîngea clar în noapte, butoiul de fier cu combustibilul, sacii și geamantanele ce așteptau să fie încărcate, totul arăta că mașina va pleca la drum lung.

Deși ora era tirzie, se îmbulzeau în jurul mașinei femei și copii. Erau aici și cei ce aveau să plece și cei veniți să-i petreacă la drum, pe lingă care se mai adunaseră niște gură cască și trăgeau cu urechea la ce se vorbea,

aflînd astfel destul de repede că mașina pleca la patru sute de kilometri, până la stația Arik.

Nu erau mul i pasageri; ace tia îl  şteptau pe  ofer  i discutau cu glas scăzut. Numai Vasilisa Petrovna, bolnăvicios de puhav , care pleca spre Ribinsk, orașul ei natal a  i izbutit să asude  i să g f ie de at ea griji  i emo ii. Autocamionul era gol, șoferul plecase la depozit să ceară să-i schimbe un cauciuc, iar Vasilisa Petrovna, cuprinsă de febra plecării, se lovea de oameni, număra lucrurile, pipăia banii cusu i în c ptu eal   i se agita de parcă se afla în  a a unui tren ce avea să pornească chiar în acea clipă  i s-o lase pe vecie «  n astă stepă ».

La stația Arik  i de acolo cu trenul la Ribinsk pleca  i Nastea Tarasova. Str ns  nf  at, copilul pl ngea încetîșor în bra ele ei.  ncet  or pl ngea însăși Nastea Tarasova — avea numai optsprezece ani. Venise aici, loc pe atunci pustiu, printre prim i comsomoli i; muncea stra nic. I s-a dat diplomă de onoare, a fost  i filmată. Cum a apărut chipul ei pe ecran, tractoriștii localnici, ca la comandă, s-au îndrăgostit de ea. S-a măritat mai mult ca să scape de curtezanii plictico i dec t din dragoste,  i, devenind mamă, a ie it automat din comsomol. Sovhozul exista numai de un an  i jumătate, încă nu avea cre  . Nastea s-a g ndit ce s-a g ndit  i a hotărit să- i ducă b ie elul la p rin i, să se întoarce îndărăt  i să- i recapete faima de altădată. Vezi,  i soțul a încetat s-o mai respecte. Nici n-a venit s-o petreacă — doarme... Se vorbește că   i cam face de cap...

— Să-mi scrie i, dac-o fi ceva, m tu e Grunsa, spuse Nastea smiroc indu-se ca  i copiii, unei femei mai în v rst , cu capul gol, care ie ise în halat alb de doctor, să asiste la plecare.

Aceasta era Agra ena Vasilevna, responsabilă punctului medical local. — Să-mi scrie i, să-mi scrie i... bode anise dînsa, plec nd cu for a capul tin rii mame  i  terg ndu-i nasul. Par  po i să- i supraveghezi? Lor orice fleac le treze te g nduri. Du copilul —  i vino fuga înapoi. Ca vîntul!

— Vin... suspină Nastea. Ave i grijă numai ca al meu să nu umble cu Ef m. Ef m ăsta îl abate de la drumul drept...

— Ai grijă să nu răcească copilul.  i vino fuga înapoi. Trebuie să f i tot timpul l ng  bărbatul tău legitim. Trebuie să stai at rnat  de el, precum ceasul.

— Vin... Duc copilul  i vin... Iar dumneavoastră să-mi scrie i, da? Să-mi scrie i totul cum este, să nu-mi t inu i nimic, să  tiu  i eu ce să fac cu mine... Am lăsat plicuri cu mărci, cu adresă... Numai să le pui la cutie... Plicuri cu pădurea de brazi a lui   skin. O frumuse e!

— Frumuse e, frumuse e, mormăi Agra ena Vasilevna  i din nou  i  terge Nastei nasul. Mai  nt i g nde te-te la viitor, apoi naște copii.

— Nu-i nimic, m tu e Grunea. Greu e până la un an, a a zice lumea... Plicurile sînt la mătușa Lida, sub patefon.

Originară de pe Volga, Lida, o tinără cu ochi negri, cu bra ele mu chiuloase ca la bărbați, era  i ea acolo. Folosindu-se de ocazie, o trimitea la bunică, pe Alionka, fiica ei de nouă ani.

Majoritatea muncitorilor  i salaria ilor sovhozului « Solnec n l » fuseseră recruta i din orașul Ribinsk, unde locu a bunica Alionkăi  i unde învăța fete a.

— Să n-o sl be ti din ochi, Vasilisa Petrovna! spuse Lida. Știi bine ce soi de « r chet  » este. Partea bună e că aduce c inciuri, altminteri e încă prostu  r u. C t ai clipi — dispăre.

— Nu te teme, Liduška, nu-ți face griji mormăia Vasilisa Petrovna, reprezentându-se de acolo pînă colo și pipăind cu amîndouă mîinile lucrurile. Am să am eu grije de toate, am să le fac pe toate... Bocceaua — uite-o... Coletul Sonikăi — uite-l... Geamantanul — uite-l... Dar unde-i coșul?... Ce s-a făcut coșul?...

— Să n-o lași din vagon, spunea Lida. Sare și se duce. Îi dă prin minte! Unde oi fi pus coșul?... Vai de capul meu!... se foia Vasilisa Petrovna.

Mai liniștită ca toți, acum la plecare, era Alionka. Era gata echipată de drum: în ghetuțe roșii, julite pînă la stratul alb al pielii, și un paltonaș scurt de catifea. Peste hăinuță, mama grijulie și-a împachetat fîca într-o broboadă de Ohrenburg; capul fetei cu bereta cu tot era bine înfășurat, spatele și umerii acoperiți, mijlocul subțire incins de două ori. O singură basma pufoasă a fost deajuns pentru toate acestea, ba încă mai și rămase o bucată în chip de coadă, ce atîrna aproape pînă la pămînt. Alionka era mică de statură chiar și pentru cei nouă ani ai săi.

Ea ședea deoparte, pe un pachet de manuale școlare, legat cu cablu electric, și ținea pe genunchi o turtă verde de floarea soarelui. Ascultînd cu luare aminte discuțiile celor mari, Alionka rîcea cu degetele din cuiburi semîntele crude pe care și le arunca în gură.

Din depărtare, în noapte, se auziră pași.

— N-o fi tovarășul Guliko! se alarmă Vasilisa Petrovna. Da unde-o fi coșul?... Totdeauna e așa! Ce-i străin e la-nდემინა, ce-i al tău — nu-i de găsit...

— Dacă s-o nimeri să aibă Alionka patul de sus, s-o legi cu ștreangul, zise Lida cu tristețe. Altfel se prăvălește jos... Cînd am venit încoace astă-primăvară — a căzut de două ori.

— Nu te mai gîndi la asta, mormăi Vasilisa Petrovna, tirînd grăbită spre mașină boccelele și coșurile. Și nu te prăpădi cu firea... N-o scap eu din ochi... Uite-o boala! Ei, rămîneți cu bine, suratelor... Rămînați sănătoase...

— Să nu-i dai toate cîisele, că le mănîncă pe toate. Sau le dă cuiva. E încă prostuță.

— Măicuță! Da' geamantanul unde-o fi? sări deodată Vasilisa Petrovna. Ah, uite-l! Mi-a stat inima...

Geamantanul era imens, din placaj, încuiat cu un lacăt.

— Nastea, Lida! se indignă Vasilisa Petrovna, străduindu-se să arunce geamantanul peste oblon. Să dea din gură — se reped toate, dar să dea o mîna de ajutor unui om bolnav — niciuna... Stau numai și se uită!

— Ce-ai pus, pietre în el?... bodogănește Agrafena Vasilievna.

Într-adevăr geamantanul era foarte greu. Pînă l-au ridicat, s-a împotrivit din toate muchiile și colțurile sale, s-a împotrivit pe tăcute și cu încăpăținare, de parcă n-ar fi vrut cu nici un preț să plece din sovhozul destelenit.

— Greutate nu glumă!

— Lacăt ca la Banca de Stat.

— Trebuie să tragă vreo juma' de chil, ziceau femeile.

Alionka voise să ajute și ea, dar au început toate să țipe:

— Nu te băga sub picioare!

— Te lovește lacătul — țe lasă lată!

— Te strivește ca pe-un broscoi!

Ea s-a dat la o parte și l-a zărit pe Dimitri Prokofievici Guliko.

Dimitri Prokofievici era un bărbat voinic, cu obraz și miini roșcovane. La subsuoară ținea o servietă galbenă, de piele presată, cu buzunare, curea și cataramă cromate, din care în zilele cu soare, săreau în toate părțile steluțe de lumină. Cu o asemenea servietă, să se ducă ea, Alionka, la școală!

— Tu, cine ești? o întrebă Guliko pe Alionka.

— Muratova, răspunse ea cu ochii la servietă.

— A-a, Muratova! Păi bine Muratova, de ce fugi de la părinți?

— Ca să-nvăț carte. Aici nu este școală.

— Mai așteaptă un an-doi, are să fie și școală.

Între timp, bagajele au fost urcate în mașină. Ajungând sus pe autocamion, Vasilisa Petrovna zărește încă un pasager. Lipită de butoiul de benzină șade tăcută și sperioasă ca un șoricel, o fată, îmbrăcată cu o jachetă scurtă și pantaloni de schi. Pe jachetă se vede insiga de comsomolist. Fata are obrazul palid și un nas atît de subțire, de parcă l-ar prinde în clește la culcare cu cîrlig de rufe. Judecînd după privirea-i speriată, neclintită, s-a întîmplat ceva cu ea, ceva ce nici pînă acum nu este în stare să priceapă, să lămurească. Șade lîngă butoi, cu un aparat de radio în brațe și tace.

— Dar tu? Nu puteai să sai, să ajuți și tu? se porni Vasilisa Petrovna, deși o vedea pe fată pentru înția oară în viața ei. N-ai fi pășit nimic...

Fata o privi speriată.

— Șade ca o prințesă... urmă Vasilisa Petrovna, ștergîndu-și obrazul asudat. Nu te teme, nu-ți cădeau mîinile...

Fata tăcea.

— S-au urcat toți? întrebă șoferul Tolea, un lungan, aruncîndu-și privirile în camion, nu de pe scară, ci de-a dreptul de pe pămînt. Chipiul verde de grănicer sta atît de aiuristic pe capul lui, încît să fi fost aci un pichet de grăniceri, Tolea ar fi primit îndată o pedeapsă.

— Așteaptă, nu te grăbi, se auzi un glas din întuneric și în fața felinarului se ivi un vlăjgan necunoscut, cu haina atîrnîndu-i neglijent de pe umărul puternic. În cisma lui se îndesa sperios un cățelandru bălțat. Pe trupul mușchiulos al flăcăului cîntîns, ca o piele, un tricou marinăresc, o gaură minuscule s-a lășit pe pieptul său masiv, pînă la dimensiunile unei medalii.

— Încotro merge mașina? rosti el cu glas profund de bas. La Arik? E-n regulă.

Și, apucînd cățelul pe sub burtă, îl aruncă în camion.

— Hei! strigă Tolea. Încotro, cu ciinele?!

— Să-mi întîmpin nevasta, răspunse vlăjganul cu glasul lui de bas.

— Care nevastă?

— Nu pe-a ta, nu te teme! Și flăcăul își aruncă și haina în autocamion.

— Ce vrei?... Unde te bagi?... Cine ți-a dat voie... Cu c—ciini...

De indignare Tolea începe să se bilbleie ușor. — Ia dă-te jos!

— Glumești, nu-i așa? Încă de la «Jujmîi» caut o ocazie...

— A, nici măcar nu ești din sovhozul nostru!... Ia dă-te jos, imediat!

— Mă duc să-mi întîmpin nevasta. E clar? Tare ești greu de cap...

Nu faci haz de așa ceva...

Și flăcăul se întinse pe scînduri cît era el de lung, chemă cățelul, puse capul pe el, ca pe o pernă și adormi pe loc.

— Modă nouă! Se bagă cu ciinii!

— Lasă-l în pace, spuse mătușa Grunea. N-o să te mănince cățelușul.
— Chiar așa, lasă-l în pace... mormăi Vasilisa Petrovna. Nu vezi, mîinile lui is ca și picioarele! Nu-i mult pîn-la păcat... Lasă-l să meargă... Ei, rămîineți sănătoase, suratelor! Dacă v-am supărat cu ceva, vă cer iertăciune.

— Ai grijă de Alionka, Vasilisa Petrovna, spuse din nou Lida. Te rog, ai grijă.

— Nu-ți mai bate capul, rîndunco! Și nu te pierde cu firea, răsună din mașină. O duc pînă la ușa de la intrare, bat în ușă, și o predau vic și nevătămată. Nu-ți mai bate capul.

— Am plecat, hotărăște Tolea.

Ușa e trîntită cu zgomot. Motorul dudie.

— Alionka! strigă Lida. Așteptați-o pe Alionka!

Alionka stătea lingă cabină și se tot străduia să-i explice ceva lui Dimitri Prokofievici. Guliko se încrunta și nu izbutea să priceapă ce vrea.

— O cunoașteți?... spunea Alionka. Tarasova Nastea, pe care au arătat-o la cinema... Pe Tarasov, tractoristul, îl cunoașteți?

— Dar despre ce este vorba? întrebă bănuitor Guliko.

— E nevasta lui... umblă în rochie pestriță, de barchet.

— Și ce dacă e de barchet?

— Cum nu înțelegeți? Alionka își lovi palmele cu amărăciune. Are sugaci. Nu s-ar putea să meargă ea sus?...

Mama o smuci și o trase de lingă cabină.

— Stați, Dimitri Prokofievici, stați! Strigă Lida grăbit. E încă prostușă rău. N-o prea taie capul.

Dar Guliko își și repezi piciorul gras, afară din cabină.

— N-o luați în seamă! se ruga de el Lida. Cum s-o luați în seamă... Și, înghiontind-o pe Alionka în umăr, spuse: — Vezi ce-ai făcut, nerușinato!

Iar Guliko, pufnind mînios pe nas, puse piciorul pe stinghie, se săltă pe platformă și o călcă pe picior pe fata cea tăcută. Un timp stătu cu piciorul pe piciorul ei, căutîndu-și loc, și în cele din urmă se așeză stingaci în colțul din spate.

— Nu mă așez! se sperie Nastea. Pentru nimic în lume, nu mă așez.

— Șezi, îi strigă deodată Guliko, fulgerînd-o cu privirea. Mai faci și nazuri!

— Ți se face favor, fă bine și te așează, adăugă Tolea. Se plimbă de colo-colo și mai ai și bătaie de cap cu ei!

Femeile o ocărau pe Alionka cît le ținea gura. Iar ea se uita nedumerită cu ochii ei mari, albaștri, la toți pe rînd, și nu pricepea nimic. Și, într-adevăr, de unde să știe ea că autocamionul a fost pus la dispoziția mecanicului șef al sovhozului, tovarășul Guliko, că el merge la Arîk pentru o treabă urgentă, și e deajuns să dea o dispoziție — și nimeni nu are să mai meargă cu mașina aceasta, ci va merge doar el singur, mecanicul șef Guliko, și va merge sus sau în cabină, sau chiar pe radiator — unde va avea el chef.

Mama îl trase Alionkăi, de adio, citeva palme la fund și o săltă în autocamion, în brațele Vasilisei Petrovna.

Nastea se așeză cu copilul în cabină și, nefîind obișnuită, nu reuși deloc să închidă ușa.

— Trîntește-o mai cu putere, strigă Tolea. Mai cu inimă.

Motorul porni duduind uniform. Înăuntru, butoiul de fier plescăia benzina, pământul din față se luminează și mașina porni.

Nimeni n-a plîns; nici mama Alionkăi, nici ceilalți veniți să-i petreacă. Începu să plîngă numai doctorița, mătușa Grunea; plîngea sgomotos și cu minie, de răsuna întreaga așezare. De ce plîngea doctorița, Alionka nu putea pricepe; poate i s-a făcut milă de copilul sugaci al Nastei, poate chiar de Nastea, sau poate mătușa Grunea plînge numai pentru că e singură și n-are pe nimeni al ei să-l petreacă...

Ea s-a născut într-un aul, vorbește limba Kazahă tot atît de bine ca și rusa, sau poate chiar și mai bine. Nu numai ea, ci toți strămoșii ei s-au născut pe aceste meleaguri. Tată ei a fost și el doctor. L-au împușcat în primul război mondial. Și bunicul a fost doctor: umbla prin stepă din aul în aul și odată, în timp ce îngrijea o fetiță kirghiză, bolnavă de conjunctivită granuloasă, a fost înjunghiat de șaman *. Iar tatăl acestui bunic înjunghiat — străbunicul mătușei Grunea — nu a fost doctor, ci cazac în slujba țarului și luptase cu giungarezii. Desigur, nu se luptase bine, de vreme ce nu era decît un străbunic slăbănog și, pînă la urmă, giungarezii l-au făcut prozinier. Iar cu ce s-a ocupat tatăl străbunicului și unde a trăit, nu știa să spună nici chiar mătușa Grunea — atît era de demult.

Mașina mergea, mergea. Alionka ședea înghesuită între soldul moale, cald, al Vasilisei Petrovna și peretele lunecos al aparatului de radio, ronțăia semințe și se gîndea că străbunicul desigur nu avea nici un fel de tată și provenise din maimuță, așa cum scrie despre asta în cărți...

Se perindară în zbor, una după alta, căsuțele încă neterminate ale așezării sovhoznice, cu lăzi în fața ușilor în fața treptelor, în stînga sbură arcul ridicat anul trecut, în primele zile ale organizării sovhozului.

Pe arc scria: Bine-ați venit! dar pe sub el, nu se știe de ce nu trecea nimeni niciodată.

Iată rămînînd în urmă și ultima căsuță, de lut, o cocioabă, cățelul speriat Popolamcik (popolam — adică pe din două), aparținînd la doi stăpîni, și au început să se întindă fișiile arate împotriva incendiului în cîmpie. A început nesfîrșita precum marea, melancolica stepă.

Rotundă, luna lumina ca ziua. Pe fișiile înguste ce despărțeau pătratele, pe lujerele firave, se zăreau pepeni mincâți de popîndăi, ici colo se aveau contururile întunecate ale înaltelor tulpine uscate de gaolean, plantat aici de probă, de către veselul agronom Ghennadi Feodorovici.

Cerul era imens, pustiu, fără o stea. Văzduhul era luminos, iar aproape de pămînt — mai întunecat.

Înconjurată de un nimb sidefiu, luna urmărea pas cu pas mașina.

Bolovanii grei de pămînt de pe fișiile arate stăteau țepeni și tot timpul ți se părea că cineva fuge și se ascunde pe după ei.

La orizont, pilpîia o fișie îngustă de lumină tremurătoare. O lumină slabă, lividă, ce se îndolia în arc, asemeni unui curcubeu răsturnat. Luncîndu-și privirea de-a lungul arcului ce se zugrăvea pe cer, Alionka băgă de seamă, că acel arc înconjoară luna și o închide într-un inel, răsfrîngîndu-i palid lumina.

— Nu te mai suci atîta! zise Vasilisa Petrovna. Deabia am plecat și nu mai am nici-o liniște.

* Vrăjitor, vrăci umblînd cu parlatanii — N. T.

Inelul ocupa acum aproape tot cerul și luna strălucea chiar în centru lui, ca o feciță de argint în mijlocul unei arene de circ.

« De unde s-o fi ivit acest curcubeu de noapte? » se întreabă Alionka, dar nu găsi răspuns și hotări că aceasta este pe semne din pricina energiei atomice.

Iar mașina mergea, mergea, și, în sens invers, către sovhoz, înaintau grămezi de paie, cenușiile, tristețe miriști, snopi de grâu.

Pata albă a unui craniu de cal se ivi și dispăru și Alionka își aduse aminte că mai fusese prin locurile astea cândva când tatăl ei cosea cernușca... Ea îi adusese prinzul și șezuse pe acest craniu...

Alionka are un tată vesel și murdar, care vine acasă când ziua, când noaptea. Dacă Alionka îi arată vreo carte interesantă, el o răsfoiește cu cotul, să n-o murdărească. Tatăl ei e cel mai bun tată din sovhoz și oamenii spun că dacă toți ar munci ca el, Comunismul ar fi demult.

Acum locurile lucrărilor agricole s-au depărtat într-acolo unde deasupra orizontului, subțind întunecimea cerului, străluceau clipind sute de lumini electrice. În poșta ceașii, luminițele străluceau vioi prin văzduhul ușor și pur al cîmpiei și de aici părea că, în depărtare, se întinde un oraș mare al cărui locuitori nu dorm, ci petrec cu voioșie. Sunt tractoarele și combinele ce umblă încoace și încolo, culeg recolta de cereale, se grăbesc să îndeplinească planul.

— Acolo lucrează tatăl meu, spuse Alionka.

Nu-i răspunde nimeni.

— Vreți semințe? le oferi ea, voind să-l îmbuneze pe Dimitri Prokofievici.

Guliko nu răspunde.

— Semințe mari, spuse Alionka, rupind din turta de floarea soarelui. Mătușă Vasilisa, vrei?

— Taci tu! bombăni Vasilisa Petrovna.

Alionka nu îndrăznea să-i propună semințe fetei celei tăcute, și începu să privească din nou luminițele îndepărtate ce străluceau ca niște pietre scumpe. Privea cum strălucesc și se sting; picr una după alta, așa deodată, cum se ard becurile electrice. Și cu fiecare luminiță pierită, părea că se rupe ceva din sufletul Alionkăi.

Iată că s-a stins și ultima luminiță; s-a rupt ultimul fir care o unea pe Alionka cu tatăl ei, cu sovhozul; a rămas numai cîmpie goală și două aripi de întineric de-o parte și de alta a mașinii, și foșnetul uscat al cauciucurilor, și luna de pe cer.

Drumul, a cărui panglică neagră se ghicea printre miriști, a început să se desfășoare, să se lățească tot mai mult și, în cele din urmă, a devenit atât de larg, încât a dispărut cu totul.

Și mașina nu mai mergea pe pământ, ci plutea, legănându-se prin văzduh, iar roțile ei se învîrteau neputincios în toate părțile...

— Ce-i asta deșteptule? se nuzi glasul minios al lui Guliko. Ai pierdut drumul?

— Eu nu l-am pierdut, ripostă Tolea. S-a terminat el singur. Stepă, numai stepă, peste tot.

Alionka deschise ochii.

Luna pălise, iar inelul de pe cer dispăruse și el.

În jur se-ntindea cîmpia monotona, netedă, pământul sălbatic, crăpat, acoperit de buruienile de anul trecut, de ochiurile de arătură și de petele

întunecate dogorite de arșița de deunăzi, movilițele afinate, săpate de popîndăi, insulițele de pelin și colilie și încă o iarbă, din aceea pe care îi plăcea Alionkăi s-o rupă și să-i pocnească bobocii, ca să vadă ce rămîne în mînă: cocoșel sau găinușă.

Mașina stătea în loc. Din cabină se auzea glasul liniștit al Nastei:

Dormi, copile, pînă seară,

Tu n-ai nici o treabă.

Dacă treburi vor fi

Noi te-om trezi.

— Ce faci tu cu mine? vorbi Guliko, ridicîndu-se și încheindu-se la toți nasturii — Cum, e prima oară că mergi pe drumul ăsta?

— Ba bine că nu. Sigur că-i prima.

Guliko înmărmuri.

— E de rău, măicuțică! se văicărea Vasilisa Petrovna.

— Atunci de ce... cum de te-ai așezat la volan? căpătă înfirșit grai Guliko. Cum ai putut să te angajezi într-o asemenea rută de răspundere, deșteptule?... De ce n-ai raportat că nu cunoști drumul?

— M-ați întrebat? Atît se aude de la voi: haide, dă-i drumul, mai repede și cu atenție.

— Nu discuta ordinele mele. E clar.

— Eu nu discut, zise Tolea. Dar uite cum iese: repede-repede...

— Măcar îți dai seama de ce-ai făcut? Pricepi că mi-ai compromis itinerariul?

— Trebuie să ajungem cumva pînă la Kara-Tau? spuse cu sfială fata cu aparatul de radio. Acolo e centrul raional. Acolo, știu ei drumul.

— Asta știu și eu — Kara-Tau, zîmbi cu amărăciune Tolea. Dar unde se află acest Kara-Tau?

— Într-acolo trebuie să ne orientăm după stilpi, după stilpii de telegraf.

— Dar unde sînt stilpii aceia?

— Poate, știe el? Vasilisa Petrovna făcu semn cu capul spre flăcăul adormit.

S-au apucat să-l trezească pe flăcău. Au încercat prin mai multe metode, dar degeaba: nu se trezea. Chiar și atunci cînd l-au așezat cu spatele sprijinit de oblon, chipul lui era ferecat cu putere de somn.

Furios, Tolea, viri două degete în gură și scoase un fluierat asurzitor.

Fără să deschidă ochii, flăcăul se scobi în ureche.

— Poftim, spuse Guliko. Se cheamă conductor-auto. Nu este în stare să trezească un om.

— Numai decît am să-i fac un vacuum, spuse Tolea și strînse nările flăcăului.

Vlăjganul se înecă, tresări și nu apucă bine să deschidă ochii, că și Guliko, și Tolea, și Vasilisa Petrovna se și repeziră asupra lui cu întrebările.

El îi privea cu ochii tulburi, ca de nou-născut și nu înțelegea nimic. Privirea i se opri pe Alionka.

El zîmbi și întrebă:

— Ce ureche îmi fluie?

— Stînga, răspunse Alionka.

— Adevărat. Stînga...

Se trezea treptat, plescăind din gură, se-ntindea cu plăcere trosnindu-și încheieturile, pîrlînd ca un pepene copt. Apoi, se lăsă pe vine în fața Alionkăi, și mișcîndu-și omoplații, se rugă:

— Ia, puile, scarpină-mă pe spate, mă-nțeapă pleava. Scoate-o.
 — La Arik ai fost? îl întreabă Tolea.
 — De ce zbieri? Nu sînt surd. Sigur, c-am fost.
 — Chiar la Arik? întreabă Guliko.
 — Cum să nu. Cine a dus-o pe nevasta-mea la tren? Au nu eu?
 — Drumul îl cunoști? întreabă Vasilisa Petrovna.
 — Desigur.
 — Care ți-e numele? întreabă Guliko.
 — Revun. Stepan.
 — Treci în cabină. Ai să arăți drumul.
 — Da'ce? Am pierdut drumul? tresări Stepan.
 Tăcerea generală confirmă temerea lui.

— He-e-i! făcu el, cercetînd cu desnădejde cîmpul pustiu. Proastă treabă. Aici, oameni buni, poți să te învîrți și-un an de zile și să nu dai peste un suflet de om. Atunci ne-am condus după stilpi și tot ne-am rătăcit... Noroc că șoferul avea un receptor, cu fir rețezat de la un telefon. L-a luat de la nu știu care birocrat... Potrivea cablu lingă cablu, vorbea și mergea după informații. Iar noaptea, după stele-am mers. După steaua polară. Barem ai busolă? îl întreabă el pe Tolea.

— Poate ai vrea să duc cu mine și astrolabul? răbufni Tolea. Bun mușteriu! S-a umplut mașina cu omenire, dar încotro să mergem — nu știe nimeni. Trimit mașina la un drum de juma'de mie de kilometri, dar ruta n-o asigură. Ei, comedie! Doar la Kara-Tau există un serviciu de drumuri, și ingineri. Dacă nu-s capabili să traseze un drum, să pună acolo, un băț cu o tăbliță; poate măcar așa să-și merite lefurile... Treabă-i asta? Mergi, mergi, și pînă la urmă ajungi înapoi la sovhoz...

Pasagerii îl ascultau pe Tolea tăcuți, rușinați, de parcă cu toții ar fi lucrat la serviciul de drumuri. Numai Alionka se înveselea la gîndul că, pe neîndite, s-ar putea pomeni din nou lingă mama și lingă tatăl ei.

— Și mașina? urmă Tolea. Cu mașina asta nici pe asfalt nu e chip să mergi, darămite pe țelină. Și un surd ar auzi cum hîriie diferențialul. Iar cauciucul? Asta-i cauciuc? M-am dus să-l schimb — nu mi-au dat. Este, ziceau, o dispoziție a mecanicului șef — să nu dăm. Tu, ziceau, ai schimbat șapte anvelope. Da'ce, pentru mine le-am schimbat? Numai Ivan cel Groaznic a schimbat șapte neveste dintr-o toană a lui. Pînă și obielele mele-s mai întregi decît cauciucul ăsta...

Între timp, către răsărit, cerul se lumina uniform, de parcă cineva îl subția încetîncet cu apă limpede de izvor. Lînia orizontului se desena mai clar și, în cele din urmă, o geană de soare smerit, cu lumina învăluită, aruncă în taină, ca prin crăpătura unei uși, o privire pe cîmpie.

Soarele se sălta un pic și se opri, străduindu-se să nu tulbure somnul ușor, de dinaintea zorilor, al stepei.

Primele raze răcoroase începură să se reverse încet pe pămînt, conturînd cu dragoste și gingășie cele mai mărunte ierburi, măturici, butoni, tufe în oșlire și grămезile de mărăcini rămase de anul trecut, aprînzînd pe frunza aciformă a «preșului de cîmp» bobul de rouă pe care șopirla nu apucase să-l soarbă.

Iar cîmpia dormea. Văzduhul cenușiu-plumburiu, fantomatic, încă nu-și pierduse încremenirea, iar frunzișul verde-murdar al tipciacului întînărit și al pelinului își urmărea în tihnă ultimele vise de noapte.

Soarele se ridică mai sus și, la atingerea razei lui chilimbarii, gîngășul fir de colilie tresări ușor. Și parcă întîmpinînd pentru înția oară zorile, o păsărică uimită exclamă: « Ce-i asta? »

Și atunci, văzînd că n-are noimă să se ascundă, soarele pătrunse zimbînd în universul proaspăt, odihnit, nou-născut parcă — și începu să adie aerul plin de arome răcoroase de pelin, iar valurile de lumină scîldau cîmpia, și palmele ei liniștite și calde, se așezară pe umerii lui Tolea, acum potolit.

— Bine! zise el, am să merg după umbră, spre apus. Poate om ajunge și noi, undeva.

— Apus, miazănoapte, miazăzi, răsărit — punctele cardinale, răsări de colo Alionka.

Vasilisa Petrovna îi aruncă o privire aspră și întrebă:

— Toate astea-s din cărți?

— Din cărți.

— Și din fiecare vă dă lecții?

— Din fiecare.

— Maică precistă, cum îi chinuiește pe bieții copilași! Și-i greu, ai?

— Dar cum? rosti cu tristețe Alionka. Dintr-o singură dată pe toate le țin minte. Răspund la lecțiile noi, iar pe alea vechi le țin minte pe toate. Chiar și învățătoarea uită p-alea vechile, dar eu țin minte tot... Nici nu știu ce să mă mai fac.

— Da' tu nu te gîndi... Nu te gîndi la astea... zise Vasilisa Petrovna. Gîndește-te la altceva... La gospodărie, la viață... Ce și cît costă...

— Păi, da, și așa, cite nu fac! Răspund la lecție, apoi la recreație alerg cît pot, să-mi iasă afară din urechi. Degeaba — țin minte tot! Asta pentru că sînt prea din cale-afară, capabilă. La doi ani, spuneam « r »... Nu de mult, am răsfoit istoria de clasa patra și o țin minte toată. Închid ochii, dar rîndurile hop! sar fiecare la locul său. Alionka închise ochii, apoi începu cu un glas deznădăjduit: O mie șapte sute nouă — bătălia de la Poltava, o mie șapte sute șaptezeci și trei — șaptezeci și cinci — răscoala țărănilor sub conducerea lui Emelian Pugaciov...

— Oprește-te, se sperie Vasilisa Petrovna. Ajunge!

— O mie opt sute doisprezece, continua cu un glas fatal Alionka, războiul pentru apărarea Patriei, o mie opt sute douăzeci și cinci — răscoala decembristilor... Știi, mătușa Vasilisa, spuse ea șoptit, cu un aer de complot, cite și cite poze trebuie noi să vedem, cite căsuțe să clădim, cite cîntece să cîntăm?

— Ce vorbești? Doamne ferește!

— Poezia asta o știu încă din clasa întia.

— Ei, o poezie merge. O poezie — nu e năcaz prea mare. Nu-i lucru vătămător.

— Iar numele date cîinilor, pisicilor și altor animale se scriu cu literă mare, urmă cu amărăciune Alionka. Da. Tot dintr-a întia. Iar dumneata vorbești de poezie! — vorbi ea ca și cum mătușa Vasilisa ar fi fost vinovată de toate astea.

— Și unde-i școala asta, măculiță, de vă-nvață așa pe viață și pe moarte? întrebă Vasilisa Petrovna.

— Nu-i departe de noi.

— Peste rîu, oare?

— Peste rîu.

— Și-i bună școala?

— Merge... Numai că au bătut cuie pe rampa scării. Nu e chip să cobori pe ele.

— Justă soluție, zise Guliko. Să nu faceți ștrengării.

— Mii și mii, Stenka Razin... rosti Vasilisa Petrovna pe gânduri. Păcatele mele! Ai grijă, Alionka, nu te gîndi la astea. Ai răspuns ce ți se poruncește, și gata... că de nu, se-ncurcă toate în cap, ca-ntr-o traistă, și n-o mai scoți la capăt. Stenka Razin îți mai rămîne în cap, dar alelalte, care cum vin, le uiți. Numele tău propriu și încă îl uiți. Bu știam rugăciunile! Multe-multe! Se-ntimpla cîte o scară întreagă să stau sub icoană, în genunchi și să turui cîte și mai cîte. Acuși nu mai pot. Toate rugăciunile mi s-au încurcat și nu mai pot să le adun laolaltă, ca lumea. Odată, m-am apucat să mă rog, ca să aducă sudură, să repare mașina de gătit de la cantină, și încep cu: «Stăpine, doamne, ocrotitorul meu, scăparea mea, dumnezeul meu la tine cad,» încep și mă opresc deodată: la cine cad? la domnul, la dumnezeul nostru, la Isus Christos? Da la ce-i folosește lui? Uite ce păcat! De-atunci nici nu mai mă rog, nu am curajul să mai cer nimic ocrotitorului nostru, și soba de la cantină tot nereparată stă. Dacă mă rog, dumnezeu, pentru o asemenea rugăciune îmi trăsnește una-n cap!

— Nu-ți fie frică, mătușa Vasilisa, zise Alionka. Dumnezeu nu există.

— Să dea Dumnezeu, să nu fie. Atît de mult am păcătuit cu rugăciunile mele, că mai bine să nu fie... Uite, poftim și Stenka Razin. Și-nvățătura, fata mea, trebuie să fie făcută cu cap. Dacă ajungi să înveți totul — oamenii au să-ți pară plicticoși. Dacă ajungi să știi totul — n-ai să mai ai ce să vorbești cu oamenii.

— Cum nu ți-e rușine! zise deodată fata cea tăcută, cu insigna de comsomolistă. De ce îi bagi în cap copilului astfel de idei?

— Ce vrei? se întoarce spre ea Vasilisa Petrovna. Tu, cine ești?

— N-are importanță cine sînt. Sînt stomatolog. Din Riga.

Guliko, mirat, cercetă cu privirea pe fată, obrazul ei palid, mîinile, degetele subțiri, unghiile lungi cu urme de lac roz pe ele și întrebă:

— Medic dentist?

— Da.

— Și... scoateți și măsele, sau numai puneți plombe?

— Desigur, fac și extracții.

— Unde lucrați?

— Acum, n-aș putea să spun. Acum cred că sînt șomeră. Asta e, zise fata și obrazii ei palizi tremurară.

Alionka, văzînd pentru întîia oară în viața ei un șomer, o privea cu ochii mari.

— Nu te teme fetițo, nu te mănînc, zise fata cu insigna de comsomolist. Am terminat institutul anul acesta. Așa. Am terminat institutul cu bine și am primit diplomă. Apoi am dorit să plec în pămînturile nedestelenite. Mama a zis că sînt o prostuță și că unde am să pot acolo să studiez la pian. Iar eu am spus că dacă sînt prostuță — lasă-mă la țelină și acolo trebuie să existe pian. Fotografia mea a fost publicată în ziar și mi s-a dat o foaie de drum comsomolistă. Atunci, mama s-a supărat și m-a lăsat să plec la țelină. Prietenii mei au venit cu «Pobeda» și m-au dus la gară. La gară mi-au dăruit un aparat de radio cu o plăcuță de argint. Aici, pe plăcuță scrie să ascult Riga mea dragă și să nu dau uitării pe prietenii mei. Dar mama, deși era supărată, a venit să mă conducă la tren. Și cînd a văzut

că și alți părinți își petrec ficelul, a încetat să mai fie supărată și chiar a spus delegatului de la Comitetul de Radio, că fiica ei are să fie demnă de bătrînul său tată. La gară era foarte plăcut, muzica cînta « Valurile Dunării ». Pe tata l-au învoit de la întreprindere și a venit și el să mă petreacă... Iar muzica cînta « Valurile Dunării » și aveai impresia că e zi de sîrbătoare. Apoi ne-am urcat în tren, am adunat toate proviziile grămadă și am cîntat. Mergeam desigur în locuri diferite; la Arik, am coborît eu singură. Cînd am ajuns la secția de asigurări sociale, toată lumea era foarte bucuroasă, dar fiind că niciodată nu au destui medici dentiști. Pînă ajunge acolo, bolnavul din sovhoz uită care dîntre îl doare și din cauza asta se fac confuzii... Mi-au arătat pe hartă cîteva orașele și m-au întrebat unde doresc să merg. Dar pe hartă toate erau deopotrivă și eu am spus că mi-e egal. Atunci m-au lăudat și m-au îndreptat la Kara-Tau. Un om trebuia să plece cu un automobil la Kara-Tau și mi-a promis că mă ia cu dînsul. Dar am avut ghinion: a uitat de mine și a plecat singur. Ce ghinion! Am plecat la Kara-Tau cu o mașină de ocazie și am întîrziat o zi întreagă! A fost un lucru îngrozitor!... Aveam un act pe care scria: « Va sosi la cutare dată ». Iar eu am întîrziat o zi întreagă! Eram neliniștită. Totuși la secția de asigurări sociale erau oameni delicați. Nu m-au întrebat de ce am întîrziat și nici nu s-a văzut că fuseseră alarmați. M-am liniștit și am trimis mamei o telegramă cum că totul e în ordine, mamă, te sîrut și în curînd am să-ți trimit adresa mea definitivă. Mi-au numit cîteva sovhozuri, ca să aleg unde vreau eu, dar eu nu știam unde este mai bine și am spus că mi-e totuna. Ești o fată bună și o bună comsomolistă, au spus ei, și de aceea te trimitem la sovhozul « Iujnii ». Acolo, directorul este un om subțire și pentru medicină au să creeze condiții excepționale. Am întrebat cît este de departe acest sovhoz. Ei mi-au răspuns că nu e departe, numai la două sute de kilometri. Apoi au telefonat acolo dar n-au reușit să obțină legătura. Au sunat acolo așa de mult, încît îmi era mie jenă că produc atîta deranj. Mai bine facem așa, au spus ei. Vă trimitem la sovhozul « Solneciniî ». Directorul e un om subțire și va crea pentru medicină condiții excepționale. Și afară de asta, acest sovhoz e cu cincizeci de kilometri mai aproape decît « Iujnii ». Atunci am întrebat cum se poate ajunge acolo. Ei au spus că încă nu există tramvai și fiecare merge cum poate. În orice caz, dintre toți pe cîți am trimis acolo, pe nici unul nu l-au mîncat lupii. Ce să-i faci, Elsa, mi-am zis. Trebuie să mergi. Aveam însă un aparat de radio greu și nu știam cum să-l duc. Aș fi putut să-l vînd, dar avea o plăcuță și nu ar fi fost frumos să-l vînd. Iar cînd am întrebat unde există la Kara-Tau Casa de Păstrare, au început să-mi verifice din nou actele. Atunci am luat aparatul de radio și am ieșit la drum. Era foarte greu de mers, dar mi-am zis: « Gîndește Elsa, ce ar fi făcut în locul tău Pavka Korceaghin! » Am furat o scîndură, am fixat cu cuie de el cordonul de la balonzaidul meu și am făcut în felul acesta o sanie minuscule. Pe sanie am așezat geamantanul și aparatul de radio și am pornit cu sania pe cîmpie. Trăgînd sania mă gîndeam cît s-ar fi necăjit prietenii mei că mi-au dăruit un radio atît de greu.

Cînd am ajuns departe de oraș, iar am avut ghinion. N-am știut să găsesc drumul. Jur împrejur era cîmp pustiu, iar drumul niciăieri. Atunci m-am așezat să mă odihnesc și să aștept vreo mașină, dar nu venea niciuna. Ce ghinion! Am stat degeaba pînă s-a făcut noaptea. Apoi m-am dus să mă culc la o fată care ducea poșta, și fata aceea mi-a explicat că nu am mers

în direcția bună și că drumul trece pe acolo pe unde sînt stîlpii de telegraf. M-am trezit dimineața devreme, i-am dăruit fetei baticul meu în pătrățele, i-am trimis mamei o telegramă cum că totul e în ordine mamă, te sărut și în curînd am să-ți trimit adresa — și m-am dus să caut stîlpii de telegraf. De data aceasta, am avut noroc. M-au luat într-o mașină de ocazie și m-au dus chiar pînă la sovhoz. Am fost atît de bucuroasă încît am dăruit șoferului puloverul meu...

— Numele? o întrerupse Guliko.

— Kalnini, rosti ea cu timiditate. Elsa Kalnini...

— Nu... Numele șoferului...

— Nu știu... Nu l-am întrebat cum îl cheamă. Dar de ce? Trebuia să-l întreb?

— Nu trebuia. Am să aflu eu. Guliko băgă mîna în buzunar și-și notă ceva într-un carnet.

Se făcuse mai cald. Soarele se ridicase și cîmpia prinsese viață sub razele lui.

Alionka se uita cum ieșeau la soare popîndăii grași, cum se ridicau, ascultînd cu luare aminte, pe labele dinapoi, stăteau sluj, apoi deodată, sperîndu-se, o tureau, ca pe roțițe, în găurile lor; cum, zugerîndu-se pe cer, luneca în formă de unghi un stol de gîște sălbatice; cum pe o stîncă, ce părea de marmoră, din pricina murdăriilor de păsări, ședea nemișcat, turnat parcă din metal, un vultur.

Alionka admiră îndelung falnica-i nemișcare. Deodată, vulturul zvîcni în văzduh, ajunsese repede mașina și, fără teamă de oameni, zbură alături, lăsîndu-se cu grație cînd pe o aripă, cînd pe alta.

Zărind cu ochiul său ager cite-o stîncă singuratică, depășea cu ușurință mașina, se repezea într-acolo, se așeza și se înfășura în aripile sale mari, pufoase pe dedesubt, ca într-un șal prețios.

Dar îndată ce îl ajungea din urmă mașina, își făcea cu putere vînt proptindu-se pe picioarele lui golașe și zbură chiar deasupra mașinii, atît de aproape, încît Alionka auzea limpede foșnetul mătășos al aripelor sale.

Vulturul era încă tînăr și prostuț, cu o piele galbenă la colțurile ciocului său corolat și feroce. El arunca spre autocamion cite o privire veselă și răutăcioasă, provocînd această neîndeminată victorie pămînteană, cu capete omenești și stîrnind-o să se măsoare în puteri și să se ia la întrecere cu el.

Tot pămîntul răsuna de țîrîitul greierilor și al cosașilor, aerul era tot mai uscat, vîntul sufla mai cu putere și, în pas cu tractorul, umbra unui nor se întindea lin pe cîmpie.

Un ciulin « străbate-cîmp » se rostogoli în salturi, grăbinduse pesemne, totuși deseori se agăța și rămînea în loc, ca și cum l-ar fi oprit mereu cunoșcut și rude, iar lui îi venea greu să nu schimbe un cuvînt cu ei, să nu le ureze fiecăruia bună dimineața!

Apoi, Alionka auzi un sunet intens, în valuri, dar oricît căută avionul cu privirea, nu izbui să-l găsească. Se auzea numai venînd nu se știe de unde, un murmur monoton și gîstele sălbatice începură să se neliștească, rupseră flancul și, fără să-l mai refacă, dispărură în genunea de opal a cerului.

— Am ajuns la sovhoz și am început să caut policlinica, urmă între timp Elsa. Dar policlinica nu era de găsit nicăieri. Atunci am pornit să-l caut pe medicul șef.

— Pe mătușa Grunea? întrebă Vasilisa Petrovna.

— Eu nu știu... Ea locuia în sala de așteptare și am găsit-o spălându-și halatul de doctor. Afund cîine sînt, m-a îmbrățișat cu mîinile ude. « De azi încolo, Elsa, mi-am zis eu, această femeie îți va fi o a doua mamă ». Apoi, cînd am întrebato unde se află cabinetul stomatologic, ea a început să țipe foarte tare. Nu puteam de loc să pricep ce țipa, am înțeles numai, că eu trebuie să-i iau locul, iar dînsa are să lase totul și are să plece... Am vrut să-i spun că se înșeală amarnic, că eu sînt comsomolistă și n-am să mă țin niciodată de intrigi și să pretind postul de medic șef. Dar ea tot țipa că în spital nu este loc pentru cabinetul stomatologic, că ea doarme într-o cameră cu bolnavii, că femeile nu au unde să nască, că mecanicul șef al sovhozului a pus stăpînire pe toate odăile. Am încercat s-o liniștesc pe femeia aceea bună și voiam să-i spun că mie mi-au dat două perechi de clești, unul pentru maxilarul superior, celălalt pentru cel inferior, dar ea tot striga și striga, și în cele din urmă a spus să plec înapoi la Kara-Tau și să cer un scaun dentar și încăperea... Și dacă nu mi se dă, să nu mai apar în fața ochilor ei... Eu m-am gîndit și mi-am zis: « Dacă rămii șomer, Elsa, și dacă are să se afle asta peste graniță — va fi o mare rușine. Trebuie să-ți procuri scaunul dentar, cu orice preț ». Și iată-mă acum mergînd la Kara-Tau... Poate voi reuși cumva să-mi procur scaunul... Apoi mai am și două perechi de clești... una pentru maxilarul superior, celaltă — pentru inferior... Dar încăperea? Cine o să-mi dea încăperea?

Alionka își smîrcli nasul.

— Ce ți-i? Ți-o fi pîrînd rău? întrebă Guliko.

Ea dădu din cap afirmativ.

— Mie, cituși de puțin. De ce să-mi pară rău de dînsa, iar dînsa de mine, de loc? Ea cîți ani are? Douăzeci? Douăzeci și cinci? Iar eu de două ori pe atît. Ea deabia începe să trăiască pe cînd viața mea- e către asfințit. Eu am la Ribinsk o nevastă bolnavă și copii, pe care nu știu dacă am să-l pot vedea acum; fata e plecată la învățătură, băiatul e luat anul ăsta la armată. De ce m-am avîntat încoace? Am venit pentru că am înțeles că munca mea e aici, că nimeni altul n-are s-o facă. Dar ea unde venea? Ce aștepta ea de la sovhozul care deabia a împlinit un anșor? Ce?... ea acolo, în geografie, poate scrie că aici în cîmpie stă la fiecare kilometru cîte un scaun pentru găuritul măselelor. Adică dînsa are să scoată măsele, iar în jurul ei are să umble orchestra și are să cînte « Valurile Dunării », nu? C-am mai plodit și noi niște podoabe mai dihai decît pe vremea țarului, pe onoarea mea. Și vin, și vin, parcă ar pica din lună. Se-nțelege de ce Agraftena Petrovna s-a pornit să țipe. Dar de ce a trimis-o înapoi la Kara-Tau, asta încă nu pot s-o ghicesc. Nu e ea femeie să scape din mîină un element trecut în schemă... Aici se ascunde un șiretlîc. Dar că a început să strige — e clar, intrucît eu însumi, din pricina unor asemenea podoabe, în curînd am să strig ca cocoșul. Păi nu? Care cum vine și vede că, aici, încă nu se dau prăjituri, începe imediat să facă pe nebulun, pe deșteptul, pe intelectualul fermecat de viață, unul care habar n-are nici de care capăt se apucă sapa. Vezi cîte o femeie bătrînă stringînd grîul cu lopata, iar el trece pe lîngă ea, dar să ajute, nici nu-i trece prin mîinte, atît de 'naltă-l cultura lui. Și umblă așa nărod, și mai pretinde să i se dea și considerație. Oamenii-is de treabă, de-ei mai știi, i-o și compătimii!

— Doar nu-sa toți la fel, se împotrivi, Vasilisa Petrovna.

— Apăi asta mai lipsea, să fie toți. Eu recunosc — cei mai mulți din cei veniți la țelină sînt tineretul nostru sănătos. Fără ei, eu și cu tine nu am fi putut să desțelenim pămînturile acestea. Sînt de acord chiar că mulți dintre nărozi nu-s chiar atît de răi. Ei nu se prefac, ei sînt izmenți așa din fire, din pricina educației de acasă. Se bălăbănesc încolo-încoace, ca niște pisoi orbi. Asta e l. Ei, vedeți dumneavoastră, doresc să creeze. Iar noi, înseamnă că trebuie să procurăm cuie pentru creația lor. Iar aici, în cîmpie, uneori pentru a procura un cui, trebuie să cheltuiești mai multă putere de creație, decît pentru a-l crea pe Evgheni Oneghin. Hei, mi-ar place și mie să fac pe nebunul, spuse Guliko zîmbind cu amărăciune. Măcar duminicile... Să stau culcat pe divan și să oftez: of-of-of, nu am și eu o sfoară pentru patru pătrate... Dar nu pot. Cum îmi aduc aminte că am pe cap o mie de motoare, cum sar de pe divan. Vrei nu vrei, trebuie să scoți sfoara pentru patru pătrate, de-ar fi și de sub pămînt... și nu pentru că nu ni-o dă statul nu există această sfoară. Statul a trimis aici atîtea bunuri că s-ar putea gospodări două Moscove. Dar șade undeva un năting din altă lume, și, din pricina lui, oamenii de treabă sînt nevoiți pentru fiecare scîndură să cutreiere toată cîmpia înotînd în praf pînă la nări... Aveți dar bunătate dumneavoastră — Guliko se întoarse spre Elsa — pînă cînd veți avea un scaun dentar, să scoateți măsele pe un taburet de lemn... Nu, Agrafena Vasilievna nu putea să te respingă astfel. Nu e ea atît de naivă încît să alunge cadre. În luna iunie, ea mi-a ademenit o îngrijitoare, iar în cazul ăsta nu e vorba de o îngrijitoare, ci de un medic dentist cu diplomă. Aici e ceva, numai că nu pot eu să dezleg... Ei, băieți, înveliți-vă bine, zise el deodată fără nici o tranziție. Vine ploia de Kazahstan.

Alionka se uită la cer, la stea calmă, pustie și nu observă nimic care să inspire neliniște. De la mașină spre orizont se desfășura același pămînt ars de soare, cînd galben, cînd cenușiu, monoton și atît de uniform, încît pînă și bobițele liliacii ale susaiului păreau pe el o podoabă.

— Învelește-te, doctore, spuse Guliko aruncînd Elsei o foaie de cort și vîrîndu-și capul sub haină. Și acoperă și aparatul de radio. Se strică. Mașina alerga repede. Vîntul se întări, suflînd în rafale.

Alionkăi i se păru că s-a întunecat și că miroase a ars.

Peste tot se rostogoleau vâlătuci de ciulini. Erau puzderie! Mișcarea lor nu mai era înceată; acum alergau în salturi, luîndu-se la întrecere unul cu alții, ca la cros.

În depărtare se ivi un con galben care se învîrtea, un con dintr-acelea din care apar vrăjitorii în filmele de desen animat.

Învîrtindu-se cu repeziciune, el culegea în drumul său buruienile de anul trecut, gonea frunzele, ciulinii și totodată lăsa să-i scape prada în urma lui.

Cerul coborîse și se făcuse galben-trandafriu, ca și cum un incendiu îndepărtat și-ar fi ogîndit văpaia în el.

Conul care se învîrtea, crescînd cu repeziciune, se transformă într-o coloană înaltă, fumegîndă, se întinse pînă la cer și deodată, nu se știe de ce, slăbi, își pierdu din forță și se risipi în vîzduhul tulbure.

Greierii tăcuseră de mult. Păsările se pîtiseră.

Coloane mici de praf se iscau cînd în dreapta, cînd în stînga, se risipeau, piereau, apăreau din nou iar una din ele ajunsese mașina din urmă și trecu prin ea, ca și cum aceasta nici nar fi existat.

Alionka se sperie, își acoperi fața cu șalul, totuși curiozitatea învîine și începu să privească din nou la ceea ce se petrecea în jur.

Coloana, care trecuse prin mașină, nu se risipise; ușor aplecată, ea se rotea pe cîmpie, ca un fus.

Vîntul sufla uniform și puternic.

Colilia zăcea doborîtă.

În urmă, unde Alionka se deprinsese să vadă linia egală, calmă, a orizontului, se legăna un perete brun, lat cît toată cîmpia.

Peretele înainta încet și, cu toate că mașina mergea repede, o ajungea din urmă.

Deodată ceva tăios o plesni dureros pe Alionka peste obrazul stîng, peste frunte, peste ochiul stîng, și ea dispăru iar pe după broboadă.

Valuri de praf mărunt, înțepător, veneau unul după altul și Alionka, înfășurată în broboada groasă, simțea cu precizie cînd se apropia valul următor.

— Dinspre arătură vine, se auzi mormăitul surd al lui Guliko. Te pome-nești că împrăstie țelina pe toată Rusia...

Praful bătea darabana pe haine, cînd mai tare, cînd mai încet.

Alionka se plictisi să stea ascunsă în broboada de lînă și își scoase nasul de sub ea.

Pe oamenii nemișcați, în fiecare cută a rochiilor, fustelor, basmalelor, impermeabilelor, sacourilor, se vedeau dire gălbui, grele de praf, iar pe fruntea lui Stepan, care dormea, se putea scrie cu degetul.

Peretele brun se luminase puțin, vîntul sufla însă cu aceeași putere, și un nou val era gata să ajungă mașina.

Alionka, care se pregătea să dispară din nou sub broboada salvatoare, văzu conul de praf și începu să-l privească cu luare aminte, căci conul acesta i se părea nemișcat. Curînd, se convinse că acel lucru întunecat nu se mișcă și de aceea nu putea fi un con de praf.

— Acum știu! strigă ea bucuroasă, aruncîndu-și broboada pe umeri. Într-acolo trebuie să mergem! Într-acolo! Acolo sînt stîlpii! De partea aceea sînt stîlpii!

Chipurile acoperite cu nisip erau nemișcate de parcă ar fi înghețat.

— Uite-o! O văd! strigă Alionka, bătînd cu pumnii în peretele cabinei. Movilița! Acolo trebuie să mergem.

Într-adevăr, era un vechi mormînt Kazah, o moviliță făcută din cărămizi nearse. Alionka o ținea minte încă din primăvară, cînd plecase în vacanță.

Tolea opri mașina, și ieși. Ochii îi erau injectați, roșii ca la un iepure de casă, buzele tivite cu negru.

— Acolo trebuie să mergem, nene Tolea! strigă Alionka. Acolo! Acolo sînt stîlpii!

— Dar tu de unde știi?

— Păi uite-o, movilița! Zău așa e! Doar am fost pe-aiici! Dincolo de moviliță sînt stîlpii!

— Bagă de seamă, zise Tolea. Dacă le-ai incurcat — nu te duc mai departe. Te dau jos.

«Dar dacă m-am înșelat se gîdea Alionka cînd mașina începu să întorcă. Poate e vreo altă moviliță... și așa sînt supărați pe mine, apoi atunci are să fie curată nenorocire». Era atît de agitată, încît se sculă în picioare și, fără să țină seama de vîntul care-i biciuia dureros obrații, cercetă cu luare aminte depărtarea tulbure. Valurile de praf veneau mai rar și cu toate că vîntul sufla cu aceeași putere, se luminase simțitor.

Mașina mergea, și nu se vedeau nici un fel de stâlpi. « O mie opt sute doisprezece — războiul pentru apărarea, Patriei, șoptea Alionka, străduindu-se să se liniștească. O mie opt sute douăzeci și cinci — răscoala decembriștilor... »

— Iată-i! rosti Guliko și arătă cu totul în altă parte.

Și, într-adevăr, se făceau acolo niște stâlpi uscățivi de telegraf. Îi văzuse și Tolea probabil, căci mașina își mări vizeza și-o porni cu hotărâre înainte.

Toți începură să se miște, să se scuture, să glumească.

Numai Elsa ședea în colțul ei, tăcută ca un șoricel, cu privirea ațintită într-un punct. Obrazul ei se întunecase din pricina prafului, pe sub ochi îi apăruseră pete umede, negricioase.

— Te-ai săturat de pământ? o întrebă Guliko, ștergindu-și fruntea și obrații cu o circulară tipărită pe foiță. Critica te supără, nu-i așa? Dar să știi că o spun fără răutate. Dacă ai ieșit astfel de podoabe, trebuie să fim mustrați noi mai întâi, nu voi. Uite, se ridică noua generație și făcu un semn cu capul spre Alionka. Aștia, fii sigură, nu numai un scaun dentar, ci tot ce vrei au să dobindească.

Alionka strălucea de bucurie.

— Poftim o hirtie, șterge-ți ochii, urmă împăciuitor Guliko. Acum mai merge — e vară. Dar dacă ai să fii nevoită să călătorești iarna — să iei cu dumneata o plapumă. Nimerești pe viscol — și e nenorocire! Aici, în acest Kazahstan înșorit, se adună nămeți de cite trei metri înălțime. Cu plugul n-o scoți la capăt, e nevoie să pui mașina cu motor de curățat zăpada. Mașina sapă în zăpadă o tranșee și tu mergi prin această tranșee ca într-o albie. Acolo nu ai cum să te rătăcești, nu poți s-o cîrmești nici la stînga, nici la dreapta.

— Am văzut movilița și gata, mi-am adus aminte unde sint stîlpii, zise Alionka.

— Bravo, o laudă Guliko. În ianuarie s-a întîmplat să merg printr-o tranșee d-astea, pe o sanie de tractor. Ne duceam după utilaj. Stăteam înfășurat în plapumă, iar viscolul sufla prin ea de parcă era ciur, nu plapumă. « De-am ajunge mai repede, mă gîndeam, altfel îngheț. » Mă uit — în față faruri... Cineva venea din față, prin tranșeea noastră. Iar bifurcă-rile erau făcute acolo la doi kilometri distanță. Să dăm înapoi nu puteam fiindcă eram cu sania. Ne-am apropiat. Mă uit — sfînte Sisoe! și ei aveau un fel de sanie de tractor! În sfîrșit, se grăbi deodată Guliko, în sfîrșit am trecut.

— Țineam minte această moviliță încă din primăvară, zise Alionka.

— Bravo! la bate-i lui Tolea.

— De ce?

— Bate, și-am spus! repetă Guliko, iritat.

Mașina se opri. Guliko sări pe pământ și se desmorți.

Praful trecuse. Pe cerul ce se luminase acum strălucea soarele.

Bătea un vînt calduș, străveziu și țîrîiau greeril.

Era atîta lumină în jur și soare, încît Alionka se întreba dacă nu cumva visase acele coloane și dire de praf.

Guliko tuși cu importanță și se îndreptă către stîlpul de telegraf.

— Unde se duce? întrebă alarmată Alionka.

— Vezi-ți de treabă. Șezi jos, spuse Vasilisa Petrovna înghiontind-o ușurel și-și strînse buzele cu un aer înșepat.

Guliko se opri lîngă stîlp și măsura cu ochii distanța. Mașina era aproape. Apoi se duse la stîlpul care se afla mai departe.

— Unde se duce, mătușă Vasilisa?

— Da-tu ce ești, judecător? Nu! Atunci nu trebuie să tot pui întrebări. Ia te uită ce minunăție!

Pe stilpul apropiat ședea un vultur cu cap alb. S-a încordat, și-a desfăcut puțin aripile, și năpraznic, ca din prăstie căzu de pe stilp și, abia atingând pământul, într-un arc de toată frumusețea se înalță în văzduh ținând în ghiare un popindău grăsuț.

Cînd Alionka îl pierdu din vedere pe vultan, Guliko venea înapoi.

— Să-ți fie de bine, îi zise, nu se știe de cu, Tolea.

Mecanicul șef nu răspunse nimic și se urcă în autocamion.

De-a lungul stilpilor se întindea un drum umblat, bine precizat. Pe alocuri creștea în tufe rare griul-samurastră; probabil că pe acest drum duceau colhoznicii griul. Mașina mergea repede ca pe asfalt, și nu trecuse nici o oră cînd au apărut căsuțele din Kara-Tau.

Drumul aduse mașina la o piațetă, cu totul pustie, dacă n-ar fi să socotim o construcție pe patru picioare, semănînd cu o etajeră și împodobită cu lozinci scrise pe pînză decolorată, ce ase afla în mijlocul pieței.

În jurul tribunei stăteau roată niște căsuțe joase, purtînd denumiri de instituții și organizații raionale.

Vîntul de stepă slăbise, totuși mai sufla cu destulă putere, și bețele stegulețelor decolorate care împodobeau tribuna pîrîiau și tremurau, de parcă tribuna ar fi gonit prin piațetă cu viteza unei motociclete.

Alionka coborî pe pămînt și se clătîna: din pricina drumului lung i se învîrtea capul și nu reușea să scape de senzația mersului.

Elsa plecă la comitetul executiv, iar ceilalți, inclusiv Nastea cu pruncul adormit în brațe, se duseră la cantină.

În sala spațioasă, pustie, mesele erau acoperite cu fețe de mese imaculate, în vase erau flori și șervețele de hirtie, iar pe perete, sub un tablou cu vînători, se afla un aviz cum că este strict interzis să se aducă și să se consume băuturi alcoolice.

Zărînd pe scară un bătrînel, care vopsea cu bronz o galerie, Alionka se opri îngîndurată.

— Intră, intră!, zîmbi bătrînelul. E deschis. Îndată îți scot și primul fel și al doilea. Casiera e drept că e plecată la stringerea recoltei, dar îți scot eu îndată.

După aceea au mîncat tăieței, grași și nesărați.

Alionka le-a pus sare, dar tăieței erau atît de deși încît pe alocuri tot au rămas ori prea sărați ori nesărați, deși Alionka îi amestecase îndelung. Apoi, Alionka bău cacao, care mirosea a pelin, avînd tot timpul impresia că mai merge cu mașina.

După aceea a venit și Elsa și a început să mănînce tăcută tăieței.

— Sărați-il spuse Alionka.

Ascultătoare Elsa începu să scuture solnița deasupra farfuriel.

— Ajunge, spuse Alionka.

Elsa puse solnița la loc și începu să mănînce.

— Ce e? E ceva rău?

— Nu știu... Nu era nimeni la întreprindere. Sînt plecați toți la culesul recoltei. Au să se întoarcă nu se știe cînd.

— Cum nu se știe când? zimbă Alionka. Când s-o termina culesul recoltei — or să vină. N-au să se piardă.

Elsa îi aruncă o privire și zimbă ușor.

— Așa-i, așa-i! Nici nu vă mai gândiți la asta... V-au trimis aici, stați aici. Ce au să vă facă? Nu vă pot face nimic. V-au trimis aici — stați aici pînă căpătați ce vă trebuie... Uitați, am să vă povestesc cum am făcut eu o prinsoare cu Liuska pe o înghețată. Și Alionka se învioră sucindu-se pe scaun. Liuska e sanitară la noi, responsabilă cu curățenia. Demult, încă din clasa doua, ea mă tot necăjea că sînt favorită, pentru că Vitaminici îmi punea nota cinci. Asta era învățătorul nostru în clasa doua, Konstantin Veniaminovici, și pe scurt — Vitaminici. Era bun, vezi, de aceea pune a cinci iar Liuska zicea că sînt favorită. Și așa m-am tot certat cu ea, îi spuneam că greșeste și că, dacă vreau, am să capăt doiuri cite pofteste. Liuska zicea: «N-ai să capeți!». Eu zic: «Am să capăt». Ea zicea: «N-ai să capeți!». Eu zic atunci: «Să facem prinsoare că da». Ea zice: «Fac prinsoare că ba». Și iacă așa am făcut prinsoare pe o înghețată că am să capăt cinci de doi. Liuska zice: «Numai că doiurile trebuie să fie unul lingă altul la rînd». Eu zic: «Sigur, la rînd, de ce să nu fie la rînd?». Ai mei nu mă lasă să mănînc iarna înghețată pentru că am amigdale, iar mie și Liuskăi ne place înghețata la nebunie... Și uite așa a început... Alionka oftă cu tristețe. Să iau primul doi n-a fost nicio greutate. Vitaminici a desenat un doi frumos în catalog și a zis: «Nu te mîhni Muratova. Tu mai ai puțină să-ți îndrepți nota». A doua zi, mă cheamă prima la tablă. Îmi dă o problemă cu dovleci: «La o expoziție școlară, erau doi dovleci. Unul cîntărea douăzeci și cinci de kilograme, celălalt, cu trei kilograme mai puțin. Cît cîntăreau cei doi dovleci? Eu am adunat douăzeci și cinci cu trei și mi-au ieșit douăzeci și opt de kilograme. «Muratova, zice Vitaminici, ce-i cu tine, ești bolnavă?». «Nu știu, zic. — Am amigdale». «Atunci, stai jos, dacă ai amigdale». Mă uit—e-n regulă, iar un doi. Îi arăt Liuskăi două degete... că am doi de doi... Ea a strîns din buze și ședea de parcă nici nu-i păsa. A mai trecut o zi; Vitaminici iar mă scoate la tablă, iar îmi dictează despre dovleci. Eu am căzut pe gînduri și mă tot gîndeam că Liuska, hulpavă cum e, e în stare să dea înapoi, căci prinsoarea e secretă. Mă tot gîndeam la asta, cînd deodată îl aud pe Vitaminici că zice: «Uite, zice, e bine, e excelent, Muratova». Cînd mă uit pe tablă, văd scris «patruzeci și șapte». Cum s-au scris acești «patruzeci și șapte» — să mă omori că nu știu! Vai, ce m-am speriat! «Nu, nu, strig eu, douăzeci și opt, douăzeci și opt!» și dă-i și șterge răspunsul corect. Vitaminici nu zice nimic și poruncește să stau jos. În recreație, Liuska se uită în catalog și zice: «E-e, nici un doi, nici un cinci — nimic nu e. Loc curat.»

— Ești prietenă cu ea, fetiço? întrebă Elsa.

— Nu. Ea e prietenă cu mine, eu cu ea nu... Și uite așa. După cum mi-a ieșit rezultatul, eu m-am gîndit că trebuie să țin minte o singură cifră, de exemplu, douăzeci și opt, altfel te-apuci la scrii de fiecare dată altceva, te poți incurca și scrie corect... S-a terminat recreația și vine în clasă Vitaminici, și împreună cu Vitaminici, vine directorul. Directorul nostru e un fost militar, cu medalii, ne învață cultura fizică. Noi am crezut că ne anunță ceva în legătură cu inventarul școlii, sau cu vreo manifestație,

sau poate s-a furat ceva; nici vorbă de așa ceva! M-au scos din nou pe mine la tablă. Vitaminici tăcea, iar directorul dicta problema cu dovleci. Am mîzgălit eu ceva pe tablă apoi am scris rezultatul douăzeci și opt. « Muratova, zice directorul, de ce îți faci de cap? Scrie, zice, patruzeci și șapte! ». « Păi cum să scriu patruzeci și șapte cînd iese douăzeci și opt? ». « Scrie — patruzeci și șapte și nu discuta! » Ce să-i faci, dacă dă ordin directorul, a trebuit să mă supun, am scris « patruzeci și șapte ». Iar Liusika se strîmba, scotea limba la mine. Și limba îi era plină toată de cerneală. Și se mai numește responsabilă sanitară! Pentru o înghețată, e în stare să-și bage unghia în gît. « Poftim, zice directorul, acum e corect. Patruzeci și șapte ». « Patruzeci și șapte de ce? » întreabă Vitaminici. « Patruzeci și șapte de dovleci », zic eu. « Just. Patruzeci și șapte de dovleci », zice directorul; el și uitase problema și se pregătea să plece la el în birou. « Pe copii trebuie să știi cum să-i lei », îi spuse el lui Vitaminici. « Îmi dați voie? spuse Vitaminici, cum dovleci? Patruzeci și șapte sînt kilograme! ». « Nu, dovleci », zic eu. « Muratova! » exclamă Vitaminici. « Patruzeci și șapte de dovleci », zi eu. « Voi aveți televizor? » întreabă directorul. Eu răspund: avem. « Atunci, spuse el, e clar: aceasta este influența filmelor din străinătate. Trebuie să convocăm părinții. Iar pe Muratova, dacă nu se poate, o lăsați fără masa de prînz ». Și plecă. Iar eu am stat toată lecția la tablă și tot timpul îmi ieșea douăzeci și opt. Iar cînd a plecat toată lumea, Vitaminici a spus îngrijitoarei tare, de-a răsunat în toată sala: « Îndată ce-i ies patruzece și șapte de kilograme, să-i dai drumul acasă ». Am stat pînă seara tot scriind cu degetul pe geamurile clasei, pînă cînd a venit mama să mă ia.

A doua zi, am fost chemată la director. Intru — erau acolo tata și mama. Directorul m-a așezat la masa lui de lucru și mi-a dat ordin să rezolv problema cu dovleci. Am rezolvat-o și iarăși mi-a ieșit douăzeci și opt. » Lasă, a zis tata, ne întorcem noi acasă, și ți-arăt eu ție douăzeci și opt. Ne-am întors acasă, el se așeză, citi problema și mă întrebă: « Tu poate crezi că doi dovleci nu pot să cîntărească patruzeci și șapte de kilograme? Sigur că pot cîntări atît. Eu, zice, am văzut la expoziție un asemenea soi; un exponat trăgea optzeci de kilograme ». Dsigur, zic eu, un dovleac poate să tragă optzeci de kilograme, și cu atît mai mult doi dovleci. « Atunci, scrie », zice tata. « Ce să scriu? » « Patruzeci și șapte », zice el. « Păi cum să scriu patruzece și șapte, spun eu, cînd nu trebuie să scriu, ci să rezolv după întrebări? ». « Atunci rezolvă după întrebări ». « Dar eu nu știu cum! » « Bine, zice, atunci rezolv eu, iar tu ai să copiezi apoi cu mîna ta ». Și tata a început să rezolve după întrebări și s-a încurcat. A mîzgălit două pagini și nu i-a ieșit nimic. El știa: patruzeci și șapte de kilograme, dar cum se rezolvă după întrebări nu știa. Atunci a chemat-o pe mama și i-a poruncit să găsească ea întrebările; nici mamei nu i-a ieșit nimic. Atunci, tata a început să ocărească școala, pe Vitaminici și pe mine, pe mama, și a ocărit atîta, încît mama a plecat de-acasă. Vezi, cită nenorocire pe capul meu! Alții primesc doiuri — și nu se întimplă nimic, iar cînd e vorba de mine — se deslănțuie o întreagă poveste... Seara se întoarce mama, îmi pune în față o înghețată spunînd: « Nu mai pot! zice. Ia, zice, și crapă! Dar mîine la școală să rezolvi problema! » Am priceput îndată că Liuska m-a pîrît și acum știe toată lumea despre rămășagul nostru.

Viu la școală. Vitaminici mă strigă « Muratova! ». Iar băieții din clasa noastră au început să nu-și mai învețe lecțiile, știau că Vitaminici nu mă

întreabă decît pe mine, și nu mai învățau, se jucau de-a penișele, și atît. Nimeni nu mai învăța nimic. Vitaminici mă scoală în picioare și zice: «Muratova, știu tot despre rămășagul tău. Este o prostie acest rămășag. Noi, întreg colectivul, luptăm împotriva doiorilor. Fiecare doi este o notă urîtă pentru întreaga școală și o rușine pentru învățători și elevi. Muratova, fiecare doi în plus este o pată nu numai pentru tine ci și pentru școala ta, dar se vede că tu nu ești încă destul de mare și nu pricepi asta. Dar situația mea, a bătrînului tău învățător, nu trebuie s-o înțelegi? Trebuie sau nu?»

Vitaminici a vorbit mult. De cîteva ori m-am așezat, crezînd că a terminat, iar el începea din nou să vorbească și trebuia să mă scol din nou în picioare.

«Muratova, spuse către sfîrșit Vitaminici, oare am ajuns eu atît de bătrîn încît nici nu mai știu să predau? Ce-mi rămîne, să plec din școală? Nu te mai recunosc Muratova».

Mi s-a fcut milă de Vitaminici și am început să bocesc. Atunci, el m-a scos la tablă. Mi-a poruncit să nu mai bocesc și să rezolv problema cu dovlecii. Am început să rezolv și mi-a ieșit: douăzeci și opt.

Nu știu de ce dar nu m-a mai chemat nimeni. Nici Vitaminici nu m-a chemat, nici nimeni. Iar mamei i-au spus că au să caute să mă elimine din școală. Mă gindeam: Și ce? Am să rămîn neînvățătă! Parcă toți trebuie să fie învățați? Și de neînvățați este nevoie. Păcat numai că am pierdut rămășagul, n-o să capăt cinci de doi, cît îi lumea... Și așa, Liiska umblă cu nasul pe sus...

Mai trece o săptămînă și într-o recreație fetele sușoteau între ele: A venit conducerea de la raion s-o dea afară pe Muratova din școală. Mă chiamă la cancelarie. Mă uit, Roman Semeionovici, directorul sovhozului nostru... Pe atînci, lucra încă la raion. Era vesel, rîdea. Mă întrebă: «Cîte diouri ai, Muratova?» Zic: «Doi» «Dar de cîte ai nevoie?» «De cinci». «Atunci, hai să rezolvăm problema!». Rezolv — rezultatul nu e după răspuns. «Eee!» se strîmbă Roman Semeionovici copilărește și pune un doi. Îmi dă o altă problemă. Încă un doi. Îmi dă a treia — alt doi. O frumusețe! Nu-i așa? Într-o zi — trei diouri. I-am povestit tatei — nu credea. Iar Liiska plîngea de ciudă cînd a aflat. Și cu asta, gata! zise Roman Semeionovici. Iar acum du-te și îndreaptă-ți notele la Konstantin Veniaminovici, spuse, și plecă.

A doua zi, deabia intrasem în clasă că Vitaminici mă scoate la tablă și-mi dă problema cu dovlecii. «La o expoziție școlară, strigă el sînt doi dovleci!» Eu scriu: «doi dovleci». «Unul cîntărește douăzeci și cinci de kilograme!» Scriu «douăzeci și cinci». «Celălalt cu trei kilograme mai puțin!» striga Vitaminici. Scriu «trei». «Cit cîntăresc cei doi dovleci? Ei?» De data asta, amîndoi eram emoționați: mie mi-era milă de bietul Vitaminici, iar el voia să-mi îndrepte notele; el înghițea niște noduri, iar eu scriam grăbită. Prima întrebare — corect, a doua întrebare — corect; mă gindeam: acumă, am să scriu «patruzeci și șapte» — și gata. Iar el mă tot zorea: «hai, hai!». Și, înțelegi ce s-a întîmplat: eu credeam că scriu «patruzeci și șapte», dar mina s-a grăbit și a scris «douăzeci și opt». Din obișnuință, am scris «douăzeci și opt» și am rămas încremenită.

Vitaminici n-a spus nimic. S-a făcut alb ca varul și a ieșit din clasă. Îndată am șters «douăzeci și opt», am scris «patruzeci și șapte» și am

ieșit fuga pe coridor. Vitaminici stătea cu fruntea lipită de geamul rece. M-am apropiat de el și i-am spus că a ieșit după răspuns. El tăcea și nu credea. Atunci am început să-l trag spre clasă și să strig cit era coridorul de mare că problema a ieșit după răspuns. Vitaminici s-a lăsat pe vine, m-a întors cu fața către el și m-a întrebat în șoaptă: « Patruzeci și șapte? ». Eu n-am spus nimic, numai am dat din cap. « Nu douăzeci și opt? » întrebă Vitaminici. Așa am început să scutur din cap încit gindeam că o să se rupă. Mă uit — în ochii lui Vitaminici curgea o lacrimă. Curgea o lacrimă, apoi pe aceeași cărare a curs alta. « De ce, zic, Konstantin Vitaminici, la dumneavoastră un ochi plînge și altul ride? » « Stai puțin, zice, o să te am elevă în clasa treia — amîndoi au să plîngă ». M-a luat de mîna și ne-am întors amîndoi în clasă, iar acolo era o gălăgie așa de mare încît nu mai era cu putință să te înțelegi. . .

— Stați puțin, fetiço, o opri Elsa. Dar unde sînt prietenii tăi?

Alionka se uită în jur speriată. În sala de mese nu mai era nimeni.

Ea îl întrebă pe bătrîn, unde au dispărut oamenii.

— Cei din « Solnecinii »? zise el. Apăi, au plecat toți. Au fost buni căleței?

— Buni. Păi, cum au plecat?

— Bine. Au plătit și au plecat. . .

— De mult au plecat?

— De vre-un sfert de ceas.

Alionka ieși fuga în piațetă. Vîntul aproape se liniștise, iar soarele puternic dogorea din înaltul cerului verzui.

În fața cantinei se vedeau urmele proaspete ale autocamionului lui Tolea.

Se vedea după urme ce viraj grozav făcuse Tolea, cum a trecut prin fața tribunei și a pornit în goană de-a lungul stîlpilor spre orizont.

— Dar cit este de aici pînă la Arik? întrebă Alionka.

— Două sute patruzeci de kilometri, zise bătrînul.

— Și ce-ai să te faci acum, fetiço? rosti rar Elsa.

— Și cel răspunse Alionka. Am să-i ajung din urmă cu o ocazie. Dar dumneavoastră ce o să faceți?

— Astăzi să n-ai nicio nădejde în ocazii. Bătrînul clătină din cap — Mline poate au să plece de la sovhozul « Komsomolski ». Nu aveți pe nimeni apropiat aici?

— Am. . . se grăbi să răspundă Elsa. — Am pe o fată. . . Duce poșta. . .

Și, așezîndu-se pe trepte, începu să răsfoiască un carnețel. Paginile erau acoperite de un scris îngrijit, ascuțit, cu creionul; denumiri de străzi din Riga, nume de prietene din Riga, telefonul filarmonice din Riga, coaforul din Riga. . . Și peste rîndurile palide pe jumătate șterse, erau scrise mai mare și grăbit, cu stiloul, numele și telefoanele celor de la secția de asigurări sociale din Arik, comitetul executiv din Kara-Tau, numele celor din conducerea sovhozurilor, denumirile centrelor populare din cîmpie.

În timp ce Elsa căuta numele fetei-poștaş, se auzi zgomot și un autocamion plin de praf apărură furtunos, oprindu-se în fața intrării.

— Unde ești pagubă? strigă Vasilisa Petrovna.

— Iată-mă-a, zise Alionka.

— Păi, ce faci tu cu noi? — Pe scara camionului apărură Tolea. — Cum, din pricina ta să fiu eu nevoit să gonesc mașina înapoi și înapoi? Ce fel de cucoană mare ești tu?

Alionka se urcă în camion și se așează așteptând supusă papara meritată. Guliko și începuse să-și dreagă glasul tușind, dar în clipa aceea privirea i se opri pe Elsa.

Tinăra doctoriță, ducând cu greu aparatul de radio se îndrepta către intrarea de la comitetul raional.

— Șireată! muiere! Vai, ce șireată! exclamă deodată Guliko cu necaz și admirație.

— Cine? se miră Vasilisa Petrovna.

— Mătușa Grunea a voastră, iară cine! Cum de n-am ghicit de la început? Dacă aș fi ghicit de la început, încă la sovhoz, aș fi dat-o jos pe această Elsa și nu i-ași fi dat voie să meargă nicăieri. Mătușa Grunea, vezi nu s-a dus ea. Peste tot e cunoscută: și la comitetul raional, și la comitetul executiv, ca un cal breaz; s-au plictisit toți de dinsa. Ei s-ar fi descotorosit de ea ca de o viespe veninoasă, și gata. Dinsa însă, uite-te, pe cine l-a trimis... Vai, că vicleană mai e! Păi sigur! Cei de la comitetul raional o să vadă o biată comsomolistă slăbuță, lipsită de apărare care plinge într-una. Vrei nu vrei, trebuie să faci ceva, să-ți arăți grija pentru oameni. De ce plingi, fetiço? Iar ea numaidecît: cum să nu plîng, cînd încăperea destinată cabinerului stomatologic a fost luată în chip samovolnic de către mecanicul șef? Dar cine e acolo mecanic șef? Guliko este mecanic șef. Aa-ah! Guliko! Îl știm noi pe Guliko ăsta. Șterge-ți ochii, domnișoară. Pregătește hotărîrea: încăperile vor fi numaidecît eliberate, executarea va fi raportată! Iar lui Guliko i se va face desigur, o muștrare! Muștrare, muștrare! Întrucît Guliko nu prea înțelege că în țara noastră capitalul cel mai de preț sînt oamenii, iar medicina este mai presus de toate, și tot așa mai departe. Vai ce vicleană e! Și a potrivit toată șmecheria asta tocmai cu plecarea mea!... Ce credeți dumneavoastră, că eu mi-am luat drept locuință aceste două nenorocite de odăi? Am deschis aceste camere — la noi în așezare, toate ușile se deschid cu o singură cheie — și am cazat pe lăcătușii veniți în deplasare, deși Agrafena Vasilievna se repezise la mine ca un vultur. Eu însă am dat dovadă de inițiativă și i-am cazat. Pentru că, dacă eu nu aș fi asigurat pe lăcătuși cu locuință, astăzi mașinile n-ar transporta griu pentru stat, și această mașină a noastră n-ar fi mers, ci ar fi stat pe butuci. Iar pentru medicină odăile nu erau bune, pereții lor erau ciuruiți de se vedea prin ei, iar sobele erau făcute așa încît fumul ieșea din toate găurile, cu excepția coșului, și trebuia să umbli numai în virful picioarelor, altfel oricînd putea să-ți cadă o cărămidă în cap și să te lase lat. Mătușa Grunea, cine-mi ești! Și a tăcut din gură, n-a ridicat problema, pînă cînd flăcăii mei nu au reparat locuința, pînă cînd nu au investit în treaba asta și mină și materiale. Prin urmare ea vrea să impună doi iepuri deodată — și s-o pună la încercare în fața greutăților pe doctoriță, și să obțină palatul gata reparat... Ce oameni! Ea însăși locuiește aproape într-un bordei, femeie în toată firea, mai bine s-ar fi zbatut să i se dea ei o cameră... Dar nu! Nici nu se gîndește la dinsa. Îi trebuie, vezi, spital — două camere nici mai mult nici mai puțin. Bine! Sînteți voi șireți, dar noi și mai și!

Mașina se opri brusc, și Tolea strigă din cabină.

— Hei, amice! Cit e pînă la stația Arik?

— Două sute patruzeci, răspunse cu un glas somnoros flăcăul care ședea la umbra îngustă a motocicletei, cu o lipie și cu o sticlă de kumîs lîngă el.

— Cum asta două sute patruzeci?! se revoltă Tolea. La Kara-Tau spuneau la fel două sute patruzeci...

În loc de răspuns, flăcăul își turnă o cană de kumis.

— Dar, asta-i drumu? întrebă Tolea.

— Asta-i... zise flăcăul și începu să bea.

Vintul se opri de tot. Greerii țîrîiau fără întrerupere unul și același lucru. De sus soarele dogorea cu putere, nu puteai să te apropii de pereții înfierbîntați ai cabinei.

Stepan transpirase și dormea neliniștit.

Căpeșul bălțat stătea lîngă el și răsuflea greu, lăsînd să-i atîrne limba trandafirică ca o felie de somon.

— Maică, cum se chinuiește! zise Vasilisa Petrovna. Poate să-i scoatem haina.

I-au scos haina, dar Stepan tot nu s-a trezit.

Și pe Alionka a obosit-o arșița. Ca să nu adoarmă, ea s-a gîndit să-și găsească o ocupație și a început să-și caute turta de floarea soarelui. Dar n-a mai găsit-o. Se vede că o aruncase cineva în timp ce ședea în sala de mese. Își aduse aminte că mama ei îi virise în buzunar o cutiuță de metal cu bomboane și o scoase de acolo. Dar de mîncat nu se puteau minca: bomboanele se lipiseră, făcînd un ghem pe jumătate transparent.

Iar soarele dogorea din ce în ce mai tare. Mașina trecu peste un riu uscat.

Alături se afla un pod jos de lemn, dar Tolea porni de-a dreptul prin albia de nisip, netedă, ca un stadion.

Pe malurile înclinate era glod uscat, iar pe nisip stăteau culcate vaci cu capetele albe — pe semne că nisipul își păstrase încă răcoarea și mirosul apei.

O cămilă cu cocoase lăsată pe o parte mușca din pămîntul alb.

Blana de pe coastele cămilei era roasă pînă la piele. Pesemne că oamenii călătoreau deseori cu ea și o loveau peste coaste cu tocurele.

Cînd mașina trecu prin fața ei, cămila își ridică sus capul așezat pe gîtul lung și mozelind din buza ei moale, despicată, aruncă o privire plină de importanță spre Alionka.

Apoi începu din nou cîmpia și iarăși răsună în urechi țîrîitul monotonic al stepei, muzica foșnitoare a greerilor și a cosașilor.

Nu mai în cîmpie există pesemne o asemenea muzică puternică și neîntreruptă. Uite dacă s-ar aduna toți oamenii din sovhoz, din centrală și din sectoare — și mama, și tata, și mătușa Grunea, și Roman Semeonovici, și agronomul Ghennadi Feodorovici, și toți mecanizatorii, și toți cei veniți în detașare — și i-am așeza pe cîmpie la cițiva pași unul de altul și i-am pune pe fiecare să-și întoarcă ceasurile, cele de mină și cele de buzunar, care cum îl are, poate numai atunci s-ar putea auzi o asemenea muzică... Și numai ce se gîndi Alionka la asta, că îi și văzu stînd aici, pe toți cei din sovhoz, plină cîmpia de popor, arit de mult, că nici nu mai putea trece. Stau și își întorc ceasurile. Numai ceasul mamei nu știu de ce nu se întoarce, pesemne că a intrat în el praful, iar ea e supărată și spune că trebuie să-l ducă la reparat la stația Arîk.

Alionka se trezi și auzi glasul cîntător al Vasilisei Petrovna.

— Stația Arîk, stația Arîk... Și ce-i stația Arîk? Nici la Arîk nu e pădure. Uite ce-am să-ți spun: Cu toate că eu sînt chiar de pe Volga și am trăit de cînd lumea de pe urma Volgăi — nu tînjesc atît după Volga, cît după pădure. După pădure tot tînjesc eu. Ce poate să fie mai bun,

decît o pădurice tînăra, ce poate să fie mai mîndru? Uite-i coala şi meste-
cenii albi, şi pinişorii, şi brăduşii, şi-i atita binecuvîntare de jur împrejur,
că tot aş sta şi n-aş mai pleca. Te uiţi — colo un stejărel şi-a scos mlădi-
ţele verzi, brăduşului i-au crescut şi rămurele — lăbuţe proaspete,
gălbioare, nou născute, iar la pinuleţ, pe rămurele, degetuţele de-abia au
ieşit; stau în sus ca nişte luminări; încă nu s-au îndreptat, nu s-au desfăcut,
sînt încă adunate împreună, ca pentru închinăciune. Iar pinişorul e
aşa de tinerel şi atît de frumuşel şi atît de domnişor, iar trunchiuleţul lui
e pufos, pe tot trunchiul pînă la pămînt cresc acişoare... Şi soarele lumi-
nează, şi roua străluce, de parcă au fost imprăşiate prin pădure ciobuleţe
de sticlă... Orice poţi să înduri în cîmpia asta, şi frigul şi foamea, numai
patria, locul unde te-ai născut să nu-l uiţi.

— Asta, cum să zic — răspunse Stepan — bărbatul, poate, da. muierea,
însă, e ca pisica. Oriunde o arunci — dă raită pe la toate colţurile, le
miroase şi se culcă la locul ei. Stă şi toarce. Pe a mea am adus-o chiar
de la Moscova. Şi asta nu-ţi e Bejeţk. E Moscova. La fiecare colţ, chioşcuri
cu sifon. Şi tot am adus-o.

— Şi a plecat de bună voie?

— Fără să crîcnească. Tatăl ei e şi acum la Moscova. Nomenclatura.

— Cine?

— Om cu răspundere. Îl plimbă cu maşină mică. Lucrează undeva
acolo — am uitat la ce întreprindere. O denumire lungă cum e şi gardul
la aceea întreprindere. Am uitat.

— Da'ea cum îi?

— Merge. E ochioasă cu păr lung pînă la genunchi. O coadă grousă,
cît o franzelă împletită. Şi uite că am dus-o la Bejeţk.

— Dar cum s-a îndurat de Moscova o asemenea crăiasă?

— Păi nu i-am dat timp să-şi vină în fire. E clar? S-a sfădit la vilă
cu tatăl şi cu mama ei din pricina unui fleac, mi se pare că nu au lăsat-o
să meargă la manej să înveţe să călărească. Şi iacă aşa s-a sfădit pe viaţă
şi pe moarte şi a venit la Moscova — chipurile a plecat pentru totdeauna
de-acasă, de la părinţii ei. Desigur că dacă nu m-aş fi nimerit în calea ei,
pînă seara s-ar fi întors acasă. I s-ar fi făcut dor de cafea şi s-ar fi întors.
Tocmai atunci treceam eu de la gara Reazan la gara Leningradului. În
piaţa Komsomolskaia am întîlnit-o şi ne-am cunoscut. E bine? Am luat-o
şi am dus-o la mine la Bejeţk.

— Păi cum vine asta? întrebă Vasilisa Petrovna. Poare că te-a luat din
supărare...

— Nu, de ce?... se încruntă Stepan — Păi ce — sînt mai rău ca
alţii? Poate că şi tatăl meu lucrează într-un post tot atît de mare ca şi
tatăl ei. Poate că uite dinsul e tatăl meu. Stepan arată cu capul spre Guliko,
iar tu îmi eşti poate mamă... Cine ştie...

— Ți-ai pierdut minţile? se sperie Vasilisa Petrovna. Bătute-ar dumnezeul

— Despre mine, nu ştiu nimic. Nici de părinţi — nici nimic. Sînt
copil găsit. Cînd anume e ziua mea de naştere — nici asta nu ştiu. Medicil
de la orfelinat au hotărît să fie şapte noiembrie, ca să pot şi eu să-mi serbez
ca toată lumea ziua de naştere... De ce să mă fi luat din supărare? Lucrez
pentru «bine» şi «foarte bine» Ciştig — să dea dumnezeu la fiecare.
Nu beau. Nu fumez...

— Zău? se minună Vasilisa Petrovna.

— Pe cuvîntul meu de onoare. Nici nu ştiu cît costă juma'de litră. Nu mă interesează. Eu nu fac haz de asta... Şi statura mi-e normală; la un costum de haine îmi intră patru metri şi jumătate.

— Ei da, patru şi jumătate.

— Uite ce, mătuşă. Eu nu-ţi sînt o persoană subordonată, şi nu am niciun interes să te mint. Vrei să mă crezi — crede-mă. Nu vrei — nu să fie. Căci eu nu fac haz de asta...

— Să-ţi dea Dumnezeu numai bine! zise împăciuitor Vasilisa Petrovna. Înseamnă că eşti fericit. Odată ai văzut-o, şi gata, soţie legitimă, ajutoarea bărbatului. Cîte unul umblă după fete, încearcă pe una, încearcă pe alta şi la urmă aduce o matracucă, aşa că nu numai soacra, ci şi el însuşi se îngrozeşte a doua zi... Tu, însă, se cheamă, că ai avut un ochi bun.

— Şi la noi desigur, n-a mers ca pe roate de la început, zise Stepan. Oricum, orice s-ar zice, nu era de mine. Eu nu fumez, iar ea scotea fum pe nas ca un turc, şi citeşte cărţi fără întrerupere. Îşi pune clipsuri în urechi şi citeşte. Vrei s-o îmbrăţişezi — cade clipsul. Trebuie să cauţi clipsul. Eu nu fac haz de asta... Am trăit noi puţin împreună şi zice: « Mi-e urît ». Ce-i trebuie? Trăim civilizat, sîntem abonaţi la Ogoniok... iar ei îi e urît. A mai trecut vreo lună — ea zice: « Eu, zice, am să-mi iau un căţel. Atunci, zice, n-o să-mi mai fie urît ». Şi, într-adevăr, şi-a luat de undeva un căţel. L-a botezat Rex. L-a înregistrat şi l-a cumpărat zgardă, i-a făcut rost de undeva de lăncişor. Îşi pune clipurile, se urca cu picioarele pe divan, îl aşeza pe Rex pe genunchi şi-l hrănea cu bomboane. Mîncă şi ea, îi dădea şi lui.

La început nu prea pricepeam ce nevoie avea de acest Rex. Într-o duminică, am luat o cărţuie s-o răsfoiesc, mă uit, un articol cu titlul *Doamna cu căţelul*. Am citit şi am priceput şi eu despre ce este vorba. Şi acolo un căţel. Deci, a mea de plictiseală a început s-o copieze pe doamna aceea şi să-şi plimbe căţelul prin Bejeşk. Să rizi şi să plîngi, nu alta. Am început să trăim copiind pe alţii. Acolo cel puţin, în carte, era trecut un căţel de soi, ăsta, însă, dracul să-l ia, e o javră. Un puricos. În orice moment, bate pe duşumea cu ciolanele — se scarpină. Iar pe stradă îl atrage orice eştip — mereu îi vine să-şi facă nevoile. Cam smintit ciine. Dacă se aşează să se purice — nu-l mai urneşti.

Am trăit ce-am trăit noi aşa, cu dînsa şi cu ciinele — hop, altă trăznaie. « Vreau, zice, în Crimeea. La Yalta ». Mi s-a făcut milă de ea. Mă uit la ea şi mă gîndesc: « Trebuie să iau o hotărîre, că de nu, se îmbolnăveşte de dor deabinelea ». Cînd, tocmai atunci ziarele au început să scrie despre pămînturile nedestelenite. Mi-am făcut lichidarea la locul de muncă, m-am dus la gară, am cumpărat bilete pînă la Arîk — două de pasageri, al treilea pentru ciine, şi viu acasă. « Adună-l, zic, pe Rex al tău. Am plecat ». « Unde? » « La Yalta ». De-abia a doua zi în tren, şi-a dat seama unde o duc. La început, era cît p-aci să sară din tren, apoi a căzut pe gînduri şi s-a liniştit. Cînd am ajuns la destinaţie, era în februarie. Iarna, v-duceţi aminte, cum era. Dormeam cu căciulile în cap. Directorul sovhozului se uită şi vede că, din toţi cei sosiţi, eu eram singurul familist şi pe deasupra şi cu ciine, şi a vrut să-mi creeze condiţii. M-a chemat la dînsul şi mi-a propus să rămîn pînă la vară în slujbă la staţie, să primesc coletăria adresată sovhozului. « Nu, zic, tovarăşe director, sînt tractorist şi mecanic, n-am ce face la staţie. Trimite-ne în sovhoz ». Şi aşa am plecat noi la centru, unde, pe vremea aceea, afară de zăpadă şi de director, nu

era nimic. Iar directorul avea atîta avere: imputernicire și ștampilă. Ce să-i faci, am săpat bordeie și am început să trăim. Îmi aduc aminte că, în primele zile după viscol ne-am dus să dăm zăpada, iar pe a mea am lăsat-o acasă să ne facă de mîncare. Venim seara acasă, doamna mea cu cățelul șade într-un colț și smiorcăie. Rex, sub picioarele ei, scîncește și el. Iar în bordei întuneric beznă, plin de gaze și fum. « Ce s-a întîmplat? întrebă directorul. De ce stai pe întuneric? Unde-i lampa? » — « Ce fel de lampă-i asta? Toată seara am încercat s-o aprind și nu se aprinde lampa voastră ». — « Dar gaz i-ai pus? » Și știți ce-a răspuns a mea, la asta? « Oare, zice, trebuie și gaz? » Credeți-mă: mii de cărți a citit, dar o lampă obișnuită, numărul șapte, nu a văzut în viața ei și nu s-a interesat cum trebuie să umble cu ea. Și așa de una singură s-a chinuit toată seara, tot aprinzînd fitilul uscat; a stricat toate chibriturile. Eu nu fac haz de asemenea glume. Apoi au adus un vagon și toți s-au mutat acolo. Ne înfiripaserăm și noi, dar vagonul era nou și punea a vopsea de ulei, mai cu seamă cînd făceam foc mult. Punea atît de tare încît pe-a mea o apuca durerea de cap, iar Rex a fost cît p-aci să dea ortul popii. Directorul s-a gîndit ce s-a gîndit și ne-a pus la dispoziție un bordei; aici, pentru prima oară am început să trăim, vezi dumneata, în apartament separat, ca niște baroni. A mea a prins viață, parcă s-a mai desghețat, a început să se ocupe de gospodărie, să ne creeze un confort. Eu eram în fiecare zi plecat în cursă. Și-așa. Mă-ntorc într-o noapte acasă, mă așez să mă odihnesc. Mă uit — pe perete era atîrnat un tablou cu geam. La început, nu mi-a venit să cred ochilor. Am început să mă uit cu luare-aminte. Chiar așa era. Erau desenați acolo doi moșnegi în pielea goală, iar între ei o muiere la fel. Și a mea dormea pe divan sub acest tablou.

— Pentru ce? întrebă Vasilisa Petrovna. — Chiar dînsa l-a atîrnat?

— Dînsa. Pentru confort.

— 'mozeule! Da pîi cum, e chiar așa de proastă?

— Nu. Dealțul, nu e proastă. Totdeauna se grăbește în fața fiecăruia să-și arate mîntea, nu care cumva să-și inchipuie vreunul că ea este dintre acelea care mînîncă cu lingura de lemn. Știți, sînt asemenea oameni cărora le place să-și dea părerea: « Asta, bine ai zis », « Asta, înțelept ai gîndit ». Ei, dînsa este dintr-aceștia. Iar despre sine are o înaltă părere.

— Că bine zice, zise Guliko. Sînt asemenea oameni.

— Și uite așa. Mă uit cum atîrnă tabloul. Pe vremea aceea aveam o pușcă de 'Tula, cu două țevi. Am luat pușca, am țintit și am tras din țeava stingă așa încît n-am rămas din tabloul acela decît cuiul. A mea, de spai-mă — buf! pe dușumea. A stat ce-a stat așa, apoi s-a sculat și-a început să mă rușineze: « Vai, vai ce-ai făcut! E un Rubens! Eu vreau pe măsura posibilităților să creez un pic de confort, iar tu, omul zăpezilor, umbli prin casă, ca prin pădure, și tragi cu arma ». Eu îi explic, că asta nu-i confort să atîrni pe pereți bărbați și muieri despuiate. « Dacă tu, zic, ai sta despuiată — după tine asta tot confort e? Mai bine, zic, ai acoperi cumsecade patul să nu ne fie rușine de oameni; să întinzi colo un cearșaf, un macat... Da' ce să te înțelegi cu ea? Ea nu știa nici măcar ce-i aia macat. La drept vorbind, nici nu aveam vreme să mă ocup de educația familială. Am început să lucrăm la construcția, înainte de termen, a așezării sovhoz-nice și, în fiecare zi, cîmpia ne ridica probleme: din ce să facem rama ferestrelor? De unde să luăm o lopată? De unde să luăm grinzi mari? Și așa trăiam și tot dezlegam ghicitori: ramele ferestrelor le făceam din lăzile

În care ni se trimiteau piesele pentru pluguri, iar pentru grinzi am folosit primăvara tâlpilele săniilor de tractor. Treaba mergea în plin. Eu personal, zile și nopți nu coboram de pe tractor, și-mi crescuse barba pînă-n nări. La noi, nu numai pămîntul e roditor, la noi și aerul e roditor, iar barba crește mai repede decît la Bejețka. Dacă vrei să ai un aspect civilizat, trebuie să te bărbiești și dimineața și seara. Dar ce bărbierit poate să mai fie ăla, cînd acasă sint nîmțelegeri! Viu acasă — ea șade mută. Îmi dă să mînînc — iar tace. Pe vremuri, la Bejețk m-apuca de gît și șoptea: «Te iubesc nebunește. Poftim! Iar acum tace, parcă i-a înlemnit limba. Eu nu fac haz de asta...» «De ce, întreb eu, tot taci? Ce-ți lipsește?» — «Nimic, zice, am obosit aici». — «Păi din ce-ai obosit?» — «Tu, zice, n-ai să înțelegi. Sint zice, obosită moralicește». — «De ce? întreb. — Poate te-au năpădit șoarecii.» — «Da, zice, sint mulți șoareci». Și iar tace. Am fost nevoit să pierd o noapte întreagă să fac o capcană de șoareci. Am făcut capcana — îngrijită, cu șurupuri mici. Șurupurile le-am scos de la cisme, de la potcoave. Am pus capcana — nevastă-mea, tot tace. «Ce-ți lipsește, zic, la urma urmelor?» — «Nimic, zice, mulțumesc». — «Poate, nu se prind șoarecii bine?» Tace. Atunci am meșterit la peretele din spate al capcanei o oglinjoară. Șoarecele este o ființă laconică: Crede că altul îi vine în față, și-și pierde frica... Au început șoarecii să se prindă mai bine. Iar a mea tot tace. Mă gindeam — poate s-a supărat din pricina tabloului? Bine. M-am dus la Arik, și-am cumpărat acolo în piață un tablou bun cu geam: un motan argintiu cu fundă roșie, pe fond negru. Un tablou o frumusețe — doi poli am dat. L-am adus, l-am atîrnat în cui. Ea s-a uitat și zice: «Șrii, Stepan, mi se pare că eu nu te mai iubesc».

«— Ce să-i faci acum? Nu mă iubești — nu mă lubi.» M-am dat jos de pe pat, m-am culcat pe dușumea. Iar ea zice: «Nu, cultă-te tu pe divan, și mă culc eu pe dușumea». Eu, desigur, n-am ieșit din pricipiu. Și-am început să trăim tot așa: divanul era gol, iar noi amîndoi eram pe dușumea, în colțuri diferite. Ca și cum am fi fost în deplasare sau, mai bine zis, la azil. Și așa am pățit cu Rubens. Dimineața se scoală, începe să-și pieptene părul, rinjește ca o tînără lupoaică, iar eu mă uit de pe dușumea — frumoașă e, n-am ce zice.

S-a învîrtit să lucreze la contabilitate. O dată viu noaptea de la drum, intru în bordei, ea nicăieri. Clipsurile erau acolo pe scaun, dar ea nicăieri. Ea și le scotea iarna să nu-i înghețe urechile... Se vede că lipsea de multe. Ceainicul era rece. Cîinele năhrănit. Iar afară era noapte întunecoasă și urla viscolul. Ușor poți să te rătăcești și să îngheți. Acum, avem lumină electrică și se vede așezarea noastră la zeci de kilometri, atunci însă pe afară era un singur felinar cu gaz și puteai să umbli în jurul vagonului o noapte întreagă și tot nu vedeai nimic... Ce-i de făcut? Rex mă privește în ochi, scîncește de foame. Asta nu mi-a plăcut... Mi-am pus haina și hai pe tractor. M-am dus s-o caut. Și era viscol cum nu mai văzusem niciodată și cum niciodată poate n-am să mai văd. Toate erau luate pe sus. Și ninsoarea parcă nu cădea din cer, ci pornea cumva în sus, de pe pămînt spre cer... Și viscolul urla așa de tare încît nu mi auzeam nici tractorul. Merg, rotesc farurile, să mă vadă. Iar ea nicăieri. Am umblat ce-am umblat pînă s-a oprit tractorul. Au înghețat țevile. Am sărit afară și am încercat să le încălesc cu mîinile. Cînd colo, simt că mîinile se lipeșc de fier. Mîinile înghețau iar eu tot le țineam. Dă-le incolo de mîini, de-aș încălzi țevile numai, de-aș salva un sufer de om! Uite ce palme am?

Cremene. Dacă freci palmă de palmă — scapără scintei. Nu-ți fie frică, pune mîna.

— Da! zise Vasilisa Petrovna cu respect. Și? Ai găsit-o?

— Nu. Am înghețat ca un sloi de ghiață și m-am întors. Cum s-o cauți, cînd tu însuși te temi să nu rătăcești? Două ți-am mai spus că nu aveam niciun punct de orientare; numai un felinar aveam și pe ăla îl stinsese vijelia. M-am întors în bordei, m-am așezat — nu știam ce să fac. Iar vijelia cînta un marș funebru. Și cîinele scîncea. M-am uitat la cîine, la Rex, și deodată m-a cuprins o furie cum nu pot să spun. L-am apucat de ceafă și l-am aruncat afară în viscol. « Caută strigam, caută javră! » L-am aruncat — și hai după el. Pe vremea aceea, Rex se făcuse un cîine de seamă cu blană deasă, călduroasă. El a priceput ce i se cere și s-a dus. Eu mă țineam de lîncișor — și hai după el. Și, înțelegi, am găsit-o. Foarte aproape, într-un morman, ședea chircită. Încă nu înghețase de tot, chiar putea să mai vorbească. Dar frigul nu-l mai simțea. Am dus-o acasă, am dezbrăcat-o, ca la Rubens ăla, am freat-o cu zăpadă și am întors-o, cum se zice, la realitatea noastră contemporană.

Trebuie să spun că din noaptea aceea soarta cîinului s-a schimbat. Rex a început să fie respectat. Cum se întîmpla ceva era chemat să cercezeze. Și nu s-a întîmplat niciodată ca el să nu justifice încrederea. Cum avea nevoie careva să pornească pe viscol, îl lua pe Rex. El ori îl aducea, ori venea și lătra, să meargă să-l caute. Dacă vă nimeriți veodată în « lujni! » În sovhoz, întrebați. Bun cîine... În sfîrșit, rezultatul a fost că nu mai era « doamna cu cățelul », ci « cățelul cu doamna ».

— Vezi, cum o ofensezi, oftă Vasilisa Petrovna — Toți sînteți o apă și-un pămînt...

— Ba nu... N-am ce să zic. Este un lucru trecut acum. Stepan zimbi.

— A lucrat ea ce-a lucrat și, fără să-și dea seama a prins gust. s-a liniștit. Lucru de-ngeles. Un om e liniștit în suflerul lui atunci cînd știe că nu este de folos numai pentru el, ci și pentru altul. Atunci trăiește cu încredere. Și ea tot așa; privirea i s-a înviorat, a început să ridă. Era slabă ca o scindură, dar spre vară s-a împlinit și era tare carnea pe ea de nici nu puteai s-o piști, ... A început să aibă tot felul de idei. « Oamenii, zicea, ridică țelina, iar țelina, zicea, îi ridică pe oameni. Și pe tine, zicea, Stepan, o să te ridice în curînd pînă la nivelul cuvenit. Eu, zicea, știu acum ce trebuie să fac... Principalul la om, zicea, este cultura. » Și ridea. « Eu, zicea, am acceptat să lucrez ca responsabilă a clubului. »

— Păi! pentru dînsa asta era tocmai, tocmai potrivit, zise Vasilisa Petrovna.

— Nu. Eu nu fac haz de asta. Nu este o muncă de mare randament. Trebuie să creăm valori materiale. Uite, vara nu avem apă, aducem apa cu cisternele, și măsurăm litrul ca laptele, iar ea în timpul ăsta se supără că, la ea în bibliotecă, umblă oamenii la cărți cu mîinile murdare. Dar în general, s-ar zice că lucrurile au început să meargă. Din nou, dormim împreună... Acum, iată, a plecat la Moscova — să procure utilaj, peruci, literatură, nu știu ce fel de ceas pentru șah... Tatăl ei e la Moscova, lucrează la nomenclatură... Mi-e frică numai ca nu cumva să aducă un Rubenă.

— Dar nu ți-e frică — întreabă cu băgare de seamă Vasilisa Petrovna — să nu rămină pe-acolo?

— Nu. Am primit telegramă. Vine. Și Stepan făcu cu ochiul șiret. Dar Rex ce păzește? Crezi că rămîne ea fîră el? Doar e doamna cu cățelul.

— Da! zise oftînd Vasilisa Petrovna. Ține socoteala că și pe mine m-a ȋrît pînă aici cu de-a sila. Am venit cu fiica-mea aici. Fata cu foaie de drum comsomolistă, iar cu fără niciun fel de foaie și fără nimic. M-am băgat la Ribinsk în vagon, și n-am mai ieșit pînă la Arik. Am fost mamă pentru tot vagonul...

Mașina frînă și se opri. Cîmpia era copleșită de arșiță. Cățarat în virful cerului, soarele ardea nemilos.

În radiator, apa clocotea.

De pe combină, de pe radiator, de pe aripile mașinii se ridica un abur străveziu, dens, ca un ulei.

Alionka se sculă în picioare.

Prin aburul ce se ridica se vedea rău, mai rău chiar decît printr-un geam cu defect.

Departate înainte stăteau nemișcați niște cai cu picioarele scurte. Stăteau în cerc, cu frunțile virite unul într-altul, ca la o echipă de rugbi, în pauza de un minut.

În salturi uriașe gonia spre mașină un cîine lup.

« Și mai are chef să alerge așa pe o asemenea căldură, gîndi Alionka. Prostul! »

Pe un căluț lășos, tot îmbărbătîndu-l cu picioarele, călărea un cioban chipeș. Cînd s-a apropiat Alionka, văzu cu uimite că poartă o căciulă urlașă tivită cu blană de vulpe și un halat vătuit, ȋncins de cîteva ori cu un briu colorat. Minecile halatului erau lungi-lungi — într-una nu se vedea chiar nimic, nici măcar virful degetelor, iar din cealaltă atirna o cravașă împletită.

Obrazul uscățiv al ciobanului cu cliputuri adinci de vărsat semăna cu o nucșoară.

Odată ajuns, el trase de căpăstrul neargăsit.

Ascultător, căluțul cel păros se opri, căscă botul și Alionka zări în gura lui dinți mari necurățați.

— Este apă pe aici pe undeva? întrebă Tolea deșurubînd pîlnia radiatorului.

Ciobanul zise ceva în limba Kazahă și zîmbi cu dinții săi sclipitori.

— Tradu-mi pe nemțește, zise Tolea. Dopul îi frigea degetele și era furios.

— Ne trebuie apă, unchiule, apă! strigă Alionka. Sîntem Kazahă belmeidîm.

Și ea arătă spre un bidon pe al cărui fund rămăsese numai un pic de apă.

Văzînd vasul, ciobanul scoase un strigăt ascurit, rîse și ȋncepu să vorbească repede și o amenință cu voioșie pe Alionka cu degetul său sbîrcit.

— Nu, nu! ridea Alionka. Apă, apă! Su! Su!

De unde știa că apă în limba Kazahă se zice « su », nu știa nici dînsa.

În timpul ăsta veni în fugă cîinele lup și, cu un lătrat fioros, ȋncepu să joace în jurul mașinei. Fără să se oprească din ris, ciobanul îl plesni peste bot și ȋncepu din nou să vorbească în kazahă și să dea din cap, dar nimeni nu putu să ȋnțeleagă nimic, numai Alionka pricepu despre ce este vorba, și o întrebă pe Vasilisa Petrovna:

— E voie?

— Ce mai vrei? se răsti Vasilisa Petrovna.

— Să mă duc cu nenea ăsta... Călare.

- Ce prostie ți-a mai venit în minte?
- Ca să ne arate unde este apa.
- Las-o să se plimbe. Ce vrei? zise Stepan. — Ai mers vreodată călare?
- Sigur, minți Alionka.

Ciobanul o urcă pe crupa calului și plescăi din limbă. Alionka se prinse de briul lui și calul porni la trap pe cîmpie.

Din urmă, pesemne în glumă, clacsona șoferul Tolea.

Ciobanul scoase un strigăt ascutit, voios, și căluțul porni ca vîntul; cîinele alerga alături lătrînd tare, în urmă clacsona Tolea și cu toate că spatele calului era lat și cămașa ciobanului mirosea a bălegă și a fum, iar cîinele se tot străduia s-o înhațe pe Alionka de picioar — cu toate acestea ea era foarte veselă, atît de veselă încît nici nu băgă de seamă cum își rosea picioarele de pulpele calului.

Fîntîna a zărit-o încă de departe.

În jurul ei creșteau tufe dese.

De pe bățul lung, atîrna un steag decolorat de soare.

De sub pămînt se înălța un inel mare de beton.

Alionka fugi prima spre fîntînă și, aplecîndu-se deasupra, se uită în jos dar nu văzu nimic, nici fund, nici apă.

De jos, din întuneric, venea o adiere răcoroasă.

Adierea mirosea plăcut a apă.

Venea un miros de apă și de la puțul de beton, și de la găleată, și de la ghizdul de lemn.

Fără să se dea jos din șea, ciobanul începu să coboare găleata; aceasta se lovi multă vreme de percheții de beton, hîrducîndu-se și agățîndu-se. Apoi nu se mai auzi nimic, iar în sus se ridică într-o tăcere solemnă. Stepan luă găleata udă de capete, cu amîndouă mîinile și începu să bea, fără să verse o picătură.

Nodul gîtului i se mișca în sus și în jos, ca o suveică.

El bea și toți se uitau la el.

Toarta găleții îl pocni în cap, dar el tot bea fără să se sature.

— Și eu vreau să beau, zise Alionka.

Au băut toți pe rînd, au umplut sticlele și termosurile.

Tolea a umplut radiatorul, iar Stepan a umplut din nou găleata de lemn.

Căluțul cel păros nu voia să asculte de friul stăpînului și se întinse către găleată, și Alionkăi i se păru că nu bea, ci săruta apa cu buzele lui de catifea.

— Parcă ar lua o probă, zise zîmbind Vasilisa Petrovna.

Stepan lepădă de pe el tricoul, își făcu palmele sale uriașe căuș și Tolea începu să-i toarne.

Apa era proaspătă, rece, grea. Fiecare cută de pe palmă se vedea prin această apă străvezie, ca printr-o lupă.

Stepan își aruncă pe obrazul prăfuit, înfierbîntat, o mină de apă, iar pe a doua o repezi pe ceafă și părul lui netuns de multă vreme se adună în şuvițe subțiri.

I se scoase a treia găleată de apă iar el se tot bălcea, se stropea cu apă, mormăind de plăcere, iar apa parcă se topea pe mușchii lui fierbinți, ce svîcneau.

— Ți-o fi de-ajuns, zise pierzîndu-și răbdarea Vasilisa Petrovna. — Mai lasă și pe alții să se spele. Muge, ca un diavol, doamne iartă-mă.

Stepan n-a stat să se șteargă. Cît să-i toarne lui Tolea l-a zvîntat soarele.

Restul de apă îl aruncă peste ciine, care mirii de furie și începu să se rostogolească pe pămînt, scuturînd din picioare...

S-au spălat îndelung, cu plăcere, făcînd lac în jurul fîntinii.

Nastea îl scoase afară pe băiețel. Micuțul a fost desfășat și i s-a turnat o găleată de apă rece peste el. Iar el se îneca și urla cît îi ținea gura.

— Ce-are aici? întrebă Vasilisa Petrovna.

— Se zgîrie singur. E mic încă, oftă Nastea. Nu-i nimic... E greu pînă la un an, mai tirziu o să fie mai ușor.

— Cum să se zgîrie? Ia te uită ce unghii are!... Trebuie să tăie.

— Mi-e frică. Tare-s mici unghiulițele.

— Ce mamă, doamne iartă-mă! Măcar ai foarfecă? Dă copilul Alionkăi și du-te și caută!

Vasilisa Petrovna începu să se agite.

— Ia marinare — urechi sărate, ajută! și vîri foarfeca în mîna lui Stepan. M-aș apuca singură, dar nu mai văd bine.

Stepan se codi îndelung cu foarfecele, suflă din greu pe nări, tăie o unghiuliță și se retrase.

— Ce mai eroul îl rușină Vasilisa Petrovna.

— Păi prea se mișcă! și prea le are pe toate micuțe. Îi mai tai vreun deget — apoi o să mă blesteme toată viața. Nu fac eu haz de asta.

— Dați-mi să încerc eu, se rugă Alionka.

— Ei, asta-l o opri Vasilisa Petrovna, Cînd o să-l ai pe-al tău, atunci să încerci și tu.

— Glebov! porunci Guliko lui Tolea. Ia ocupă-te tu.

Tolea încercă foarfeca pe unghiile lui, tăie în aer și zîmbi cu amărăciune.

— Asta se cheamă foarfecă, zise el. Foarfeca asta dacă vrei să știți e bună de tăiat tablă. Unde e?... Ce să tai?

Alionka aduse copilul.

— Nu, asta nu este o sculă, urmă Tolea încercînd foarfeca pe unghia sa groasă. Fac prinsoare pe ce vrei că nu a mai fost ascuțită de la facerea lumii... Hai, amice, dă-mi lăbuța. Dacă ai să ajungi directorul sovhozului, să nu mă uiți. Ia stai... Începu să clipească nedumerit. Păi ce să-i tai? Glumiți, poate? Care unghii?

— Uite... Nastea luă băiețelul din brațele Alionkăi. Măicuțiță, ce-o mai fi și asta? Aici erau, pe degetele lui...

— Uite așa, ca să se afle în treabă! tună și fulgeră Tolea. Din pricina căldurei, li se năzare! Păi asta așa n-are, că nici n-o să-i mai crească unghii vreodată... Nu te-ai hrănit cum trebuie, mamă!

— Nu-i adevărat... Nastea era gata să plîngă. Avea unghiulițe... E drept, mătușă Vasilisa! Avea... Ce vrea?...

Vasilisa Petrovna veni lingă ei.

— Mare minune! Unde-or fi pierit?... Alionka, nu cimva tu?

Alionka își feri privirea.

— Nu cumva, tu, te întreb?

— Eu, rosti ea încet. Le-am ros.

— Cum adică le-ai ros?

— Cu dinții. Cît ați stat de vorbă, eu le-am ros.

— Ce să mă fa cu ea? Vasilisa Petrovna își plimbă privirea asupra fiecăruia pe rând. — Nu e chip să ajung cu ea pină la Ribinsk. Ceva tot o se întimple.

Dar toată lumea râdea. Rise și ea.

— Mai e departe pină la Arik? întrebă Tolea pe cioban. Ai? Nu știi, liber fii al stepei?

Ciobanul o privi pe Alionka ca și cum ar fi fost ea tilmaciul.

— Stația! strigă ea. Stația, nene! Arik!

— Arik! Ciobanul făcu semn cu biciușca. Acolo, acolo!

— Și noi știm că-i acolo, răspunse cu gravitate Guliko. Dar câți kilometri sînt?

Ciobanul pricepu. El arătă întii două degete, apoi patru, apoi desenă în aer un zero.

— Cum? întrebă Tolea. Iar două sute patruzeci?... Am și găsit pe cine să întrebăm!

Ciobanul pricepu pesemne și asta, și se supără. Își potrive buza de jos sub cea de sus și flueră. Un minz se desprinsese din herghelie și porni în galop. Un băiat desculț, de vreo opt ani, era culcat de-a curmezișul spinării lui. Nici n-a apucat bine să se cațare și să se așeze cum trebuie că minzul a și ajuns la finiriță și a început să bea apă.

Băiețelul lunecă pe pământ suslecindu-i-se cămașa.

Alionka îl privi cu încântare sfelnică, privi gîtul lui gol bronzat pe vecie, pe care strălucea în chip de podoabă o monedă prinsă într-un șnur și, ca să controleze chipurile dacă nu cumva i-a amorțit piciorul, ea luă poziția întia și făcu o piruetă totală așa cum învățase la balet.

Băiețelul își plimbă peste ea privirea ironică și îndrăznească ca peste un fiac care nu merită atenție și, rostind frumos cuvintele rusești, îl ceru lui Guliko o țigară.

— Ești cam mic, zise Guliko. Câți kilometri sînt pină la Arik, știi?

— Desigur, știm, zise băiarul. Două sute patruzeci.

— Cum? se repezi Tolea amenințător. Două sute patruzeci? Pină la Arik?

— Da, da! dădeau din cap bucuroși și ciobanul și ajutorul său. Două sute patruzeci, două sute patruzeci...

Iar băiarul ca să-i convingă mai bine, luă bățul și scrise pe pământ cu cifre mari «240».

O bucată de vreme, Tolea își pierdu glasul.

Ciobanul cel chipeș cobori de pe cal și spre uimirea Alionkăi, deveni dintr-odată un bătrinel șuvred.

Avea pesemene cel puțin o sută de ani.

Picioarele îi erau strimbe și se mișcau anevole; îi era mult mai îndemînă să stea sus pe cal. El totuși a coborît din șea, s-a așezat pe vine lîngă cifrele scrise și a început să le admire ca pe un tablou.

— Nu, asta e o adevărată porcărie, rosti în cele din urmă Tolea. Te trimit într-o astfel de rută, iar combustibilul ți-l măsoară după norma de la Moscova. Ce să fac, poate să mulg iapa? Dar iapa nu dă benzină, ci kumis — se întoarce Tolea către Vasilisa Petrovna care se pregătea să se urce în camion. Aici e aceeași uzură ca pe asfalt? Praful mănincă fierul, sau nu? Dar răcirea? Analizați răcirea. Luați ca exemplu automobilul, combina sau orice vreți. Sistemul de răcire este calculat la temperatura locală? În radiator fierbe apa! Și nimăunul nu-i pasă. Mereu am spus:

mașinile pentru țelină trebuie construite ținând seama de condițiile locale, dar mecanicul șef, tace, Roman Semionovici tace...

Tolea vorbi îndelung, dar Alionka nu-l asculta.

Ea nu-și lua ochii de la băiețelul kazah.

Băiețelul își făcea de lucru cu ciinele lup. Îl întărita, îl apuca de nas, se străduia să-l culce, își vîra mîinile în botul rinjit, fioros, al puternicului ciine.

Alionka îl urmărea cu incintăre și știa bine că nu era nimic pe lume mai frumos decît acest băiețel, deși nu avea nici un fel de podoabe în afara unei monede găurite.

Cum era și de așteptat, neînfricatul băiețel nici n-o băgă în seamă.

Alionka începu să simtă față de ciinele lup un fel de gelozie. Ea luă poziția întîia și făcu o piruetă completă.

Băiețelul continuă să întărite ciinele.

Atunci Alionka se întoarse către el cu spatele, strînse din pleoape și cu inima svîcnind de o teamă de neînțeles, întrebă de departe:

— Voi aici, aveți cinematograf?

— Nu, sună răspunsul.

— Dar noi avem.

Aici discuția se întrerupse. Alionka își luă inima în dinți și se întoarse.

— La noi, în sovhoz, este cinematograf, zise ea. În sovhozul « Solneciniî ».

Băiatul scuipe frumos printre dinți și se urcă călare pe ciine.

— Am văzut nu de mult un film grozav, zise Alionka. Despre Kașcei Nemuritorul.

Băiatul o privi cu ochii lui înguști, ca printr-o crăpătură și se pregăti s-o întrebe ceva. Dar Tolea strigă: « Iar vrei să rămii? Hai mai repede! » Și Alionka trebui să se urce în autocamion.

Mașina se smuci bufnoasă și porni.

Alionka privi multă vreme, cu cită neînfricare se joacă minunatul băiețel cu ciinele.

Ea știa că niciodată n-o să-l mai vadă și era tot atît de tristă ca atunci noaptea, cînd se stingeau luminile din sovhoz una după alta, de parcă se ardeau rînd pe rînd niște becuri electrice.

Iar bătrînul cioban ședea pe vine și nu se mai sătura să privească frumoasele cifre scrise pe cîmpia netedă ca o masă.

— Degeaba se supără pe Roman Semeonovici, nu este vinovat. I se cere — cere și el la rîndul său.

— E un om cu judecată? întrebă Stepan.

— Cum, nu-l știi pe Roman Semeonovici? se miră Vasilisa Petrovna.

— Am auzit de el... cînd a luat de la noi afetul mecanic. Dar la față nu l-am văzut.

— Om de ispravă! zîmbi Vasilisa Petrovna. N-am să-l uit pînă la moarte, cum a venit la mine. Într-o dimineață, vine brigadierul: pregătește-te, zice, și spală-te. Îți vin oaspeți. Și fugi ca un besmetic. Care oaspeți mă gîndii? De unde au mai ieșit? Nu am în stepă nici rubdenii, nici cunoșcuți. Am început să mă interesez: Roman Semeonovici, însuși directorul sovhozului, se pregătește să vină. Și încă cu ăla lung care umblă cu subscrierea pentru împrumut, și mai vine și agronomul șef. Toată fruntea, cum s-ar zice...

— Pe vremea aceea eram în deplasare, lămurii Guliko.

— Da, da, Dimitri Prokofievici, slavă domnului, a fost plecat pe undeva, că-l luam și pe el « Poate, zic, nu vin la mine? » — « Nu, zice, la tine vin,

personal ». Să vezi grijă ! Ce-or face cu mine ? Cu ce le-oi fi greșit ? Nimic nu știam . . . la noi casele erau încă în lucru și-mi aduc aminte că trămintam pentru sobari pământ, eram la « de toate ». Ca locuințe, aveam niște bordeie și locuiam într-un asemenea bordei cu fiica mea Lisaveta, Dumnezeu s-o ierte și să-i fie țărina ușoară. Vasilisa Petrovna se smirocăi, apoi începu să-și sufle nasul fără nici o nevoie.

— Ajunge, zise cu asprime Guliko. Nu te depărta.

— Și cum ziceam, urmă Vasilisa Petrovna fără să se supere cituși de puțin. Nu știu cum e la voi, dar la noi, pe Volga, nu lași să plece oaspetele fără să-l ospătezi. Iar pe ei cu ce să-i ospătez ? Ce bunătăți n-au gustat ei ? Dădui fuga la prăvălie — nu aveau nimic. Niciodată nu poți să te aprovizionezi deajuns. Oamenii noștri sînt cu parale, cumpără tot. Am venit acasă, m-am uitat ce provizii am . . . Ce mai aveam, Doamne ? Ia stai, să-mi amintesc. Marinată era — trei borcane, puțintică foaie de dafin, oțet era, piper era, nu de-al nostru roșu, ci adevărat negru, un borcan de bulion de roșii plin . . . Și am început să gătesc, să prepar. Găteam și, în minte mă tot îndoiam. Dacă s-au vorbit ăștia și au ris de mine ? M-au păcălit ! Să fi prăpădit degeaba atîtea bunătăți ? . . . Dar, nu, abia am apucat să mă îmbrac, și gata au dat năvală. Și pe deasupra era cu ei, ăla din Arîk, cum îi zice, ăla înțolit în piele din cap pînă în picioare ?

— Responsabilul, o ajută Guliko.

— Au venit, s-au așezat. Prietenoși nevoie mare. Au început să discute dar încotro băteau — nu știam. I-am poftit să guste cîte ceva.

Sticla de vin o pusesem, dar nu pe masă, ci pe o poliță, așa ca, dacă nu era la vedere să se vadă la nevoie. Or vrea, mă gîndeam, or vedea, n-or vrea — lasă să fie acolo. S-au așezat la masă, au început să mănînce borșul. Poate, mă gîndeam, o să-nceapă să vorbească despre treaba cu care au venit. Dar nu. La sticlă nici nu se uitau, parcă era goală. Tăceau de-a binelca. Tot sorbeau și tăceau de parcă întocmeau legi. Dumnezeu, cîte nu mi-au trecut prin cap ! De ce-or fi venit ? Poate mi-a ieșit vreo decorație ? Dar n-ăș prea fi avut pentru ce. Am frămîntat pământ pentru sobari, mai mult nimica . . . Poate, acum și pentru pământ se dau decorații mai știi ? . . . Au terminat borșul. Au curățat străchinile, și Roman Semeonovici îl întrebă pe ăla, pe ăl turnat în piele : « E, care-i părerea dumneavoastră de specialist, zarzavatul nu e ars ? » — « Nu, zice, zarzavatul e de calitate ». — « Nu-i prea mult bulion ? » — Nu, zice, e tocmai-tocmai ». — « Ei, atunci treaba e făcută zice Roman Semeonovici. Ia toarnă-ne, Vasilisa Petrovna cite un păhăruș și ție de asemenea. Să bem pentru încoronarea ta. » Apoi, îndată a scos din buzunar o boneță albă de bucătar și mi-a pus-o pe cap așa, drept peste basma. « Îți mulțumesc, zice, Vasilisa Petrovna pentru masă. Grozav borș. Ai trecut încercarea cu cinste și onoare ». — « Care încercare ? » — « Te numim bucătar-șef la centru. Du-te de fă-ți formele ». Și așa dragii mei, de atunci am ajuns eu bucătăreasă șefă a sovhozului și toată vara am stat lingă 'plită, fără zile libere, pînă toamna târziu . . . Iar plita — știți bine cum e ! toate piesele s-au desfăcut. Faceți bine, Dimitri Prokofievici, și dați poruncă să livreze sudură.

— Acum nu te mai privește, zise Guliko. Ai plecat — ești bun plecată.

— Și ce dac'am plecat ? Oamenii au rămas acolo sau nu ? Să mănînce și să bea trebuie ? Și treabă-i o nimica toată : să lipească briul de sus, din dreapta, unde stau șefii, și să repare capacul de la coș — atîta cer.

— Dacă ai fi fost conștiincioasă, ai fi obținut tu singură. Dar tu ești mai deșteaptă la noi, decît toți: oamenii să repare plita, iar tu ai scos certificatul de la mătușa Grunea și valea l, din sovhoz.

— Cum de la mătușa Grunea? Am fost și la Arik. la policlinică. În două rînduri m-au străluminat la raze, mi-au scris toată boala. Și ei la fel mi-au zis, să mă duc... Oare de-ar fi fost după voia mea, aș fi părăsit eu pe ferița mea, mormîntul ei? Vasilisa Petrovna își suflă nasul zgornitos și în ochi îi străluciră lacrimi.

Alionkăi i se făcu milă de Vasilisa Petrovna și tot gîndindu-se cum să-i facă o plăcere, zise, fălindu-se către Dimitri Prokofievici

— Să vedeți ce plăci duce mătușa Vasilisa, cum nu aveți nimeni. E plin geamantanul de plăci...

— Ia mai taci din gură! o repezi Vasilisa Petrovna și începu să-și facă de lucru mormîind: — Grozavă căldură, măicuțiță... O fi așa drumul? Nu cumva ne întoarcem?...

— Tot felul, tot felul! urmă dîndu-și ochii peste cap Alionka. Și « Căra-ruie dragă » și « Polcuța din Omsk » și « Armonica singuratecă » și « Alabama »... Știți, asta e de dans, « Alabama ».

— Aha! Uite unde au dispărut toate plăcile din prăvălie! Guliko se posomori.

— Multe mai flecărești! Și Vasilisa Petrovna, furioasă, îi dădu un ghiont Alionkăi. Cum scornește!

— Păi cum? zicea Alionka nesigură, simțind că iar a făcut ceva ce nu trebuia. Pe fiecare am încercat-o pe patefonul nostru... Cum, nu-i adevărat? De dimineață pînă seara am învîrtit la patefon; mă durea și mina, atîtea de multe plăci erau.

— Ai învîrtit și taci! Te mănîncă limba? Nu, nu e chip să ajung cu bine la Ribinsk, cu un copil ca ăsta.

— Degeaba te înfurii, îi reproșă Guliko Vasilisei Petrovna. Fugi de greutate, spune mai bine așa. Copilul n-are nici o vină. Umbli și cauți unde se vînd două ruble cu o rublă. Și zici: copilul e de vină!

— Cum nu ți-e rușine, Dimitri Prokofievici? se porni mîhnită Vasilisa Petrovna. Roman Semeonovici are mai multe decît dumneata pe cap, și tot a înțeles situația mea. M-a învins boala! Numai pe dinafară sînt așa, dar pe dinăuntru m-am stricat toată, de sus pînă jos.

— Cînd întreg sovhozul e în toiul stringerii recoltei și fiecare lopată de grîu are importanță, dumneaei îi arde de boală! zise Guliko. În timpul războiului, nu te mai gindeau unde și ce te doare. Te învîrteai ca o sfirlează pe două schimburi.

— Aia a fost în timpul războiului.

— Iar nu mă înțelegi! Astrăzi, recolta, dacă vrei să știi, are o importanță internațională. Fiecare tonă de pîine îndepărtează războiul. E clar?

— Dă-l incolo de război!

— Cum asta — dă-l incolo?

— Are să fie atît de îngrozitor, că mie nici nu îmi mai este frică de el.

— Văd eu că nu e lucru ușor să găsesc cheia ce ți se potrivește, zise Guliko. După tine n-are a face dacă plouă în magazine, dacă griul se încinge — tu te grăbești să ajungi la moșul tău pe cuptor. Clasa muncitoare e zi și noapte pe arii, iar tu cutreeri cîmpia, cumpărînd plăci. Bună bucătă-reasă șefă-mi ești: borșul a fugit, kașa s-a ars... îi trase Guliko, dar regretă îndată.

— Păi cum să-ți fac de mâncare, dacă nu am plită? ! țipă strident Vasilisa Petrovna. Toată vara am cerut sudură, să sudez plita, dar cu cine să te înțelegi? !

— Afară de plita ta, mai am pe cap o mie de motoare.

— O mie de motoare? Va să zică oamenii! nu trebuiesc hrăniți? Da, dumneata cînd vii: dă-mi mai deasă, dă-mi mai grasă, dă-mi mai de la fund... O mie de motoare! Ha? În contul cui vrei să dau mai de la fund?

— Bine, bine căută Guliko s-o potolească. Nu e cazul să-mi sapi autoritatea... Dar oare cu cine ui să dansezi tu, acolo, « Polcuța din Omsk »?

Alionka știa că atunci cînd se supăra, Vasilisa Petrovna nu mai auzea nimic și vorbea fără întrerupere, parcă era radio.

— Mie mi se livrează alimente de la bază, la fel pentru toată lumea! striga ea. Nu se uită nimeni la nume, dacă e vorba de Guliko sau de altul!

Multă vreme ținu această ceartă absurdă, din care nu puteai pricepe nimic, în afara faptului că cei în cauză sînt obosiți și se supără unul pe celălalt din pricina căldurii, a prafului și fiindcă pe deasupra încă nici nu se vede capătul drumului.

Iar Alionka rupea din discuția lor două-trei cuvinte și, neavînd ce face, le tot răsucea în cap, în fel și chip. Cînd Guliko pomeni de cele o mie de motoare, Alionka înfiripă un gînd lung de kilometri. « Roman Semeonovici administrează oamenii, iar Dimitri Prokofievici — motoarele, chibzuia ea. Desigur, Roman Semeonovici e director și de aceea și-a ales ce e mai ușor. Parcă oamenii, ce!... Oamenii sînt toți la fel, dar motoarele sînt felurite. La tractor se dă drumul de la minier, la autocamion basculant — de la manetă, la mașină mică — pornește singur. La centrala electrică, motorul este fără curea, la stațiunea de pompare e — cu, la aruncătorul de griu e un motorăș mic electric. Și la transportor e electric. Și la încărcător e electric. Alionka își încreți fruntea și încercă să-și amintească de ce, de fapt, s-a apucat să ia la rînd toate motoarașele. Dar era atît de cald încît Alionka uită de unde a pornit firul gîndului ei, și începu să se gîndească la orice se nimerea, în speranța că va reuși, poate, din întîmplare să ajungă pe drumul cel drept. De motoarașe nu te poți apropia, chiar dacă sînt mici. Dacă te apopii te trăsnește și te faci scrum de nu rămîne nici urmă din tine. Acolo sînt peste tot tăblițe cu cap de mort și două oase încrucișate... Astăzi vară, un vultur a atins cablurile și a căzut mort pe loc... Una din tăblițe, cu cap de mort pe ea, a smuls-o cineva de pe stîlp și a atîrnat-o pe ușa cantinei... A doua zi, au numit-o pe Vasilisa Petrovna bucătăreasă șefă. În sala de mese, a început să fie foarte curat și a început să se dea compoturi dulci... »

Gîndurile se perindau somnoroase, alene, și Alionka, oftînd cu resemnare, continua să se gîndească la tot ce-i trecea prin mînte. Și îi venea în mînte că la cantină se fac compoturi dulci, iar mîncarea fierbinte e transportată la locuințe, și într-o zi ea s-a dus cu termosele la tarlaua tatei și a ȳezut pe căpățîna de cal...

Tata era mînjit tot. Tractorul nu voia să pornească. obrazul și mîinile tatei erau pline de unsoare neagră. Alionka a trebuit să-i bage ea țigara în gură. Cum a venit Dimitri Prokofievici, acesta nici n-a apucat să se apropie că motorul s-a și pornit. Tara a zis despre tractor: « s-a speriat de stăpîn! », iar Dimitri Prokofievici s-a supărat pe tractor, cum de-a pornit singur, și a început să strige că de ce-l ia pe mecanicul șef de la treabă, că el nu este un plon oarecare, că el, pe vremuri, a stat de vorbă cu însuși Ord-

jonikidze și că și acum este rugat să meargă să lucreze la uzina de reparații de la Moscova...

« Aha, se bucură Alionka, la asta mă gîndeam, că Dimitri Prokofievici este stîpînul tuturor mașinilor și mașinile îi știu de frică. Cum se apropie de basculantă, cum se și pornește. Pesemne că în Dimitri Prokofievici este un fel de electricitate. Iar acum Dimitri Prokofievici a plecat, și mașinile au rămas fără stăpîn. Se strică tractorul — n-are cine să dea o mîna de ajutor. Iar tractoarele se strică des, mai ales cînd suflă vîntul de stepă. Uite cum e astăzi. Vai, pesemne, multe mașini stau stricate astăzi pe cîmp! Oamenii, poate aleargă, strigă: « Unde e Guliko? », iar el nu este nicăieri.

Alionka se sperie și întrebă:

— Stați mult la Arik, Dimitri Prokofievici?

— Trei zile mi-au dat, dar știu eu? În trei zile nu pot să rezolv astfel de problemă.

Guliko se bucură de acest bun prilej de a scăpa de bucătăreasa sîciitoare și începu să dea explicații amănunțite: — nouă ni se livrează exclusiv benzină etilică, asta-i povestea. Iar alimentarea la locurile de muncă nu este organizată. Șoferii iau combustibilul cu gălețile.

— Și nu-i voie? Întrebă politicos Alionka.

— Ți-am spus odată: benzină etilică. Plumb. Otravă. Încă de cu vară am pus problema: trebuie organizate pompele. Atunci au ocolit chestiunea. Pînă la recoltă, chipurile, mai e. Și tot au ocolit pînă s-au pomenit că a venit toamna. Și, poftim, vine o inspecție. Cine-i de vină? Mecanicul șef, se înțelege. Au întocmit procesul verbal, au scris mustrarea și du-te unde vrei și procură pompe Guro.

Guliko se încruntă și începu să privească spre cerul pustiu, verde pal. Soarele era spre asfințit și nu mai încălzea. Văzduhul era limpede.

Praful ridicat de roți era ca un val lung de cetate.

— Mare lucru! urmă Guliko. Un sovhoz — și atîta tot... Mie mi-au trecut prin mîna milioane. Pe mine mă invită la Moscova la uzina de reparații! Mi se dă apartament și o « Pobedă » personală... Cu mine, dacă vrei să știți, a stat de vorbă însuși tovarășul Ordjonikidze.

El se uită în ochii blînzi ai Alionkăi și zise liniștindu-se:

— Să știi, fata mea. Cînd termini învățătura, apucă-te de orice muncă, chiar și la circ du-te dacă vrei, să faci salturi. Numai mecanic să nu te faci. Că au să te mănînce, au să te sfîșie. Asta-i povestea.

Alionka oftă.

— Atunci, mai bine plecați de-aici, Dimitri Prokofievici, zise ea.

— Va să zică, mă eliberezi? se supără deodată Guliko. Eu, va să zică să plec, iar mătușa voastră Grunea să-i elibereze din locuință pe lăcătuși?... Nu, dragi prieteni, o amenință Guliko pe Alionka. Nu de aceea mi-am cheltuit eu sănătatea, pentru ca o oarecare mătușă Grunea să mă învîrte pe degete.

Deodată, mașina se opri. Tolca sări jos, fără să închidă ușa cabinei și se duse să vadă povîrnișul.

— De ce stăm? întrebă Guliko.

— Alăptează. Tolea făcu un semn spre cabină.

Alionka se uita somnoros la cerul verzui atît de pur și pustiu, încît te dureau ochii și-ți jucau puncte negre în fața lor, la dîra brună, lăsată de mașină.

Toată cîmpia, din orizont în orizont era liniștită, neclintită.

În depărtare, un vultur ședea pe o stîncă cu capul lăsat într-o parte. Văzduhul încremenise. Nici colilia nu se încumeta să-și miște vreunul din firicele, și era cu neputință să crezi că pămîntul se învîrtește și astăzi în jurul axei sale.

Totul părea ireal la acest ceas: și mașina, și Tolea, și Dimitri Prokofievici, și ea, Alionka, care nu se știe de ce s-a pomenit deodată departe de casa părintească, în mijlocul cîmpiei pustii.

Din față, venea un autocamion; și el părea deasemenea, nu se știe de ce, tot ireal.

Guliko îl îndemnă: « Ia întrebă, mai e mult pînă la Arik ». dar Tolea strîmbă din nas: « Aștia nu știu ». Și sunetele cuvintelor, lipsite cu desăvîrșire de ecou, păreau nerezale, ca niște obiecte fără umbră, și n-aveau expresie, nici sens.

Alionka închise ochii numai o clipă, dar cînd îi deschise, soarele începuse să coboare și cîmpia nu mai era netedă ci cu două orizonturi. Dincolo de primul orizont, ondulat, format din lanțul vinețiu al colinelor nu tocmai înalte, line, și povîrnișurile unei văi mai largi, strălucea dunga aurie a lanurilor coapte, despărțită de asfințit printr-o linie dreaptă, ca trasă cu rigla. Acesta era al doilea, adevăratul orizont.

Pe miriște, strălucea sub razele soarelui în asfințit, semănînd cu un steag roșu, nou nou, o combină cu motor.

Cînd ajunseră mai aproape văzură cum combina cu hederul ridicat stă pe loc, iar virtelnița bate văzduhul fără rost. Combina cu virtelnița ei rotîndu-se în gol avea o înfățișare cu totul neroadă. Dar iată că apărură de sub mașină făptura neagră a combinierului într-o salopetă lustruită de parcă ar fi fost de grafit el, se urcă sus și mașina se cumînți dintr-odată. Hederul a coborît, motorul a început să duduie și după o urnire domoală, combina porni să cosească de zor griul.

« Pesemne că e aproape colhozul » se gîndi Alionka și se ridică în picioare.

Departede departe, probabil deasupra stației Arik, se vedea un cer învăpăiat de apus.

Tolea ocoli arătura, presărată cu puful lăsat de giște, îndreptîndu-se către un sătuc alcătuit din vreo douăzeci de căsuțe de pămînt văruițe, cu acoperișuri turtite și ferestre înguste, aducînd a metereze.

Curțile nu prea mari, măturate, erau împrejmuite cu ziduri de pămînt, atît de joase încît Alionka putea sări peste ele.

În fiecare curte se zăreau ca niște cușme găurite, grămezi de tizic pregătite pentru iarnă.

Pe uliță erau nevoiți să meargă încet. Giștele albe ca de atlas pășteau pe drum culegînd boabele de grîu căzute și oricît clacsona Tolea, ele îl îngînau cu gîgîitul lor, dar tot nu se dădeau la o parte.

« S-au îndopat prea mult, se gîndi Alionka. Le e lene să se dea la o parte. »

După monotonia galbenă a cîmpiei, era o plăcere să respiri aerul cu fum amărui de tizic, și să vezi cum gospodinele îmbrăcate în cămăși albe și pantaloni de barchet pregătesc în fața căsuțelor lor cina și fierb ceai verde. Era plăcut să vezi copii necunoscuți, unii mai mari, alții mici de tot, jucîndu-se pe lingă focurile fumegînde.

Pe peretele uneia dintre căsuțe era o cutie postală și o femeie în uniformă de poștaș ședea deasemenea pe vine în fața focului și își pregătea

și dînsa cîna. Unii dintre ei aveau ceainice străvechi cu ciocuri lungi, ca niște șerpi — samovare noi cromate, care se vînd la Ribinsk, în cel mai mare și mai bun magazin.

Nimeni nu băgă în seamă mașina sovhoznică: pesemne că se vedeau în cîmpie multe autocamioane și automobile. Numai un flăcăiandru deșirat și negricios, zărind-o pe Alionka, scoase un strigăt pătrunzător și făcîndu-și vînt aruncă ceva spre ea dar fără s-o ajungă.

Alionka îl privi multă vreme; avea ceva care îl făcea să semene cu ciobănașul cu moneda, dar ciobănașul era cu mult mai frumos și putea să meurgă pe cal fără căpăstru, pe cînd acesta — pușin probabil.

Ajunseră la capătul satului și din nou se întindea în fața lor cîmpia monotună. Pe Alionka o cuprinsese tristețea și se puse iar să asculte ce vorbeau cei mari.

— Eu tot așa îi ziceam, spunea Vasilisa Petrovna. Ce să cauți tu fata mea, în ciobănie? Ce să găsești tu acolo? Doar n-ai venit prin poruncă, ci de bună voie. Cu zece clase poți să faci o muncă mai curată. Ș-apoi unde să le duci la păscut, în cîmpia asta? Numai la noi pe Volga, în lunci cu revărsări de ape e iarbă de zahăr, să faci dulceață din ea, nu alta... Stai numai o leacă culcat în luncă și gata, iese miros de miere din tine. Da'aici, ce-i? Vîno-ți în fire, zic, fetico, unde-i aici loc de păscut? Doar nu ți-or da o capră, ți-or da o herghelie de cai — zece capete. «Nu mamă zice, deși m-ai crescut în ascultare, nu mă mîhni, lasă-mă să mă fac ciobăniță, Nu vezi mamă, zice, cum ciobanii de aici îi bat fără milă pe căluși? Așa cum m-ai crescut tu, zice, în casa părintească, draga mea mamă, așa sînt — mi-e milă tare, zice, de animale și mai ales de cai. Dacă e vorba să începem să ne speriem de muncă, nici nu trebuie să mai venim pe țelină». Și uite așa s-a făcut păstoriță, dumnezeu s-o ierte, fie-i țarina ușoară. Nici două file n-a apucat să lucreze. Pentru două zile numai i s-a dat salar... Egor a fost de vină, călăul. Nu l-oi ierta toată viața, diavol cărunt...

Vasilisa Petrovna plîngea.

Ea povestea despre fiica ei Lisaveta și Alionka începu să asculte cu mai multă atenție.

— Nu trebuie să-l învinuești pe Egor, zise Dimiri Prokofievici.

— «Nu trebuie!» îl îngîină Vasilisa Petrovna. Da' de ce a dat jos sacii din sanie?

— Dar tu ai uitat, cum pe vremea aceea înotam în noroi? întrebă Dimitri Prokofievici. Toate sovhozurile terminaseră semănatul, iar noi nici nu începuserăm. Chiar și tractoarele se împotmoleau pînă la înălțimea cabinei în noroi. Iar combustibilul — tocmai dincolo de Kara-Tau.

— Îmi amintesc, cum să nu! se învioră Vasilisa Petrovna. Doar chiar eu împreună cu fetița am venit pe jos de la acest Kara-Tau. Nici o mașină nu mergea, toate se împotmoliseră, iar Lisaveta nu avea liniște: halde și haide... Am ajuns în sovhoz, acolo — parcă dăduse strechea în toți. Nimeni nu voia să asculte nimic — fug, se zbat. Întreb, unde o să înnoptăm, iar ei rîd. De se să rîdă? Ne-am virit eu și cu fiica-mea într-un bordei. Vasilisa Petrovna tăcu o clipă și rămase pe gînduri. — Nici pînă astăzi nu pot știți al cui era bordeiul acela. Parcă n-ar fi locuit nimeni acolo omenește afar' de mine, și numai la dormit ar fi venit. Erau niște lucruri grămadă, geamantane, plăpumi. Nu pricepeai nimic, care a cui este... Și așa, fata mea și-a făcut formele de cioban cu schimbul; de noapte s-a învoit. Prima noapte, mulțumesc domnului, totul a fost cum trebuie. Iar a doua noapte,

a venit parcă era Budionii, în pantaloni de ski și călare pe cal. Apucă-te și pregătește-i așa, noaptea, prinzul. I-am pus și eu -supă de mazăre și cu carne. Numai a apucat fata să soarbă o lingură de supă, că-l aud deodată pe Egor, irodul ăsta, că strigă din drum: Ciobănițo! am lăsat pe mal niște semințe. Mi s-a terminat toată benzina. Vezi, nu care cumva caii tăi să mănânce semințele. E un material sortat! Fata aruncă lingura, țșt pe cal, și fuga la herghelie, da'nu pe pod, ci de-a dreptul prin apă spre mal. Stau ce stau, aștept ce aștept, iar inimioara simte ea ceva. Stau și mă uit la lumină. Pe vremea aceea nu numai eu, toată lumea ședea cu luminări. Gaz nici pentru «liliac» nu dădeau — uite cum ajunseserăm cu combustibilul... Când deodată simt un junghi în inimă, și mă strînge, nu mă lasă nici să răsufiu. Și chiar în clipa aceea lumânarea, pil-pil, s-a stins de parcă s-ar fi aplecat cineva asupra mea și ar fi suflat-o. Chiar și duhul din altă lume l-am simțit pe lângă obraz. Mi-a dat semn și năpasta a căzut peste mine... Apără și păzește maică precistă.

— Superstiții, zise Dimitri Prokofievici.

— La voi toate ăstea sunt superstiții! bodogăni Vasilisa Petrovna. Că plita s-a desfăcut bucățele — ăst tot superstiții. Apoi tăcu o vreme, se liniști și urmă: — Trebuie, mă gîndeam, să ies pe cîmp, să văd ce-i. Singură îmi era frică. Și luminarea s-o aprind mi-era frică, și să ies îmi era frică. M-am culcat — somnul nu se prindea de mine, am tăvălit tot așternutul nu, mi-am zis, decît să stau în chinurile astea, mai bine să mă duc să văd ce-i.

Iar noaptea aceea era foarte luminoasă, prima din toată primăvara. Ies la rîu, mă uit — pe malul celălalt sînt saci pe-o sanie de tractor și un tractor părăsit, iar lângă saci niște cai, care sfîșie cu dinții sacii, distrug materialul de înșămînat. Și calul ei era acolo, al fetei mele, al frumuseței mele. Cu șeaua pe burtă — și minca și el. Și de ce n-ar fi mîncat...

Cum am zărit șeaua pe burtă, pe loc m-am așezat. Șed și strig cît mă ține gura, dar nu vine nimeni. În timpul ăsta, tocmai sosise la centru prima cisternă cu combustibil. Ei, și toți se repeziseră acolo ca smintiții — măcar că era noapte. Și tractoriști erau acolo, și șoferii, și cine trebuie, și cine nu trebuie. Am strigat eu ce-am strigat și-am alergat la cisternă. Acolo lumea de-a dreptul se bătea pentru combustibil. Mă reped la unul, la altul — parcă erau surzi. Dă Dumnezeu și, cu chiu cu vai, pînă la urmă au priceput și-am dat fuga la rîu. Care cu ce-a putut; care cu funia, care cu sapa, care cu cîrligul, care așa, fără nimic, a fugit. Iar eu, proasta, nu să fug cu ei. dar nici să merg ca lumea nu puteam. M-am aștezat pe jos și stăteam așa. Mergeam, iar mă așezam. Și așa m-am tîrît pînă la rîu.

Cînd am ajuns pe mal, era culcată rusălcuța mea. Într-un picior o cizmă, în celălalt-nimic. De jur împrejur stau așezate, prinse cu pietricele, documentele. Se uscau. Iar obrăjorul galben, verde... Basmaua era verde, vopseaua nu era tare și i se prelingea pe obrăjori...

— Dar ce, nu știa să înoate? întrebă Dimitri Prokofievici.

— Cum să nu știe! Judecați singuri, se poate — pe Volga s-a născut și să nu știe să înoate? Dînsa, biata de ea, trecea Volga înot, mai ceva ca Irghiz. Dar a avut picioarele băgate în scări... Soldații, se spune, pînă ei cînd trec călare în înot scot picioarele din scări, dar a mea n-a făcut armata, nimeni n-a învățat-o cum trebuie să facă. A început să treacă rîul, iar șeaua nu era bine strînsă, s-a răsucit șeaua și s-a dus sub burta calului și a tras-o și pe ea. Piciorul drept apucase să-l tragă, adică să-l scoată din cizmă dar stîngul, pesemne, era agățat tare de

scară. S-a îndoit sub ea și s-a rupt piciorușul... Atunci i-a venit sfârșitul și s-a liniștit porumbița mea pe fundul apei.

Ce să fac? Unde să mă îndrept? S-o duc în bordei nu puteam: acolo și pentru cei vii era strîmtoare, darămite să mai vii și cu morți... Și-am rămas eu cu fata mea, noi două să ne petrecem noaptea pe țărnușor, sub steluțele luminoase, cu frumoasa mea neîubită, nesărutată. A tot tras-o ața la țelină, dar nici n-a apucat să vadă ca lumea ce fel de țelină-i asta... I-am șters de pe obrăjori prelinsurile verzui și sta galbenă ca o frunzuliță de varză; cu hăinuța ruptă pe ea... i-au rupt-o oamenii cu cîrligul... și degețelele i se sbirciseră ca la spălat rufe. Un picioruș fără cizmă, cu virful în sus, ălălalt tot într-o parte se lăsa. Am adunat cu degetele pămînt spre picioruș, sta nițeluș și... iar într-o parte... Cizma-i grea, bărbătească. Stau la capul ei și nimic nu simt. Ploaia picură, dar eu nu simt. Nici nu-mi vine să cred că e moartă. Văd, dar nu cred. Și așa o veghez, că poate se trezește, începe să se scoale — și tocmai atunci trebuie ajutată, că dor are piciorușul rupt... Cînd se lumina de ziuă, mă uit: stă cineva mai la o parte. « Tu, zic, ce-ai de făcut aici? » — « Bună ziua, zice, mătușico, Primiți, zice, condoleanțele mele ». Era tinerel, lășos, pe mîncă cu o cîrpă neagră. Și stătea mai la o parte, nu se apropia. Îi era frică, înseamnă, să se apropie. Tînr cum e n-a apucat încă să vadă de aproape vreun mort. « Ei, îl întreb, ce vrei? » Iar el de colo zice: « Trebuie, zice, să iau măsură ». Dar nu se apropia. Am rupt o nuielușă, am făcut măsurătoarea. Iar el zice: « Nu vă supărați, zice, mătușico, vă rog... Acum trebuie să vină cisterna și trebuie să mă duc fuga la punctul de alimentare, că de nu, o să trebuiască să mai iau vreo măsură la dulgheri. Li s-a poruncit ce să facă și pe deasupra am să le scriu și o hîrtie. » — « Îți mulțumesc, zic, fiule. Dacă ai vrea să-ți dai osteneala să-i cînte niște muzică la mormînt, ți-aș mulțumi și eu ». — « Noi, zice, am cînta, dar toboșarul din orchestra noastră a dispărut fără veste, undeva pe la cisternă, și, fără tobă, ce muzică-l aia? Doar n-om cînta krakoviak ». — « Ei, ce să-i faci, nu se poate, nu se poate. Du-te, zic, fiule, Și îți mulțumesc ». I-am luat hîrtia și m-am dus împleticindu-mă la centru, la dulgheri.

Iar dulgherii tocmai lucrau la casa aceea în care locuiesc astăzi Muratovii. L-am găsit pe brigadier, îi dau hîrtia, și-l rog să întocmească sicrișul. Dar el clatină din cap: « Să ne trimeată schiță de la birou. Noi, zice, de cînd sintem nu am primit astfel de comandă și nu știm de unde s-o apucăm. După schiță, zice, o să ne străduim, dar așa nu ne pricepem. nu te supăra, zice, mamașa, vrem să te mulțumim ». Și adevărat, mă uit: cum să facă ei sicriul. Toți flăcăi tineri, neștiutori, cască gurile și se uită ca la o arătare...

Ce să mă fac? M-am repezit la birou, dar acolo, parcă-l un făcut, nu era nimeni. Nici Roman Semeonovici, nici directorul politic, nici inginerul, nici agronomul, nimeni nu era. Să dai cu tunul. Numai un butoi de tablă era. Poate, mă gîndesc, sint la odihnă acasă? Care, zic acasă? De trei nopți nu mai dorm pe acasă. S-au așezat unul cite unul pe tot drumul pînă la stație și se muncesc să despotmolească combustibilul.

— Am fost și eu atunci pe traseu, zice Guliko.

— Păi asta ziceam și eu. Unde, mă gîndeam, să mă duc? Fuga înapoi la dulgheri. Cu cerul și pămîntul m-am rugat — degeaba. « Ce faceți cu noi, oameni buni, cum vă lasă inima? Nu pot cit e ziua de mare să mă tot învîrtesc în jurul vostru; a rămas singură acolo, au s-o ciugulească păsările! Nici nu m-ascultau, nici măsura n-o luau. Cînd, bogdaproste, văd că

vine ăla lăptosul. A stat o lecuță și zice: «Plecați, mătușă, am eu grijă». Și a luat și măsura. Băiat bun, să-i dea Dumnezeu sănătate.

— Cum se numește? întrebă Guliko.

— Cine-l știe, de nume... Îl știi, e al dumitale, lucrează la mecanizare.

— Orlov?

— Nu, care Orlov? Pe Orlov îl știu, iar ăsta nu-i Orlov. Da' îl știi dumneata! E unu lăptos. Neinsurat.

— Markarian o fi?

— Nici un Markarian! Parcă nu-l știu eu pe Markarian? Markarian doarme în sectorul doi, iar ăsta — la centru.

— Bine, bine, zise Guliko.

— Ce bine! Doar îl știi. Ăla care umblă cu Niurka.

— Cu care Niurka?

— Cu șchioapa... Cu bibliotecara. Și nu stă niciodată la masă ca oamenii.

— Rahmatullin?

— Pentru numele lui Dumnezeu! Rahmatullin de mult a lăsat-o pe Niurka și s-a însurat cu Verka de la sectorul trei... ăsta e unul lăptos. Nu stă niciodată la masă ca oamenii. Nu termină nici primul fel, nici al doilea. Niciodată nu are timp.

— Ahaa! zise Guliko. Lăptos... Spune mai departe.

— Și mai zici că nu-l știi, se bucură Vasilisa Petrovna. La dumneata lucrează, la mecanizare... Cum să nu-l știi?... Și cum ziceam. M-am liniștit, și m-am întors la fetița mea, la luminărica mea nearsă. Mă apropiu, văd la picioarele ei un buchețel, primele flori, niște stinjenici... Un suflet curat le-a cules și le-a pus... Poate, sacagiul, poate, vreun tractorist — nu știu nici eu. Cunoscui nu aveam: judecă și dumneata, abia de două zile venisem, ce cunoscui să avem?... M-am uitat la buchețel și m-am pornit să bocesc cît era cîmpia de mare și am bocit pînă seara, pînă au adus sicriul cu căruța... Poate n-au avut scînduri sau poate, chiar așa că nu s-au priceput oamenii, dar au întocmit un sicriu îngust și adînc de nu știai, unde-i capul, unde-s picioarele. Au dat odată de două ori cu raspila și gata treaba. «Da de ce, zic, oameni buni, l-ați făcut așa de urît? Mi-i frică că n-o să încapă în el». — «O să încapă, zic ei, mătușă. Noi, spun ei, toți pe rînd l-am încercat. Nu e strîmt». Am început să-mi gătesc odorul și văd că bine am zis, nu intra ea acolo cum trebuie, așa că am culcat-o o lecuță pe o parte. Uite, plec de-aicea Dimitri Prokofevici, și — de vrei crederi, de nu vrei nu crederi — da n-am rămas cu nici o pică pe nimeni. Cu toate m-am obișnuit, toate le-am primit. Numai de un lucru îmi pare rău tare, că biata mea fetiță nu stă în pămînt ca toată lumea, stă pe o parte... De-asta sînt mîhnită în sufletul meu, rău de tot...

Ei, da ce să-i faci! tresări deodată Vasilisa Petrovna. — Dar cum au săpat mormîntul — știți? Asta-i, că nu știți. S-au apucat să sape pe dîmb, lîngă rîu, ca să n-o ducă prea departe. Hop că vine nu știu care dela conducere și face gălăgie: «Ce faceți aici! Ce, nu vedeți țărșii?» — «Care țărșii, măicuță?» — «Păi aici e careul șapte. Aicea azi-mîine, o să pornească tractoarele, au să are» Altădată, le-aș zis eu una bună, dar atunci nici cu ochii nu vedeam, și totul era parcă într-o ceață. «Dar unde, zic, să ne ducem tătucule, unde să-mi îngrop fetișoara?» — «Nu știu, zice, în care sector sînteți înscrise, în acela s-o îngropați!» — «Păi noi,

tătucule, nu sîntem înscrisi în nici care. Fata mea a fost ciobăniță ». — « Nu știu nimic, zice. Dar aici, zice, nu vă sfătuiesc să săpați. Îndată ce aduc combustibilul, zice, totul are să fie arat aici și înșămîntat și nici urmă n-o să mai găsiți din mormîntul vostru ». Am început iar să alerg încolo încoace. N-ai unde să înmormîntezi un suflet de om; acolo-s — careuri, acolo-s — bostane, acolo-s sectoarele experimentale, acolo-s — căile de acces. Fuga iară la lășosul. « Nicăieri, zic, nu ne lasă să face groapă... Acum, zic, ce-i de făcut? S-o arunci înapoi în riu, nu alta! ». — « Să mergem, zice, mamașa, să ne uităm în sectorul central. Poate găsim acolo undeva s-o înmormîntăm ». Ne-am dus la sectorul central, acolo el se uită pe plan care unde trebuie să se construiască. S-a uitat ce s-a uitat — tot nimic n-a găsit. « Totul e arătat aici, zice: și baia, și brutăria, și unde o să stea monumentul, numai locul de cimitir nu este indicat ». Ce treabă-i asta?! De jur împrejur, cit vezi cu ochii — cîmp pustiu și nu e loc să înmormîntezi un om.

Apoi a dat Dumnezeu, de-a venit Roman Semeonovici. Le-a tras un perdaf la toți — și lu' lășosul, și la dulgheri, și-mi zice mie: « Dacă, zice, nu sînteți împotrivă, Vasilisa Petrovna, uite unde o s-o înmormîntăm; în parc, o s-o înmormîntăm. Chiar în inima lui, acolo unde o să se întilnească toate potecile și unde, peste cîriva ani, o să foșnească sălciile și arțarii... »

— Just a hotărit, zise Dimitri Prokofievici.

— « Și nu așa simplu o s-o înmormîntăm, ci o să-i punem o piatră de granit, și pe acea piatră de granit să săpăm cu aur numele ei și anul acesta de arzătoare prefaceri o să-l săpăm, anul o mie nouă sute cincizeci și cinci, ca fiecare locuitor al viitorului nostru oraș, pe orice potecă ar porni, să dea de această piatră și să-și aducă aminte de comsomoliștii care nu s-au dat în lături să renunțe la plăcintele de acasă pentru stepa pustie; să priceapă că aici au venit, în a doua jumătate a secolului douăzeci, tinerii noștri să poarte bătălii grele și glorioase pentru comunism, și nu au venit la petreceri cîmpenești, cu vesele aventuri, așa cum au și început să poveștească unii dintre contemporani... Pentru ca peste vreo cinci ani, să zicem prin anul șaizeci, un locuitor al viitorului nostru oraș, să se oprească în fața acelei pietre de granit și să stea să cugete cum trebuie să-și trăiască viața mai departe... » Și, spun drept, mult-m-a înlesnit Roman Semeonovici: cînd am înmormîntat-o pe fetița mea, sînge din sîngele meu, muzica a cîntat, și toba a bătut, și în tot sovhozul s-au oprit un minut toate mașinile. Așa a fost înțelegerea între ei. Și autocamioanele s-au oprit, și tractoarele...

Lacrimile curgeau șiroaie pe obrazul Vasilisei Petrovna. Ea își scoase din mîncă o batistă, dar nu-și șterse obrazul, ci reverele mototolite ale hainei, stropite cu lacrimi.

— Numai piatra, nu știu cînd au s-o aducă, urmă ea — De-ar fi mai degrabă, că de nu portretul de pe piramidă s-a și șters de tot și literele s-au spălat și totul... Numai eu îi aflui obrăjorul, dar alții nu mai văd nimic, afară de ochi. Și cum m-am rupt eu de lingă ea... Cum am... singură... inimioara mea...

— Destul cu bocetele, zise Dimitri Prokofievici. Trebuia să lucrezi la cantină, cum ai lucrat, și să nu fi dat bir cu fugiții.

— Dar la mine în sat, acolo pe Volga, a mai rămas încă o fată. Tot așa de încăpățînată, tot așa de îndărătnică, ca și asta. Ea, cu asta, cu moarta

adică, is gemene, și-apoi au aceeași fire. Și cum să-i spun eu despre soru-sa, cum să mă apropiu de ea...

— Ia stai... Cum asta, cei de acasă nu știi?

— Dacă-ai fi știut, dece-aș mai fi stat eu aici toată vara? Mi-i frică Dimitri Prokofievici... Mi-i frică să dau ochi cu cei de acasă. Cu moșul mă descurc eu, e ca un copil, numai barba-i albă. Moș bătrîn, ce mai, dar în fața ficei mele cum să mă arăt? Cum să-mi cer iertare în fața ei? Multă vreme nu poți să tăinuiești. Nu i-oi spune eu — i-or spune ochii mei... Are să aștepte că surioara ei iubită s-a înfățișat la Domnul. Mare nenorocire! Ce-o să mai fie! S-au iubit peste măsură... Știu eu!... O să lase totul și o să vină la voi, aici. Și anume în sovhozul nostru are să vină, la «Solnecini». Acolo o să se ducă, și o să se tocmească păstoriță — samavolnica. Iaca așa e ea. Am o singură speranță, poate-o cere-o careva de nevastă.. Doar bărbatul s-o poată ține. Da' n-o ia nimeni. Nu se uită flăcăii la ele.. Încă o belea: de astă vară, la noi în sat e o modă nouă. A venit din oraș la muncă colhoznică, o filizoană; șade în vecini. Cum începe să învîrtească muzica la patefon, cum se adună flăcăii din tot colhozul ca niște armăsari. Iar în casa noastră e liniște. E plăcut, nu se face nici o petrecanie — și atunci, bine înțeles, nu vine nimeni la noi. Lasă... Ea aruncă o privire plină de speranță și de satisfacție răutăcioasă spre geamantanul cel mare. — O să mai vedem noi care are muzică mai îndrăcită.

În timp ce Vasilisa Petrovna povestea, soarele coborise și se întuneca de-a binelea; Alionka distingea cu greu unde era capătul mașinii și unde începea stăp.

Pe cerul de catifea neagră, luceau vioi stelele împrăștiate în mare risipă.

Multe, nenumărate stele erau, și mari și mici de tot, mărunțele, nou-născute. Unele străluceau sus pe bolta cerului, altele pîlpăiau mai jos, pînă aproape de pămînt și parcă se roteau, scăpărînd cînd focuri de rubin, cînd — de smarald.

Luna, rotundă, solemnă, înconjurată de un inel fosforescent supraveghea nemișcată și nemulțumită parcă, asemeni unui pedagog în timpul recreației, sclipirea vioaie și jucăușă a cerului.

Vasilisa Petrovna își sufla nasul și sughita.

Alionka cunoștea bine piramida de lemn, înconjurată de un garduleț scund, nuiielele împletite, rămase de la coroana de flori, fotografia decolorată de soare și ploii, pe care într-adevăr nu mai puteai să deosebești nimic afară de doi ochi negri, îndărătnici. Ea știa că sub piramidă se află fiica Vasilisei Petrovna, dar asta n-o împiedica cituși de puțin să se joace împreună cu prietenele ei de-a fața-ascunselea și să se pitească pe după piramida de lemn, pentru că prin apropiere nu se afla nimic după care te-ai fi putut piti, în afară de cîțiva puieți rari, care se aclimatizau anevoie pe acest pămînt uscat.

Pînă acum, Alionka nu se gîndise niciodată serios la fiica Vasilisei Petrovna. Acum, însă, cînd mama ei pleca pentru totdeauna din sovhoz, iar fiica avea să rămînă pe veci sub piramidă, Alionkăi i se făcu milă de fata aceasta necunoscută, o milă atît de ascuțită, încît i se umplură ochii de lacrimi.

Ea se rezemă de acoperișul cabinei și începu să privească în întuneric.

Două fișii de lumină densă se îmbinau așternîndu-se în chip de pată palidă, prelungă, pe drumul de cîmpie.

Fișiile ajungeau pînă departe și tot ce era pe cîmp, căuta să se afunde cît mai mult în întunec și fugea din calea luminii puternice. Umbrele negre ale tufelor se întindeau și lunecau, pietricelele înviau și se rostogoleau cu repeziciune în lături.

Deabia după ce se uită mai cu luare aminte, Alionka pricepu că nu fug pietricele, ci popindăii care au ieșit, cît dorm vultanii, să culeagă grăunțe.

Treptat, Alionka se liniști și uită de fiica Vasilisei Petrovna și de piramida de lemn. Începu s-o preocupe o steluță mare cît o nucă: cu cîtă repeziciune își trimitea ea de-acolo, din cer pînă la pămînt, raza ei subțirică cît de delicat se atingea această rază de gene, tresărind la cea mai mică mișcare a pleoapei și cît de înspăimîntată fugea înapoi, într-o clipită; era deajuns să te freci la ochi și să-i deschizi mari.

În față, chiar lingă pămînt, erau din ce în ce mai multe stele. Cu cît înainta mașina, cu atît străluceau mai viu, mai limpede în beznă. Și apoi păreau nici să nu fie stele cerești. Nu pilpiiau, ci luminau egal, liniștit, puternic. Dar desigur, acestea nu sînt stelute, sînt felinare! Iată-le cum se întind ca pe o ață de-a lungul străzii. « O fi vreun colhoz sau o SMT, se gîndi Alionka.

După primul rînd de felinare, apărură al doilea, tot atît de luminos și lung, după al doilea — al treilea ... « Nu, aceasta nu poate să fie o SMT. O fi vreun oraș. Poate chiar stația Arik ... Vai, nu! E un oraș foarte mare, mult mai mare decît Arik și decît Ribinsk — și probabil că Tolea a greșit drumul și a intrat în Moscova.»

Alionka se pregăti să dea alarma, dar se hotărî să mai aștepte puțin: i se părea, că în luminile încremenite, era ceva ireal, din închipuire. Alionka cugetă îndelung și, în cele din urmă, pricepu: ciudatele luminițe nu aveau flacăra. Parcă nu ar fi fost aieveja lumini, ci imaginea lor oglindită într-o apă neagră stătătoare. Cerul de deasupra lor era tot atît de întunecat ca în stepe pustie, dacă nu chiar și mai mult.

Mașina se apropia de lumini, iar ele se lăsau din ce în ce mai jos.

Alionkăi îi părea că mașina coboară ca pe un povrniș de munte, într-o vale largă, unde s-a întors în voie un oraș mare, sclipitor.

Mașina gonea fără încetare, drept către orașul, ale cărui lumini se apropiau cu repeziciune, fără să lumineze însă nimic, — și atît de aproape păreau să fie încît se ivi primejdia de a se ciocni de vreun gard sau de vreun colț de clădire.

Alionka era gata să strige ca Tolea să fie mai prevăzător, cînd deodată luminile începură să pălească, să pilpii și să se înece în beznă.

Primul rînd s-a înecat în întregime și, pînă să ghicească Alionka ce s-a întîmplat, rîndul al doilea s-a și mutat pe nesimțite departe-depart, amăgind-o de-acolo cu lumina-i răsfrîntă, rece. Dar și acele lumini îndepărtate începură să pălească treptat și pieriră cu totul; iarăși fu beznă în jur, numai luminile puternice ale farurilor, asaltate de puzderia de musculițe, despicau întunerecul.

Mașina alunecă tot mai uniform și mai lin pe cîmpie, și nu se mai auzi nici zgomotul roților, nici glasurile celor mari. Copilașul nici el nu plîngea, și Alionkăi îi era din ce în ce mai somn.

Și mașina se ridică din nou deasupra pămîntului, zburînd prin văzduh pe aripi tăcute, iar roțile se învîrteau îngîndurate, în toate părțile.

Pe cer, ca și mai înainte, era noapte și stele, iar pe pămînt — lumină și se vedea tot — orice tufă, orice pietricică.

Uneori, mașina se învăluia într-un fum alb, dar Alionka o liniști pe Vasilisa Petrovna spunându-i că nu e fum, ci un nor obișnuit și că, întordeauna, când camioanele sau avioanele zboară pe cer, ele străbat norii.

Vasilisa Petrovna nu răspundea nimic.

Alionkăi i se păru lucru ciudat, și se uită înapoi.

Vasilisa Petrovna nu mai era în mașină. Deltaminteri, nu mai era nimeni: nici Guliko, nici Stepan cu clinele. Toți au dispărut undeva.

Iar mașina se înălța tot mai sus și cu cât se înălța mai sus, cu atât se făcea mai multă lumină pe pământ și mai întunec în cer.

De pe pământ se auzea o muzică bine cunoscută.

Alionka se uită peste margine, și departe jos, ca printr-un binoclu răsturnat, văzu o fîntînă rotundă de beton, herghelia de cai și pe blîndul cioban călare pe călușul lui păros.

Lîngă fîntînă se afla un patefon, placa se învîrtea și o pereche dansa un dans vioi.

Uitîndu-se mai bine Alionka recunoscu pe Guliko și pe Vasilisa Petrovna. Ei se țin unul de celălalt și dansează polcuța din Omsk. Vasilisa Petrovna se descurcă bine: ea țopăie săltînd pe virfurile picioarelor, ținîndu-și degetele mici ale mîinilor ridicate. Dimitri Prokofievici nu reușește chiar așa de bine pentru că îl încurcă servieta lui galbenă, pe care o ține tot timpul la subsoară.

Amîndoi par foarte incințați. După fiecare piruetă, Dimitri Prokofievici dă din cap și spune cu un aer grav: « Se aprobă ». Iar Vasilisa Petrovna cîntă în ritmul muzicii: « Cîte poze noi trebuie să vedem, cîte case, case, să clădim, cîte cîntece să cîntăm. »

Placa se învîrtește mai încet, nu a fost întors deajuns patefonul. Vasilisa Petrovna și Dimitri Prokofievici dansează mai lent, tot mai lent și, în cele din urmă, atît de încet, ca în apă. Ei nu pricep ce s-a întîmplat, și se supără, și încep să se certe, și Dimitri Prokofievici întrebă: « Numc! » Iar Vasilisa Petrovna îi arată limba. Și limba ei, nu se știe de ce, e plină de cerneală.

Alionkăi nu-i face plăcere să-i vadă cum se supără și se ceartă și de aceea ea începe să învîrtească repede minerul lucios al patefonului. Cum a ajuns ea pe pământ, ce s-a făcut cu autocamionul — nimeni nu știe, dar nici Alionka n-are timp să se gîndească la asta: în primul rînd, ea trebuie să învîrtească patefonul.

Discul negru al plăcii se învîrtește mai repede, muzica răsună mai vioi, mai ademenitor. Vasilisa Petrovna, zimbînd rușinoasă, îi întinde lui Dimitri Prokofievici mina cu degetul mic ridicat și ei încep din nou să țopăie și să se învîrtească, cu multă voie bună.

Acum, totul merge, bine dar patefonul pare să fie stricat. Îndată ce Alionka lasă minerul, placa își încetinește mersul și muzica își schimbă tonalitatea. Apoi, îndată Dimitri Prokofievici și Vasilisa Petrovna se opresc față în față și se pun pe ceartă... Ca să nu se certe, Alionka este nevoită să învîrtească fără întrerupere. Învrtește ea o oră, învrtește două, învrtește trei. I-au amortit degetele, ea învrtește însă mai departe, și sunetele polcuței din Omsk zboară sprinten prin cîmpie. O clipă, lasă minerul, să-și ștergă obrații transpirați, și muzica începe să se stingă jalnic. Guliko și Vasilisa Petrovna se uită încruntat și pruncitor la Alionka. « Ce-i de făcut? se gîndește ea tulburată, prinzînd grăbită minerul. Îmi

pică brațul din umăr. Nu mai am putere, nu știu cum am să tot invirtesc... Dar trebuie... Nu știu ce să fac ».

În timpul acesta, ea simte că cineva s-a apropiat și s-a așezat tiptil în spatele ei. Inima i se stringe de dulce emoție. Ea știe cine a venit, dar nu îndrăznește să-și mărturisească nici măcar sie-și.

Stringind puternic din pleoape, ea își întoarce capul și întreabă: « Tu ești? » — « Da, eu sînt! » răspunde un glas cunoscut. Uită-te la mine ».

Alionka deschide ochii și vede o monedă strălucitoare pe un piept tuciu-riu, ars de soare, și dinții albi, și ochii rîzători ai ciobănașului. El ride și-i întinde mina — o chiamă la dans. Alionka îl refuză cu părere de rău. Îi explică de ce nu poate să plece de lângă patefon, pentru că atunci se oprește muzica și Guliko se ceartă cu Vasilisa Petrovna. Iar băiatul se uită la ea și moare de ris. De ce ride? Alionka se uită înapoi: nici Guliko, nici Vasilisa Petrovna nu mai sînt și nu e nici un fel de patefon. Numai băiatul cel ars de soare și cu ea, Alionka, stau acolo în stepa pustie lângă cifra « 240 » scrisă pe pămînt.

Alionkă i se face rușine: băiatul poate să-și închipuie că ea e mică de tot, și proastă, și totdeauna îndrugă verzi și uscate. Și ea spune: « Bătălia de la Poltava a fost în o mie șapte sute nouă ».

Băiatul suride, iar din cer coboară o muzică puternică, sunetele, ca o ploaie de cioburi de sticlă, răsună în urechi și în curînd, aceste sunete discordante se preschimbă treptat în bătaia calmă, clară a unui orologiu. Se stinge ultima lovitură și, după o scurtă pauză, o muzică solemnă, pe care Alionka a auzit-o în nenumărate rînduri la radio, izbucnește undeva alături.

Băiatul dă din cap cu blindete, și-i întinde mina, Alionka ride: cum să danseze după o asemenea muzică? E transmisă de la Moscova, din turnul Kremlinului. Muzica asta trebuie numai ascultată. Ea caută să-i explice acest lucru, dar băiatul nu se mai deslușește bine; se întunecă și, în întunec, se văd niște ferestre mari, larg deschise, scăldate de lumină.

Muzica răsună și mai tare. Băiatul nu se mai vede deloc.

— El, unde-i? rostește cu tristețe Alionka.

— Uite... Ține-l, bombănește Vasilisa Petrovna și-i împinge pachetul cu manuale școlare, legat cu cablul electric. Dă-te jos, am sosit. Avem treburi multe: să vizăm biletele, una, alta... Coboară, ai să mai dormi în tren.

Muzica s-a oprit brusc. În difuzor se aude un picîit. Îndărătul ferestrii, în biroul luminos sună cristalin telefonul și un glas necunoscut, rostește: « Sosește pe linia a șasea ». Undeva alături, foarte aproape, fluieră o locomotivă.

Alionka se trezi de-a binelea și pricepu că mașina a sosit la stația Arik și stă în fața gării. În autocamion nu mai era nimeni: în timp ce ea dormea, plecaseră toți. Trebuia să coboare, dar sentimentul că băiatul tuciu-riu a dispărut îi tăia orice putere.

— Unde ești? se auzi din întunec. Alionka! Unde ești? Ce copil, doamne iartă-mă!

— Ce vis am visat, mătușe Vasilisa! mormăi Alionka, sărind pe trotuar. Se făcea că eu întorceam patefonul, și se făcea...

— Și eu am dormit, tun, o întrerupse Vasilisa Petrovna. Și eu am visat — răzoare și riu. Riu — înseamnă vorbe, iar răzoarele — ceva rău.

— Și aici m-au găsit. Apăru Guliko cu un aer preocupat. — Au telefonat de la Kara-Tau, de la raion. Cu gândul la ceva important, își luă ziua bună, dînd mîna distrat cu Alionka și cu Vasilisa Petrovna. La întoarcere, au poruncit s-o iau și pe doctorița aceea, pe Elza... Ceva a reușit să facă ea acolo... Cu bine!

Se așează în cabină, mașina goală porni hurducînd pe șoseaua pietruită, și luminița roșie pieri după colț.

Alionka și Vasilisa Petrovna intrară într-o sală mare. Sosi trenul de cursă lungă și o mulțime de pasageri, cu boccele, geamantane și rucsacuri veneau puhoi înspre ele.

— Ține-te de mine, bombănea Vasilisa Petrovna făcîndu-și drum prin mulțime. Și nu mai căsca ochii pe de lături. Nu te așteaptă nimic. Dar lucrurile unde-s? Măicuță! Unde-o fi intrat Nastenka? Uite-o, îmi pare că-i dînsa! A, nu, nu e dînsa! Ba-i dînsa...

Bagajele păzite de Alionka erau puse grămadă lingă o bancă.

— Toate-s aici? Geamantanul este? Coletul Sonikăi — este? Toate sînt? Acum fuga la camera mamei și copilului, Nastea. Ia-ți copilul și fugi. Plîngi, fă cum te taie capul, numai să-ți dea trei bilete la pat-vagon... Adică, nu! Stai aici, nu pleca de lingă geamantan. Am să dau fuga la postul medical, să-nțerc — poate am eu noroc, și o să gălesc fără să stau la rînd...

— Tușa Vasilisa! o chemă tristă Alionka.

— Ce mai vrei?

— Eu țin minte. Și poezioare, și anii toți îi țin minte... Și-n vis îmi vin.

— Nu-i nimic de făcut. Și pe mine m-ai zăpăcit la cap, cu poezioara ta. Stau și îndrug, ca o proastă. Na, du-te... Și viri în mîna Alionkăi o rublă boțită. Cumpără-ți inghețată.

Și Vasilisa Petrovna fugi.

Iar oamenii din tren, tot veneau, veneau. Curînd Alionka zări căpelul bălțat al lui Stepan. Cățelușul sărea în jurul unei tinere femei și făcea ce făcea și ba îi lingea mîna, ba pachetele pe care femeia le ducea spre ieșire. Era înaltă și chipeșă, cu o basma colorată legată neglijent; avea un aer demn și un mers hotărît. În urma ei mergea Stepan, ducînd valizele grele. Trecînd prin fața Nastei, el își mută încurcat privirea ca și cum s-ar fi rușinat că are o nevestă atît de frumoasă.

Alionka îi petrecu din ochi și se gîndi că trebuie negreșit să-și facă și ea rost de o basma înflorată la fel, pe care s-o lege la fel de neglijent cînd o fi mai mare: apoi, are să-l găsească pe băiatul cu moneda și are să joace cu el duminicile, polcuța din Omsk.

— A, nu e voie să dormi aici, domnișoară, o sperie omul cu chipiul roșu.

Dar un individ ciudat de pe banca vecină, care pesemne, nu avea ce face, îl chemă și căuta să-i demonstreze, că nu trebuie să facă gălăgie, că oamenii au călătorit mult cu mașina și vor să se odihnească. Așadar, de ce să le facă, gălăgie? Căci numai în aparență aceștia sînt niște oameni simpli, obișnuți; în realitate, ei nu sînt deloc simpli și sînt foarte neobișnuiți, întrucît nu trăiesc pentru sine, pentru interesul personal, ci exclusiv pentru popor, pentru viitor și înfăptuiesc un lucru neobișnuit, un lucru măreț, cum pînă la ei nimeni și niciodată nu a făcut: pun pe picioare un siloz pe pămînturile desțelenite de ei. De ce, așadar, să le faci gălăgie? Doar nici dumneavoastră nu sînteți chiar un om simplu, obișnuit, tovarășe

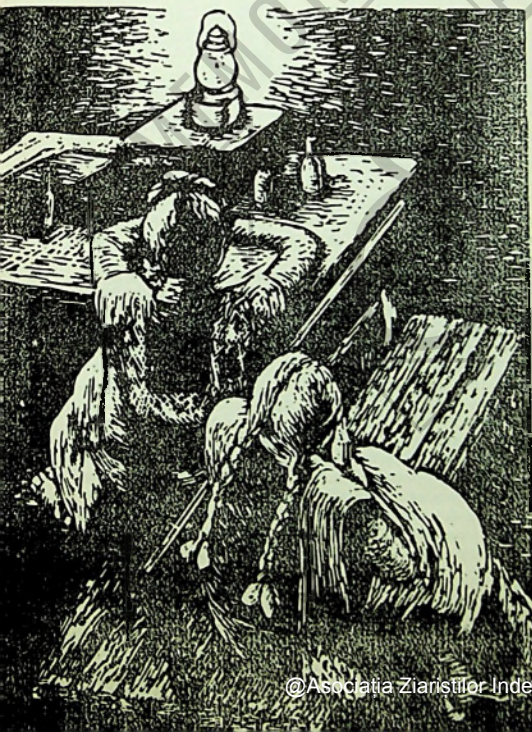
de gardă, dacă ar fi să stăm și să judecăm bine; și dumneavoastră vă face plăcere să vi se vorbească cu frumosul...

Glasul omului era gros, plăcut și vorbea așa, de parcă ar fi spus o poveste. Alionka asculta moșăind și nu auzi cind sfinși de vorbit.

Drum bun, Alionka!

În românește de ȘTEFANA VELISAR TEODOREANU
și VALENTINA CORLACIU

Ilustrații de H. GUTMAN

Tristete

LETICIA ARROTO (MEXIC)

CONCEPTUL DE LITERATURĂ UNIVERSALĂ

DE
TUDOR
VIANU

Mi se pare că prin «literatură universală» se înțeleg cel puțin trei lucruri deosebite; dar cele trei realități desemnate prin această expresie merită a fi studiate cu toată atenția, iar tendințele care le animă sînt vrednice deopotrivă a fi susținute prin interesul fiecăruia din noi.

Într-un prim înțeles, «literatura universală» este totalitatea literaturilor lumii, adică a literaturilor scrise sau vorbite în toate limbile pămîntului. Această vastă realitate, atît de bogată încît reprezentarea ei nu poate fi realizată nici de omul cel mai informat, alcătuiește oare o simplă sumă aritmetică, un conglomerat inorganic de opere, fără nici o legătură între ele? Desigur că nu. Între operele create în punctele cele mai deosebite ale pămîntului și în momente ale timpului, foarte îndepărtate unele de altele, există legături provenite fie din înfriuirea unora asupra celorlalte, fie din acea similitudine de situații, prin care au putut lua naștere teme, idei sau forme literare asemănătoare.

În decursul secolului al XIX-lea, dar mai cu seamă în deceniile secolului nostru, a luat naștere o știință care își propune studiul schimbului de influențe dintre diferitele literaturi naționale sau a paralelismelor dintre ele. Această nouă știință este «literatura comparată». Multă vreme «literatura comparată» a fost înțeleasă ca cercetarea izvoarelor externe ale unei literaturi. O întinsă și harnică anchetă a stabilit pentru multe opere ale unei literaturi naționale prototipurile lor străine. Metoda întrebuintată, în această împrejurare, era punerea în relație a două texte precise, dintre care unul era considerat drept «cauza» celui de-al doilea. Trebuie să spunem că manevrarea acestei metode a luat uneori forme atît de exagerate, încît a apărut tipul unei cercetător stăpînit de o adevărată manie, acela care își închipuie că nu poate exista, într-o operă, o legătură oarecare de idei sau de cuvinte care să nu provină dintr-un izvor extern. Excesele provenite din această funestă deprindere au încărcat, fără nici un folos, arhivele literaturii comparate. Pe de altă parte, simpla stabilire a legăturii de succesiune dintre două opere literare, lăsa neexplicată acțiunea

uneia dintre ele asupra celeilalte. Progresul studiilor comparatiste a arătat însă că, deși influența dintre diferitele literaturi naționale nu este un fapt contestabil, această influență operează numai acolo unde o anumită stare a societății o cere și o face posibilă. Este o întregire și o adâncire a metodei în studiile comparatiste, apărute în felul în care aceste studii sînt practicate în țările socialiste, unde comparatismul a încetat a fi un simplu inventar de fapte, pentru a deveni explicația lor în legătură cu viața și istoria societăților. Înmulțind dovada legăturilor dintre diferitele literaturi, a mai apărut și un alt rezultat de seamă: punerea în lumină a universalității curentelor literare, care niciodată nu s-au manifestat într-o singură literatură, ci au circulat în mai multe și le-au cuprins pe toate laolaltă, ilustrînd astfel solidaritatea muncii de cultură a omenirii. Și astfel, dacă secolul al XIX-lea a creat, în mai toate mișcările științifice ale lumii, sintezele de istorie literară națională, secolul nostru a produs sintezele de istorie literară universală, vast obiectiv al științelor filologice de astăzi.

Există și un al doilea înțeles al termenului de « literatură universală » Este acela care reține din tot ce a produs geniul poetic al popoarelor, ca manifestare orală sau scrisă, acele opere cu un conținut atât de uman, în formele unei organizări estetice atât de perfecte, încît ele s-au impus sau merită a se impune în conștiința de cultură a întregii omeniri. Multă vreme, pînă prin secolul al XVIII-lea, țările Europei cunoșteau și cultivau o singură tradiție literară, pe aceea inițiată de literaturile clasicismului greco-roman și transmisă de acele literaturi care au găsit în acelea modelele lor: literatura italiană, spaniolă și franceză din epoca Renașterii și a neoclasicismului. Cînd însă, prin transformarea gustului literar, în perioada care pregătea marea revoluție burgheză în Franța, canoanele clasicismului au început a pierde autoritatea lor, în sfera literaturii universale au pătruns toate creațiile, excluse pînă atunci din formula culturii literare a Europei, și anume marile opere ale literaturilor nordice și orientale, folclorul ignorat pînă atunci al multor popoare. În acest moment, « literatura universală » a dobîndit una din semnificațiile ei moderne, dar mai cu seamă s-a produs acea nouă orientare a atenției generale, acea receptivitate sporită față de toate creațiile frumoase ale graiurilor omenești, prin care « literatura universală » rămîne de-a pururi un concept deschis, susceptibil de neîncetate îmbogățiri. Toate literaturile lumii sînt apte a îmbogăți literatura generală a lumii și, pentru fiecare din ele, una din sarcinile cele mai atrăgătoare ale cercetării literare a devenit punerea în lumină a valorilor ei universale, a celor mai umane și a celor mai perfecte.

« Literatura universală » înseamnă, în fine, schimbul de bunuri literare în aceeași epocă, prin traduceri, studii, publicații periodice consacrate literaturilor străine. Ne găsim într-un moment cînd oamenii de cultură ai întregii lumi urmăresc nu numai ce se produce în limba lor, dar și tot ce ia naștere, ca opere frumoase, în toate celelalte limbi ale lumii. Universalitatea interesului literar este unul din fenomenele cele mai caracteristice ale epocii noastre, acela care manifestă solidaritatea conștiinței de cultură a întregii omeniri, opusă desbinătorilor ei. Revista Secolul 20 i se consacră și îl susține.

VERA PANOVA ȘI «ROMANUL SENTIMENTAL»

DE

MIHAI NOVICOV

Pînă la Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, literatura rusă n-a dat lumii nici o scriitoare proeminentă. Marko Vovciok, de oarecare notorietate la timpul ei, a fost ucrainiană. Abia la începutul secolului al 20-lea, pe tărîmul poeziei s-au afirmat Zinarda Hipius, Scepka-Kupernik, apoi Marina Tsvetaeva, Anna Ahmatova. Dar cu excepția primei, celelalte aparțin — prin cea mai mare parte a creației lor — epocii sovietice. Proza a rămas un domeniu exclusiv masculin. Mai mult: încercările unor scriitoare ca Verbiškaia sau Ciaškaia (în domeniul literaturii pentru copii) păreau să compromită fără drept de apel posibilitățile feminine. Romanele lacrimogen-sentimentale pe care le publica aproape anual Verbiškaia, fără caractere consistente, suprasaturate de întorsături spectaculoase, dar nemotivate ale subiectului, scrise grăbit, într-o limbă plată, adesea vulgară, au ajuns să fie citate doar pentru exemplificarea unui anumit gen al literaturii: cea proastă. Dacă în critică se spunea despre o carte că e scrisă ca romanele Verbișkăi, aprecierea suna ca o condamnare definitivă.

Situația aceasta a fost radical schimbată prin revoluția emancipatoare. Aducătoare de libertate în cele mai variate sectoare ale activității umane, revoluția socialistă a descătușat uriașe forțe creatoare, iar pe de altă parte — asigurînd nu doar în vorbe, ci și în fapte egalitatea femeii, i-a deschis ușile spre toate zonele creației. Dintr-o dată viața literară s-a umplut de nume feminine. Lidia Seifulina și Marietta Șaghinian se numără printre pionierii literaturii sovietice. Ele au fost urmate — și este semnificativ că tot în domeniul mai « arid » al prozei — de Anna Karavaeva și Vera Ketlinskaia. Azi nu se poate face nici un compendiu, oricît de concentrat, al istoriei poeziei sovietice fără a se vorbi de Olga Bergholtz și Margarita Aligher. Aceleași generații îi aparțin Vera Panova și Galina Nikolaeva — ambele foarte cunoscute nu numai în Uniunea Sovietică și în țările lagărului socialist, ci și în întreaga lume.

Deși pregnant deosebite din foarte multe puncte de vedere, cele două scriitoare sovietice se aseamănă, totuși, cel puțin prin două trăsături ale biografiei lor de creație. Și-au început activitatea pe tărîmul ziaristicei și au făcut o îndelungată ucenicie înainte de a-și încerca forțele în domeniul mai pretențios al literaturii propriu zise. În al doilea rînd, și Vera Panova și Galina Nikolaeva aparțin acelei categorii de scriitori care manifestă predilecție pentru analiza unor probleme morale, izvorîte din plasarea eroilor în situații complicate. Modul de a ieși din asemenea situații se transformă într-un criteriu de apreciere a moralității. S-ar putea spune că tocmai în această predilecție, în intransigența cu care cele două autoare își supun eroii la grele examene morale, rezidă și feminitatea

lor. Încolo, totul e diferit. În timp ce Galina Nikolaeva tratează, de preferință, subiecte de sinteză, în romane ca *Secerișul* sau *Bătălie în mărș* — construcții ample, ramificate, cu acțiunea pe mai multe planuri, Vera Panova și-a câștigat reputația ca autoare de romane scurte, fragmentare, cu personaje puține și cu acțiunea consumându-se — în general, cu excepții puține — în răstimpuri relativ scurte. Ca o consecință, trebuie semnalată și o altă deosebire: romanele Galinei Nikolaeva sînt prin excelență, « construite », urmărind în paralel destine umane numeroase și dificile, adesea legate foarte superficial unele de altele. Galina Nikolaeva manifestă o grijă deosebită pentru « rezolvarea » adecvată a tuturor « conflictelor » secundare, ceea ce încarcă uneori prea mult scheletul romanelor. Vera Panova, dimpotrivă, parcă se conduce după principiul maximei economii: avînd mai întotdeauna în centrul compoziției epice doar două-trei personaje, urmărind evenimentele cu ochii lor, autoarea nu se consideră obligată să relateze pînă la capăt destinul eroilor, care numai incidental au intrat în raza vizuală a eroilor principali. Romanele sînt simple fragmente de viață și nu cuprind decît atîtea date cît pot conține avîndu-se în vedere modul de viață, vîrsta, preocupările și sfera de interese ale eroilor. De aici, senzația de firesc (în opoziție cu cea de « construit », în cazul Galinei Nikolaeva), dar de un firesc care parcă aduce oarecum a întîmplător.

Mai ales în legătură cu romanul *Krujilina* (iar apoi și la apariția romanului *Anotimpuri*), Verei Panova i s-a adus reproșul de obiectivism, care trebuie înțeles în sensul de « indiferență » față de faptele și atitudinile eroilor, autoarea mărginindu-se să relateze cum pot fi uneori oamenii, fără a aproba și fără a condamna. Reproșul a fost păstrat și în recentul Tratat Academic al Istoriei literaturii sovietice-ruse, dar într-o formă mult atenuată, însoțit fiind de o observație ce ne pare revelatoare: « ... deși neintervenția autorului se învecinează în roman (c vorba de *Krujilina* — n.n) cu obiectivismul, este un merit incontestabil al Panovei că a înfățișat caractere cu probleme ascuțite, mai ales în cazul lui Listopad. Calitățile și defectele lui Listopad, dezvăluite foarte convingător, îl obligă pe cititor la meditație, trezesc dorința de a verifica prin viață cele citite. Iată de ce romanul, în care sînt reflectate evenimentele zilei de ieri, a fost receptat ca o operă prin excelență actuală. »

Cea din urmă apreciere se potrivește întocmai și ultimei creații de amploare a Verei Panova — *Romanul sentimental*. Totodată, însă, acesta — ca și *Serieja* sau nuvelele recente (*Vulia*, *Volodia* și *Erdakia*), se și deosebește prin multe trăsături de operele anterioare ale Verei Panova. Pînă atunci, romanele și nuvelele autoarei se caracterizau — după cum am mai arătat — printr-o anumită impasibilitate. Autoarea parcă se mărginea să descopere în viață anumite contraste, iar apoi le înfățișa, pur și simplu, ca și cînd ar fi dorit să le arate cititorilor și să-i facă să ia aminte că, în viață, lucrurile sînt mai mult complicate decît li se par unora. În *Tovarăși de drum*, doctorul Belov și sora de caritate Iulia Dimitrievna par a fi oameni întru nimic deosebiți, puțin naivi, puțin ridicoli (prin ticurile lor), dar tocmai ei se dovedesc a fi capabili de o uriașă forță de sacrificiu, în timp ce « eminentul » Suprugov ni se dezvăluie în cele din urmă ca un laș, aproape un trădător. În *Krujilina*, Listopad pare a fi un om talentat, bun organizator, principal, dar iată că nu-și poate stăpîni unele simpatii și antipatii personale nejustificate, frînează inițiativele oamenilor. Listopad și Uzdecikin sînt amîndoi oameni sovietici, devotați fără rezerve cauzei comuniste, amîndoi lucrează cu entuziasm și fără a-și crușa forțele pentru triumful aceleiași cauze și totuși nu se pot suferi unul pe altul. De ce? De ce, în *Anotimpuri*, copiii unor părinți de ispravă sînt cinici, ușurateci, incapabili de vreo activitate perseverentă, în

timp ce în familia unui delapidator, au crescut tineri cinstiți, serioși, entuziaști? Critica îi reproșă Verei Panova, mai ales, că lasă fără răspuns asemenea întrebări. Atitudinea voit indiferentă se traducea și stilistic: printr-o anume uscăciune a expresiei — întotdeauna lapidară, expeditivă, lipsită de ornamentație metaforică. Autoarea parcă se temea de orice i-ar putea trăda propria atitudine. Avea datoria să relateze faptele, comentariul nu o privea, pentru comentariu și explicații sint alții; ca este doar o *reporteră* (în sens literal: un om care raportează, relatează). Nu-i de mirare că, în primele romane ale Verei Panova, elementul liric era ca și inexistent.

În *Romanul sentimental*, după cum o sugerează și titlul, dimpotrivă elementul liric e abundent, am putea spune predominant. De altfel, e și singurul roman al Verei Panova scris la persoana întâia. Dar evident nu este bazat pe material memorialistic, intrucît povestitorul e un bărbat.

În *Romanul sentimental*, găsim și vechile virtuți ale Verei Panova, dar li se adaugă altele, noi. Realizarea contrastelor e și aici prezentă, dar e subliniată ostentativ. Eroul principal, viitorul scriitor Șura Sevastianov, care abia acum face primii pași ai uceniciei jurnalistice, se află ca și în atâtea alte romane — între două femei. Mai mult, ambele poartă același nume — Zoia. Și pentru că aparțin aceleiași grup de prieteni, aceștia au dat fiecareia și cite un determinativ: «Zoia Malenkaia» și «Zoia Balșaia», adică Zoia cea mică și Zoia cea mare. Zoia cea mică e ștearsă, tăcută, modestă, nu e frumoasă, dar are un suflet mare, e generoasă, inteligentă, demnă, dornică de activitate obștească. Zoia cea mare e frumoasă, scilipitor de frumoasă — dar ușuratică, redusă, perfidă. Zoia cea mică îl iubește pe Șura, însă el o preferă pe Zoia cea mare. Și greșește amarnic. Prima aventură «sentimentală» se soldează cu o grea și răscolitoare suferință. Abia mult mai târziu, Șura o va descoperi pe Zoia cea mică și ea îi va rămîne și tovarășe de viață. Pe scurt — și schematic — la atît se reduce subiectul care justifică titlul romanului. Dar, ca întotdeauna la Vera Panova, eroii trăiesc într-o ambianță semnificativă, iar prin aceasta cititorul este pus în contact cu nenumărate probleme de comportare a oamenilor în împrejurări mai mult sau mai puțin complicate. Întocmai ca și pentru *Krușilina*, care se receptează «ca o operă prin excelență actuală», deși în roman sînt reflectate evenimentele zilei de ieri, și *Romanul sentimental* se citește ca o operă profund contemporană, deși aici timpul acțiunii e și mai îndepărtat de zilele noastre. În *Krușilina*, e vorba de primele luni de după cel de al doilea război mondial, în *Romanul sentimental* se reconstituie primii ani de după terminarea războiului civil. Și, totuși, problematica romanului e foarte actuală.

Ca s-o înțelegem trebuie să zăbovim o clipă asupra unor aspecte ale discuțiilor literare din URSS. În noul roman al lui Vsevolod Kocetov, *Secretarul comitetului regional*, există următorul episod: eroul principal Denisov, secretar al unui comitet regional de Partid, publică în *Pravda* un articol despre problemele educației comuniste a tineretului. Ideea principală a articolului e continuitatea luptei pentru comunism. Datoria tineretului e de a se inspira din exemplul înaintașilor, dînd dovadă de același devotament, curaj, intransigență, ca și cei «născuți în furtună», ca și generațiile lui Pavel Korceaghin și Oleg Koșevoi. La acest articol, Denisov primește de undeva o replică enervată. Un tînăr, care a preferat să rămînă anonim, susține că s-a săturat de îndemnuri să semene cu cei din alte generații, că fiecare generație are o misiune a ei de îndeplinit, că — mă rog — merită stima și lauda acei care au făcut Revoluția și au apărut tînăra Putere Sovietică, ca și acei care au luptat în Războiul pentru Apărarea Patriei, dar pînă cînd, lor — celor mai tineri — li se vor scoate mereu ochii cu aceste exemple? Voi ați luptat eroic — slavă vouă! noi avem altceva de făcut.

Episodul respectiv din romanul lui Kocetov constituie de fapt un ecou al unor dispute literare. În cadrul plenarei din decembrie 1961 a conducerii Uniunii Scriitorilor Sovietici, Leonid Sobolev l-a criticat foarte aspru pe scriitorul Axionov pentru romanul *Bilet spre stele*, și pe Viktor Rozov pentru scenariul de film *A.B.C.D.* arătând că ambii autori au cedat presiunii unei părți foarte reduse a tineretului, care se consideră eliberată de obligații politice și morale, sub motiv că istoria nu i-a rezervat datoria de a-și verifica forțele în bătălii spectaculoase. Tinerii respectivi se cred îndreptățiți să manifeste în viață un fel de cinism, să fie ușurateci, lipsiți de preocupări grave numai pentru că, cică, nu s-ar putea afirma altfel ca generație. Se poate spune că, într-un fel, și *Romanul sentimental* al Verei Panova intervine în această dispută, aducând în ca argumentul unui exemplu istoric. *Romanul sentimental* e foarte actual și ca roman al unei generații. Dar spre deosebire de *Cum s-a călit oțelul*, ni se înfățișează nu generația acelor care s-au verificat în momente de supremă încordare, ci, dimpotrivă, a acelor care, să zicem, n-au avut «șansa» să participe la războiul civil. Autoarea subliniază apăsător această împrejurare, realizând cu ajutorul ei o altă serie de contraste. Pentru Șura Sevastianov, Sioma Gorodnițki și alții de vîrstă lor, neparticiparea la războiul civil este aproape un izvor de suferințe. Tinerii, doar cu doi-trei ani mai în vîrstă, îi privesc de sus. Istoria parcă a operat cu un cuțit, a tăiat succesiunea generațiilor în două: toți acei, care au apucat să participe cît de cît la lupta cu arma-n mînă, aparțin unei generații, toți ceilalți — celei următoare. Cum să se afirme aceasta din urmă? Eroii poate nu formulează întrebarea în acești termeni, însă ea e pe buzele tuturor. Dar spre deosebire de romanele sale anterioare, autoarea nu se mărginește s-o sugereze — pentru ca și cititorii să aibă despre ce să mediteze — ci oferă un răspuns precis. Antiteza dintre cei doi frați Gorodnițki funcționează literalmente ca «un verdict asupra vieții». Cel mare, Ilia, după cum își va aduce singur aminte mai tîrziu, a fugit de acasă încă din anii liceului. Valul revoluției l-a prins și l-a dus, la Tiflis, în timpul guvernării menșevice, a muncit în ilegalitate, a fost prins, condamnat la moarte, a scăpat ca prin minune, apoi a fost comisar de divizie și membru al tribunalului revoluționar, a studiat, a împlinit misiuni în străinătate, a scris o carte. Are, cum se zice, o biografie bogată de fapte revoluționare. Și pentru aceasta e stimat (din păcate însă, prea s-a obișnuit să fie stimat numai pentru aceasta). Fratele său mai mic, Sioma, în tot acest timp a rămas acasă, în sinul familiei, și a devenit comsomolist doar după ce furtuna a trecut. Și el a sfîrșit prin a pleca de acasă pentru a o rupe definitiv cu mediul burghez, dar acum gestul e privit cu umor îngăduitor pînă și de fratele său mai mare: dacă burghezul de tata te-ar hrăni mai bine, oare ar suferi cauza revoluționară? Sioma suferă cumplit pentru că fratele său mai mare privește cu dispreț activitatea lui de instructor de pionieri. El îi scrie: «Îmi iubesc munca. Eu văd cum din multe eforturi, tot atît de insignifiante din punctul tău de vedere, ca și eforturile mele, se adună un rezultat trebuincios Puterii Sovietice și Partidului — în aceasta e sensul și fericirea existenței mele. Instructor de ceva, ce-i pare lui Ilia Gorodnițki un joc cu păpușile, eu am să dau acestei munci tot sîngele meu pînă la ultima picătură». Cuvintele sînt parcă smulse din carnea suferinței! Și, iată, că viața arată că micul Sioma (care n-a făcut războiul civil), în anumite împrejurări e mai rezistent decît respectabilul Ilia. Ajuns la vîrsta de 17 ani în vîltoarea revoluției, Ilia nu s-a pregătit și pentru alte încercări ale vieții. Iar atunci cînd acestea îi ies în cale, capitulează. Nu acceptă să lucreze decît la Moscova; fiind mutat în provincie, își împlinește îndatoririle de mîntuială, iar apoi încalcă grosolan moralitatea comunistă, alunecă pe panta destrăbălării. Cum de s-a putut întîmpla așa ceva? Răspunsul e limpede: ni-l dau și Șura

Sevastianov și Sioma Gorodniški, și Zoia cea mică, și autoarea însăși, prin înțelegerea lirică, atât de dozată a lucrării. Viața nu poate fi împărțită în perioade care solicită toată energia umană și perioade de așa zisă «relaxare». Fiecare secundă are examenele ei; și nu numai atunci când se avântă în bătălii spectaculoase ci, oricând, omul are o datorie de îndeplinit. Vai și amar de acela care, trecut prin examene grele, își va închipi că trecutul îl dezleagă de obligația autoexigenței. Își plătește greu greșeala. Cum o va plăti — nu ne îndoi — Ilia Gorodniški. În schimb Șura, Sioma, Zoia cea mică se călesc și ei, dar în împrejurări diferite. Nu există vremuri «grele» și vremuri «ușoare», se schimbă doar natura greutăților, felul examenului la care omul este supus.

În *Romanul sentimental*, există un personaj în jurul căruia s-a discutat cel mai mult în critică: soldatul demobilizat Kușlia. Viața lui a fost într-un fel tragică. La o vîrstă de mai puțin de treizeci de ani, a ajuns un om fără meserie. Fiu de țaran sărac, mobilizat mai întîi pe fronturile războiului imperialist, ajuns apoi în Armata Roșie, timp de aproape opt ani n-a făcut altceva decît să lupte: a fost rănit de cîteva ori, a trecut și prin tifos exantematic, a dovedit pe front devotamentul său pentru Puterea Sovietică, a binemeritat recunoștința patriei, dar de slujit mai departe în Armata Roșie nu mai poate sluji: din cauza invalidității. Este demobilizat, dar acasă în sat nu se poate întoarce, nu mai are pe nimeni; în opt ani, toate legăturile s-au rupt. Și a ajuns să nu aibă altă calificare decît: «bivșii krasnoarmciiei» — fost ostaș al Armatei Roșii.

Kușlia este numit responsabil al oficiului de difuzare a presii unde lucrează Șura Sevastianov. Postul fusese vacant de la înființarea oficiului și Șura se obișnuise să ducă singur toată munca. Kușlia consideră că această stare de lucruri e firească să dureze. Pentru el, serviciul e doar o recompensă pentru meritele din război și nicidecum o obligație de a munci. Față de Șura ia un ton autoritar, de comandă. În loc să muncească, se mărginește să primească vizitatori și să răspundă la telefon. Are o viață sentimentală dintre cele mai ciudate: împărțit între două femei, nu se preocupă de loc de latura morală a situației; sincer afectat de durerea pe care o pricinuieste aceleia care l-a salvat de tifos, o părăsește numai pentru că cealaltă i-a dăruit un fiu. Kușlia se complăce în echivocul tuturor acestor situații, în modul cel mai candid, fără a-și pune întrebări. Însă același Kușlia, cînd își dă seama că subalternul său știe să scrie, dă o adevărată bătălie pentru ca Șura să fie primit corespondent la ziarul local. Iar atunci cînd redacția primește din satul natal al lui Kușlia o sesizare din care reiese că o țărăncă săracă, corespondentă voluntară, e persecutată de chiaburi, Kușlia consideră că e tot atât de firesc ca el să fie trimis la fața locului. Moare eroic, apărind cauza celor mulți, fiind răpus de chiaburi. Unii critici au reproșat autoarei acest sfîrșit de apoteoză, susținînd că personajul nu-l merita. Adevărul e diferit: tocmai moartea eroică a lui Kușlia scoate și mai bine în evidență — din nou printr-un contrast — concluzia pentru care Vera Panova pledează cu pasiune. Viața, prin natura ei, e complicată: pregătirea în luptă e întotdeauna unilaterală, un comunist greșește dacă socotește că o anumită experiență reușită îl scutește de la datoria de a învăța mereu. Pe Kușlia, îl salvează naivitatea, lipsa de pretenții în viață, dar și el, ca și Ilia Gorodniški nu e pregătit pentru alte încercări decît cele ale luptei corp la corp cu dușmanul.

Nici o generație nu intră în istorie datorită unor «imprejurări favorabile», ci numai dacă o merită. Fiecare generație are o misiune de îndeplinit, iar aceasta va fi întotdeauna o continuare a celor îndeplinite de generațiile trecute. Oricine încearcă să rupă continuitatea greșește, surpă terenul pe care trebuie să înainteze. În această concluzie rezidă excepționala actualitate a *Romanului sentimental*.

Alte lucrări din ultimii ani ai Verei Panova se caracterizează prin aceeași prezență a subtextului liric. *Valca* și *Volodia* sînt mici instantanee din viața unor adolescenți, pe care războiul îi surprinde încă în copilărie, dar ies din el tineri. Ficare e supus la greutăți mari, aproape insuportabile. Dar fiecare se desprinde din vîltoare cu capul sus. Și aici, ca și în romanele din anii 1945—1950, Vera Panova evită spectaculosul, ne obligă să urmărim viața cotidiană în tot ce are mai « obișnuit » în aparență, dar, lucru ciudat, autoarea descoperă poezia pînă și în amărăciunile existenței. Licărirea unui sentiment, satisfacția unei atenții, cuvintele calde adresate ca din întîmplare, luminează existența amară a celor obligați prea de timpuriu la independență. Vera Panova dezvăluie o dimensiune importantă a vieții sovietice — prezența unui surplus de solidaritate umană — sentimentul « marii familii » care-i leagă pe toți oamenii sovietici.

Astfel, se realizează sinteza, astfel, cu ajutorul criticii, confruntind mereu experiența proprie cu experiența vieții, ca și cu experiența întregului front literar, scriitorii sovietici urcă spre culmi ale creației îmbogățind cu alte aspecte literatura realist-socialistă. Vera Panova și Galina Nikolaeva au rămas, de pildă, tot atît de diferite ca personalități artistice, dar parcă ceva din pasiunea intervenției intempestive în viață a autoarei *Bătăliei în marș* s-a transmis impasibilei Panova, iar aceasta s-a revanșat împrumutînd colegei mai tinere crîmpie din viitoarea ei luciditate.

Despre o situație ca aceea din trecut nici vorbă nu poate fi în literatura rusă, care între timp a devenit sovietică. Nume feminine o reprezintă cu toată autoritatea. Și, poate, mai ales Vera Panova. Simțul observației, capacitatea de a se detașa de obiect și de a-l reconstitui după toate legile ogîndirii vieții « în formele vieții însăși » o caracterizează ca pe una din cele mai talentate scriitoare ale timpului nostru. Despre puține cărți se discută atît de aprins ca despre cărțile Verei Panova, puține cărți sînt atît de citite, pentru că toate aduc în mijlocul oamenilor problemele lor reale. Viața nu poate fi niciodată simplă. Viața e prin natura ei complicată, și e cu atît mai complicată cu cît e mai măreață. Construcția comunismului pune în fața oamenilor sarcini grandioase, iar sarcinile grandioase nu pot fi rezolvate cu ajutorul schemelor. Cui îi e frică de complicații în viață — nu merită a se considera constructor al comunismului. Un luptător nu evită complicațiile, ci le privește în față. Aceste învășăminte, care se degajă aproape din fiecare lucrare a Verei Panova, sînt de cea mai mare actualitate. Chiar dacă uneori autoarea nu reușește să stăpînească problemele pe care le ridică, are meritul indiscutabil de a nu fugi de ele. Și efortul ei a fost răsplătit. Astăzi, capacității de a sesiza ceea ce e mai complicat în viață (și de aceea merită efortul de căutare a unor răspunsuri), i s-a adăugat perspectiva. Luciditatea și pasiunea s-au contopit într-o unitate strălucită. În deplină maturitate a talentului, Vera Panova ne va mai da, nu un îndemn, ci alte cărți care ne vor interesa și ne vor entuziasma, cărți care ne vor ajuta să descoperim alte laturi și alte dimensiuni din viața acelora care, construind comunismul, deschid drumuri noi, neumbulate, întregii umanități.

LIRICA NORDICĂ

DE

VERONICA
PORUMBACU

Dacă am deschide fereastra spre lirica țărilor scandinave și Finlanda, am da cu ochii de zăpezile incandescente și dantela fină a fiordurilor, de cerul în care Nils Horgerson a întreprins fantastica sa călătorie, de muzica miilor de lacuri din țara lui Ian Sibelius, de verile scurte și răcoroase ale Laponiei, de gheizerii fierbinți ai Islandei. Însă, pentru orice apropiere de poezia acestor țărîmuri cu inima fierbinte sub zăpada rece, trebuie să amintim cîteva date istorice asupra Nordului. Căci dacă lirica lui s-a născut într-o arie comună geografică și, în majoritate, ca fructe coapte pe ramurile aceluiasi trunchi, destinul popoarelor ce l-au hrănit cu seva lor a fost diferit de la țară la țară.

Suedia, după apogee și căderi cumplite, după vechi războaie de decenii, cunoaște pacea de mai bine de un secol. O lungă pace, absența îndelungată a războiului explică în parte nivelul de trai ridicat. Dar pace socială nu există decît în mîntea social-democrației de dreapta care, negînd necesitatea revoluției, bate monedă pe armonia posibilă între clase. Poezia suedeză demonstrează falsitatea acestor teorii și respiră nu o dată amărăciunea în fața lipsei de orizont, de perspectivă spre o lume dreaptă, existența însăși apărînd ca o lungă noapte fără dungă de lumină în zare. Nu întîmplător, o statistică oficială numără cele mai multe cazuri de sinucideri printre tinerii din Suedia. Nu în zadar, neliniștea și pesimismul își plimbă deseori degetele pe lirele suedeze. Păr Lagerkvist, purtătorul premiului Nobel, exprimă poate cel mai pregnant această stare de spirit în poezia intitulată *Torso*:

*Numai tu, pieptul meu, mi-ai rămas,
care mai poți suferi,
care simți adîncimea durerii
și nu plîngi.
Pulbere îmi e gura,
spulberată în pămînt necunoscut,
pulbere gitlejul,
ce nu-și poate striga agonia...
Mădularele, —
cioburi în pietrele drumului,
călcate de toți.*

Durerea înăbușită a unui om înăbușit, într-o viață înăbușitoare și-a găsit expresia monumentală a imaginii globale, limbajului simplu și solemn, și structura severă. În adevăr, «torso»-ul apare ca documentul suferinții umane, în lumea unde omul nu vede încă limpede ieșirea din suferință... Poezii dintre 1930—1940, așa-zisii «Cvartaliști» au simțit pregnant această explicabilă stare de spirit, exprimând însă și protestul lor adânc, cinstit și puternic (Karl Vennberg, Erik Blomberg, etc.)

Finlanda, fără mai tirziu dezvoltată și industrial și politic, n-a avut parte de pacea seculară. Ea a cunoscut ocupația suedeză și țaristă, dar și trezirea conștiințelor în timpul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, urmată de represiuni și lungi lupte sociale. Războiul nedrept împotriva Uniunii Sovietice a dezlănțuit proteste, o rezistență populară înche-gată în grupe progresiste (*Tulenkantajat*, «Purtătorii focului» de exemplu) și lupte ilegale, care n-au avut însă forța și împrejurările favorabile eliberării. Protestul social apare mai limpede și vehement în poezie. Cuvântul «tovarăș» intră firesc în lirica atît a poeților finezi cît și celor de limbă suedeză din Finlanda. Clima, foamea, suferința, fac ca în această țară pomelnicul poezilor răpuși de tuberculoză să fie interminabil, dar și ridicarea glasului lor pentru viață, împotriva nedreptății și a războiului, să aibă forța unor mesaje către umanitate.

Danemarca a fost după «dulcea melancolie» a sfîrșitului de veac, martora unei reîntoarceri la vechea tradiție a forțelor naturii reprezentată de Johannes V. Jensen. Danemarca s-a aflat însă geografic mai aproape de focarul de război al Europei. «Tu, mică țară murdară, scria un poet, te bucuri în taină, în timp ce lumea întreagă arde în jurul tău». De-a lungul vremii se făcea auzită neliniștea veacului (la Otto Gelsted, la Nis Petersen), iar danczii au știut să răspundă prin luptă, unui cunosbind soarta de martir, ca prelatul Kai Munk sau moartea de militant antifascist ca poetul Morten Nielsen.

Cît despre Islanda vechilor Edde, ea cunoaște, oricît de izolată ar fi situația ei geografică, realitatea aspră burgheză și la paralele boreale, consemnată sobru de cel mai mare poet contemporan al ei, Steinn Steinarr. Și tot ea cunoaște aspirația spre înnoirea felului ei de viață, spre nașterea unei Islande socialiste.

Norvegia din care porneau corăbiile de pradă ale vikingilor, din pricina pămîntului sărac, așa cum peste sute de ani aveau să pornească, de astă dată ca emigranți săraci, eroii lui Johannes Bojer, a avut de îndurat, în afara nedreptății funciare într-un regim burghez, și directa ocupație fascistă. A prevăzut-o încă din 1935 Arnulf Øverland, lansînd, în poemul său *Europa în flăcări* un fel de Mane Thekel al Scandinaviei; a plîns soarta victimelor războiului poeta Halldis Moren Vesaas în emoționantul poem *Ploaia și Războiul*, iar Nordahl Grieg a adus în acest timp mărturia unui poet cinstit, credincios oamenilor simpli ai țării sale.

Nu întîmplător, în toate țările nordice, cei mai de seamă lirici sînt selismografe ale veacului nostru. Poezia nordică se naște — am putea spune — sub semnul neliniștii acestui început de secol în care imperialismul a agravat criza generală a capitalismului; neliniște care, condiționată istoric, se extinde la problemele cele mai răscolitoare ale existenței.

Neliniștea e partea mea de moștenire scrie încă în 1916 unul din cei mai mari poeți suedezi, Pär Lagerkvist. Neliniștea crește în « orașele tentaculare » care îl privesc pe om cu o înspăimântătoare nepăsare. În spațiul cu « toți sorii ascunși », într-o lume în care se exaltă pretinsa pace socială — neliniștea, anxietatea explicabilă, sporește însingurarea în lumea individualismului exacerbă. Pentru Erik Lindegren nici nu există ieșire. Titlul poemului său o indică: *Omul fără cale*, din care reproducem spre a avea o idee, câteva versuri:

*Ziua ți lasă pe umerii vântului o haină ponosită
și din nou eu nu mă încred în tăcuții picuri de ploaie
care ți calcă cuvântul, nemai iubind nici ramuri, nici frunze,
ce nu le mai pot nici păstra, nici uri.
Dar când mă întorc, dintr-o dată, nu mai e nimeni (subl. n.)
decît pămîntul curbat care-ncearcă un zîmbet. . .*

Chiar ruga lui Gunnar Ekelöf către univers, către « muma cosmică » e tot pentru a-i da « un port neliniștii sale ».

Simțămîntul însingurării față de o condiție de viață anti-umană smulge sunete patetice:

Totul, dar nu și această însingurare

se ridică asemeni unei implorări, strigătul socialistului Karl Vennberg (Suedia). Neliniștea semnalată de Pär Lagerkvist în 1916 și-a înfipt vîrfurile de pumnal mai adînc în conștiințe, și l-a răsucit dureros ca în rană. Se proiectează pe ecranul nopții viziuni apocaliptice. Ca simbol al unei civilizații de reclamă, haotice, înnebunitoare, fără temelii drepte, apare în preajma coastei *Vasul-Reclamă*, al lui Otto Gelsted, un fel de vas-fantomă, caleidoscop al tuturor facilităților de trai și imposturilor, tuturor curiozităților și desfriurilor, vas pîndit undeva pe șarm, de o privire lucidă care așteaptă numai momentul apăsării pe un buton exploziv, la un semnal al istoriei; apocaliptică e și noaptea coșmarurilor cu copiii de tablă, cu « sufletele mcarte » ale lui Nis Petersen (Danemarca) ori viziunea cumplită a lagărelor din *Europa incendiată*, în poezia lui Arnulf Øverland (Norvegia).

★

Dar, pe de altă parte, tot în veacul nostru, al Marii Revoluții din Octombrie, care a configurat liniile de forță ale popoarelor ca pe un cîmp electromagnetic, protestele încep să-și limpezească sensul și în țările înzăpezite ale Nordului. Războiul prădalnic al fasciștilor limpezește chiar și gîndurile tulburi încă, și nu poate lăsa rece nici o inimă cinstită, nici chiar într-o țară cruțată de un secol de ororile oricărei ciocniri armate, nici în celelalte care le-au mai cunoscut. Revolta împotriva războiului se unește cu protestul social, fie în forma discret elegiacă a lui Pär Lagerkvist:

*Minjită e privirea ta de sînge.
Mai poți vedea minunile crescînd ?*

BENITEZ ADIGIO (CUBA)

Deschizători de drumuri

AMRITA CHER-GHIULL (CEYLON)

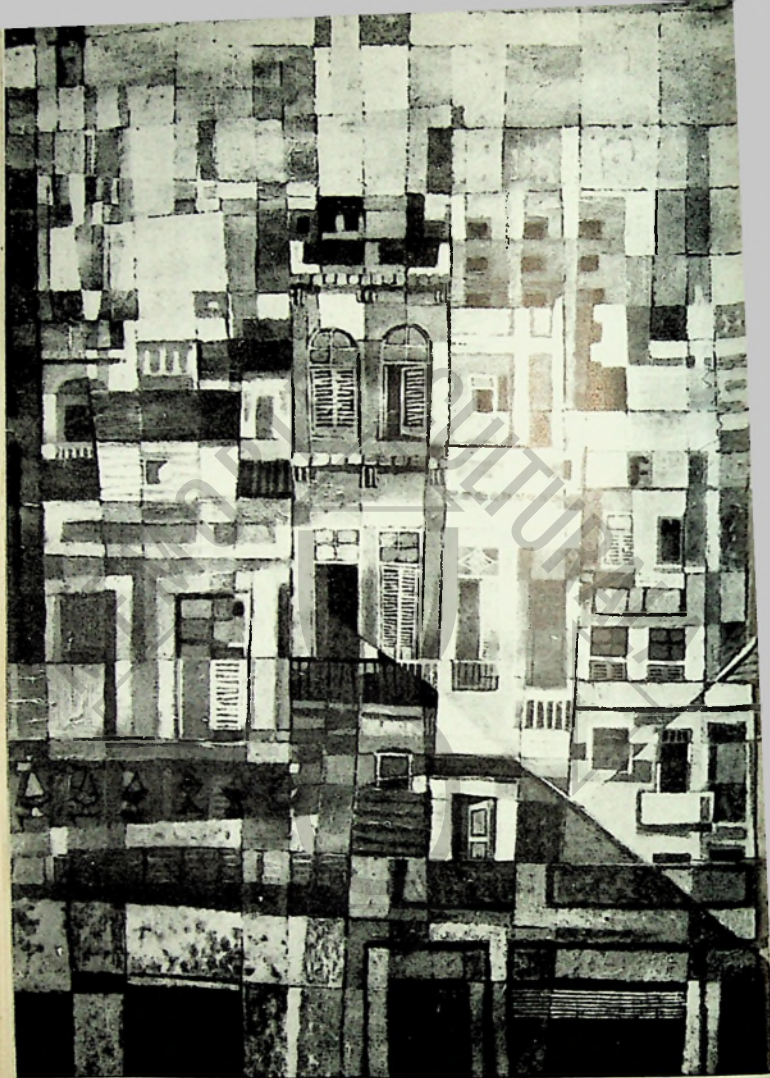
Mama

YANES ORLANDO (CUBA)

Semănătorul

GONZALES CARMELO (CUBA)

Orașul

Cum poți zîmbi, cînd vara care plînge
îți dăruie-al luminii aur blind ?

(Vara. 1942)

fie cu înțelegerea amară a realității:

Macină, macină, robule,
cîci doar pentru alții macini:

cum spune finlandezul Kõssi Kaatra cu mult înainte de izbucnirea războiului. Alteori sobra descripție însăși e acuzatoare:

Străzile acestea le-am cutreierat
cu ghetele mele jerpelite.
Am căutat viața pretutindeni,
m-am căutat pe mine însumi . . .
dar n-am găsit nimic . . .
deci doar șarlatani,
muncitori lihnii de foame
care nu-și aflaseră încă
ura împotriva realității.
Dar am crezut,
totuși am crezut într-o viață nouă

scrie cel mai mare poet islandez, Steinn Steinarr, în poezia cu titlul sugestiv *Realitate*.

Există însă și o altfel de notație a realității. În descrierea aparent anecdotică a unei scene de muncă în Oceanul Atlantic, niște mecanici pescuiesc la lumina lanternelor un cablu defect și lipesc cu cauciuc nou rănile de pe spinarea lui. Cînd pun urechea la locul ros și lipit, percep un zumzăit pe cablu:

. . . Discutau milionarii din Montreal și St. John
prețul zahărului din Cuba și scăderea
salarilor noastre — a spus unul dintre noi.
Am stat multă vreme așa și ne-am gîndit, într-un cerc de lanterne,
noi, pescuitorii de cabluri, cu lungă răbdare,
apoi am cufundat cablul reparat.

(Cablul — de Harry Martinson)

« Anecdota » necomentată, invitînd cititorul la reflexie, e de fapt satira amară a antitezei sociale.

Alteori, se trece de la consemnarea aparent rece, la dezgustul amar direct exprimat. Așa sînt stigmatizate apucăturile clerului lacom și corupt, în *Congresistii* suedezului Birger Sjöberg, unde tabloul festinului are ceva din caricaturile unui Breugel modern:

Zări o masă apostolică și privirea mea
străbătu visătoare alba față de masă,
pînă spre scaunul Sfinției Sale
cu aureolă: era în adevăr
un coleg bătrîn și prosper;

apucă o ciosvîrtă, și-o gafă
urmă, cu susținută nevinovăție:
«Te asigur, prietene,
mai gustoasă e friptura de miel
decît mielul în sos de legume...»

În fine, unele poeme sînt — declarat — strigăte împotriva insensibilității, nesimțirii lumii burgheze față de tot ce e înalt și nobil. Elmer Diktonius (Finlanda) își concepe chiar scrisul său ca un Jaguar gata să se repeadă asupra unei astfel de lumi, încheind poemul cu amenințarea:

Vom ucide țipetele nesimțitorilor
mila celor fără de inimă,
nepuțința puternicilor,
slăbiciunea rea a celor buni,
vom face să se nască o nouă seminție...

Cîteodată, protestul se ridică asemenea unei faclă:

Facla vreau să-mi aprind peste tot pămîntul,
să ardă facla,
în orice curte noptatecă.
Faclă a mea, luminează obrazul celui înspăimîntat,
celui blind, celui întunecat și simplu...

(Facla de suede-fineza Edith Södergran)

sau numai ca pîlpîirea aprinsă de Martiri de la suflet la suflet, (în poezia cu același nume, a lui Uno Kailas), ori ca o goarnă de luptă:

Dați-mi pe cei mai viteji dintre voi, și tot vă dau vouă —
Cîți vor cădea încă-n drum, pînă biruie lumea cea nouă?
Lumea întreagă e-n joc — adevăr vă zic vouă!

tună în Glasul revoluției norvegianul Rudolf Nielsen.

Uneori protestul trece de zidurile închisorii, pe care o cunosc scriitorii militanți, alteleori sună direct ca o sentință de moarte a lumii vechi, a culturii inumane, concepută halucinant, ca deznodămîntul unui bolnav pe care nimic nu-l mai poate salva (Dac-ar fi pe aproape un telefon de Karl Vennberg).

Există însă, în această lume sfișiată de antagonismul de neîmpăcat între cei care muncesc și cei care se bucură de truda lor — alături de lirici ai luptei revoluționare — poeți ai universului domestic, ai intimității, ai casei ori fermei în care ei își petrec, prin forța anotimpurilor, o imensă parte a vieții (Bo Carpelan, Harry Martinson, în Fetele fermei — Suedia). Există poeme de dragoste pentru pămîntul natal, cum e rapsodia Norvegia de Nordahl Grieg. E cîntecul patriei oamenilor simpli, fără o conștiință clară revoluționară (așa cum sînt și poeții tradiționali de la începutul secolului, în Islanda), dar în afară de ei, se pot consemna viziuni limpezi, moderne, ale lumii de mîine (chiar dacă uneori concentrate în oglinda unui bob de rouă, ca în poveștile zinei Si-si-dus, eroina imaginară a lui Katri Vala) și ale luptei pentru a o crea cu o zi mai devreme (Vocea revoluției de Rudolf Nielsen). Există, în această lume, o dragoste imensă pentru copiii legănați de nisipurile de pe malul lacurilor finlandeze, crescuți ca

o mamă de Ulița copilăriei în orașele Danemarcei (Tove Dietlevsen) sau înconjurată de teamă atunci când se joacă de-a războiul, printre ruinele nevindecate încă (Otto Gelsted).

Și tot caracteristice pentru poezia nordică sînt excepționalele lire feminine, uneori inovatoare ale poeziei unui deceniu. Așa e *Fata blondă a pădurii*, Edith Södergran, răpusă pretimpuriu de boală, ca și Magda Isanos; fata a cărei nuntă orfică e prăznuită în satul natal de brazi, de sorbi, de fluturi și de flori; așa e întunecata Karin Boye, care sfîrșește însă fără orizont, sinucigîndu-se; așa este unul din cei mai mari poeți al Finlandei, Katri Vala, moartă și ea de tuberculoză.

Dar și vocea delicată și stranie a « fetelor pădurii » și glasul aspru de « skald », de bard scandinav, și diatribele de profeți minioși, chemările la luptă ca și limbajul obișnuit, zilnic, răsună în cadrul specific obsedat de zăpadă, de gerul atît de ascuțit încît se confundă cu focul:

Voi arde ori voi îngheța?
Ori poate să-mi trag puterea
din gheață și foc, din viață și vis,
pentru-acest nordic, terestru-ceresc paradis?

(Foc și ger de Olav Aukrust)

Soarele, poate încă mai mult ca zăpada, e una din obsesiile Nordului. Avar ca durată, simbol de viață, de culoare, el smulge lîrelor borcale adevărate imnuri:

Necrușătorule, cu ochi care n-au văzut niciodată
întunericul!
Izbăvitor
care spargi cu ciocane de aur ghiața.
Liniți subțiri sînt tulpinile florilor,
absorbite de cer.
Pomiți își reped puterea în sus,
ca niște coloane,
spre gloria ta...

(Rugăciune către zeul soarelui de Karin Boye)

Noaptele lungi, cu zăpada sclipînd, sînt pline de lumina lunară care transfigurează totul și înconjoară peisajul și sufletul nordic cu un nimb la fel de ciudat ca aurora boreală. Chiar și dragostea, explozia de viață, are loc fără mărturia solară:

Unde merg, mă înfund adînc în zăpada moale.
Cercul în jurul felinarului e alb, alb.
Părul meu e mătase unedă. Umerii mei scînteiază.
Nici o lumină de zi. Dar Calea Laptelui a stropit stîlpul felinarului.

(Iubita de Carl Kellhau)

Natura e aprigă, pietroasă, închisă:

Aici e împărăția tăcută a stîncilor...
aspra lume...
Scrișul gravat în piatră
nu-și dezvăluie tainele...

*E ca o scăpdrare pe șoldul stincii,
e ca o picătură închegată
din strălucirea unei stele
ce-a străbătut universul.*

(*Împărăția stincilor de Viljo Kajava*)

Pădurile de brazi sînt ca o ramă a sufletului și ca niște coloane ale împărăției albe:

*Vorbești de pămîntul natal?
Zăpada și codrii de brad
sînt pămîntul natal.
De la începutul începutului sînt ale noastre. . .
Amestecate cu sufletul nostru
de-a pururi.*

(*Zăpada în păduri de Tarjel Vesaas*)

Valurile mărilor și oceanelor țin isonul sunetului grav al Nordului. Ele sărută, niciodată sătule, picioarele stincilor de pe tărîm. (*Sărutul de Tore Orjasæter — Norvegia*); ele aduc aminte de mitica lume a corăbiilor cu ciocuri crestate în chipuri străvechi (*Ciocuri de corăbii de Olavi Paavolainen — Finlanda*).

În somnul nopților lungi, incolțirea ierbii anunță, ca un fulger de bucurie, trezirea vieții din hibernare:

*Zăpada din urmă se-ascunse ca păsările în tufișuri. . .
Lăptărițele serii ies de sub ugerile grele de brumă.*

În asemenea cascadă de imagini se revarsă *Primăvara* lui Arthur Lundkvist. E o primăvară pe cît de intensă, pe atît de scurtă. Și nu o dată tristețea duratei de-o clipă a avut accente nostalgice în lirica nordică:

Scurtă este vara în Laponia.

e leitmotivul uneia din cele mai frumoase poezii ale poetului cu numele ca o incantație: Eino Leino. Dar este o primăvară în care se dezlănțuie toate forțele naturii, toate dorințele omului, răzbunîndu-se pentru îndelungata așteptare. Este un an — sau o viață — trăită într-o vară (cine nu-și aduce aminte de poezia delicată a filmului *N-a dansat decît o vară*?)

★

Caracterul protestatar al liricii nordice, accentele deschis militante ale multora din cei mai de seamă poeți, se nasc într-o atmosferă, într-un climat poetic unde se înfruntă concepțiile lor despre lume. Dacă unii lirici nu ajung să-și limpezească complet viziunea, alții preferă soluția mistică la problemele omului (Bertil Malmberg, Ragnar Thoursie). În timp ce «neliniștea veacului»

îl duce pe un Pär Lagerkvist, pe un Lundkvist, pe un Erik Blomberg la o atitudine politică militantă — alții, mai șovăitori, se mulțumesc să-și aște consolearea în credință, în renunțarea la îngerirea pe pământ. În timp ce Erik Blomberg e un îndrăgostit al vieții, al pământului, în ciuda încercărilor, a suferințelor, Dan Andreson, a cărei dragoste de asemeni e autentică, nu vede altă soluție a suferințelor, alt liman al căutărilor, decit moartea și presupusa lume de apoi. Atitudine care dezarmază sufletește omul, sporind pină la paroxism desnădejdea lui. Există însă poezii ale sale (ca de exemplu *Cintecul torpilei*), în care stăruie tocmai sentimentul solidarității ce-l leagă de semeni și-l face să perpetueze memoria celor uciși.

Ca să ilustrăm ce înseamnă înfruntarea concepțiilor în lirica nordică, vom aminti câteva momente cruciale. Cel dintii, mai puțin exploziv, îl aflăm la confluența veacurilor. Începutul secolului am văzut că a adus cu sine protestul împotriva dulcii tristeți, a romantismului devenit siropos, din veacul trecut. Protestul nu a avut numai exponenți care au fost expresia forțelor populare și proletare (ca Nils Collett Vogt în Norvegia, Jeppe Aakjer și Otto Gelsted în Danemarca, Andreas Österling în Suedia, Eino Leino în Finlanda). În cimpul poetic a apărut astfel versul desfășurat, whitmanian, al patriarhului poeziei daneze Johannes V. Jensen, în care însă el exalta mașinismul și forța sălbatecă a cuceritorilor...

Între cele două războaie, lupta ideologică nu e mai puțin aspră. Ieșind dezamăgiți din cel dintii măcel mondial, ca la sfîrșitul războaielor imperiale, unii poeți ajung să practice un epicurism ieftin, devenind doar vinători de plăceri. Alții protestează în genunchi, ca mulți dintre supra-realiști, în timp ce poeții autentici legați de popor exprimă firesc « neliniștea veacului » de care am vorbit, dar și revolta împotriva nedreptăților sociale. Un adevărat examen de maturitate a poezilor nordici e perioada celui de al doilea război mondial. (Așa e Pär Lagerkvist în Suedia, Morten Nilsen în Danemarca, Nordahl Grieg în Norvegia, Katri Vala și Elmer Diktonius în Finlanda, Steinn Steinarr în Islanda — pentru a nu cita decit cîțiva dintre ei). În afară de ei însă, au mai existat în țările nordice poeți care au căzut la acest examen, și-au terfelit numele, s-au pus în slujba fascismului (Rolf Jacobsen, Valdemar Rordam și alții ejusdem farinae). Lepădindu-se de popor, poporul i-a lepădat la rindul său, ca un act de justiție.

Firește, înfruntarea de concepții se oglindește, chiar dacă nu cu o logică directă de la cauză la efect, și în modul de expresie al poezilor. În genere se observă o rupere cu canoanele clasice, fie că se datorește unui Aukrust în Norvegia, unui Ekelund și mai ales Pär Lagerkvist în Suedia, unei Edith Södergran și Katri Vala în Finlanda, ori unui Hållidor Killjan Laxness în Islanda. Modificarea modalităților poetice atestă un nou simț al vieții, o zbatere pentru cunoaștere, care cere un limbaj contemporan, caracteristic mai ales poezilor progresiști. Limbaj care se regăsește atît în forma concentrată, sintetică de multe ori la Lagerkvist, ori voit simplificată a unui Harry Martinson, ca și în desfășurarea forței explozive a metaforelor din versurile lui Lundkvist. Cit despre poezii fără o viziune clară a vieții, în scrisul lor se observă fie o regresieune către formele vetuste ale poeziei secolului XIX, fie dimpotrivă, o dezagregare a Verbului, în illogic, în suprarealism. Nici forma nu e așadar străină

de ciocnirea ideilor și idealurilor, a forțelor care se înfruntă și pe teritoriul așa zisei « păci sociale » din Nord.

Firește, liniile simple, poate chiar simplificatoare, ale micii treceri în revistă, nu epuizează nici pe departe ceea ce s-ar putea spune despre dezvoltarea poeziei țărilor nordice. Aceste pagini nu sînt însă decît o introducere în priveliștea socială și spirituală a liricii nordice care îmbogățește poezia universală cu un timbru deosebit, lăsînd o amprentă specifică de mare frumusețe.

ARTUR LUNDKVIST

Poezia suedeză contemporană a fost în ultimele două decenii o adevărată revelație pentru cititorul european; mai cu seamă din 1950, ea se afirmă impetuos, tradusă în limbile de mare circulație, și definitivează cu linii energice aportul Nordului în geografia spirituală a continentului nostru. Această consacrare derivă nu atât din solemne acte de prestigiu — faptul că, bunăoară Erik Axel Karlfeldt e premiatul Nobel al anului 1931, nu reușește să-i extindă audiența dincolo de hotarele Suediei și nici să atragă luarea-aminte asupra liricii suedeze, încă insuficient profilată pe atunci — realitatea însăși a fost factorul determinant și astfel când în 1951 poetul Pär Lagerkvist readuce patriei sale aceiași lauri ai fundației de la Stockholm iar apoi peste câțiva ani Artur Lundkvist e distins cu Premiul Lenin, evenimentele respective se bucură de un mare ecou, dată fiind deplina lor acoperire în însăși bogăția vieții literare din patria lui Strindberg.

Filonul e de relativ recentă apariție: în afara vechiului și interesantului folclor care perpetuiază amintirea legendarilor Vikingi, nu se poate vorbi, pînă către sfîrșitul secolului trecut, despre o poezie suedeză depășind dimensiunile obișnuitelor acumulări menite să întemeieze o tradiție. În afară de Karlfeldt, citat mai sus, trebuie amintit numele lui Gustav Fröding, poet al calmelor și hieraticelor frumuseși de priveliște nordică dar mărginit adesea la o expresie liniară. Primul care aduce un aer de noutate și deschide o altă epocă în lirica suedeză, este Vilhelm Ekelund (1880—1950), fiu al unui lăcătuș din Skania (provincie colindată de melancolia lui Rilke) — poet de factură modernă, cultivator virtuos al versului liber și al cîntecului ce îmbină disonanța cu idealurile de armonie ale antichității. El e, alături de norvegianul Sigbjørn Obstfelder, întemeietorul întregii poezii scandinave contemporane, după cum Pär Lagerkvist, mai tînăr cu un deceniu, e întiiul suedez pătruns în contextul liricii universale de azi, mesager, precum singur o mărturisește, al « gîndurilor simple, sentimentelor despuiate de complexitate în fața formelor eterne ale vieții ». Odată cu Lagerkvist o întreagă pleiadă de poeți se afirmă aproape concomitent, configurînd un peisaj cu o impresiionantă varietate și de structură aparte: Edith Södergran (1892—1923) poetă de mare acuitate lirică, de o generozitate cu atât mai tulburătoare cu cît reprezintă convertirea unui destin tragic, a unei existențe fugare și dureroase, Elmer Diktonius finlandez prin naștere, colaborator al unor publicații cu orientare socialistă, Hjalmar Gullberg, poet fecund, traducător al chilienei Gabriela Mistral și al grecului Sikelianos, Harry Martinson rătăcitor marin pe toate meridianele globului, poet de elanuri juvenile, de savuroase candori printre care se împletește filonul fermecătorului

său umor familiar, Grunnar Ekelöf care-și scria versurile în rezonanța muzicii lui Stravinski, compozitorul său iubit până la obsesie, și mulți alții, demni de a figura în orice antologie de poezie contemporană.

Ca și în oricare dintre țările unde poezia se manifestă cu originalitate și vigoare, lirica acestor poeți de seamă e legată de viața patriei lor, de toate seismele epocii, de toate stările de spirit ale omului din zilele noastre, de acea stranie alcătuire a naturii scandinave — cunoscutul reporter italian Malaparte găsea că are ceva ireal — unde printre lacurile strălucitoare ca niște ochi ai pădurii de mieznoapte, umblă fără încetare vîntul răscolind spații și înălțimi luminate în albastru și tălmăcind, pe portativele lui străvezii, frumuseți întunecate și aspre. Sînt poeți ai realității și ai omului, străini de poză și de toate maladiile care au bîntuit în literatura occidentală sau mai bîntuie încă aiurea printre spirite obosite și crepusculare. Patina de pesimism a unora dintre ei — poate înainte de toate a lui Pär Lagerkvist — e într-o mare măsură și de apartenență istorică: lumea haotică și contradictorie în sînul căreia trăiește, solicită poetului prea puțin învățat să-i descifreze structura, sentimente de apăsare și de exil, și nu o dată, rătăcit în meandrele ei, cedează ceasului trecător al desnădejzii. (Spun ceasului trecător, pentru că însuși Lagerkvist a găsit destulă putere ca să înfieraze oroarea fascistă: cei ce i-au cetit romanul *Căldul*, au putut auzi un violent strigăt împotriva barbariei și crimei).

În acest ansamblu, glasul lui Artur Lundkvist marchează un triumf deplin al tuturor energiilor și disponibilităților umane — o victorie a omului asupra negurii și a propriilor sale slăbiciuni, ezitări sau tentații obscure. După observația pertinentă a poetului sovietic Dolmatovski, Lundkvist a adus în poezia suedeză de astăzi în primul rînd o atmosferă tonică, un orizont al surîsului și al încrederii, un timbru de vitalitate profetică. «Lundkvist est un poète engagé», spune traducătorul și principalul său exeget francez, poetul Jean-Clarence Lambert și acesta e un elogiu meritat care i se aduce. Să-l cercetăm mai îndeaproape, urmărindu-i viața și poezia.

Poetul s-a născut în 1906 la Oderjunga, localitate neînsemnată din sudul țării unde părinții săi, proletari rurali, lucrau pămîntul ducînd o viață mai mult precară decît modestă, lipsită de orice perspectivă și plină de nemulțumiri cotidiene pe care el va reuși mai tîrziu să le ridice la treapta majoră a protestului, puțînd spune, după expresia aceluiași poet francez citat «*că opera sa întreagă nu e decît protest*». Copilăria înseamnă pentru el mai întîi anii de școală primară apoi o ucenicie, prea puțin entuziasă, întru muncile cîmpului: eventualitatea unor corespondențe biografice cu Burns nu l-a încîntat niciodată peste măsură. . . Faptul că va cînta ulterior cu atîta afinitate și irezistibilă simpatie viața țăranilor, invocîndu-i adesea în poemele sale, dar trăind la Stockholm sau circulînd prin marile orașe ale lumii, e un paradox asemănător celui ce face ca Sandburg, poet consacrat al industriei și agitației citadine, să locuiască la țară crescînd capre la ferma lui singuratică !

La sfîrșitul adolescenței pleacă la Stockholm trăind greu dar citind enorm, instruindu-se și lucrînd cu înverșunare iar în 1928 izbutește să publice volumul său de început *Jăratec* urmat peste un an de *Viața nudă* și astfel se impune printre poeții tinerei generații a celui timp. La intervale scurte îi apar o serie de noi cărți printre care *Orașul negru* (1930) *Omul alb* (1932) *Podurile nopții* (1936) *Cîntul sirenei* (1937) *Răspîntie* (1942) *Pielea pe stîncă* (1947) *Urme pe apă* (1949) *Viața ca iarba* (1954) toate cuprinzînd poeme ce se continuă ca într-o operă unică, volumele fiind doar capitole constitutive, după cum singur o mărturisește: «*Căci cărțile mele de poezii se nasc deobicei dintr-o singură*

trădătură, într-o scurtă perioadă de timp. Un poem îl naște pe celălalt și toate împreună constituie o unitate, o frescă, o dioramă.» Paralel poetul desfășoară o vastă și substanțială activitate de critic și eseist popularizând în patria sa multe dintre paginile celor mai proeminenți lirici contemporani ai lumii, din care tipărește de asemenea și excelente traduceri. Garcia Lorca, Eluard, Alberti, Neruda, Reverdy etc., vorbesc prin intermediul său cititorului suedez și alături de ei numeroși «frați negri» cum se exprimă Lundkvist, cuprinși într-o judicioasă antologie de lirică a negrilor din Africa și din Antile.

Călător pasionat și euforic, el străbate toate meridianele adunându-și impresiile în cărți pline de farmec inedit și de un sentiment al fraternizării cu oamenii de pretutindeni. În 1952 poposind în Uniunea Sovietică parcurge peste 20.000 de kilometri prin noul continent al comunismului și scrie apoi o pătrunzătoare carte de călătorii intitulată *Macii Tașkentului*. Lundkvist e și un remarcabil luptător antirăzboinic prezent adesea în cadrul manifestărilor Consiliului Mondial al Păcii unde participarea lui aduce mesajul nobil al poeziei.

Iată peisajul, iată și biografia schițată sumar — atât cit e indispensabil pentru o familiarizare cu tot ceea ce putea constitui un punct de plecare al poeziei — nu mai rămâne decât să pătrundem în universul lăuntric al cărților și aceasta nu fără a asculta un cuvânt al poetului despre el însuși: «*Omul ce are nostalgia trecutului, și pe care-l întilnești cel mai adesea când e vorba despre poezie, fie el cetitor sau poet, cred că mă va înțelege mai greu. Pentru mine poezia este, ca dealtfel orice activitate vitală, o progresivă transfigurare a vieții și lumii, a omului și societății, a sentimentelor și a întregii realități.*» De la început nimic din catehismul anahoreților turnului de fildeș, nimic din ritualul gratuității care încearcă să disimuleze în formulări complicate și sinuoase, o infructuoasă iluzie; poezia e un fenomen de multiple contingente umane, sociale, istorice — un fenomen activ de sinteză, determinat de însăși dialectica permanentelor raporturi ale poetului cu realitatea contemporană. Punctele cardinale ale acestei poezii de afinitate whitmaniană, sînt omul, fraternitatea luminoasă a popoarelor lumii, viața dinamică și triumfătoare — *viața ca iarba*, spune Lundkvist reluînd un simbol al marelui american — și acea imagine a naturii ce răspunde tuturor elanurilor virile și e capabilă să exalte pe oameni ca o metaforă a energiei. A căuta înseamnă pentru el a privi înainte, a învăța să citești alfabetul mereu schimbat, al lucrurilor nemaiîntîlnite.

*În viața noastră a pătruns ceva nou,
ii zărim prin mulțime sclipirea
și trebuie să-l căutăm ne-ncetat —
Vom cînta noile melodii ale vieții
pentru lumea întreagă.*

Starea aceasta de euforie nu echivalează însă cu o suspendare a discernămintului și a cunoașterii pe temeuri istorice și Lundkvist pleacă de la o netă delimitare de planuri: *Muncitorii și țărani / Sînt oevae asemeni ciocanului și plinii / Sînt de nelipsit și întotdeauna drepti / Dar dreptatea întotdeauna nu-i pentru dîșii / și poetul completează tabloul societății capitaliste creionînd profilul opus al posesorilor parazitari: Dar lumea cunoaște și alt soi de oameni / Ale căror lungi unghii se ascund în mînuși / Iar de iubit, iubesc însemnatele cifre. / spune el și încheie poemul sugerînd prin neliniștea obsesivă a celor din urmă, tendințele viitorului: Dar ei sînt îngrijorați de ceva / Și-n vis apasă pe butonii soneriilor / Cînd în zori muncitorii și țărani / Caută bicicletele umede / Caută uneltele roci / Temîndu-se să nu piardă cumva o fărîmă de zi /*

Am citat versurile acestea pentru că ele pot comunica lapidar cititorului, fără auxiliile oricărui comentariu, concepția lui Artur Lundkvist despre viața și societatea în sinul căreia trăiește, element indispensabil unei prezentări fie și grăbite. Cealaltă latură, filozofică, a universului său, e mai dificil poate s-o definești pentru că în general Lundkvist nu e ceea ce se numește un meditant, un poet de reflexiune îndelungată și stăruitoare ci un epicurean, un om al vieții cotidiene căruia intensitățile fiecărei clipe nu-i lasă aproape nici un răgaz, nici o disponibilitate. Astfel de pildă moartea e o temă foarte rar întâlnită în poezia lui ca și de altfel, sentimentul virstei, al trecerii în timp: de la primele sale volume el rămîne în perimetrul unei tinereți permanente, mereu sub zodia pasiunii care e reacția lui dominantă, mereu însetat și activ. Chiar și frumosul e pentru el o categorie supusă determinărilor dinamice, o realitate ce nu se contemplă ci se împlinește printr-o trăire frenetică, un superlativ al vitalității. Pe acest teren el se întâlnește undeva cu poetul american Carl Sandburg (nu trebuie uitat că îi leagă și o descendență comună, Sandburg fiind și el născut din părinți suedezi l) și poate chiar cu Maiakovski pe care-l portretizează admirativ într-un poem, sau mai curînd îi copleşte o statuie de viking enorm.

Versurile sale seamănă cu marile fluvii pe care le și cîntă: versuri neîmblinzite și libere, stăpinite doar de legile severe ale cadenței și armoniei telurice, purtînd un torent de imagini îndrăznețe și abrupte realizate de obicei din pasta groasă a frumuseților elementare. Vîntul e mai presus de toate o prezență nelipsită în poezia lui Artur Lundkvist; ploile, focul, zăpada, copacii dar uneori și delicata lume a micilor viețuitoare sau a florilor sălbatice, iată materia plastică a imaginilor care sînt pentru el modul esențial de expresie, după cum singur o mărturisește: « *Mijlocul meu de expresie favorit este imaginea, montajul de imagini. Dar nu trebuie văzută aici o simplă acumulare de metafore. Ele apar doar pentru a releva relațiile fulgerătoare pe care le stabilește imaginația între diverse fenomene.* »

Muzica lui e străină de melodie și sugerează mai curînd recitativul decît aria, sau poate un uriaș cor pe o singură voce, care impresionează nu prin fluiditate de armonii șavante ci prin solemnitate și amploare — e o muzică de aer liber, ce nu se conciliază cu acustica intimității. Citindu-l, simți uneori nevoia de a-i scînda versurile, după o măsură mai puțin a legilor prozodiei și mai mult a naturii dezlănțuite, a vieții în continuă și inepuizabilă combustie.

Artur Lundkvist e astăzi un nume de largă circulație europeană și de temeinic prestigiu. « *Importanța sa internațională*, se spune într-o inscripție la ediția franceză din 1958 a poeziilor lui, *a fost de curînd consfințită prin Premiul Lenin al Păcii.* » Cititorii noștri vor avea ocazia să-l cunoască din ce în ce mai bine și cunoscîndu-l îl vor iubi, căci mesajul liricii sale poartă pecetea frumuseții de azi și a acelei nobile vibrații umane care ne este aproape.

P O E M E

NU MĂ SILIȚI

Nu mă siliți să reneg
 ceea ce-n vis am văzut,
 ceea ce văd, de vis, în realitate.
 Nu mă siliți
 să mîngîi lupii,
 să umplu cu zăire vulcanii.
 Nu mă siliți
 să umblu cu ghețe de fier sau pantofi ascuțiți.
 Cei care umblă desculți, cînd iarba o vrea,
 ajung mai departe.
 Poți duce în brațe un copac de cinci ani
 ca pe-un copil.
 Refuz să pictez pe ochi plini de soame,
 refuz să omit cuvintele roșii
 din darea de seamă asupra evenimentelor.
 Voi arunca tăciuni aprinși în odăile
 curate și sumbre.
 Voi porni împotriva păduchilor care vin
 ca o veche armată cu regele-n frunte.
 Voi înăbuși automatele cu pușul cafeniu al negreselor.
 Refuz să ascult ciclonii sub apă,
 sau cu bujori să hrănesc caracatița.
 Prefer să sar din turnul sortit prăbușirii,
 să salvez din pădurea ce arde, un vechi monument,
 să pavez cu rîndunele cerul de seară
 și să beau frumusețea din fluviul șobolanilor.
 Dar nu mă siliți să reneg viziunea
 unei echități drepte ca bambusul,
 unei poezii calde, roșind ca zăpada
 cînd înmuguresc pinii.

E TIMPUL SĂ NE DEPRINDEM

*E timpul să ne deprindem
cu noi melodii,
cu buzele noastre smulgînd depărtărilor
noile sunete.*
*E timpul să prindem cele o mie de cîntece
de la răscrucile străzilor,
vuietul marilor fabrici
auritul plinset al saxofoanelor.*
*E timpul să învățăm ritmuri noi
de la rapidele,
viguroasele
mașini, strălucind în oțel.*
*În viața noastră a pătruns ceva nou,
îi țărîm prin mulțime sclipirea
și trebuie să-l căutăm ne-ncetat.*
*Vom cînta noile melodii ale vieții
pentru lumea întreagă;
Antrenante, tulburătoare ritmuri,
îndrăznețe,
rapide,
strălucind în oțel.*

COȚOFANA

*Pasăre vîntoasă din fire,
virtej asemeni unui helicopter,
bulgăre de aripi în văzduh,
Coțofana, vădîvă veselă, rîde
în ciuda copiilor ei mizerabili, rîde
de furtișagurile ei și de altele ce le pune la cale.*
*Pasăre albă și neagră-a mestecenilor,
pretutîndeni acasă, chiar și-n copacii rămași negri-n omăt.*
*Culegătoare tomnatică de poame, dar fără coș,
pieptul ei de oțel strălucește aidoma cerului limpede-al iernii.*
*Dar ea preferă pădurii, fermele,
sboară prin fumul hornurilor, adulmecînd slănina prăjită,*

*adună boldul svîrlit împreună cu apa
 din copaia noului născut,
 se-asează pe vechea pompă ascultînd separatorul de bucătărie.
 Coșofana, fată vicleană ce-și scutură coada,
 niciodată prea tînără sau lipsită de experiență,
 mai curînd o Țigăncușă cu un ban de argint la ureche,
 lesne de sedus în finul din marginea iernii
 cînd ploaia rece își umezește picioarele.
 Nu e bătrîna morocănoasă, așa cum e cioara,
 nici răgușită asemenea corbului, samsar ambulant
 cu un cușit sub haină și cu tutunul în clonț.
 Nu, mai curînd înrudită cu biata slujnică-a popii,
 care dansează pe ghiată
 în ciuda mănușilor rupte.
 Coșofana cu desagii și cu bidonul de lapte,
 îmbrăcată în alb, muiată-n gudronul strașinilor,
 locuiește în țara caldelor case de lemn
 unde-și ascute ciocul la pietrele morilor
 și rîde sfidînd pe copiii ce se cațără-n arbori.*

T O A S T

*Închin pentru țărani și pentru versurile
 tuturor națiilor, pentru muncitorii
 ce strîng recolte, pentru fiecare
 prieten al pîraielor, pentru cuvîntul
 ca floarea, pentru ploaia care umblă
 ca o semănătoare, pentru palmele
 ce țin numai lopeți și-alte-asemenea
 arme-ale muncii, pentru pomul tînăr
 ce i se-nchină plugului și pentru clopoței
 ce-nțîmpină saboșii mari de lemn;
 Închin în cinstea lunii mai ce-n apa
 zăpezilor, își limpezește părul,
 pentru fetița ce sărînd în joacă,
 ai crede-o gata-n fiecare clipă
 să-și taie respirația — pentru caii
 ce răvășesc pe calme dealuri iarba
 cînd, toamna, printre vii se-avîntă-n goană.*

*Închin pentru țărani și-nchin pentru poezii
nedespărțiți de viață ca iedera de zid,
dar și pe veci legați de mersul vremii,
de zări, de clarul lumii, de comete,
de fluvii, de mesteceni și de toate
ce se-nvestmintă-n fulgi, în frunze, în lînă,
și lumea o privesc cu mugurii speranței.
Beau pentru ei!*

*Beau ca să-mi fie mai aprinsă setea
ce-i poate mai bătrînă decît viața:
dorința arzătoare de a prinde
în miini, cîndva, o pasăre măiastră,
de-ai fi prieten celui care-alături
zidește, dorul viu de libertate
ca un cristal cu-o mie de fațete
sclipind, de fericire și dreptatea
cu-ngemănate chipuri de surori,
dorul de bucurie și-adevăr — doi arbori
ce pleacă din aceeași rădăcină.*

În romînește de
A. E. BACONSKY

MAX LINGER (RDG) MAMA

MAIAKOVSKI

Maiakovski

*stătea deseori pe bancă sub crengile sorbului,
cînd zîna verii se răcorea peste Moscova.*

*Așeza ciorchinele sorbului în paharul de apă
înainte ca vîntul s-aducă siberiana zăpadă.*

El, un poet ?

Un călăreț pedestru cu pași foarte luni.

Tăietor de lemne printre pini ca frații căzînd.

Fierar printre scînteii ce noaptea o luminează.

Culegător desculț peste miriștea aspră, de fier.

*O voce tunînd deasupra mulțimii adunată în gări
unde vîntul plînge prin coperișele sparte.*

*Un cap alcătuit din oșel și din coji de ouă
în bubuitoarele tunete de ciocan și nicovală.*

El: Poezie în marș

cu cizme

peste lut și zăpadă,

prin fierul vechi și părăsite palate.

*Poezie c-un pui de pisică în buzunarul de la piept,
cu limba întinsă asemeni petalei de măcieș.*

*Fata cu cosițele blonde aruncate pe umeri
vine cu umede mere din pomul lui Octombrie.*

*Femei cu pîslari și mantale muiate de apă
pășind în casă cu piepul lor aburind.*

*Stătea armonistul pe plută, cu fluviul
sculptor ca un pește printre șarmuri murdare.*

*Cete pe drumuri cîntînd,
făină împrăștiată pe pămînt,
șoricul porcului rece în mînă.
Strat de zăpadă pe-o felie groasă de pîine,
o poezie cu urmele creionului chimic.
Și de-odată oboseala
ce deschide uși
spre altă pasiune, izbucnind violent.
Un picior în falie printre două stînci ale mării.
Un ciorchine-n zăpadă.*

În romînește de PETRE STOICA

de vorbă cu:

SERVANDO CABRERA MORENO — LA BUCUREȘTI

EFIM DOROS — LA MOSCOVA

WILLIAM FAULKNER

SERVANDO CABRERA MORENO

Pictorul Servando Cabrera Moreno, este una dintre figurile cele mai reprezentative ale noii plastici cubane.

Născut în 1923 la Havana, S. Cabrera Moreno a studiat pictura și desenul la Academia San Alejandro și la Students League din New York; de timpuriu s-a apropiat de cercurile de tineri intelectuali care studiau marxismul, iar după triumful Revoluției, pictorul este unul dintre cei mai activi făuritori ai unei picturi revoluționare în conținut și formă. Identificat cu lupta poporului cuban pentru o viață nouă, S. Cabrera Moreno își pune arta sa în slujba idealurilor Revoluției. În tablourile lui, pictorul ne înfățișează diverse episoade ale dramaticelor lupte care s-au dat în Cuba; dar elanul și optimismul poporului au trecut și în pinzele sale, cărora le dă mereu o rezolvare luminoasă către viitor.

Bucureștenii au avut prilejul să admire câteva dintre cele mai reușite picturi ale sale, cu ocazia prezentării Expoziției de pictură contemporană din Cuba în luna iulie; dinamismul și forța sugestivă a unor tablouri ca *Quisa*, *Asasinarea brigadierului și țaranului* l-au situat printre cele mai puternice figuri ale expoziției. Aflat la București, cu ocazia Expoziției, pictorul cuban Servando Cabrera Moreno a răspuns la câteva întrebări adresate de redacția noastră.

— Cum ați devenit pictor?

S.C.M.: Ca mulți copii, am manifestat de timpuriu aptitudini pentru desen, prin care rezolvam o problemă mult mai ușor decât prin aritmetică sau altă disciplină școlară. Dar, dacă este sigur că numai aceasta nu poate determina dezvoltarea unui viitor pictor, totuși, în cazul meu, vocația s-a menținut puternică și m-a făcut ca la doisprezece ani să intru să studiez desenul și pictura la Academia San Alejandro, crezând, copilărește, că astfel voi ajunge să ating perfecțiunea. Anii de ucenicie au fost foarte folositori din punct de vedere al păstrării unei discipline de muncă,

dar nu au contribuit la dezvoltarea artistului din mine. Terminându-i, după șapte ani îmi rămăseseră încă o serie de întrebări fără răspunsuri, privind problemele picturii și o mare dorință de a cunoaște tot ceea ce se poate realiza prin ea. Anii ce au urmat au fost dedicați mai ales studiului și călătoriilor. Prin studii și călătorii au apărut diversele etape ale picturii mele și experiențele formale câștigate astfel au fost asimilate de opera mea actuală. De asemenea, experiența acumulată atunci m-a făcut să simt mai puternic specificul poporului cuban, dar în realitate, numai prin triumful Revoluției, după 1 ianuarie 1959, sentimentul național și-a căpătat adevărata sa valoare, care iese în evidență în etapa actuală a operei mele.

— Când ați debutat și cu ce?

S.C.M.: Prima mea expoziție personală a avut loc la Galeria Lyceum din Havana, în 1943, și cuprindea o serie de portrete în cărbune. Mai înainte participasem la diverse saloane cu primele mele încercări. După aceea au urmat alte expoziții ale căror teme adolescente mergeau de la țărani puțin idealizați pînă la o serie de portrete ale familiei. Experiența acumulată la Paris a însemnat un moment important în dezvoltarea acestui gen de personaje și deși, pentru o vreme, lipsea opera mea de adevărata prezență umană, totuși i-a adăugat anumite probleme formale care vor lăsa o urmă definitivă în viitoarea mea pictură. După această etapă, și ca o reacție împotriva ei, urmează o serie de desene realiste despre Spania și despre viața minerilor din Ciénaga de Zapata din Cuba ca și un « ulei » inspirat din această ultimă temă. Când Revoluția a triumfat, tendința dominantă a tablourilor mele se caracteriza printr-o înfățișare foarte schematică a figurii omenești căreia i se adăugau elemente luate din flora tropicală și din arhitectura cubaneză. Coloritul era atunci strălucitor și succulent. Începînd cu această etapă, de un accentuat caracter național, tema revoluționară începe să apară încet încet în opera mea, avînd ca punct de plecare inițial o serie de desene. Personajele principale în aceste studii sînt războiul, soldatul răzvrătit, reforma agrară, milițianul. După această serie, am pictat primul ulei avînd ca temă Revoluția, intitulat *Răzvrățiții din Sierra Maestra*, căruia i-au urmat tablouri inspirate din reforma agrară, din lupta milițienilor (această temă fiind realizată prin desen, guașă și ulei). Principalele evenimente dramatice din ultimii ani au stat la baza unor lucrări ca: desenul *La Coubre* și uleiurile *Bombardamentul din 15 aprilie*, *Playa Girón*. Pe de altă parte, tipu-

rile umane care reprezintă clasele sociale protagoniste ale actualului proces revoluționar, apar în *Zidarii*, *Milițiile țărănești*, *Omul din Sierra* ; această muncă culminează cu *Asasinarea brigadierului și țăranului*, expus și la București.

— Maeștrii dumneavoastră preferați?

S.C.M.: Îmi aduc aminte că în călătoriile prin America și Europa, prima impresie puternică mi-au lăsat-o tablourile lui El Greco și Goya pe care le-am văzut în Statele Unite. Călătoria mea în Spania, la Madrid și Toledo, mi-a întărit această primă impresie. În Muzeul El Prado am putut studia opera lui Velazquez. Este greu să aleg câțiva pictori dintre cei preferați. M-aș opri, în afara acestor cei trei coloși ai picturii spaniole, la opera italienilor Uccello și Mantegna, la pictura primitivă spaniolă, la unele exemple de pictură murală ca frescele de la Boiana din Bulgaria, ca și la Courbet și Van Gogh. Dintre moderni la Matisse, Miró, Klee și Guttuso. Nu pot să nu menționez pictura murală a mexicanului José Clemente Orozco, mai ales aceea care se află în Guadalajara, pentru forma în care înfățișează specificul mexican și relațiile dintre indieni și spanioli în timpul cuceririi țării, pentru forța și dramatismul său, pentru simțul modernului manifestat într-un cadru realist. Bine înțeles, în prim plan se află toată opera lui Picasso și mai ales *Guernica* sa care este una dintre cele mai bune contribuții ale secolului 20 la arta mondială. Dintre pictorii cubani, pionieri ai picturii noastre, cel mai mult mă interesează Carlos Enríquez. Mai ales după triumful Revoluției am putut percepe în lumea artistică a lui Carlos Enríquez mulțimea de elemente înrădăcinate în « național ».

— Care este lucrarea sau care sînt lucrările la care țineți cel mai mult și care considerați că vă exprimă?

S.C.M.: Fără îndoială, etapa actuală este cea mai interesantă din toată pictura mea. Dintre tablourile expuse la București, *Asasinarea brigadierului și țăranului* este opera cea mai inspirată și mai realizată. Faptul în sine, omorîrea unui brigadier adolescent și a unui țăran de către imperialiști care s-au folosit de un grup de trădători odioși, a indignat toată Cuba iar pe mine m-a mișcat într-atît, încît am simțit nevoia să-l pictez ; să rămînă ca omagiu și document. Prin marea sa putere dramatică, întîmplarea era greu de exprimat într-un tablou care să reflecte cu forța necesară, acest potențial emoționant. Dintre tablourile care figurează în Cuba, eu aș adăuga la seria războiului guașele *Bombardarea Santei Clara* și *Răzvrățiții*, desenul *Omul din Sierra* (cărbune) și

Răzvrățiții din Sierra Maestra (ulei). Aș semnala ca tablouri reprezentative, care tratează alte teme ale Revoluției, desenele: *La Coubre* (cărbone) și *Familia* și uleiurile *Milițienii*, *Milițiile țărănești* și *Playa Girón*.

— Cîteva cuvinte despre mișcarea plastică cubană la ora actuală.

S.C.M. : Mișcarea plastică cubană actuală, după cum s-a văzut și din Expoziția de pictură cubană contemporană prezentată la București, oferă o panoramă bogată și variată de tendințe, realizată prin activitatea unui grup de pictori care lucrează neobosiți pentru Revoluția noastră.

Începînd din anul 1925, pictura cubană începe să înlăture arta academistă și europenizantă. Pentru prima dată, acum, o parte dintre artiști devin conștienți de lumina tropicală și de problemele vieții cubane din vremea lor. Experiențele formale asimilate la Paris sînt aplicate în forma lor cea mai bună, la mediul cuban. Astfel apar Victor Manuel cu peisajele sale din Matanzas, Pogolotti cu pictura sa socială, Amelia Peláez cu naturile moarte, Abela cu țărani și Carlos Enríquez cu o lume umedă, senzuală și creolă a poporului, peisajelor și întâmplărilor. Cele mai importante figuri ale generației următoare sînt Mariano Rodríguez, mare colorist în special în renumita sa colecție de cocoși, temă care reapare în diversele etape ale operei lui; René Portocarrero, cu lumea sa poetică; Luis Martínez Pedro, cu o operă care pornește la început de la desene figurative ajungînd apoi să fie unul dintre fondatorii mișcării «concrete» în Cuba. Dintre pictorii mai tineri se desprind abstracționiștii Raúl Martínez și Hugo Consuegra, figurativii Carmelo González, Orlando Yanes și Antonia Eiriz și două speranțe ale viitorului: Angel Acosta León și Umberto Pena.

— Despre trăsăturile noi ale picturii contemporane cubane. Prin ce se manifestă, după părerea dumneavoastră?

S.C.M. : Noua pictură cubană este încă tînără. În numai trei ani de la Revoluție s-au petrecut fapte interesante și s-au produs treceri, către o evoluție importantă, în opera multor artiști. Pictorii nonfigurativi ca Raúl Martínez și Hugo Consuegra manifestă o calitate artistică deosebită, împletită cu un simț național al culorii și cu o vigoare și un dramatism neîntîlnite în operele lor anterioare. Antonia Eiriz se dovedește a fi o pictoriță figurativă de o forță neobișnuită, avînd un ascuțit simț critic. Fayad Jams, pictor și poet care a obținut recent Premiul Hispano-

american pentru poezie oferit de către « Casa de las Américas », folosește formele abstracte pentru a exprima o pictură cu conținut revoluționar. Influența Revoluției se simte direct sau indirect în schimbările care se produc în opera majorității pictorilor, chiar și a acelor care au atins o mare maturitate artistică înainte de 1959. Acesta este cazul Ameliei Peláez ale cărei « naturi moarte » reînvie și se îmbogățesc. « Catedralele » imaginare ale lui René Portocarrero își îmbogățesc coloritul, accentuând mai mult asupra elementelor luate din arhitectura barocă cubană. Din petele abstracte care caracterizau până nu de mult pictura lui Mariano Rodríguez, apar temele Revoluției, pe măsură ce pictorul folosește din nou coloritul bogat al primelor sale opere mature. Carmelo González remarcabil gravor, popularizează în tablourile sale actuale pe cetățeanul de toate zilele. Cele mai importante pânze ale lui Adigio Benítez înfățișează teme din viața milițienilor, iar Orlando Yanes își continuă opera sa interesantă printr-o serie de tablouri despre construirea socialismului în Cuba.

Până acum, pictura murală nu a avut un rol important în Cuba, atât datorită unei lipse de tradiții în acest sens, cât și datorită inexistenței unei înțelegeri între arhitecți și pictori, care să țină seama de cerințele ce derivă din întrepătrunderea celor două forme de exprimare artistică. Azi, se schițează deja această înțelegere, din care va ieși adevărata pictură murală cubană.

Revoluția a însemnat pentru noi, pictorii, o experiență care ne-a îmbogățit considerabil rîndurile. Iar poporului nostru, Revoluția i-a oferit posibilități nebănuite pentru a lua contact cu opera artiștilor săi, care datorită condițiilor grele din trecut au rămas necunoscuți de mase pînă azi. Nu numai că a crescut afluența publicului la expoziții, dar printr-un sistem special de credite și ajutoare din partea statului, s-au creat toate condițiile pentru ca opera de artă să se găsească la îndemîna mării majorități. Mai mult încă, instructorii artistici duc cu ei, în toate colțurile țării, cunoștințe de bază despre artă, necesare pentru a trezi curiozitatea publicului și pentru a o orienta cu sensibilitate.

— În ce fel a influențat și a îmbogățit Revoluția experiența și arta dumneavoastră?

S.C.M. : Activitatea revoluționară a cubanilor în lupta contra dictaturii a avut două aspecte care se completează reciproc: primul — cel al grupurilor de oameni înarmați care s-au constituit în « guerrile » și au format nucleul Armatei Răzvrătite —

și celălalt, al majorității poporului cuban, care a luptat în orașe și sate, printr-o muncă care nu a fost numai de solidaritate cu oamenii din Sierra Maestra, ci de sprijin material pentru luptători, prin acțiuni clandestine care săpau rezistența dictaturii. Artiștii au colaborat cu poporul cuban în această formă a luptei și tocmai necesitatea de a se ridica contra regimului i-a dus la întărirea unității lor, care s-a manifestat pentru prima dată în 1953, la marea Expoziție de protest împotriva Bienalei care pe atunci era organizată de Franco și Batista. În timpul acesta, eu studiam în străinătate, dar imediat ce m-am întors în Cuba m-am alăturat luptei tovarășilor mei. Unitatea artiștilor care s-a călit în acei ani grei de luptă, s-a întărit și mai mult după triumful Revoluției, în lupta de fiecare zi împotriva dușmanului din afară și dinăuntru, în lupta pentru construirea unei noi societăți în care artiștii au o mare răspundere. Toate acestea au fost confirmate de Congresul Scriitorilor și Artiștilor și Expoziția semnificativă care s-a prezentat cu această ocazie.

— Impresii personale din România?

S.C.M. : Încă înainte de a vizita România, simțeam o simpatie deosebită pentru popor și tradițiile sale. România a fost prima țară latină care a pășit pe drumul socialismului, fapt care are mare importanță pentru noi. În afară de aceasta, eu cunoșteam de mult timp anumite aspecte ale artei populare românești pe care am putut s-o admir la o mare expoziție deschisă la Roma în 1956 și prin obiectele expuse la Havana. Deși timpul petrecut în România a fost scurt și activitățile legate de deschiderea Expoziției de pictură cubană, numeroase, impresiile bune pe care le aveam au fost pe deplin confirmate. La aceasta trebuie să adaug mărturiile unei extraordinare dezvoltări materiale a României în ultimii ani, fapt care atît în București, cît și în alte orașe provoacă admirația oricărui vizitator. Din punct de vedere artistic, consider deosebit de interesantă tradiția plastică românească și vreau să subliniez dinamismul evident al tinerilor pictori ; talentul și preocupările serioase ale multora dintre ei, asigură posibilitățile de dezvoltare ale picturii românești.

În românește de IOANA PĂTRAȘCU

SERVANDO CABRERA MORENO (CUBA) - Recoltarea trestiei de zahăr

SERVANDO CABRERA MORENO (CUBA)

Tărani

SERVANDO CABRERA MORENO (CUBA)

Milițieni

BENITEZ ADIGIO (CUBA)

De pază

Prezent aproape tot timpul în mijlocul colhoznicilor despre care scrie, Efim Doros stă foarte puțin la Moscova. Cu atât mai mult în perioada de vară, când munca la cîmp e în toi... « Astfel am două domiciliu » — îmi spune scriitorul. « Chiar acum, am trecut doar pentru câteva zile prin Moscova, cu treburi scriitoricești. » Discuția se încheagă repede. Efim Doros e un interlocutor plăcut. Îmi vorbește despre revista SECOLUL 20 pe care — deși nu o poate citi — îi place s-o răsfoiască; un interviu pentru această publicație, mărturisește el, îi face plăcere. Intrăm în subiect, atacînd prima întrebare:

— Ce loc ocupă după părerea dumneavoastră tematica colhoznică în literatura sovietică contemporană?

E. D.: După cum se știe, viața satului, destinul țărănimii, l-au frământat totdeauna pe scriitorul rus, preocupîndu-i gîndul, conștiința, fiindu-i aproape de inimă. Tema țărănească a fost poate primordială în literatura noastră de la Turgheniev și pînă la Șolohov. Abolirea iobăgiei și lupta intelectualității ruse înaintate împotriva feudalismului, au răscolit nu numai satul, dar și viața întregii societăți; totul se învoldura, fierbea, culminînd cu izbucnirea Revoluției din Februarie, și a Marii Revoluții din Octombrie. Această perioadă a generat o mare literatură, caractere uimitoare, încheindu-se în mod strălucit cu opera cu adevărat clasică *Donul liniștit*. (Este oare nevoie să mai amintim faptul că Șolohov a creat un roman nu atât despre destinele țărănimii cazace de la Don, cît despre destinele țărănimii ruse în general?)

Din păcate, o perioadă nu mai puțin importantă din istoria satului nostru, dar și a țării în general, care începea la hotarul dintre al 3-lea și al 4-lea deceniu, cînd țărănimea trecea de la o formă de gospodărire individuală, capitalistă, la o formă colectivă, socialistă, dacă vom face abstracție de două-trei opere,

intr-adevăr realizate cu talent, nu a generat totuși o literatură importantă, mare. Dar și *Pământ desțelenit* al lui Mihail Șolohov și poemul *Țara Muravia* al lui Tvardovski — cele mai valoroase din ceea ce s-a scris despre acel timp — după mine, nu răspund totuși amploarei și impotanței evenimentelor petrecute, nu pot suporta o comparație nici în felul cum se scria despre vechiul sat în literatura noastră, nici cu celelalte opere realizate de aceiași Șolohov și Tvardovski, cum sînt *Donul liniștit*, *Vasili Tiorkin*... Astfel, am o profundă convingere personală că literatura noastră se va reîntoarce la perioada colectivizării, pe care o va privi și analiza în legătură cu tot ce ne leagă de hotărârile Congreselor XX și XXII ale Partidului.

Despre satul sovietic contemporan, despre satul postbelic, s-a scris din belșug, iar anii imediat de după război au fost deosebit de abundenți. Au apărut numeroase povestiri, nuvele, romane, unele în cîteva volume. Din tot acest debit de literatură aș vrea să subliniez în primul rînd ceace noi numim « ocerki » (nuvelele-reportaj n.n.) ale lui Valentin Ovecikin, îndeosebi cunoscutele lui *Zile obișnuite în raion*, scrise încă înainte de 1953.

Dar cărțile despre sat din ultima perioadă de timp, și în general cele din a doua jumătate a deceniului al VI-lea și de la începutul celui de-al VII-lea se deosebesc favorabil de majoritatea cărților postbelice scrise pe această temă, se deosebesc prin veridicitatea lor, prin ascuțime, pe scurt prin realismul lor.

— Ce trăsături noi în înfățișarea satului ați constatat personal în literatura ultimului timp?

F. D.: Înainte de toate aș vrea să spun că o nouă pagină în istoria literaturii sovietice ruse despre sat a fost deschisă de *Zile obișnuite de raion* de Ovecikin. Alături de Ovecikin aș vrea să amintesc scriitori ca Troepolski, Tendriakov, veniți, cum se spune la flacăra aprinsă de Ovecikin. Ne-am mai putea aminti de asemenea alte cîteva nume. Trăsătura caracteristică a acestei literaturi este sublinierea cotidianului, sublinierea de către scriitor a vieții de toate zilele, studierea atentă a omului obișnuit, evidențierea problemelor ardente, pînă la cele care se referă la conducerea agriculturii — am în vedere stilul acestei conduceri — evidențierea problemelor politice, de economie națională, abordate de scriitor cu curaj, cu competență, uneori chiar înainte ca aceste probleme să fie puse în discuția Plenarelor C. C.

Aici, în acest domeniu al literaturii, după cum mi se pare, reiese cu mai multă pregnanță faptul că scriitorii sînt ajutoare ale partidului.

O trăsătură caracteristică a acestor cărți despre sat constă și în forma lor degajată, apropiată de aceea a reportajului, bogăția lor de gînduri și sentimente. Ele sînt scrise în spirit polemic, sînt intelectuale, publicistice, răspunzînd pe deplin imperativelor timpului nostru, marcat de lupta cu consecințele cultului personalității, pentru restabilirea normelor leniniste ale vieții de partid și de stat, un timp de profunde meditații și de reconsiderare a multor fenomene.

Au apărut și romane, prin spiritul lor apropiate de această linie a literaturii despre sat: *Intră în orice casă* de Elizar Maltev și *Memoria pămîntului* de Vladimir Fomenko.

Aș vrea să mai adaug, încă, faptul că realismul, spiritul cetățenesc al acestor opere despre sat, se îmbină aproape în permanență cu expresivitatea, spiritul popular al limbii și cu preciziunea caracterizărilor. Pe scurt aceste cărți sînt bine scrise.

— Cum v-ați dedicat tematicii colhoznice?

E. D.: Sînt orășean, iar de profesiune pictor, e adevărat cu studiile neterminate. Odată, în 1956, în timpul unei boli grele, cînd nu aveam voie nici să citesc, nici să scriu, m-am gîndit singur de ce scriu în deosebi lucrări cu tematică colhoznică, străduindu-mă să-mi amintesc cînd am văzut pentru prima oară satul. Și am stabilit următoarele:

M-am născut într-un orășel, reședință de județ, a cărui întreagă viață era determinată de sat: aici se vindeau cereale, iar țaranii cumpărau articole industriale și unelte; industria orașului destul de dezvoltată, era formată din mari întreprinderi de morărit și uzine de mașini agricole. Astfel, din primii ani ai copilăriei am fost înconjurat de iz de sat: cai, căruțe, cereale, cizme, dimii de casă, produse ale creșterii ovinelor. Și am mai fost înconjurat de natură, pe care am îndrăgit-o cu pasiune. În sfîrșit, primele mele cărți — pe atunci încă nu știam să citesc și de aceea mi le citea tata — au fost versurile lui Nekrasov, Nikitin, Kolțov, Pușkin, Pleșceev, Fet... Apoi am învățat să citesc: Turgheniev, Lev Tolstoi (povestirile). Pentru prima dată am nimerit în sat, fiind tînăr, pe cînd studiam pictura, cînd în timpul vacanțelor făceam studiu. Colindam satele de stepă ale Ucrainei, apoi Bielorusia, Donbasul...

De atunci n-a fost vară ca eu să nu fi trăit în sat, mă duceam și iarna și spre primăvară. În anii colectivizării, am fost prin sate cu o brigadă de artiști amatori ai sindicatelor, plecam din iarnă din Moscova pentru vreo două luni, cu prilejul campaniei de primăvară. Apoi, îndeplinind diferite obligații de ziarist am vizitat colhozuri și sovhozuri din Ucraina, de pe Don, din regiunile Centrale, din regiunea Saratov, din Ural, etc.

Între 1948—1951 am condus secția agricolă de la « Literaturnaia gazeta ».

Însă baza a fost pusă în copilăriile și tinerețe: și natura și viața în mijlocul țăranilor, și lectura cărților, la care se adăugaseră operele lui Gleb Uspenski, Scedrin, Cehov, Bunin, iar dintre scriitorii sovietici — Prișvin. Și esențial: operele lui Lenin dedicate satului. Fără Lenin nu-mi pot închipui vreo posibilitate să scriu despre satul contemporan.

— Ce operă dedicată satului, scrisă în ultimul timp, prezintă după părerea dumneavoastră un interes deosebit?

E. D.: Cea mai interesantă lucrare despre sat, din tot ce am citit în ultimul timp, mi se pare romanul lui Vladimir Fomenko *Memoria pământului*, publicat în *Novii mir*, în 1961, în numerele 6,7 și 8 ale revistei și apărut și în *Roman-Gazeta*. În romanul acesta este vorba de evenimente care s-au petrecut la începutul deceniului al VI-lea. Întâmplarea care stă la baza romanului ar părea la prima privire excepțională. Într-una din văile de pe Don se află o staniță de unde locuitorii ei trebuiau să se mute, aceasta pentru că datorită construcției marelui baraj, acele locuri urmau să devină o mare. Însă materialul din roman este cuprins mai pe larg și mai adânc. Aceasta este o operă despre răspunderea conducătorilor față de popor, despre faptul că totul în țara sovietică converge spre fericirea omului, spre fericirea poporului. Romanul este deosebit de pitoresc. Cu o uimitoare forță artistică, Fomenko a înfățișat stanița de pe Don, viața ei, caracterele locuitorilor ei, natura înconjurătoare.

— Ce personaj din lucrările literare realizate în ultima vreme, închinat satului, întruchipează după părerea dumneavoastră cu mai multă putere conștiința comunistă, lupta pentru un trai în chip comunist?

E. D.: La această întrebare nu voi răspunde. Chiar dacă am abordat această temă cu toată exigența, nu vom găsi în galeria de portrete de oameni sovietici ocupați cu agricultura, înfățișați de scriitorii sovietici contemporani, omul care ne trebuie,

e interesează. Dar îl vom găsi în chipul eroului liric
tor opere despre sat, în special în lucrări publicistice,
em chiar în chipul scriitorului, care realizează lucrări
te din viața satului, în operele autorilor de care v-am
orbit, adică Ovecikin, Tendreakov, Fomenko, Elizar
, deopotrivă cu lucrările talentatului publicist, Konstan-
kovski. Te cucerește curajul cu care sînt abordate proble-
măsiunea, înalta conștiință comunistă și profunda compe-
tare îi caracterizează pe scriitorii citați.

Ce ați publicat în ultima vreme? La ce lucrați în prezent
proiecte aveți?

D.: O mare parte din timpul meu îl petrec, după cum
mai spus într-un mic orașel de raion (mic, e adevărat,
ul acesta orașul împlinește o mie o sută de ani) Rostov-
vski, la vreo două sute de kilometri de Moscova. Despre
ocuri am scris cartea *Jurnal de sat* care a apărut în 1958.
le ale *Jurnalului de sat*, au fost publicate în 1961 în
Novii mir, sub titlul *Vară uscată*. Acum lucrez la
e părți din *Jurnalul de sat*. Astfel cartea va avea
volume care, cuprind zece ani din viața unui raion.
ă realizez — am și început-o — o carte nu prea mare,
hiul *alături de noi*. Este o carte despre arhitectura, pictura
he, arta miniaturală din Rostov și Iaroslav. Sper să
e în curînd însă o carte *Povestire despre copilărie*, Aici aș
și tratez motivul pentru care orășeanul se apropie de sat.

erviu în exclusivitate pentru Secolul 20 luat la Moscova
CTOR FRUNZĂ

și nici altceva similar. A trebuit să încercăm să înghesuim și să îndesăm totul, întreaga noastră experiență, în fiecare paragraf și să descoperim toate nuanțele și implicațiile fiecărei experiențe. De aceea, scrierile noastre sînt greoaie și se citesc cu dificultate. Aceasta nu înseamnă că am vrut, în mod deliberat, să am un stil greoi, pur și simplu nu puteam altfel.

Dealtfel fiecare trage foloase din propriile sale greșeli: nu înveți decît din greșeli. Artistul adevărat consideră că nimeni nu este în stare să-i dea un sfat. Este extrem de vanitos. Oricît de mult ar admira un scriitor mai vîrstnic, tot vrea să-l întreacă.

Calitatea indispensabilă unui artist este obiectivitatea atunci cînd își analizează propria sa operă; cîntea și curajul de a nu se amăgi singur în ceea ce privește valoarea operei sale. Deoarece în nici una din cărțile mele nu am ajuns acolo unde voiam cu adevărat, trebuie să le judec numai după următorul criteriu: cea preferată este aceea care mi-a produs cele mai mari chinuri și cea mai multă neliniște, întocmai cum o mamă preferă fiul care a devenit hoț și criminal, celui care s-a făcut preot.

— *Cu ce vă ocupați pe vremea cînd locuiți la New Orleans ?*

— Orice mi se ivea înainte. Știu să fac aproape orice: să pilotez vapoare, să zugrăvesc case, să conduc avioane. Niciodată n-am avut nevoie de prea mulți bani, pentru că pe vremea aceea viața în New Orleans nu era prea scumpă și tot ceea ce-mi doream nu era decît un locșor unde să pot dormi, puțină mîncare, tutun și whisky.

Prin temperament sînt un vagabond, un golân.

— *Puteți să-mi spuneți ceva despre scriitorii europeni din acea epocă ?*

— Cei doi oameni mari ai timpului meu au fost Mann și Joyce.

— *Unii afirmă că nu înțeleg cărțile dumneavoastră, chiar cînd le citesc de două sau trei ori. Ce sfat le dați ?*

— Să le citească de patru ori.

— *Citiți scrierile autorilor contemporani ?*

— Nu. Cărțile pe care le citesc sînt acelea pe care le cunosc de mult și care îmi plăceau încă de cînd eram tînr. Mă reîntorc la ele ca la niște prieteni vechi: Vechiul Testament, Dickens, Conrad, Cervantes. Le citesc în fiecare an cum alții citesc biblia. Mai citesc Flaubert, Balzac — care a creat o

întreagă lume sui generis. Cursul vieții animă opera sa; Dostoievski, Tolstoi, Shakespeare, din cînd în cînd Melville, iar dintre poeți Marlowe, Champion, Jonson, Herrick, Donne, Keats și Shelley.

Și pe Housman. Citesc aceste cărți atît de des, încît de multe ori nu le încep de la pagina întîi și nici nu le continui pînă la sfîrșit. Citesc doar o scenă sau ceea ce privește un personaj sau altul, ca și cum m-aș întîlni cu un prieten cu care trîncănesc cîteva minute.

— Citiți *vreodată romane polițiste* ?

— Citesc Simenon, pentru că îmi reamintește puțin de Cehov.

— Puteți să-mi împărtășiți *părerea dumneavoastră asupra viitorului romanului* ?

— Îmi închipui că atîta timp cît lumea va citi romane, se vor scrie romane, sau invers, în afară de cazul cînd, să fim bine înțeleși, revistele ilustrate și comicsurile nu vor sfîrși prin a atrofia capacitatea de a citi a oamenilor și literatura nu va fi pe cale de a se întoarce la desenele din peșterile oamenilor din Neanderthal.

WILLIAM
FAULKNER

CONACUL

Așa cum am anunțat pe cititorii noștri, începînd cu acest număr revista SECOLUL 20 va publica, în întregime, romanul *Conacul*, al marelui scriitor realist critic american William Faulkner.

În numărul 12 pe anul 1961 în paginile revistei noastre a apărut un amplu studiu, datorat cunoscutului istoric și critic de artă american John Howard Lawson, consacrat operei lui William Faulkner.

Pentru cititorii care nu colecționează revista ne îngăduim să reproducem mai jos, din amintitul studiu, paginile care se referă direct la romanul *Conacul*, ultima parte și cea mai valoroasă a unei vaste trilogii, în care scriitorul zugrăvește, de pe poziții ideologice din ce în ce mai limpezi, societatea sudului american.

Trilogia cuprinde romanele *Cătuțul*, *Orașul* și *Conacul*.

«Mulți critici consideră că romanul *Cătuțul* (*The Hamlet*), se numără printre cele mai bune lucrări ale scriitorului. El este interesant prin faptul că prezintă modelul cel mai strălucit al creației lui Faulkner din tinerețe.

Descriînd începutul carierei lui Flem Snopes în orașelul Vilceaua Francezului, Faulkner revine la tema lui preferată. Personajele lui sînt aceiași albi din păturile de jos pe care i-a mai zugrăvit în nenumărate povestiri.

Ascensiunea lui Flem începe în momentul cînd el se căsătorește cu fiica unui negustor din sat, Yula Warner, care așteaptă un copil de la un alt bărbat. Flem este impotent, dar el acceptă bucuros să i ia locul adoratorului Yulei, care a dispărut. Yula, o femeie cu suflet foarte bun, este un fel de simbol al sexualității inconștiente. Dar ea este o fire altă de prozăică, cu toată izolarea ei de viață, s-au strîns în ea pitea pasiunilor ascunse și sentimente tulburi, încît chipul ei devine uimitor de real și de precis.

Al doilea volum al trilogiei — *Orașul* (*The Town*) — înfățișează prosperitatea lui Flem la Jefferson. Dar, lărgind tema romanului, Faulkner pierde ritmul și dinamismul povestirii. Descrierea intrigii la care recurge Flem în lupta pentru un loc în societate este lipsită de forță emoțională. Chipul Yulei, pentru care în romanul *Cătuțul* scriitorul a găsit culori atît de vii, se transformă în *Orașul* în portretul banal al unei femei dezamăcite.

Volumul trei, *Conacul* — nu este numai cea mai bună carte a trilogiei, dar și culmea întregii creații a lui Faulkner. Ea constituie expresia cea mai matură a concepțiilor autorului asupra destinelor omului și ale lumii întregi. Aici diapazonul lărgit al povestirii nu paralizază, ci, dimpotrivă, stimulează imaginația lui Faulkner. Pentru prima oară el împletește în canavaua artistică a romanului păreri politice despre războiul civil din Spania, despre pericolul fascismului, despre comunism.

Primul lucru care te izbește citind *Conacul* este cuprinderea largă a evenimentelor istorice. Acțiunea romanului începe în primul an al deceniului 1920—1930 și merge pînă în zilele noastre. Autorul cînd se întoarce în trecut, cînd readuce la acțiunea în prezent. El povestește din nou evenimentele din primele părți ale trilogiei, dar le interpretează altfel și le subliniază din punct de vedere social, de parcă ar spune cititorului: «Ați simțit și coloritul, și dramatismul acestor episoade, dar nu aceasta constituie miezul lor aîuntric, nu prin aceasta acționează ele asupra lumii în care trăim».

Principalul fir al acțiunii din primele două volume îl constituie istoria prosperității lui Flem. Dar în *Conacul*, Faulkner are nevoie să descrie cariera lui Flem nu numai pentru a-l arăta lăcomia, dar și pentru a urmări influența lui asupra destinului altor doi oameni — fermierul sărac Mink Snopes, care a stat treizeci și opt de ani la închisoare, și Linda, fiica adoptivă a lui Flem. În timpul cît Mink a stat la închisoare — unde a nimerit pentru că a omorît un bogătaş alb — în lume s-au perrecut războaiele și uriașele zguduirii sociale din prima jumă-

tate a secolului al 20-lea. Caracterul Lindel este format de împrejurările politice ale epocii în care trăiește ea. Linda ajunge în Spania, luptă pentru democrație împotriva lui Franco și se întoarce acasă comunistă convinsă.

Apariția într-un roman de Faulkner a chipului unei comuniste ca o verigă hotărâtoare în analiza vieții din districtul Yoknapatawpha pare la prima vedere o îndepărtare vădită de la pozițiile sale anterioare. Scriitorul a căutat întotdeauna lumina în întuneric. Toată viața lui, el a fost prins în ghirlele disperării, dar s-a străduit din răsuferi să birue acest sentiment.

Faulkner nu poate să accepte comunismul. Și totuși el este destul de onest pentru a recunoaște că în ochii a milioane de oameni de pe pământ, comunismul reprezintă o ieșire din beznă umiltingă socială. Pentru a da mai multă amploare tragediei care se petrece în districtul Yoknapatawpha el a trebuit să înțeleagă esența comunismului, dînd dovadă cu acest prilej de bună credință și onestitatea fermă a unui adevărat artist.

Faulkner zugrăvește chipul Lindel și scrie despre concepțiile ei cu o egală simpatie, deși aproape că nu vorbește despre îndemnurile lăuntrice profunde care au făcut din ea o comunistă.

Cînd la avocatul liberal Stevens vin agenții Biroului Federal de Investigații și insistă ca Linda să le dea informații despre prietenii ei de stînga din New York, Stevens le declară în fața ei că niciodată nu va fi o denunțatoare. În această scenă s-a manifestat atitudinea de dispreg a lui Faulkner față de metodele Biroului Federal de Investigații.

Dar chipul Lindel cuprinde și unele trăsături contradictorii. În război, ea și-a pierdut auzul și Faulkner pare să spună că această surzenie a izolat-o de lumea inconștientă. În relațiile dintre Stevens și Linda se observă același caracter neîreconciliabil și în relațiile dintre mulți eroi ai lui Faulkner. Pe el îl desparte un fel de barieră, poate faptul că în sufletul Lindel a rămas, ca o rană, ura față de omul care se numește tatăl ei. Despre această rană psihică nu se face o mențiune specială în roman, ea apare ca ceva de la sine înțeles. Dar analiza acestor relații face să apară mai clară și însemnătatea socială a cărții. Omul care și-a petrecut toată viața în închisoare și femeia care a devenit comunistă nu s-au întîlnit niciodată. Dar din punct de vedere psihologic pe el îl unește parcă ura față de Flem Snopes; Linda îl urăște fiindcă trebuia să-l preînteze drept tatăl ei, iar Mink fiindcă Flem l-a trădat cu treizeci și opt de ani în urmă.

Astfel, ura fermierului alb sîrme față de asupritorii săi este bine înțeleasă de Linda care-și dă seama că oamenii de țesapă lui Flem trebuie distruși. Dar substratul social este totdeauna mascat de faptul că la baza acțiunilor Lindel se află, în ultimă analiză, motive freudiste. Ea îl urăște pe Flem fiindcă acesta este un fals « simbol al tatălui », un om care a silit-o pe mama ei să se sinucidă. Denodămîntul crud al romanului face să scadă puterea de influențare a Lindel, descrisă tot de amănunțit de autor în decursul întregului roman.

Și totuși, în roman, există pasaje care dovedesc în mod convingător și pasionat că conștiința politică a lui Faulkner a crescut. Prin gura lui Stevens el spune că primul război mondial trebuia să termine cu « paraziții — acei proprietari din țară în fin, acei oameni care sîd pînesc destinele umanității, care abia au ucis opt milioane de ființe vii și au distrus o zonă de patru sute de mii de mile parrate din Europa occidentală ». Iar acum, adaugă el, au intrat din nou în acțiune « aceiași afaceriști lipsiți de scrupule ».

Înfrîngerea poporului spaniol îl face pe autor să profetizeze: « Și după aceea am văzut cum s-a stins lumina în Spania și în Etiopia și cum a început înmînericul să se tînsă prin întreaga Europă și Asia, pînă ce umbra lui a căzut pe insulele din oceanul Pacific, iar după aceea a atins și America ».

Este greu de spus în ce măsură Faulkner a înțeles că această umbră întunecă și astăzi bolta cerească a Americii și că se ascunde un pericol în însăși natura capitalismului muribund. Ca și în romanul *Parabola*, el este inclinat să zugrăvească în mod schematic dilema în fața căreia se află lumea, ca pe o întrecere între o masă de oameni bine intenționați, dar neputincioși (care se zbuciumă și se indignează, la fel ca și Faulkner) — pe de o parte, și paraziții și tiranii — pe de alta.

În *Conacul Faulkner* a făcut un colosal pas înainte dezvoltînd, prin mijloacele artistice caracteristice lui, lăgătura dintre viața care se desfășoară în districtul Yoknapatawpha și forțele care transformă lumea.

Arunci cînd apreciem creația lui Faulkner trebuie să luăm în considerație locul enorm pe care Sudul și lupta poporului negru îl ocupă nu numai în operele scriitorilor sudici, dar și în cultura americană în ansamblu. Cînd vorbim de capitalismul muribund nu trebuie să uităm că asuprirea poporului negru — care-și are rădăcinile în Sud și s-a răspîndit în întreaga Americă — constituie unul din elementele explozive ale crizei tot mai profunde a capitalismului.

Este greu să-l citești pe Faulkner, dar merită să birui această dificultate. Trebuie să cunoașcă creația oricui om care vrea să înțeleagă condițiile reale ale vieții din America, reacția forțelor creatoare în fața acestor condiții și schimbările furtunoase care au loc în Statele Unite.

Faulkner nu a ajuns încă la o adevărată măreție. El nu poate fi numit un Balzac al pînucului Yoknapatawpha. Și totuși lupta sa înverșunată cu întunericul din propriul său suflet, căutarea încordată a adevărului, provocă străfulgerări care dezvoltă fondul scriitorului și al epocii sale cu o claritate necurpitoare, dar salutară.

Și poate că aceste străfulgerări, pe alocuri orbitoare, se vor aprinde și pe viitor, dînd o fascină vie.

PARTEA I

MINK

I

Jurații se pronunțaseră: «vinovat» iar judecătorul rostise: «condamnat la închisoare pe viață» — dar el nu-i auzise. Adevărul e că nici nu-i ascultase, că nu putuse să asculte nimic, și asta chiar din prima zi, când judecătorul bătuse cu ciocănelul de lemn în masa înaltă, și el întorsese privirea de la ușa din fundul sălii tribunalului să vadă ce vrca, în definitiv, de la el acest om. Judecătorul strigase, aplecându-se peste masă: «Snopees! L-ai omorît sau nu pe Jack Houston?» iar el, Mink, răspunsese: «Lăsați-mă în pace! Nu vedeți că am treabă?!» Apoi, întorsese iarăși capul spre ușa din fundul sălii și urlase și el parcă spărgind zidul acela de fețe livide care-l înconjura din toate părțile: «Snopes! Flem Snopes! Să-l cheme careva aici pe Flem Snopes! O să vă plătesc!... O să vă plătească Flem!»

N-avea timp să asculte. De prima dată când l-au adus cu cătușe la miini, în sala tribunalului, la judecătorul supleant, găsisese acest lucru de o absurditate revoltătoare — un amestec stupid, o piedică inutilă. Toate deplasările la tribunal, sub pază, nu făceau altceva decît să împiedice soluționarea justă a cazului lui și a acestei legi blestemată. Ar fi trebuit să aștepte cu toții și să-l lase în pace. În lunile ce se scurseseră de la arestare și pînă la proces nu simțise decît o singură dorință imperioasă — să aștepte, stringînd în degetele soioase zăbrelele murdare de la fereastra închisorii, tăiată spre stradă.

La început, în primele zile de pușcărie, fusese înclădat de propria lui nerăbdare — și trebuia s-o recunoască — de marea lui prostie. Cu mult timp înainte de a sosi clipa în care să se hotărască să ridice arma la umăr și să tragă, știa că vărul său Flem, singurul din neamul lor care avea și puterea și motive temeinice să-l scoată din încurcătură — în orice caz numai de la el te puteai aștepta la aceasta — n-o să fie acolo ca s-o facă. Știuse chiar de ce va lipsi Flem vreme de aproape un an sau mai bine. Ripa Francezului e un sătuc nenorocit, aici lumea știe să-ți spună orice despre toate și despre toți, așa că toți înțelegeau de ce plecase Flem în Texas, mai ales că pe scama fetișcanei lui Varner nu se rostiseră întotdeauna atît de multe vorbe ca din ziua cînd ea (și fără îndoială și altcineva) observase că-i înmuguresc sinii, și că din primăvara și vara trecută cînd băiețandru' ăla sălbatic al lui McCaron se învîrtise în jurul ei, bătîndu-se

nebunește cu alți flăcăi, ca o haită de ciini în călduri. Așadar, nu mult înainte ca Flem să se fi însurat cu fata lui Varner, el, Mink, ca și toți ceilalți care locuiau în Ripa Francezului și în împrejurimi, pînă la o distanță de zece mile, știuseră că bătrînul Will Varner trebuie să-și mărite fata cu oricine, și cît mai repede, dacă nu vrea ca în primăvara viitoare să vadă păsind iarbă, pe pășunea din spatele casei lui, un minz de pripas. Și cînd în cele din urmă Flem s-a însurat cu ea, Mink nu s-a mirat cîtui de puțin. Flem avusese totdeauna noroc. Cu toate că aici nu era vorba numai de noroc, Flem fiind singurul om din Ripa Francezului în stare să-l înfrunte pe bătrînul Will Varner și să-i impună voința sa. Flem, aproape că-l alungase din prăvălie pe Jody, fiul bătrînului Will, iar acum cînd ajunsese ginere, țîtea să pună mina pe jumătate din averea lui Varner. Prin simplul fapt că se căsătorise cu ea la timp spre a o feri să aducă pe lume un copil din flori, Flem nu numai că devenea soțul legitim și singurul posesor al acestei fetișcane blestemată, care la vîrsta de cincisprezece ani prin felul în care-și legăna șoldurile, înnebunise pe toți bărbații pînă la optzeci de ani, dar i se și plătise pentru asta ca și cum ar fi fost de colea să capete dreptul de a o pipăi ori de cîte ori avea chef — și era destul numai să-ți închipui c-o pipăie cineva ca să-ți clocotească singele în vine — dar i se și dăduse în deplină proprietate moșia Bătrînului Francez.

Prin urmare, el, Mink, știuse că Flem nu va veni cînd va avea mai multă nevoie de el, pentru că Flem cu tînăra lui soție trebuiau să rămînă departe de sat pînă cînd despre ființa pe care o va naște ea se va putea spune fără ca cineva să se prăpădească de ris la auzul acestor cuvinte că a împlinit numai o lună. Dar atunci cînd, în sfîrșit sosise clipa, acea ultimă clipă hotărîtoare și el nu mai avusese cum să aștepte și trebuise să țin-tească și să apese pe trăgaci, uitase de acest lucru. Nu, nu e adevărat, că uitase. Dimpotrivă, nu uitase nimic, dar pur și simplu nu mai putuse aștepta. Houston însuși nu-l mai lăsase să aștepte și aceasta fusese ultima jignire pe care Jack Houston i-o pricinuisse murind. Îl silise pe Mink să-l omoare într-un moment cînd singurul om care putea să-l salveze și care vrînd-nevrînd, l-ar fi salvat neapărat, în virtutea vechilor legi imu-abile ale rudeniei de sînge, se afla la o mie de mile depărtare. Iar aceasta era o jignire ireparabilă, cea mai grea din lungul șir de jigniri pentru că, pricinuind-o și apoi murind, Houston scăpase pentru totdeauna de a plăti pentru ea.

Mink nu uitase că vărul lui era departe. Dar era cu neputință să mai aștepte. Fusese nevoit să se bizuie pe Ei, despre care s-a spus că nu vor lăsa să i se cîntească nici un fir de păr din cap fără voia Lor. Ei nu erau pentru el cel pe care, indiferent cum i s-ar spune, oamenii îl numesc Bătrînul Stăpîn. El nu credea în nici un fel de Stăpîn Bătrîn. Văzuse atîtea în viață, încît dacă ar fi existat într-adevăr vreun stăpîn și dacă el ar fi fost, după cum se spune, atorvazător și atorputernic, cu siguranță că ar fi făcut ceva.

În afară de aceasta el, Mink, nu fusese niciodată credincios. Nu se mai dusese la biserică de pe la cincisprezece ani și nici n-avea de gînd să se mai ducă: ce să facă acolo unde un individ căruia îi chiorăiau mațele de foame și care ducea mare lipsă de femei — cu leacuri și cu descîntece bătrînești nu te descurci în de-alde astea — își spunea predicator și izbutea, slujindu-se de acest pretext, să adune la un loc cît mai multe muieri și să le ispitească, oferindu-le servicii în compensație — ele să-i umple

burta goală, el să le aștepte în tufişuri şi să le mulţumească, imediat după ce bărbaţii vor pleca la cîmp. Nevestele, socotind convenabil schimbul (la urma urmelor se găseşte oriunde un pui fript şi o plăcintă de cartofi) nu e lipseau niciodată de la biserică, iar bărbaţii veneau şi ei, dar nu ca să împiedice aceste tranzacţii — atîta vreme cît nu poţi face faţă singur chemărilor femeii, e imposibil să-i împiedici dorinţele — ci pentru a afla a cui nevastă urmează la rînd, e rost să mai tragi o duşcă liniştit, sau e nevoie să-ţi legi nevasta cu cureaua de piciorul patului şi tu să te ascunzi după uşă să vezi ce se va întîmpla. În ce-i priveşte, tinerii nu dădeau năvală să intre în biserică — dădeau fuga să fie primii în tufişul cel mai apropiat.

Mink socotea pur şi simplu că Ei sau El, oricum s-ar numi, trebuie să fie întru chiparea dreptăţii cereşti şi egalităţii în viaţa omului, iar dacă lucrurile nu stau astfel, înseamnă că-i de prisos să te împotrivesţi. Doar nu pot Ei-El, numiţi-l cum vrei, să-l chinuiască veşnic pe om şi să nu-l îngăduie într-o anumită zi, într-o anumită clipă să-şi facă dreptate şi să plătească pentru loviturile primite. Ei îl chinuiesc şi îl hăituiesc. Ei şed pur şi simplu şi se uită cum totul merge împotriva omului, cum peste capul omului se revarsă ploaia de lovituri. Şed şi se uită şi poate, (în fond de ce nu, căci unui om nu-i pasă de asta, dacă e om adevărat şi dacă aşa se cuvine după dreptate) se bucură chiar; poate Ei îl pun la încercare, să vadă dacă el, Mink, e un om adevărat sau nu, dacă are putere să reziste la toate chinurile şi hărţuielile pentru a-şi merita dreptul de a plăti, cînd îi va veni rîndul, pentru loviturile primite. Cîndva, cu siguranţă, va veni ceasul acela iar el îşi va fi cîştigat pe merit dreptul de a lovi şi el tot aşa cum şi-au cîştigat Ei dreptul de a-l pune la încercare şi de a se bucura de acest lucru. Cînd va veni ceasul acela va trebui să-i dovedească şi Ei că sînt oameni adevăraţi, aşa cum le-a dovedit el de atîtea ori că este un om adevărat; va veni ceasul cînd el îşi va putea pune speranţele în Ei, şi va şti că şi-a cîştigat dreptul de a se bizui pe Ei şi de a primi tot sprijinul lor; şi Ei nu vor îndrăzni să-i înşele speranţele, căci altfel vor sfîrşi dezgustaţi de ei înşişi, aşa cum în cele din urmă s-a simţit el dezgustat de el însuşi din pricină că a răbdat tot ce a avut de răbdat de la Jack Houston.

Aşadar, în dimineaţa aceea el ştia foarte bine că Flem nu va veni. Dar nu mai putea să aştepte, bătuse ceasul cînd el nu mai putea să respire acelaşi aer cu Jack Houston. Şi din moment ce vărul său nu era aici, nu-i mai rămînea decît să-şi pună speranţele în Ei, drept cîştigat prin faptul că toată viaţa nu le ceruse niciodată nimic.

Povestea a început în primăvară. Nu, nu în primăvară, mai degrabă, în toamna trecută. Ba nu, a început mai înainte, cu mult mai înainte. A început chiar în clipa cînd s-a născut Houston, purtînd în el germenii obrăzniciei şi trufiei. În clipa cînd ei amîndoi, Houston şi Mink Snopes, au început să respire acelaşi aer — aerul din Mississippi de nord. Dar el, Mink, nu s-a certat niciodată cu nimeni. Niciodată n-a fost certăreţ. Toată viaţa s-a chinuit într-un hal fără de hal, n-a ştiut ce-i ăla noroc, a avut parte numai de ghinion şi a fost silit în permanenţă să-şi apere cu dirzenie drepturile cele mai elementare.

Dar abia din vară, soarta lui Houston s-a legat indisolubil şi definitiv de soarta lui Mink şi aceasta a fost pentru el, Mink, jignire; nimeni, nici măcar Ei, sau cel mai puţin Ei, nu l-au prevenit pe Mink la ce va duce această primă întîlnire. S-a întîmplat totul după ce tinăra soţie a lui Houston

a intrat în grajd să caute, în cuiabarul unde ouau găinile și armăsarul legat la iesle a ucis-o. Orice om cu scaun la cap e încredințat că după asemenea întâmplare, un bărbat cumsecade nu va mai cumpăra niciodată un al doilea armăsar. Houston însă nu era un astfel de om. Pe lângă că era destul de bogat pentru a ține un armăsar pur singe care-i omorise soția, era și într-atita de îngimfat și de dur încât, după ce a împușcat armăsarul care-l ucisese soția, nesocotind orice bună cuvință, a cumpărat îndată unul la fel, poate pentru cazul când se va mai însura odată. Cu toate că se arăta adinc îndurerat de pierderea soției — vecinii se temeau chiar să-i bată la ușă — de două-trei ori pe săptămână gonia pe acest cal, poate viitor ucigaș, al unei viitoare soții, iar alături alerga ciinele lui ciobănesc uriaș, Bluctick. Când ajungea la prăvălia lui Varner nu cobora de pe cal; toți trei se opreau în drum: călărețul insolent și dur, armăsarul care se uita pieziș, cu ochii răi, și dulăul care-și desvelea colții de cum se apropia cineva. Houston porungea cite unuia aflat pe terasă să intre în prăvălie și să-i aducă marfa de care avea nevoie. Se purta astfel, de parcă ar fi avut de-a face numai cu negri.

Cam la fel s-au petrecut lucrurile și în dimineața aceea când el, Mink, a plecat pe jos la prăvălia lui Varner (el n-avea cal și n-avea deci cum să se ducă călare după un pachet de rutun, o cutie de chinină sau o bucată de carne). Tocmai urca un dîmb când auzi tropăit des de copite. Era Houston și i-ar fi lăsat drumul liber dacă ar fi apucat, dar armăsarul fu într-o clipă lângă el și dacă Houston n-ar fi smucit cu furie dirlogii, armăsarul ar fi trecut peste el. Dulăul colșos îi mirii în față, gata să-i sară în piept, iar Houston, întorcînd armăsarul plin de spume și jucîndu-l pe loc, urlă cit îl ținea gura: « De ce mama dracului nu te-ai dat deoparte cînd m-ai auzit venind? Ferește-te din drumul meu! Ori vrei să-ți fac scăfîrlia zob? ! Doar vezi că nu-l pot stăpîni! »

Cine știe, o fi și așa un mod să-ți plîngi nevasta, pe care poate n-ai omorît-o cu mîna ta, și ai împușcat armăsarul care a ucis-o. În orice caz Houston avusese destulă aroganță și destui bani ca să cumpere un alt cal, asemănător întru totul celui care îl ucisese soția. Lui Mink însă nu-i păsa de asta. În definitiv, nu avea decît să aștepte ca ticălosul de armăsar să-l omoare într-o bună zi și pe Houston. S-a întîmplat însă un lucru pe care Mink nu-l prevăzuse, pe care nu contase și la care nici măcar nu se gîndise.

Totul a început de la vaca cu lapte, singura lui vacă, căci el nu era bogătaș ca Houston, ci numai un om independent, care nu cerea favoruri de la nimeni și plătea orice lucru de care avea nevoie. Dintr-o întâmplare, vaca n-a rămas grea așa încît familia lui a trebuit s-o tîrască o iarnă întreagă fără lapte, și ceea ce e mai rău e că mai avea de așteptat încă un an în aceeași situație. Plătise cincizeci de cenți ca s-o ducă la taur — cu mai puțin de un dolar o putea duce numai la un taur de rînd al căruî stăpîn, un negru, cerea banii înainte.

Așadar îndopase nenorocita de vacă o iarnă întreagă, așteptînd de la ea un vițel care n-avea să vie. Apoi s-a dus iar cu vaca la negrul acela care ședea la trei mîle de sat, nu pentru a cere înapoi cei cincizeci de cenți, ci ca s-o pună a doua oară la montă. Negrul însă ceru din nou cincizeci de cenți și neprimindu-i, refuză să scoată taurul din grajd. Mink stătu în curte și-l înjură pe negru pînă cînd acesta intră în casă și trînti ușa după el. Mink continuă să-l înjure pe încăpățînatul de negru și familia

lui pitită în colibă, dar pînă la urmă îi pieri glasul și o porni cu vaca înapoi.

Ținu vaca stearpă lîngă gard pînă cînd ea îi mîncă toată iarba de pe pășunea lui săracă, iar apoi, tot sfîrșitul verii și toată toamna, o hrăni cu ce nutreț mai avea în șopron căci fermierii se înțeleseseră să nu dea drumul vitelor pe cîmp, pînă nu vor strînge recolta. Cu alte cuvinte a trebuit s-o țină pînă în noiembrie, înainte de a o lăsa pe pășunea de iarnă. Pe urmă ca să o obișnuiască să vină acasă seara, fu nevoit să ia o parte din mîncarea porcilor pe care-i îngrășa pentru iarnă și să i-o pună ei dinainte. Din cînd în cînd vaca dispărea pe cite trei sau patru zile și în cele din urmă o găsi pe pășunea lui Jack Houston, amestecată în cîreada de boi de rasă a lui Houston.

Pornise pe cîmp, ținînd în mînă o frînghie răsucită, ajunsese pînă la drumul care ducea spre casa lui Houston, și decodată, fără să-și dea nici el seama de ce, fără să se oprească și fără să încetinească pasul, se întoarse brusc și o porni înapoi spre casă, ascunzînd grăbit frînghia în sîn ca să n-o vadă nimeni. Dar nu se înapoie în coliba lui nezugrăvită și derăpănată, ci începu să caute un loc unde să stea puțin să chibzuiască. Pînă la urmă se așeză pe o buturugă de la marginea drumului și aici gîndul care i se înfiripase în mînte i se lămurî pe deplin.

Dacă o să lase acum vaca asta care nu-i bună de nimic, ea va ierna de două, ba nu, nu de două, ci de douăzeci de ori mai bine decît la el. Vaca va ierna la Houston (acesta este atît de bogat încît poate să crească și să îngrășe boi pentru tăiere; mai mult chiar îi dă mîna să țină un negru care nu face altceva decît să hrănească și să îngrijească boii ăștia, un negru căruia Houston i-a dat o casă mai bună decît cea în care locuiește el, Mink, care e un alb, cu nevastă și cu două fete); și în afară de asta, cînd el va veni la primăvară să-și ceară vaca înapoi, ea va fi cu siguranță grea și încă de la un taur de rasă. Prin urmare nu numai că vor avea lapte proaspăt, dar și vițelul va fi de rasă, scump, în timp ce vițelul de la un taur amărît, cum are negrul ăla nenorocit, n-ar fi făcut nici două parale.

Firește va fi nevoit să facă față la tot felul de întrebări. Ripa Francezului e un sătuc prea mic, ca un om să ascundă ce a făcut, și cu atît puțin ceea ce îi prisosește sau îi lipsește. Într-adevăr nu s-au scurs nici patru zile, cînd în fața prăvăliei lui Varner, pe unde trecea zilnic, încît toți îl vedeau și puteau să-l întrebe, cineva — nu ține mînte cînc, și-nici nu are importanță — l-a întrebat.

— Ei, ți-ai găsit vaca, Mink?

— Care vacă?

Celălalt urmă:

— Jack Houston a poruncit să te duci să-ți iei gloaba aia slăbănoagă de pe pășunea lui ca s-a săturat să ți-o hrănească.

— Dar vaca nu mai e a mea — răspunse el. Am vîndut vaca asta încă în vara trecută unuia Gowrie din Caledonia — Chepel.

— Atunci e bine. Totuși eu, dacă aș fi în locul tău și vaca mea ar paște pe pășunea lui Jack Houston, aș lua o frînghie și aș căuta s-o scot repede de acolo, atît de repede ca nici eu să nu bag de seamă, necum s-o mai aște Jack Houston. M-aș teme, zău chiar să-l deranjez ca să-i mulțumesc.

Tot sătucul îl cunoștea prea bine pe Jack Houston: de patru ani de cînd armăsarul îi ucisese soția ședea mereu acasă singur, posac și încruntat, ca și cum pînă la el nimeni nu și-ar mai fi pierdut soția (sînt probabil

și cazuri cînd din cine știe ce motive de neînțeles, unii bărbați nu vor să scape de nevestele lor). Șade va să zică Houston posac și încruntat, singur în casa lui mare, unde nu mai sînt decît doi servitori negri; cel cu boii și o bucătăreasă, apoi armăsarul și dulăul mirșav, la fel de îngîmfat, obraznic, colțos ca și Houston. Iar blestematul și ticălosul de Houston nici nu înțelege cit e de norocos. E atît de bogat încît poate oricînd să-și ia o nevăstă care să facă fasoane, să-l cicălească și să-i scoată ochii și ultimul dolar din buzunar, dar e atît de bogat că se poate lipsi de nevăstă dacă are chef, atît de bogat încît poate să-și tocmească o femeie care să-l facă de mîncare fără să trebuiască să se însoare cu ea. E atît de bogat încît poate să angajeze un negru care să se scoale în locul lui în zorii, pe frig, pe umezeală și pe ploaie, să hrănească taurii lui de rasă pe care obține preț bun, fiindcă îi dă mîna să nu se grăbească să-i vîndă. Apoi avea și blestematul ăla de armăsar și jigodia de dulău care alerga alături de cal. Om, cal, cîine goneau duduind pe drum și silind oamenii care toată viața nu merseseră decît pe propriile lor picioare să sară într-o parte în tufșuri pentru ca bestia de armăsar să nu le fărîme țeasta cu copitele lui potcovite, iar dulăul furios să nu le înfigă colții în gîtlee înainte de-a apuca stăpînul să-l cheme înapoi.

Foarte bine. Din moment ce Houston e atît de trufăș și de sus pus încît nici măcar nu poți să-l mulțumești, el, Mink, nu are de gînd să dea buzna peste el, nepoftit. Nu că n-ar fi datorat mulțumiri cuiva. Dato-rează, pe semne cite unuia și mulțumiri. Trecu așa o săptămînă, apoi o lună, apoi trecu și Crăciunul, și începu iarna umedă, rece, posomorită. În fiecare zi, pe seară, în haina de piele prinsă cu sîrmă și peticită cu bucăți de cauciuc de automobil — un fel de palton îmbrăcat peste o fleandură salopetă de bumbac — o pornea pe drumul noroios, în lumina slabă a apusului, să vadă cum cireada de rasă a lui Houston în care se afla și jalnica lui vacă, trecea alene spre staul, unde vitele erau mult mai bine ferite de vremea rea, decît era el în coliba în care trăia. Vitele erau hrănite de negrul anume tocmit care purta haine mult mai călduroase decît aveau Mink și familia lui. În aerul geros, Mink se oprea, scoînd aburi pe nări și-l blestema pe negru pentru că pielea lui neagră e încălzită de haine mai bune decît ale lui, care e un om alb, blestema hrana ce se dădea din belșug vitelor și nu oamenilor, cu toate că și vaca lui mîncea din ea, și blestema mai presus de toate pe albul care nu bănuia că e blestemat și a cărui bogăție era de vină în toate astea. Dar mai ales blestema faptul că nu se poate răzbuna dintr-o dată, răzbunare pe care el o socotea ca o dreptate firească și ca dreptul său sfînt, blestema că trebuie să aștepte pînă cînd nutrețul se va transforma treptat în greutate vie și încă nu se putea prevedea cînd va lăsa vaca taurul să se apropie de ea. Apoi să aștepte nouă luni pînă la fătat. Se blestema pe el însuși pentru faptul că poate obține dreptate numai după o așteptare atît de îndelungată și fără să poată întreprinde nimic.

Asta îl chinuia. Așteptarea. Îl chinuiau toate: teama că se întîrzie împlinirea speranțelor, furia că un lucru simplu și drept se amină, și mai presus de toate, gîndul că atunci cînd Houston va primi lovitura aceasta îl va costa pe el, Mink, opt dolari bani peșin. Acești opt dolari vor trebui să constituie dovada că imaginarul cumpărător al vacii exista în realitate. Numai în felul acesta minciuna în legătură cu vînzarea avea șanse să pară verosimilă. În primăvară, cînd va veni să-și caute vaca, el,

Mink, va trebui sa-i dea acești bani lui Houston drept dovadă că pînă în clipa aceea crezuse și el că vaca e vindută, sau, în orice caz, prețuită la opt dolari. Se va duce la Houston și-i va povesti că tocmai în dimineața aceea a venit cumpărătorul, i-a spus că vaca a fugit din cireada lui chiar în noaptea cînd a cumpărat-o și i-a cerut înapoi cei opt dolari. Cînd îi va povesti toate acestea lui Houston, acesta nu se va mai îngîmfa și nu-l va disprețui, oamenii din sat nu vor fi atît de curioși, iar Mink va dovedi tuturor că a cheltuit șaisprezece dolari ca să-și redobîndească vaca.

Îi părea însă rău de cei opt dolari. Nu punea la socoteală că cu opt dolari n-ar fi putut să-și hrănească vaca în timpul iernii, și s-o facă să se ingrașe așa cum o văzuse cu ochii lui. Important era că trebuia să-l dea acești opt dolari lui Houston, care nici nu băgase de seamă ce nutreț a mîncat vaca — opt dolari de care acest Houston nu avea nevoie, și cu care el ar fi putut să cumpere, la Crăciun, patru litri de whisky și cite ceva pentru nevastă și fete, care îl cicăleau toată ziua din pricina cîrpelor.

Dar nu exista altă ieșire. Totodată era mîndru că acest lucru îl revoltă, că nu-i atît de meschin, de jalnic și de bîcîșnic ca să îndure supus toate jignirile numai pentru că deocamdată nu există altă ieșire. Găsea că-l nedrept să se zbată atîta și nedreptatea îi ațîța și mai tare furia, revolta. Prin urmare, va trebui să se umilească și chiar să se lingusească cînd se va duce să-și ia vaca, va trebui să toarne o mîncîună numai pentru cîntea de a da cei opt dolari — de care avea nevoie și pe care-i strînsese cu multe sacrificii — lui Jack Houston care nu are cîtuși de puțin nevoie de ei și nici măcar nu știe că el, Mink, are de gînd să-i pună pleacă în palmă. În sfîrșit, sosi acea zi de la sfîrșitul iernii, cînd, potrivit obiceiului de prin partea locului, fermierii băgau în staule vitele care din toamnă se plimbaseră nestingherite pe ogoarele moarte, pentru ca să poată ara și semăna. În ziua aceea, sau mai precis în seara zilei aceleia, așteptă pînă cînd vaca lui primi pentru ultima dată nutreț, împreună cu toată cireada lui Houston, și abia atunci se duse la fermă cu o frînghie groasă înfășurată pe braț și cu un pumn de hîrtiuțe mototolite și de monezi sunătoare în buzunarul salopetei. Nu fu nevoit nici să se umilească, nici să se lingusească, căci în curtea vitelor era numai negrul, cu o furcă în mîini. Stăpînul bogat ședea în casă, în bucătăria călduroasă cu un pahar de punci, fierț nu din rachiul acela împutit pe care și l-ar fi putut procura Mink cu cei opt dolari, dacă nu ar fi trebuit să-i dea, ci din whisky din cel mai bun, comandat la Memphis. N-a trebuit nici să se ploconească, nici să se umilească, ci cu demnitate, așa cum i se cuvine unui alb, i-a spus negrului care se oprișe în ușa staului:

— Noroc. Am auzit că vaca mea e la voi. Pune-i frînghia la git, s-o iau de aici, să nu vă mai stingherească.

Negrul se uită la el și intră în casă, trecînd prin grajd. Nu veni să ia frînghia, ci mai întîi se duse să-l întrebe pe stăpînul său ce să facă. De altfel Mink se așteptase la asta. Acum stătea sprijinit de frînghia de sus a grajdului, cu mîinile crăpate, roșii de frig, care îi ieșeau din mînecele prea scurte și zdrențuite ale paltonului. Houston, care ședea cu un pahar de punci, fără cizme și-și încălzea picioarele în fața sobei înainte de cină, acum fu nevoit să-și tragă din nou, injurînd, cizmele reci, ude și murdare și să iasă în ogradă.

Așa și făcu: din felul cum trîntise ușa de la bucătărie, și cum îi scîrțîiau și-i plescăiau cizmele de cauciuc prin curtea din dos, se simțea

că clocotește de furie. Trecu prin staul. Negrul venea în urma lui, cam la zece pași.

— Noroc, Jack — spuse Mink. Îmi pare rău că a trebuit să te scot din casă pe un frig și pe o umezeală ca asta. Negrul dumitale s-ar fi putut descurca și singur. Știi, am aflat abia astăzi că vaca mea a iernat aici. Să-i pună negrul frînghia de gît și o iau, ca să nu vă mai stingherească.

— Credeam că ai vîndut vaca lui Nub Gowie — spune Houston.

— Foarte adevărat, am vîndut-o, răspunse Mink. Dar azi dimineață a venit Nub pe un catîr, și mi-a spus că vaca a fugit chiar în noaptea în care a adus-o acasă și că de-atunci n-a mai văzut-o. Mi-a cerut să-i dau înapoi cei opt dolari pe care mi-i plătise pentru ea — urmă el și băgă mina în buzunar, strîngînd în pumn hîrțile amărite și mărunțișul. Dacă prețul vacii e opt dolari, înseamnă că atîta îți dătoresc pentru că a iernat la dumneata. Acum înseamnă că prețul ei e de șaisprezece dolari, fie că-i pasă sau nu. Așa că ia-ți banii, spune-i negrului să-i pună frînghia de gît și eu...

— Astă toamnă vaca nu făcea nici opt dolari, îl întrerupse Houston. Acum însă face mult mai mult. Nutrețul care l-a mîncat la mine costă mai bine de șaisprezece dolari. Nu mai zic că săptămîna trecută a călcat-o taurul meu cel mai tînăr. Nu-i așa, Henry, că săptămîna trecută? îl întrebă el pe negru.

— Da, sir, zise negrul. Marțea trecută. E notat la mine.

— Dacă mi-ai fi spus înainte, n-ar fi trebuit taurul dumitale să se obosească, și nici negrul cu furca lui, spuse Mink. Și apoi se adresă negrului:

— Hai, ia frînghia...

— Stai puțin — zise Houston, băgînd de asemenea mina în buzunar. Ai stabilit chiar tu prețul vacii — opt dolari. O cumpăr.

— Dar ai spus chiar dumneata acum că s-a scumpit, zise Mink. Tocmai mă pregăteam să-ți plătesc ceva în plus. Deși, ca să fiu cinstit, n-aș da-o nici pe șaisprezece dolari, dar-mi-te pe opt. Așa că ia-ți banii care ți se cuvî. Și dacă negrului dumitale îi este greu să-i pună frînghia, o pun eu singur.

Și dădu să sară peste gard.

— Stai puțin — îi zise Houston, și-l întrebă pe negru: Cît valorează acum, după părerea ta?

— Vreo treizeci de dolari, spuse negrul. Poate chiar treizeci și cinci. Cu siguranță că treizeci și cinci.

— Ai auzit? întrebă Houston.

— Nu, zise Mink, cățărîndu-se pe gard. Pe negri nu-i ascult — le poruncesc numai. Și dacă el nu vrea să-i pună vacii frînghia de gît, poruncește-i să mă lase pe mine s-o fac.

— Nu sări gardul, Snopes — spuse Houston.

— Așa, așa — făcu Mink, trecînd un picior peste stinghea de sus și bălăbănînd frînghia în mina vinătă de frig. Pe semne că așa ești obișnuit să cumperi vacile, cu pistolul în mînă. Sau poate porți la dumneata pistolul și atunci cînd semeni bumbac sau grîu?

Pentru o clipă toți încremeniră. Mink cu un picior peste stinghe, Houston, lingă gard, cu revolverul lăsat în jos, iar negrul, nemișcat, fără să privească la vreunul din ei — i se vedea numai albul ochilor printre pleoapele mijite.

— Dacă mi-ai fi trimis vorbă, aș fi luat poate și eu revolverul.

— Bine — răspunse Houston și puse cu grijă revolverul pe un stîlp al gardului. — Aruncă fringhia. Și sări peste gard lingă stîlpul cel mai apropiat. — Eu o să fac cițiva pași înapoi pînă la stîlpul următor, după aceea numărăm pînă la trei, o să vedem cine pune mai întîi mina pe revolver și începem tocmeala.

— Mai bine să numere negrul, zise Mink. Și nici să nu mai numere. E destul să spună :trei. Eu, Jack, după cum vezi, am venit singur. Dar se pare că fără un negru îmblinzit și un revolver, nu poate omul să discute cu dumneata cînd e vorba de vite.

Își trase piciorul înapoi și sări jos în fața gardului.

— Așa că mă duc mai bine pînă la prăvălie să stau de vorbă cu unchiul Willy și cu polițistul. Îmi dau seama că de la început ar fi trebuit să mă duc la ei în loc să bat drumul de pomană pînă aici, pe frigul ăsta. Te-aș fi rugat să-mi ții aici fringhia ca să n-o mai car acasă, dar mi-e că ai să-mi ceri pe urmă treizeci și cinci de dolari, fiindcă ai păstrat-o, căci vād că ăsta este ultimul dumatăle preț pentru tot ce nimereste străin pe pămîntul dumatăle. — Și plecînd, adăugă: — Cu bine ! Și dacă ai să vinzi vaca cu opt dolari bagă de seamă să nu-ți dea bani falși.

Călca destul de apăsător, dar era stăpînit de o asemenea furie, încît în primele clipe nu văzu nimic înaintea ochilor, iar urechile îi țiuiau îngrozitor, de parcă cineva ar fi descărcat drept deasupra capului lui o pușcă. De fapt, presimțise acest acces de furie, și de aceea îi era mai ușor să se potolească. Era clar pentru el că prevăzuse totul dinainte și acum trebuia numai să-și adune gîndurile. Presimțise că soarta lui amară îi va face neapărat un pocinog și faptul că mai era nevoit să plătească doi dolari și jumătate judecătorului de pace Varner pentru hîrtia pe care polițistul avea să i-o prezinte lui Houston cînd îi va lua vaca nu-l mai miră de loc. Pur și simplu se amestecaseră din nou Ei, iarăși Ei îl încercară să vadă cît poate să îndure.

Așadar nu-l miră nimic din ceea ce urmă. La drept vorbind, era vinovat: îi subapreciasse pe Ei. I se păruse că a da opt dolari lui Houston, a pune fringhia de gîtul vacii și a o lua acasă e un lucru atît de simplu, atît de mărunț, încît Ei nu se vor amesteca. Greșise însă: ei nu se dădeau bătută. Varner refuzase să dea hîrtia. Ca urmare, după două zile, șapte oameni: el, Mink, negrul lui Houston, Houston, Varner, polițistul și doi negustori vechi de vite, stăteau lingă gardul curții lui Houston. Negrul aduse vaca să fie văzută de experți.

— Ei, ce ziceți? întrebă în sfîrșit Varner.

— Eu aș da treizeci și cinci, răspunse primul negustor.

— Iar dacă a călcat-o un taur de rasă, eu aș adăuga pînă la treizeci și șapte și jumătate — spuse al doilea.

— Poate că ai da și patruzeci? întrebă Varner.

— Nu, căci s-ar putea să nu fi rămas grea, zise al doilea.

— Tocmai de aia n-aș da treizeci și șapte și jumătate, interveni primul.

— Bine, făcu Varner, un om înalt și uscățiv, cu solduri înguste, cu mustăți stufoase, leit răposatul său tată, pe cînd era cavalerist în detașamentul lui Forrest. Socotiți treizeci și șapte și jumătate. Așadar să împărțim pe din două. Și aruncă o privire lui Mink: — Dă-i lui Houston optsprezece dolari și șaptezeci și cinci de cenți, după aceea poți să-ți iei vaca. Dar probabil că n-ai banii ăștia?

Mink stătea liniștit, ținându-și mâinile roșii de cît purtase frînghia pe stînghia de sus a gardului. Vedea negru înaintea ochilor, urechile îi țiuiau, dar pe față avea o expresie blindă, nedefinită, care semăna aproape cu un zîmbet.

— N-am, spuse el, sec.

— Poate că o să-i dea bani vărul său, Flem? întrebă cel de-al doilea negustor de vite.

Nimeni nu se osteni să-i răspundă că Flem e în Texas, unde a plecat cu nevastă-sa în luna de micre, în august, îndată după nuntă.

— Atunci să muncească pentru ei — spuse Varner și îl întrebă pe Houston: — Ai ceva de lucru pentru el?

— Am de gînd să mai pun un gard în jurul pășunii de aici, răspunse Houston. O să-i socotesc cincizeci de cenți pe zi. Să lucreze treizeci și șapte de zile și încă o jumătate de zi pînă la prînz, să sape gropi pentru stîlpi și să întindă sîrma. Dar ce facem cu vaca? O ții eu sau o ia Quick (Quick era polițistul)?

— Vrei s-o ia Quick? întrebă Varner.

— Nu — răspunse Houston. A stat atît de mult la mine încît dacă o ia de aici mi-e să nu tinjească. Și apoi dacă se învoiește, Snopes o va vedea în fiecare zi și e mai plăcut să muncești cînd știi pentru ce o faci.

— Bine, zise Varner grîbit. Ne-am înțeles. Și vreau să nu mai aud vorbindu-se de povestea asta.

Îl siliseră să muncească. Era însă mîndru că nu se va împăca niciodată cu gîndul că-l siliseră. Chiar dacă va trebui să piardă vaca, chiar dacă aceasta va dispăre cu totul din existența lui și ca să zicem așa, îl va lăsa în pace. Să renunțe la vacă era cît se poate de simplu. Mai mult chiar: ar fi putut să capete optsprezece dolari și șaptezeci și cinci de cenți și cu cei opt dolari pe care Houston îi refuzase, ar fi avut aproape douăzeci și șase de dolari. Nici nu ținea minte de cînd nu mai văzuse o asemenea sumă în mîna lui. Astă toamnă, după ce își vinduse bumbacul (un balot sau două) și-i plătise lui Varner arenda și datoria din contul de la prăvălie, rămăsese doar cu cei opt dolari cu care sperase zadarnic să răscumpere vaca de la Houston.

Houston însuși îi propusese aceeași soluție la care se gîndise și el. A doua sau a treia zi, în timp ce săpa gropile și așeza în ele stîlpii grei, Houston se apropie călare și se opri în dreptul lui. Mink nu-și întrerupse munca și nici nu ridică ochii.

— Hei! îl strigă Houston. Ia uite-te la mine!

Ridică capul fără să-și întrerupă munca. Houston întinse mîna și Mink văzu în ea banii. « Varner a zis că partea ta este de optsprezece dolari și șaptezeci și cinci de cenți. Ține-i. Ia-i și du-te acasă, uită de vacă. »

Dar Mink lăsă ochii în jos, luă pe umăr un stîlp care părea mai mare și mai greu decît el însuși, îi dădu drumul în groapă, bătători pămîntul în jur cu dosul lopeții și auzi doar tropăitul calului care se îndepărta. A patra zi, auzi din nou calul apropiindu-se, dar nici măcar nu catadicsă să ridice ochii cînd Houston îl strigă.

— Snopes. Hei, Snopes. Mink, n-auzi?!

Dar Mink nu ridică privirea. Și nici nu se opri din lucru.

— Te ascult, spuse el, continuînd să lucreze.

— Lasă-te de prostii, Snopes. Trebuie să-ți muncești pământul, să-l ari și să-l semeni. Trebuie să-ți ciștiți existența, nu?! Du-te acasă, seamă-nă-ți pământul și pe urmă vino iar la lucru.

— N-am vreme să mă duc să-mi ciștiți existența, răspunse el fără să-și întrerupă munca. Trebuie să-mi iau vaca înapoi acasă.

În dimineața următoare nu-l mai vizită Houston, ci Varner. Varner și cu trăsura. Varner se speriască să nu fie tulburată liniștea sătucului pe care îl ținea în supunere cu mâna de fier a cămătarului, cu ajutorul ipotecilor și polițelor ascunse în casa de bani uriașă din prăvălia sa. Dar Mink nu știa. Când Mink ridică privirea, văzu banii în pumnul strâns al lui Varner.

— Am trecut banii ăștia în contul tău la prăvălie — spuse Varner. Am văzut chiar acum pământul tău. N-ai arat nici o brazdă. Adună-ți sculele, ia banii, dă-i lui Jack, ia-ți vaca, blestemată să fie, și du-te acasă și ară.

Cu Varner era altceva. Mink se opri și chiar se sprijini în lopată.

— Ai auzit să mă fi plîns de hotărîrea dumitale în privința vacii? întrebă el.

— Nu, spuse Varner.

— Atunci, vezi-ți de treabă și lasă-mă pe mine să-mi văd de treaba mea.

La auzul acestor cuvinte, Varner sări din trăsură; cu toate că era destul de bătrîn — și datornicii, ca să-l lingusească, îi spuneau « moș Billy » — rămăsese încă destul de sprinten. Într-o clipă fu jos, cu hățurile într-o mină și cu biciul în cealaltă.

— Fire-ai al dracului să fii! strigă el. Adună-ți sculele și cară-te acasă. Pe seară am să mă reped din nou pe aici și dacă o să văd că n-ai început aratul, o să-ți arunc toate boarfele în drum și mîine o să închiriez altcuiva cocioaba ta.

Mink se uită la el cu aceeași expresie blîndă și nedefinită, ce aducea a zîmbet.

— M-ar prinde mirarea să n-o faci, spuse el.

— Și să știi c-o fac! spuse Varner. Cară-te! Hai! Cară-te cînd îți spun!

— Bine, o să plec — zise Mink. Va să zică asta e cea de-a doua hotărîre a judecătorului în pricina mea cu Houston. Nu-i nimic de făcut, orice om de treabă e dator să respecte legea.

Și dădu să plece.

— Hei, ia banii! îi strigă Varner.

— Pentru ce? întrebă Mink, și porni mai departe.

Pînă la sfîrșitul zilei ară aproape un acru. În timp ce răsucea plugul pe o brazdă nouă, văzu în zare trăsura lui Varner. De data aceasta în ea se afla și polițistul Quick. Trăsura abia se mișcă pentru că de osia din spate era legată vaca scoasă din circada lui Houston. El nu se grăbi însă să le iasă în întîmpinare. Termină și brazda aceea, apoi deshăcă catirul, îl legă de gard și abia atunci se îndreptă spre trăsura în care ședeau cei doi și-l urmăreau cu privirea.

— I-am plătit lui Houston optsprezece dolari și ți-am adus vaca, spuse Varner. Și dacă o să mai aud vreodată că tu sau vreo vită de a ta ați nimerit pe pământul lui Jack Houston, o să te bag în închisoare.

— Dar restul de șaptezeci și cinci de cenți? întrebă el. Ce-i cu ei, au făcut picioare? Pentru vacă este o hotărîre judecătorească și nu pot s-o iau pînă cînd hotărîrea asta nu este adusă la îndeplinire, așa cum scrie legea.

— Lon, i se adresă Varner polițistului, cu o voce aproape blindă, fără să ridice tonul. Du vaca aia, scoate-i dracului frînghia și urcă-te înapoi în trăsură.

— Lon, spuse Mink cu o voce la fel de blindă și fără să ridice nici el tonul. Dacă ai să duci vaca în curtea mea, iau pușca și o împuşc.

Apoi nici nu se mai uită la ei. Dezlegă catirul, îl înhămă și trase o nouă brazdă, mergînd cu spatele spre casă și spre drum, astfel că numai la cotitură văzu iarăși, pentru o clipă trăsura care se depărta încet și în urma căreia se tira greoaie vaca lui. Ară pînă se lăsă întunericul, apoi mîncă niște slănină și niște lipii dintr-o făină cu gust suspect. Tot ce mîncă luase pe datorie de la Will Varner, cu obligația să plătească atunci cînd va strînge și va vinde, (tocmai la toamna viitoare) bumbacul încă neîsămîntat.

Peste un ceas, își luă un felinar cu gaz care arunca o lumină palidă, și se duse din nou să lucreze, fără grabă, la gardul lui Houston. Nu dormise nici o clipă, nici măcar nu se oprise din lucru, deși muncise toată ziua din zori, iar cînd veniră iarăși zorile, se întoarse pe cîmpul său, la catir și la plug. La amiază întrerupsese aratul ca să mîncească, apoi reveni pe cîmp, și ară din nou, sau i se păru că face așa, pînă cînd, trezindu-se, văzu că e culcat pe ultima brazdă lucrată, sub coarnele plugului, lîngă catirul care continua să stea înhămat, sub soarele ce apunea încet.

Cină — mîncarea era aceeași, pe care o mîncase și în seara trecută și dimineață — iar apoi, cu felinarul aprins, se duse peste pășunea lui Houston, în locul unde lăsase lopata. Băgă de seamă că Houston șade pe grămada de stîlpi abia cînd acesta se ridică, ținînd pușca subțioară.

— Pleacă! zise Houston. Să nu te mai prind pe pămîntul meu după apusul soarelui. Dacă vrei să-ți pui capăt zilelor, n-ai decît s-o faci unde vrei, dar nu aici. Nu te pot opri să muncești pentru vacă în timpul zilei, dar am dreptul să-ți interzic să muncești noaptea.

El îndură și asta, fiindcă știa cum trebuie să se poarte. Simțise totul pe propria lui piele, învățase totul din propria lui experiență. Înțelesese că omul poate să îndure orice, dacă renunță calm și simplu la toate și să accepte așteptarea, dacă se împacă cu gîndul că există așteptare. Acum, putea chiar să doarmă noaptea. Nu fiindcă ar fi avut timp să doarmă, ci fiindcă era mai liniștit, știind că n-are de ce să se grăbescă. Termină de arat restul pămîntului arendat și afină brazdele în zilele cu vreme bună, iar cînd vremea era proastă muncea la gardul lui Houston, ținînd socoteala fiecărei zile lucrate, a fiecăror cincizeci de cenți scăzuți din prețul pentru răscurpărea vacii. Nu mai avea însă nici o grabă. Cînd, în sfîrșit, veni primăvara și pămîntul se încălzi, gata să primească sămînța, și el văzu că multă vreme nu va mai putea lucra la gard, pentru că trebuia să însămînteze, nu se mai tulbură, ci se duse la prăvălia lui Varner și luă semințe de bumbac și de grîu și-și însămîntă lotul mai repede decît de obicei, deoarece singurul lui gînd era să-și rela cit mai iute lucrul la gard, și cu sudoarea frunții, să facă să scadă datoria. Era mîndru de răbdarea sa: să nu se predea nici o clipă, fiindcă așa îi putea birui pe Ei. Firește, pentru un timp, Ei pot fi mai tari ca el, dar nimeni, nici un om nu e în stare să aștepte mai mult decît îl ajută puterile, știind că numai așteptarea îi va fi de folos.

În sfîrșit, veni seara zilei cînd putu să lase răbdarea de o parte, o dată cu lopata, roaba și cu restul de sîrmă. Cu siguranță că și Houston

știa că e ultima zi. Era încredințat că toată ziua aceasta Houston așteptase să-l vadă venind pe cărare, în ograda vitelor și să-și ia vaca, de îndată ce soarele o să coboare în spatele copacilor. Se pare că Houston șezuse din zori la fereastră bucătăriei să-l vadă pe Mink venind la lucru pentru ultima oară, și aducînd cu el fringhia ca să-și ia vaca acasă. În acea ultimă zi, săpînd gropi și bătînd în ele pari — plata ultimei jigniri pe care Ei i-o pricinuiseră, folosindu-l pe Will Varner ca unealtă pentru a-l pune la încercare și a vedea cît poate să mai îndure — își închipui cum umblă zadarnic Houston de-a lungul drumului, cercetînd fiecare tufiș și fiecare șanț, ca să vadă unde a ascuns fringhia.

Dar el nu-și adusese fringhia. Muncise cu dirzenie, pînă la apusul soarelui și nimeni n-ar fi putut să spună că n-a lucrat ziua întreagă. Abia atunci luă lopata, tirnăcopul și roaba, le așeză cu grijă lingă colțul gardului, unde și Houston și negrul lui aveau neapărat să le vadă. Dar el, fără a privi măcar spre casa lui Houston, sau spre vaca despre care nimeni nu putea să mai spună acum că nu e a lui, o porni spre casă.

Cină liniștit, fără grabă. Nu trase cu urechea să audă dacă i se aduce vaca și cine i-o aduce. Poate că are să i-o aducă chiar Houston în persoană. Dacă stă să se gîndească bine, Houston avea cam aceeași fire cu el. Nici pe Houston nu era ușor să-l înfricoșezi. Ei, bine, să-și bată capul Will Varner, să trimită polițistul să-i aducă vaca înapoi, căci, potrivit hotărîrii judecătorului, el muncise cît i se ceruse pînă la ultimul cent. Mink își nîmca slămina cu lipii și își bea cafeaua cu aceeași expresie de blîndețe pe față ce aducea a zîmbet și se gîdea cum merge Quick cu fringhia pe drum, împiedicîndu-se și înjurînd, pentru că are bătaia asta de cap pe întuneric, cînd ar fi fost mai bucuros să stea acasă, fără cizme și să cîneze. Și se mai gîdea cum o să-l primească el, Mink: « Am muncit optsprezece zile și jumătate. Ziua se socotește din zori pînă în zori, prin urmare și ziua de astăzi se va termina abia mîine la răsăritul soarelui. Așa că du vaca înapoi acolo unde tu și cu Will Varner ați pus-o cu optsprezece zile și jumătate în urmă, iar mîine dimineață mă duc eu s-o iau. Și amîntește-i negrului ăluia să-i dea de mîncare mai devreme, că n-am chef să aștept. »

Dar nu auzi nimic. Și înțelese că degeaba așteptase vaca, degeaba sperase că ea îi va fi adusă acasă. Deodată, spaima, îl țintui, pricepu îngrozit cît de șubredă era liniștea în care trăise din noaptea aceea, cu două luni în urmă, cînd se certase cu Houston lingă gardul curții de vite și acesta îl amenințase cu revolverul. Înțelese deplin cît de subredă este ceea ce i se părea lui că este, liniște, și mai înțelese că trebuie să fie mereu cu ochii în patru, căci orice fleac poate să-l readucă înapoi la clipa în care Will Varner îi spusese că trebuie să muncească pentru optsprezece dolari și șaptezeci și cinci de cenți ca să-și redobîndească propria lui vacă. Acum e mai bine să se ducă pe pășunea lui, să vadă dacă nu cumva Quick a adus vaca pe furiș și apoi a plecat, va trebui să aprindă felinarul și să iasă în întuneric să caute ceea ce cu siguranță că nu va găsi. Mai mult chiar, va trebui să explice soției sale unde se duce cu felinarul. Și firește va trebui să-i răspundă o grosolămie, atunci cînd ea îl va întreba: « Unde te duci? Ce, Jack Houston nu ți-a spus cînd să vii? » Și el va adăuga, nu din mojiție, ci fiindcă nu poate suporta să fie tocat la cap:

— Ascultă, dacă vrei să faci tu treaba asta în locul meu...

— Nerușinatule! strigă nevasta. Cum îndrăznești să vorbești așa în fața fetelor.

— E-te, na! răspunse el. Poate vrei să le trimit pe ele? Ce zici, amîndouă ar face cit un om mare? După cit mînîncă, fiecare din ele ar trebui să rupă pămîntul mîcind.

Se duse spre staul. Ştia că nu va găsi vaca acolo şi se bucură. Toate aceste hărţuieli, era ferm convins, îi fuseseră de folos, îl preveniseră (deşi nu se întîmplase încă nimic rău) de festa pe care vor să i-o joace Ei — căci Ei vor să-l dea jos, să-l zgîlţie şi să-l ducă definitiv la pieire. Nu putuseră să-l doboare oferindu-i bani, nici lăsîndu-l fără leţcaie, nu putuseră să-l facă să-şi piardă răbdarea. Numai într-un singur fel puteau Ei să-l biruie: să-l ia prin surprindere, să-l aducă în starea aceea de furie oarbă, cînd omul nu mai ştie de nimic.

Dar acum totul era în ordine. Mai mult, se putea socoti în ciştig: mîine dimineaţă cînd va lua frînghia şi se va duce după vacă, nu Quick, ci chiar Houston îl va întreba urlînd: « De ce n-ai venit ascară? Ultima ta zi de lucru s-a terminat ascară » — şi el îi va răspunde lui Houston: « Ziua se socoteşte din zori pînă în zori. Prin urmare, ultima zi s-a terminat acum, bineînţeles dacă păcătosul ăla de negru al dumitale a apucat să-i dea de mîncare vacii mele. »

Dormi toată noaptea fără vise. În zori îmbucă ceva şi porni fără grabă pe cărare spre curtea de vite a lui Houston, cu frînghia încolăcită pe braţ. Se opri, îşi sprijini coatele pe stînghia de sus a gardului şi se uită cîteva clipe la negrul care trebăluia cu furca, şi la Houston, pînă cînd aceştia dădură cu ochii de el. Mink zise:

— Bună dimineaţă, Jack. Am venit după vaca aia a mea, așa cum a hotărît judecătorul. Fii bun şi porunceşte-i negrului să-i pună frînghia de grumaz, dacă nu-i vine prea greu.

Rămase sprijinit de gard pînă cînd Houston se apropie şi se opri la vreo zece paşi de el.

— N-am terminat socoteala cu tine, spuse Houston. Îmi eşti dator încă două zile de lucru.

— Aşa, aşa, făcu Mink încet şi paşnic, aproape prietenos. Un om care are o curte plină de tauri şi junci de rasă, fără să mai vorbim de gardul nou, care i-a fost construit de pomană, poate să se încurce la socoteală cînd e vorba de un fleac de cîteva dolari, mai ales cînd sînt cu totul optsprezece şi şaptezeci şi cinci de cenţi. Eu însă n-am decît vaca de opt dolari şi atîta tot. Nu sînt atît de bogat ca să nu ştiu să număr pînă la optsprezece şi şaptezeci şi cinci.

— Nu vorbesc de cei optsprezece. . .

— Şi şaptezeci şi cinci de cenţi, îl întrerupse Mink.

— ... Vorbesc de-al nouăsprezecilea. Mai eşti dator încă un dolar.

Mink nu se clinti din loc, nu-şi schimbă nici măcar expresia feţei; întrebă doar:

— Cu dolarul ăsta ce mai e?

— Amenda, zise Houston. Legea spune clar că dacă cineva adăposteşte o vită de pripas, iar stăpînul nu vine s-o ia în seara aceleiaşi zile, trebuie să plătească un dolar amendă pentru mîncarea ce i s-a dat.

Mink continua să stea nemişcat şi nici măcar nu strînse mai tare frînghia pe care o ţinea în mînă.

— Aşadar de aia te-ai grăbit în ziua aceea şi nu l-ai lăsat pe Lon să ia vaca la el, spuse Mink. Ai vrut să mai iei un dolar în plus.

— Ducă-se dracului dolarul ăsta, dimpreună cu Lon al tău, răspunse Houston. N-avea decît s-o ia. Am ținut-o însă la mine ca să nu mai bați drumul pînă la Lon. Nu mai zic că eu i-am dat în fiecare zi de mîncare, pe cînd Quick cu siguranță că nu i-ar fi dat nimic. Uite tirnăcopul, lopata și roaba sînt acolo în colț unde le-ai lăsat ascără. Cînd vrei, poți să te apuci de treabă...

Dar Mink îi și întorsese spatele și pornise cu pas liniștit și cu frînghia în mînă pe cărare spre șosea. Nu se îndreptă spre casă, apucă în direcția opusă, spre prăvălia lui Varner, cale de patru mile. Era o dimineață senină de vară. Drumul ducea printre crînguri înverzite în care lemnul ciînesc și prunul sălbatic înfloriseră și se trecuse de mult, pe lingă ogoare însă-mîntate, unde bumbacul și griul crescuse des — totuși mai rar decît pe lotul lui, ceea ce îl făcu să creadă că stăpîinii acestor pămînturi nu lucraseră atît de calm și agale cum lucrase el. Mergea liniștit, pe pămîntul roditor, plin de sevă, spre prăvălia lui Varner. În jurul lui, păsările treceau ciripind, ca niște sîgeți scinteietoare, iar un iepure i se strecură aproape printre picioare și trupul lui subțire părea să aibă numai două dimensiuni, dacă nu socotim iușeala drept a treia dimensiune. Se gîndea că nu va găsi pe nimeni pe veranda de lemn, dărîpănată a prăvăliei, la care duceau niște trepte stricate. Bărbații în salopete, care de obicei, cînd își termină treaba, se strîng aici să stea chinuiți pe vine, să reazeme zidul în stradă, sau pereții prăvăliei, se aflau astăzi la cîmp, unde săpau șanțuri, reparau garduri sau prășeau. Nici în prăvălie nu găsi pe nimeni. Se gîndi: « Dacă ar fi Flem aici... » Știa însă că Flem nu e. Mink știa mai bine ca oricine că Flem plecase într-o călătorie de nuntă ce se va prelungi, pînă cînd ei se vor putea întoarce acasă și vor putea să spună tuturor din sat că copilul pe care îl vor aduce nu s-a născut înainte de luna mai. Lipsa vărului său de care avea atîta nevoie era și asta tot o încercare, o batjocură, o hărțuială în plus: din nou Ei îl puneau la încercare, nu pentru a vedea dacă el va supraviețui la toate astea — de acest lucru ei nu se îndoiau — ci numai din plăcerea de a-l vedea nevoit să facă lucruri de prisos, fără nici un fel de rost.

Dar nici Varner nu era la prăvălie. Mink nu se așteptase la asta. Era convins că Ei nu vor pierde prilejul să adune la prăvălie oamenii care ar fi trebuit să fie la cîmp, la muncă, pentru ca toți acești trîntori să stea și să tragă cu urechea la ceea ce urma să discute el cu Will Varner. Dar lipsea și Varner; în prăvălie se aflau doar Jody Varner și Lump Snopes — omul pe care Flem îl lăsase în locul lui vara trecută cînd se însurase.

— Dacă s-a dus în oraș, nu-i rost să se întoarcă pînă diseară, spuse Mink.

— Nu s-a dus în oraș, zise Jody. S-a dus să vadă moara de la Punkin-Creek. Zicea că vine spre seară.

— N-o să vină pînă la noapte, zise Mink.

— Cum crezi, spuse Jody. Dacă tu crezi așa, atunci du-te acasă și vino mîine.

Asta cam așa era. Ar fi putut să facă cinci mile pînă acasă, și-apoi cinci mile înapoi, fără grabă, pînă la amiază, dacă ar fi avut chef să se plimbe. Putea de asemenea să stea prin apropierea prăvăliei și să aștepte pînă ce bătrînul Varner va veni ca să-și ia masa de seară, căci Ei n-au să lase cu nici un preț să le scape prilejul de a-l sili pe el, Mink, să piardă o zi de lucru. Asta însemna că va trebui să sape gropi pentru gardul lui

Houston, la noapte, pentru că trebuie cu orice chip să se plătească de cele două zile, mîine-poimîne la amiază; trebuie să încheie ceea ce are de muncit, urmînd apoi să facă și un drum pînă la oraș.

Ar fi putut de asemenea să se ducă acasă să mănînce, pe urmă să se întoarcă din nou aici, căci ziua era oricum pierdută. Dar *Ei*, cu siguranță, nu ar fi lăsat să scape acest prilej: ar fi fost destul să se îndepărteze puțin, pentru ca Will Varner să apară în trăsura lui. De aceea, rămase să aștepte la prăvălie pînă la amiază, iar cînd Jody se duse acasă să mănînce, Lump îi tăie o bucată de brînză și scoase un pumn de pesmeți.

— Ia și mănîncă, spuse Lump. Will nici n-o să bage de seamă.

— Nu, răspunse Mink

— Bine, atunci ți le trec în cont, dacă te roade conștiința pentru un ban de nichel al lui Varner.

— Nu mi-e foame, spuse Mink.

Totuși, un lucru putea să-l facă, în timp ce aștepta aici; putea să pregătească ceva, mai ales că nu era mult de mers pînă acolo. Se duse deci la locul pe care și-l alesese dinainte și făcu ceea ce trebuie căci știa dinainte ce-o să-i spună Varner. Apoi se întoarse la prăvălie și, într-adevăr, după amiază, cînd ziua de lucru se sfîrși, sosi trăsura și Varner cobori din ea. În timp ce Varner lega calul de un stîlp al verandei, Mink se apropie de el.

— Ei, zise Varner. Ce mai vrei?

— Vreau să mă lămuresc în privința legii, spuse Mink. Legea aia în legătură cu amenda.

— Adică? întrebă iarăși Varner.

— Iată, am crezut că pînă aseară am terminat de lucrat cele treizeci și șapte de zile și jumătate a cite cincizeci de cenți pe zi, zise Mink liniștit și fără grabă, cu un aer senin și un zîmbet ușor în colțul gurii. Dar cînd m-am dus azi dimineață să-mi iau vaca, am aflat că socoteala nu s-a încheiat și că mai datorez două zile de lucru pentru plata amenzii.

— La dracu! țipă Varner, uitîndu-se de sus la Mink, care era mic de statură. Houston ți-a spus asta?

— Chiar el, răspunse Mink, liniștit.

— La dracu! făcu iar Varner. Scoase apoi din buzunarul de la spate al pantalonilor un portofel de piele uriaș, uzat, legat cu curele ca o valiză și luă de acolo o hirtie de un dolar. Ține, zise el.

— Va să zică legea spune că trebuie să mai plătesc un dolar pentru ca să mi se dea vaca înapoi?

— Da, răspunse Varner. Dacă Houston cere, trebuie să-i dai. Ia dolarul ăsta și dă-i-l.

— N-am nevoie de el, spuse Mink și dădu să plece. Cu Houston nu mă socotesc în bani, ci în gropi de stilpi. Voiam numai să mă lămuresc cum e legea. Dacă așa scrie la carte am să mă supun. Eu nu merg împotriva legii. Dacă oamenii nu se supun legii, la ce mai servește toată osteneala și toată cheltuiala ca s-o păstreze?

— Stai puțin, zise Varner. Să nu care cumva să te mai duci acolo. Să nu te mai arăți pe la casa lui Houston. Du-te acasă și așteaptă, o să-ți trimit vaca îndată ce-l gălesc pe Quick.

— Nu-i nevoie, zise Mink. E adevărat, că am de săpat mai puține gropi în comparație cu cîți dolari are Houston, dar cred că pentru încă două zile o să-mi ajungă.

— Mink! strigă Varner. Mink! Vino înapoi!

Dar Mink plecase. Totuși ar fi putut să nu se grăbească, fiindcă ziua de muncă era și așa pierdută.

A doua zi se duse din nou în curtea de vite a lui Houston și munci acolo pînă la apusul soarelui. De data aceasta ascunse sculele sub o tufă, cum făcea întotdeauna cînd avea de gînd să se întoarcă a doua zi. Apoi se întoarse acasă și mîncă slănină sărată, o fiertură de făină și niște lipii necoapte. Acasă avea un singur ceas — un deșteptător de tablă pe care-l puse să sune la ora unsprezece seara. Își păstrase puțină cafea în ibric, puțină carne și vreo două lipii, așa încît era aproape miezul nopții, cînd lătratul furios al dulăului îl trezi pe negrul lui Houston. Acesta ieși din colibă, iar Mink îi spuse:

— Sint eu, mister Snopes. Am venit la lucru. Adineauri a bătut miezul nopții.

Voia să se știe că va pleca la amiază. Ei, împreună cu Houston, îl urmăreau, îi pindeau mișcările, pentru că atunci cînd soarele se afla în înaltul cerului și el duse sculele și le așeză la colțul gardului, găsi vaca lui legată acolo. Îi scoase frînghia străină, o legă de coarne cu frînghia lui, și o sili să fugă sfichiuind-o cu capătul frîngiei peste șolduri.

Se grăbea s-ajungă cît mai repede acasă și s-o bage în staul. Astăzi din nou n-avea să apuce să ia masa, pentru că trebuia să alerge cinci mile pînă la prăvălia lui Varner, să prindă la ora două diligența poștală spre Jefferson, căci Varner nu ținea cartușe pentru puști cu două țevi. Nevastă-sa și fetele vor fi la masă și poate că așa, cel puțin, nu va fi nevoie să mai poarte discuții și să le înjure printre dinți. Dar s-ar putea să fie nevoie să-i dea o scatoalcă nevastă-sii ca să ajungă la vatră, să scoată cîrămida aceea care se clatină și de sub ea tabacherea cu singura hîrtie de cinci dolari pe care o păstrau pentru zile negre, tot așa cum un luntraș care, fiind nevoit să-și vîndă sau să-și amaneteze tot avutul, nu se poate despărți de cine știe ce hîrb de barcă veche sau de un colac de salvare. Nu avea decît cinci încărcături pentru pușca-i veche cu două țevi, mai ales alice mărunte și o singură încărcătură cu care se vinează giște. Dar zăcea, dumnezeu știe de cîți ani, și s-ar fi putut să nu ia foc. Și Houston merita ceva mai bun.

Îndoi cu grijă banii, îi băgă în buzunarul de la piept al salopetei, se urcă în diligența poștală, iar pe la ora patru, Jefferson se ivi în fundul văii. Din simplă precauție, cu un gest instinctiv, își viri mina în buzunar și deodată începu să scotocească febril în el, dar fără a lăsa să se vadă cît e de nervos. Buzunarul însă era gol. Ținea perfect de bine minte că băgase acolo hîrtia de cinci dolari împăturită bine, iar apoi se așezase alături de poștaș și nu se mișcase din loc tot timpul cît diligența coborîse dealul. « Ar trebui numaidecît să-i cărăbănesc cîțiva pumni » — gîndi el, dar cu glas tare spuse liniștit:

— Știi ceva? Dă-mi banii înapoi.

— Ce? făcu poștașul.

— Banii mei, o hîrtie de cinci dolari, pe care am avut-o în buzunar cînd m-am urcat în diligență, lingă prăvălia lui Varner.

— Ticălosule! urlă poștașul. — Trase diligența la marginea drumului răsuți hăturile în jurul biciului și se apropie de Mink. — Dă-te jos!

« Acum trebuie să mă bat cu el, se gîndi Mink — și n-am cuțitul la mine. Pînă o să ajung să pun mina pe un băț, mă face zob. Dar fie ce-o fi ».

Cobori din diligență. Poștașul așteaptă pînă ce Mink își ridică brațele slabe, jalnice. Urmă o lovitură asurzitoare, dar Mink simți mai curînd nu lovitura, ci tîria pămîntului. Căzînd pe spate, rămase să zacă nemișcat, uitîndu-se aproape calm cum s-a urcat din nou poștașul în diligență și pleacă.

Cînd se sculă, se gîndi: « Poate că ar fi fost mai bine să nu fi plecat de acasă. În felul acesta n-aș fi pierdut cei cinci dolari ». Dar gîndul îi pieri numaidecît din minte și el o porni întins la drum, de parcă ar fi știut cum să mai lege treburile. Știa, sigur că știa. Își amintise totul. Cu doi sau trei ani în urmă, Solon Quick, sau, pare-se că Vernon Tull — dar asta n-are nici o importanță — văzuse un urs, ultimul urs de prin aceste meleaguri. Fugise în hățiș, peste stăvilarul de lîngă moara lui Varner. Se organiză o vînătoare și cineva porni călare la Jefferson să-i aducă pe Ike McCaslin și pe Walter Ewell, cei mai buni vînători din ținut. Aceștia sosiră cu puști de calibru mare și cu ciini de vînătoare. Așezară stegulețe și cercetară toată valea unde fusesse văzut ursul, dar acesta o ștersese. Acum știa ce are de făcut, mai bine zis unde să încerce. Traversă piața și intră într-o prăvălie de fierărie, la care McCaslin era tovarăș. Se uită țință în ochii lui Ike, gîndindu-se fîră să-și piardă cumpătul: « Cu asta n-o să-mi meargă. A bătut multe cărări din pădure, a întilnit tot felul de fiare sălbatice, s-a descurcat în împrejurări grele și n-o să înghită nici o născocire. N-o să mă creadă chiar dacă m-aș pricepe să mint. » Totuși încercarea moarte n-are.

— Și pentru ce îți trebuie două cartușe cu gloanțe? întrebă McCaslin.

— Mi-a șoptit azi dimineață un negru că a văzut urme de urs în mlaștină, lîngă stăvilarul Blackwater.

— Nu-i adevărat, zise McCaslin. Spune drept, la ce-ți trebuie aceste două cartușe?

— Cînd o să string bumbacul, o să ți le plătesc, răspunse Mink.

— Nu, zice McCaslin. Nu-ți vind. La voi acolo, în Rîpa Francezului, nu mai există nici un fel de vinat pe care să-l dobori cu gloanțe.

Încă nu-l chinua foamea, deși nu îmbucase nimic din ajun. Trebuia însă să-și omoare într-un fel timpul pînă cînd va vedea dacă poștașul o să-l ducă înapoi pînă la prăvălia lui Varner sau nu. Cunoștea o circiumioară nenorocită dintr-o fundătură ținută de Ratliff, cunoscut în toată Rîpa Francezului, fiindcă se ocupa cu vînzarea de mașini de cusut. Dacă ar avea o jumătate de dolar sau măcar patruzeci de cenți, ar putea să mănînce acolo două fripturi, citeva banane și să-i mai rămînă douăzeci și cinci de cenți.

Iar cu banii ăștia ar putea să capete un pat la Hotelul Comercial, o baracă nevopsită, cu etaj, situată tot într-o infundătură; peste doi ani avea să devină proprietar al acestui hotel vărul său Flem, lucru pe care însă Mink nu-l știa pe atunci. De fapt nici nu se mai gîndise la vărul său de ieri dimineață, de cînd fusese la prăvălia lui Varner, unde, înainte de a fi plecat cu nevastă-sa în Texas, Flem stătea întotdeauna la locul cel mai vizibil. Acum nu-i rămînea altceva de făcut decît să aștepte pînă la opt dimineața și dacă de fiecare dată cînd ar fi avut de așteptat ar fi plătit cu bani peșin, de mult ar fi ajuns într-un azil de noapte.

Se făcuse seară; în jurul pieții se aprinseseră luminile. Razele de lumină din farmacie cădeau pieziș pe caldarîm, făcînd să tremure pe pietre pete verzui și trandafirii tulburi de la globurile din fereastră, umplute cu lichid verde și roșu; Mink vedea teigheaua la care se vindea apă gazoasă, vedea

tineri și tinere în haine de oraș, care beau siropuri dulci, multicolore. Apoi văzu cum perechile de tineri și tinere, bătrînii și copii se îndreptau în aceeași direcție. Auzi muzică, se distingea mai clar pianul, care cînta foarte tare. Se luă după mulțime și văzu pe un maidan un gard înalt de scînduri, cu o fereastră luminată, prin care o mină întindea biletul și primea banii. Asta se numea « Farul ». Mai văzuse instalația și altădată, tot pe dinafară; de vreo cîteva ori o văzuse la lumina zilei, iar de vreo trei ori seara, ca și acum. Înăuntru nu pătrunsese, pentru că atunci cînd nimerise la Jefferson seara, venise călare pe catir, cu cîteva bărbați de o seamă cu el, ca să plece cu primul tren la Memphis, la bordel, și cei cîteva amăriți de dolari pe care-i avea în buzunar, îi agonisise cu greu, rupînd de la gură, așa cum se rupsesse acum două zile de lucru și venise încoace. Și pe urmă, dorița care făcea să-i clocotească singele în vine era mult mai puternică decît aceea de a se duce la cinematograf.

Bineînțeles, acum ar fi putut să cheltuiască cîteva cenți. Dar rămase deoparte, pînă cînd oamenii așezați la rînd trecură încet prin fața ferestruicii casei și pînă dispăru și ultimul dintre ei. Lumina orbitoare de dincolo de gard se stinse și se transformă într-o licărire rece. Apropindîndu-se de gard și holbindu-se printr-o crăpătură văzu o parte dintre spectatori, un rînd întunecat de capete nemișcate, deasupra cărora conul de lumină care se învîrtea cu zgomot, se scinda în mișcări pătimașe de trupuri care nu stăruiau decît o clipă în dansurile visurilor și speranțelor efemere, ispititoare și răzlete — sau cel puțin așa i se păreau lui care nu vedea decît o fișie îngustă, verticală, din ecran. Privi pînă cînd un glas de la casa de bilete rosti:

— Plătește cinci cenți și intră. Înăuntru vezi tot.

— Nu, mulțumesc, răspunse el și plecă.

Acum piața era pustie. Cînd se va termina însă spectacolul, tinerii, înainte de a pleca acasă, se vor apuca din nou să bea și să mănînce tot felul de dulciuri, din care el nu gustase niciodată. Spera să vadă un automobil. La Jefferson erau două automobile: unul roșu, de curse, care aparținea primarului, lui mister De Spain, și o limuzină albă, a președintelui băncii vechi din Jefferson (colonelul Sartoris, cel de-al doilea bogătaș — președinte al băncii noi, nu numai că nu voia să-și cumpere automobil, dar, în urmă cu trei ani, enervat că mașina pe care o oarecare Buffaloe și-o meșterise singur în curtea lui din dos, îi speriasse caii pur sînge, obținuse să se voteze o lege care interzicea circulația automobilelor pe străzile orașului Jefferson). Dar nu văzu nici un automobil. Mai încolo era hotelul Holstone House și cîteva comis-voiajori ședeau în fața lui, pe trotuar, în fotolii de piele. Era o seară caldă și plăcută. O trăsură trăsese la scară și un hamal negru încărcă valizele și lăzile cu mostre ale voiajorilor care urmau să plece spre Sud.

Trebuia să-și pornească mai repede de teamă să nu întîrzie, deși toate cele patru fețe luminate ale ceasului de deasupra tribunalului orașului arătau numai opt și zece minute și el știa că trenul de New Orleans sosește la Jefferson, dinspre Memphis, abia la nouă fără două minute. Mai știa că trenurile de marfă pot trece la orice oră, fără a mai vorbi de celălalt tren de pasageri, cu care călătorise și el spre nord și care intra în gara Jefferson la patru și jumătate. Prin urmare putea să stea toată noaptea în gară, fără să se miște, și cu siguranță că pînă în zori avea să vadă două sau — de ce nu? — poate chiar și cinci, șase trenuri.

Părăsi piața și pătrunse pe niște străzi întunecate, unde bătrînii care nu se duseseră la cinema ieșiseră în curțile lor răcoroase și se legănau în fotolii. Străbătu cartierul negrilor și văzu că se trăsesese și aici lumină electrică. Oamenii ăștia trăiau pașnic, fără griji, nu erau nevoiți să se zbată și să lupte de unul singur și să lupte nu pentru a dobîndi dreptate care oricum, era de mult pierdută, ci pentru ca să apere lucrurile cele mai elementare, dreptul lor asupra lucrurilor cele mai elementare. Ei puteau să flecărească unul cu altul, iar apoi să se ducă pe la casele lor, chiar dacă era vorba doar de o cocioabă de negru, și să se culce, în loc să bată tot drumul pînă la gară, numai ca să le treacă timpul, și să aștepte ora opt de a doua zi cînd blestematul de poștaș va pleca în cursă. În sfîrșit, ajunse la gară: ochii roșii și verzi ai semafoarelor, autobuzul unui hotel, trăsuri de piață, cabrioleta cu motor a lui Lucius Hoggan Beck, peronul lung, scaldat în lumina electrică, plin de bărbați și băieți, care veniseră și ei să vadă trenurile trecînd. Îi zărise și în cele trei dăți cînd coborise din acest tren și cei de pe peron se holbaseră la el ca și cum ar fi venit, Dumnezeu știe de unde, iar nu pur și simplu de la un bordel din Memphis.

Apoi apărură trenul: patru șuierături la bariera dinspre nord, lumina farurilor, zăngănitul locomotivei, silueta mecanicului și a fochistului, care abea se zăreau prin nouree de aburi șuierători, zgomotul frinelor, vagoanele de bagaje și de pasageri, apoi vagonul-restaurant și vagoanele unde oamenii dorm în timpul călătoriei. Trenul se oprește. Un negru, mult mai îngîmfat decît servitorul lui Houtson, coboară cu un scaun pliant. După el vine însoțitorul. Niște oameni bogați se urcă veseli în vagoane, unde dorm alți bogați. În urma lor se urcă negrul cu scaunul pliant și însoțitorul. Însoțitorul scoate capul pe fereastră, face semne locomotivei iar locomotiva îi răspunde cu șuierături scurte și înăbușite, anunțînd plecarea.

Apoi, cele două lumini rubinii ale ultimului vagon se contopesc în una singură, mai clipește odată la curbă, patru șuierături răsună în spre bariera dinspre sud, și el se gîndește la locuri îndepărtate, la New Orleans, unde n-a fost niciodată și nici n-o să se ducă, la locuri situate dincolo de New Orleans, undeva, în Texas. Și acum își aminti pentru prima oară cu adevărat de vărul său plecat, singurul din familia Snopes care-și croise drum în viață, și acum era liber — fie că se născuse cu acest dar de a fi liber, fie că dobîndise această pricepere, acest noroc de a putea să-i înfrunte pe Ei, de a putea să se apere de Ei și să-i biruie. Mînk, după cît se vede, n-avea pentru asta nici destulă pricepere și nici destul noroc. « Ar fi trebuit să aștept pînă se va întoarce el » — se gîndi, întorcîndu-se pe peronul rămas pustiu și abia acum își dădu seama că nu-și spusese în gînd « trebuie să-l aștept » pe Flem, ci « ar fi trebuit să-l aștept », ca și cum era prea tîrziu ca să mai aștepte.

Sala de așteptare a gării, cu bănci tari, de lemn și cu o sobă de tuci rece, acoperită de scuipături și de fire de tutun, era de asemenea goală. Văzuse afișele în care se spunea că scuipatul este interzis, dar nicăieri nu se spunea că un om fără bilet n-are voie să stea în sala de așteptare. Nu-i nimic, pînă la urmă o să se lămurească lucrurile. Stătea în picioare, slab, pipernicit, nemîncat și nedormit de aproape douăzeci și patru de ore, arătînd ca un băiețandru părăsit, neajutorat, în salopeta peticită și decolorată de soare, purtînd niște bocanci scîlciți, care-i rodeau picioarele goale,

cu pălăria neagră plină toată de pete de sudoare și grăsimi, și-și rotea privirea prin odaia pustie, luminată de un singur bec. Dinspre fereastră casa se auzeau țâcănitul întrerupt al telegrafului și două glasuri. Impiegatul de serviciu schimba câte o vorbă cu cineva. Apoi se făcu liniște și telegrafistul cu șapcă verde scoase capul pe fereastră.

— Dumneata ce dorești? întrebă el.

— Nimic, mulțumesc, răspunse Mink. Când trece trenul următor?

— La ora patru și douăzeci și două, răspunse telegrafistul. Plecați cu acest tren?

— Da, răspunse el.

— Mai ai șase ore de așteptat. Du-te acasă și trage un pui de somn.

— Sint de la țară, din Ripa Francezului, spuse Mink.

— Aha, făcu telegrafistul și închise fereastră.

Mink se așeză din nou. Era liniște. Se auzea cum printre copacii întunecați de dincolo de linii țirile greierii. Tîrîiau pașnic, la nesfîrșit, ca și cum ar fi întruchipat secunde și minutele nopții senine de vară, care bat măsurat, una după alta, socotind timpul. Deodată întreaga gară se cutremură, se umplu de zgomot. Trecea un tren de marfă. Mink însă nu reuși să se trezească ca să apuce să lase pe peron. Continua să stea, ghemuit de frig, pe banca tare, cînd luminile roșii ale ultimului vagon clipiră prin ferestre, iar apoi se zăriră prin ușa deschisă, tîrînd zgomotul după ele. Răsunară cele patru șuierături de la barieră și apoi totul se liniști. Telegrafistul stînsese lumina de sus și veni în sala de așteptare.

— Dormea? făcu el.

— Da, răspunse Mink. Aproape că nici nu l-am auzit trecînd.

— De ce nu te așezi mai comod pe bancă?

— Nu e interzis?

— Nu, spuse telegrafistul. Te trezesc eu cînd îl anunț pe cel de patru.

— Foarte mulțumesc, spuse Mink și se întinse pe bancă.

Telegrafistul plecă din nou în încăperea unde țâcănea aparatul. « Da, se gîndea calm Mink — dacă Flem ar fi fost acasă, ar fi pus capăt poveștii chiar din prima zi, încă înainte ca ea să fi început. Doar nu degeaba a lucrat Flem pentru Varner. Și era prieten cu Houston, cu Quick și cu toți ceilalți. Dar și acum s-ar aranja totul, dacă eu aș putea să mai aștept. Numai că asta nu depinde de mine, nu eu sint acela care nu pot să aștept. Houston nu mă lasă să aștept. »

Înțelese îndată că asta nu-i adevărat, că chiar dacă el ar fi așteptat oricît, Ei l-ar fi împiedicat pe Flem să se întoarcă la timp. Cupa asta va trebui s-o bea pînă la fund: va trebui să îndure totul, să accepte acest ultim risc, inutil și absurd, să accepte primejdia, spre a le arăta cît poate el să îndure. În aceeași cupă se afla și viața lui Houston, dar la Houston nu se gîndea. Încetase să se mai gîndească la Houston din clipa cînd Varner îi spusese că va trebui să plătească amenda.

— Bine, dacă Ei vor așa, poate că o să rezist și la asta — zise el pașnic, de data aceasta cu glas tare.

La șapte și jumătate stătea în curcica din spatele poștei, unde erau trase diligențele și unde veneau poștașii cu sacii cu scrisori, ieșind pe ușa din dos. Recunoscuse diligența care mergea la Ripa Francezului și stătea liniștit lîngă ea, nu prea aproape, dar în așa fel încît poștașul să-l vadă neapărat. În sfîrșit, cînd vlăjganul care-l doborîse în ajun ieși, îl văzu și îl recunoscă dintr-o privire. Vlăjganul puse sacul cu poșta în diligență.

Mink nu se clinti din loc. Stătea și aștepta să vadă dacă-l va lua sau nu. Poștașul se urcă pe capră, desfăcu hățurile de pe bici și spuse:

— Ei, haide, trebuie să te întorci să-ți lucrezi ogorul, urcă-te sus. Și Mink urcă.

Trecuse de unsprezece cind cobori lingă prăvălia lui Varner, spuse « Foarte mulțumesc » și o porni spre casă, drum de cinci mile. Apucă să ajungă la timp pentru prinz. Mîncă încet și liniștit, în timp ce nevastă-sa îl boscorodea (deși, după cît se pare, nu băgase de seamă cărămida scoasă), iscodindu-l pe unde a bătut drumurile toată noaptea. Termină de mîncat, își bău cafeaua, se ridică de la masă, și apoi cu înjurături le alungă pe toate trei — nevasta și fetele — să plivească bumbacul. El se întinse pe podcaua de lut, într-un loc unde era puțin curat și dormi neîntors pînă seara.

A doua zi, luă dintr-un colț pușca grea cu două țevi, moștenită de la bunicul său și ale cărei trăgace stăteau ridicate sus deasupra patului ca niște urechi de iepuri.

— Doamne, asta ce-o mai fi? se văicări nevastă-sa. Ce-ai mai pus la la cale?

— Mă duc să împușc niște iepuri, spuse el. Mi s-a făcut greață de slănină.

Luă cartușele cu alicele cele mai mari din rezerva sa amărită. Erau cartușe cu alice numărul doi, numărul cinci și numărul opt. Apoi se strecură, dar nu pe cărări sau pe drumeaguri, ci prin șanțuri, prin pădurici și rîpe, unde nu putea să-l vadă nimeni. Ajunse astfel la locul tănuit pe care și-l pregătise în urmă cu două zile, cînd îl așteptase pe Varner să se întoarcă, în punctul unde, mergînd de la casa lui Houston spre prăvălia lui Varner, treceai podul peste pîriu. În tufșurile din marginea drumului era un ciot pe care putea să șadă. Rupsesese cîteva crengi ca să poată ochi. Scindurile de lemn ale podului, durînd sub copitele armăsarului, aveau să-l înștiințeze că trece Houston și să-l trezească, dacă ar ațipi.

S-ar putea să treacă și o săptămînă înainte ca Houston să meargă la prăvălie, dar mai devreme sau mai tîrziu tot are să se ducă. Iar dacă pentru a-i birui pe Ei, Mink trebuia să aștepte, Ei s-ar fi putut da bătăuși încă cu trei luni în urmă, și n-ar mai fi irosit de pomană nici puterile lor și nici pe-ale altora. Într-un cuvînt în prima și în a doua zi se întoarse acasă fără vînat și mîncase cîna în aceeași tăcere încăpățînată, în timp ce nevasta îl boscorodea că nu adusesese nici o coadă de iepure. După ce dădea deoparte farfuria goală, cu înjurături răutăcioase, rostite pe acelaș ton, fără patimă, o silea să tacă.

Și poate că nu s-ar fi întîmplat nici a treia zi. La drept vorbind, nu-și mai amîntea bînc cîte zile de așteptare trecuseră, cînd, în sfîrșit, auzi tropotul copitelor pe pod și apoi îl văzu: armăsarul, înfierbîntat, plin de spumă, rozîndu-și zăbalele, pe Houston care căuta să-l domolească și dulăul urias, care fugea pe lingă armăsar. Ridică amîndouă trăgăcele, băgă pușca printre crengile tufșurilor și așteptă. În clipa cînd ochi pieptul lui Houston, cînd degetul său apăsă pe primul trăgaci și primul cartuș nu se aprinse, se gîndi: « Chiar și acum asta e pentru Ei prea puțin ». Dar degetul lui apăsă pe al doilea trăgaci, deodată totul bubui în jur și el se gîndi: « Dacă aș avea măcar timp între bubuitul împușcăturii și clipa în care glonte le-lor lovi să-i spun lui Houston și Houston să mă audă: « Nu te împușc pentru că am lucrat treizeci și șapte de zile și jumătatea a cîte jumătate de dolar pe zi. Astea-s fleacuri, le-aș fi uitat și iertat de mult.

Se vede că Varner nu putea să procedeze altfel. Și el e un bogătaş, iar voi, bogătaşii, trebuie să vă apărați unii pe alții, căci altfel le-ar putea trăzni prin minte săracilor să se răzvrătească și să vă ia totul. Nu, nu pentru asta am tras în tine. Te-am ucis pentru dolarul acela în plus, pentru dolarul de amendă ».

2

Așadar, jurații au spus: « Vinovat », iar judecătorul a rostit: « Închisoare pe viață », dar el nici nu asculta măcar. Cu el se întâmplase ceva ciudat. În ziua când șeriful îl dusesse la oraș, deși știa că vărul său este tot în Texas, încă mai credea, că la vreun stilp de pe marginea drumului, Flem sau un trimis de al lui îi vor ajunge din urmă, îi vor opri, vor spune ceva, sau vor da bani, într-un cuvânt, vor face totul în așa fel ca realitatea acensta neagră să dispară ca un vis.

În lungile săptămâni de prevenție, în așteptarea judecății, stătuse mereu la fereștrua celei, strângând cu miinile murdare gratiile și uitându-se mereu, cu obrazul lipit de gratii, la colțul străzii din fața închisorii, la colțul pieței pe care va trebui s-o traverseze vărul său când va veni la închisoare pentru a spulbera nălucirca, pentru a-l elibera, pentru a-l lua de aici. Nici nu-mi trebuie altceva — se gindea el — decît să scap de aicea, să mă întorc acasă, să-mi văd de gospodărie. Mai mult nu vreau nimic.

Stătea și seara la fereastră. Fața nu i se vedea, iar miinile slăbite păreau aproape albe și aproape curate în întunericul celei, între gratiile înnegrite de fum. Se uita la oamenii liberi, la bărbați, la femei, la tineri. Fiecare își avea treburile lui pașnice, plăcerile lui, în serile răcătoase ei se duceau la cinema, sau să mănînce înghețată la cofetărie, sau poate, pur și simplu, să se plimbe liniștiți, în libertate, pentru că ei erau liberi. Începuse să strige, mai întîi sfios, apoi tot mai tare, tot mai stăruitor. Ei se opreau, neliiniștiți, speriați, și se uitau la fereștrua cu gratii, dar apoi își luau seama și aproape o rupeau la fugă, de parcă ar fi vrut să ajungă cît mai repede acolo unde el nu mai putea să-i vadă. În cele din urmă, începu să le propună bani, să le fîgăduiască: « Hei, mister! Mistress Cine vrea să-i comunice ceva lui Flem Snopes, la prăvălia lui Varner? O să vă plătească! O să vă dea zece dolari! Douăzeci! »

Și cînd în sfîrșit veni ziua să fie dus cu cătușe la miini în sala unde trebuia să stea față în față cu soarta lui grea, el nu aruncă nici măcar o singură privire judecătorilor, nici Curții care putea să devină cu ușurință Golgota lui, ci tot timpul se uită țintă la mulțimea palidă, anonimă și nepăsătoare, căutînd în ea pe vărul său, sau măcar pe vreun trimis de-al lui. Se uită pînă în clipa cînd judecătorul se aplecă peste pupitrul înalt și strigă: « Hei, Snopes! Uită-te în ochii mei! Dumneata l-ai ucis pe Jack Houston, sau nu? » și el îi răspunsese: « Lăsați-mă în pace! Nu vedeți că am treabă? »

Apoi, nici în ziua următoare, cînd toți juriștii țipaseră și se certaseră, el nu auzise nimic, și nici nu încercase să-i înțeleagă, deoarece tot timpul privea spre ușa din fund prin care trebuiau să apară vărul său sau omul trimis de el. Iar în timp ce era purtat cu cătușe la miini, înapoi în celulă, privirea lui stăruitoare, în care la început se simțeau doar neliiniștea și nerăbdarea, iar acum apăruse mult pronunțată îngrijorarea, ame-

tecată cu un fel de uimire tristă și cu luciditate, se plimba repede de la o față la alta, cercetînd-o pe fiecare. Stătu iarăși ore în șir la fereștriuca celei, stringînd cu miinile-i murdare zăbrelele înnegrite de fum și virîndu-și fața între ele, ca să vadă cit mai bine strada și piața de jos, pe unde trebuia să treacă vărul lui sau omul trimis de el.

Și de aceea, cînd în a treia zi, legat din nou cu cătușele de către gardian, băgase de seamă că traversase piața fără să se uite, măcar în treacăt la oamenii ce se holbau la el și intrînd în sala tribunalului se așezase pe banca acuzaților, fără să fi aruncat măcar o privire, peste marea de chipuri, spre ușa din fund, nu îndrăzni să-și mărturisească nici lui de ce și-a schimbat atitudinea. Stătu astfel, mic, firav, cu un aer nevinovat, ca un băețandru, în timp ce judecătorii, avocații și procurorii se certau și discutau, pînă în seara în care jurații au spus: «Vinovat!», iar judecătorul a anunțat: «Închisoare pe viață» și a fost dus cu cătușele la miini în aceeași celulă cunoscută. Ușa se închise cu zgomot în urma lui, iar el se așeză tăcut, mohorît, pe patul gol de fier. Se uită fără nici un gînd la fereștriuca cu gratii la care stătuse cite 16—18 ore în fiecare zi în așteptare, cu speranța mereu vie.

Abia atunci se făcu lumină în mintea lui și își spuse: «Nu va veni. Cine știe, poate că el a fost tot timpul în sat. Se vede că povestea cu vaca mea a ajuns pînă la Texas și el a așteptat numai să i se spună că am fost băgat la închisoare și atunci s-a întors, probabil ca să se convingă că Ei pot face orice cu mine, mai ales acum, cînd sînt cu totul neajutorat. Poate că tot timpul a stat ascuns în sala tribunalului, vrînd să se convingă că n-a scăpat nimic din vedere, că în sfîrșit n-o să mai aibă niciodată bătaie de cap cu mine.»

În sfîrșit, în sufletul lui se pogorîse liniștea. Mai crezuse odată că s-a liniștit, atunci cînd s-a hotărît ce să facă cu Houston și a înțeles că Houston nu-l va lăsa să aștepte pînă ce se întoarce Flem. Dar atunci greșise. Ce fel de liniște putea să fie aceea dacă totul era nesigur: de pildă, nu se știa dacă i se va spune lui Flem că a căzut o năpastă pe capul lui și dacă va fi anunțat la timp. Și chiar dacă Flem ar fi aflat de aceasta, erau destule lucruri ce ar fi putut să-l împiedice să vină la vreme: o inundație sau o ciocnire de trenuri.

Acum însă totul se terminase. Acum nu mai avea de ce să se neli-niștească, să se agite. Nu-i mai rămînea decît să aștepte și își dovedise lui însuși că știe să aștepte. Asta era tot ce mai avea de făcut — să aștepte. Nici măcar nu mai era nevoie să-l roage pe gardian să-l cheme pe avocat, căci acesta îi spusese singur că va trece pe la el după cină.

Înfulecă cina care i se aduse: aceeași carne de porc și aceleași lipii necoapte, cu melasă, pe care le mîncă și în gospodăria lui. La pușcărie, mîncarea era într-un fel mai bună, carnea de porc nu era atît de grasă ca cea de care avea parte acasă. Numai că acasă la el, cina era a lui și mîncă în casa lui, în libertate! Dar putea să îndure și asta, dacă El nu aveau să-i mai ceară și altceva. Auzi pași pe scară. Ușa se deschise, intră avocatul și ușa se închise după el, cu zgomot. Avocatul era tînăr, plin de avînt. Abea absolvise facultatea de drept și însuși judecătorul îl numise, mai bine zis îl poruncise să-l apere pe Mink. Chiar și el, Mink, care era cu gîndul alurea, înțelesese pe deplin din capul locului că acestui avocat nu-l păsă de el, de nenorocirile lui. Și la urma urmelor, el, Mink, era ferm convins că toate nu se vor sfîrși ca lumea decît atunci

cînd judecătorul sau oricine altcineva va trimite un om la Ripa Francezului să-l găsească pe vărul său, Flem.

Avocatul ăsta era prea tînăr și prea înflăcărat și de aceea încurcase lucrurile. Dar acum nici asta nu mai avea vreo importanță. Principalul era să afle ce se va mai întimpla mai departe. Nu stătu să-și piardă timpul.

— Ascultă, zise el. O să mai stau mult timp la închisoare?

— Este închisoarea de la Parchman, unde se ispășesc pedepsele de muncă silnică, răspunse avocatul. N-ai înțeles ce înseamnă asta?

— Bine, repetă el. Și o să stau mult acolo?

— Ai fost condamnat pe viață, zise avocatul. N-ai auzit cînd a spus judecătorul? *Pe viață*. Pînă cînd ai să mori, explică el.

— Bine, rosti Mink, pentru a treia oară, cu aceeași răbdare calmă, aproape compătimitoare. Și o să stau mult acolo?

În sfîrșit pricepu și avocatul.

— Ei... asta depinde de dumneata și de prietenii dumitale, dacă ai prieteni. Poate că o să stai toată viața, după cum a spus judecătorul Brummage. După douăzeci-douăzeci și cinci de ani, însă ai dreptul, după lege, să ceri să fii grațiat sau eliberat pe cautiune, dacă ai prieteni influenți și dacă la Parchman ai să te porți cum trebuie.

— Și dacă n-am prieteni? întrebă el.

— Ei, da, oamenii care se ascund în tufișuri și trag în semeniilor lor care trec călare, fără măcar să le strige « Apără-te », sau măcar să-i facă atenți printr-un șuierat, n-au prieteni — spuse avocatul. Prin urmare, pentru a ieși de acolo nu-ți rămîne decît să te bizui pe dumneata însuși.

— Bine, zise el cu aceeași răbdare imensă, neclintită. Aștept ca să nu mai îndrugi tot felul de brașoave și să-mi explici totul de-a fir a păr. Ce trebuie să fac ca să ies de acolo peste douăzeci sau douăzeci și cinci de ani?

— Să nu încerci să fugi și să nu-i ajuți pe alții să evadeze. Să nu te bați cu deținuții sau cu gardienii. Să execuți tot ce ți se poruncește, să nu cauți să tragi chiulul la muncă, să nu te plîngi, să nu fii obraznic. Cu alte cuvinte, să te porți cum trebuie, căci dacă te-ai fi purtat astfel tot timpul, din ziua în care, în toamna trecută, ți-al pus în minte să-ți hrănești vaca de pomană pe socoteala lui mister Houston, n-ai fi stat astăzi în celula asta, întrebîndu-te cum să scapi de aici. Principalul este să nu încerci să evadezi.

— Să evadez? întrebă Mink.

— Da, să nu încerci să scapi de aici. Să nu încerci să fugi.

— Să nu încerc? repetă Mink.

— Da, să nu încerci, pentru că tot n-ai să izbutești, spuse avocatul, stăpînindu-și cu greu furia. Sînt gata să pun mîna în foc pentru asta. O evadare nu reușește niciodată. Nu poți să pui la cale o evadare fără ca să afle și alții, iar dacă află o să încerce și ei să fugă cu dumneata și veți fi prinși cu toții. Cînd n-o să încerce să fugă împreună cu dumneata, te vor denunța directorului închisorii și deci tot vei fi prins. Admițînd că vei izbui să-ți ascunzi planurile și să fugi singur, santinela o să te împuște cînd vei încerca să sări peste gard. Așa, că, chiar dacă nu vei nimeri la morgă sau la spital, te vor arunca iar la închisoare și îți vor prelungi șederea cu încă douăzeci și cinci de ani. Acum ai înțeles?

— Va să zică astea trebuie să le fac eu ca să ies peste douăzeci-douăzeci și cinci de ani: să nu încerc să evadez, să nu mă bat cu nimeni,

să fac ceea ce mi se poruncește. Și mai ales să nu încerc să fug. Asta e tot ce am de făcut ca să devin liber peste douăzeci-douăzeci și cinci de ani.

— Întocmai, spuse avocatul.

— Bine, făcu Mink. Acum du-te și întreabă-l pe judecător dacă lucrurile stau într-adevăr astfel și dacă o să spună că așa e, să-mi trimită o hirtie unde să scrie totul negru pe alb.

— Da' ce, nu mă crezi? întrebă avocatul.

— Nu cred pe nimeni, răspuse Mink. Nu pot să pierd douăzeci sau douăzeci și cinci de ani ca să verific dacă mi-ai spus adevărul sau nu. Cînd o să ics, o să am treabă. Așa că trebuie să știu. Vreau să capăt hirtia de la judecător.

— După cît înțeleg, n-ai avut încredere în mine niciodată, spuse avocatul. Socotești că eu ți-am pierdut procesul. Poate crezi că dacă n-aș fi fost eu, nu te-ai afla aici? Așa e?

Mink îi răspuse cu același calm și aceeași răbdare de totdeauna.

— Ai făcut tot ce ai putut, cu toate că nu erai omul potrivit pentru un proces ca ăsta. Ești tînăr, plin de avînt, dar aici era nevoie de altceva. Trebuia un om isteț, șmecher, un om de afaceri, care să știe să se descurce. Și dumneata nu ești din ăștia. Du-te mai bine și adu-mi hirtia de la judecător.

Avocatul încercă să-l ia peste picior.

— Nici nu mă gîndesc, spuse el. De îndată ce s-a pronunțat sentința, rolul meu a încetat. Am trecut numai să-mi iau rămas bun de la dumneata, să aflu dacă nu pot să-ți mai ajut cu ceva. Se vede însă că oamenii care n-au prietenii, n-au nevoie nici de ajutor.

— Dar eu nu ți-am spus că socot rolul dumitale terminat, zise Mink și se sculă alene.

Avocatul sări în picioare și se repezi la ușa închisă. Se uită tîntă la omul mic de statură, slab și pipiriu, cu aer inofensiv, ca de copil, ce se îndrepta spre el, dar care era teribil de primejdios, ca un pui de năpîrcă, ca o cobră sau ca un șarpe cu ochelari. Avocatul începu să strige și să urle și pe scară se auziră pașii grăbiți ai gardianului. Ușa se deschise cu zgomot și gardianul se ivi în prag, cu revolverul în mînă.

— Ce s-a întîmplat? zise el. Ce-a vrut să vă facă?

— Nimic, nimic, răspuse avocatul. Am terminat. Dă-mi drumul să ies.

Dar nu terminase cituși de puțin, vroia numai să creadă că a terminat. Nu avu răbdare pînă dimineața. Peste un sfert de oră se afla la hotel, unde trăsese judecătorul districtual care prezidase tribunalul și care pronunțase sentința. Avocatul gîfîia. Tot nu-i venea să creadă că nu-l mai amenință nici un pericol, tot se mai mira că a scăpat cu bine.

— E nebun, mă înțelegeți? spuse el. E primejdios! Nu putem să-l închidem pur și simplu în închisoarea din Parchman de unde peste numai douăzeci-douăzeci și cinci de ani va avea dreptul să iasă pe cautiune, dacă vreuna din rudele lui — și are la rude cite vreți! — sau vreun om cu relații, sau pur și simplu vreun binevoitor slab de înger, cu trecere pe lângă guvernator va obține eliberarea lui înainte de termen. Trebuie trimis la Jackson, în casa de nebuni. Acolo va fi în siguranță, sau mai bine zis, noi toți vom fi în siguranță.

Peste alte zece minute, procurorul districtual, care luase cuvîntul la proces se afla și el la judecător și-i spunea avocatului:

— Dumneata, vrei să faci contestație și să ceri să se judece din nou procesul. De ce nu te-ai gîndit înainte la asta?

— Păi l-ați văzut și dumneavoastră! spuse, sau mai bine zis, tipă avocatul. Doar ați stat și dumneavoastră cu el la tribunal trei zile, de dimineață și până seara.

— Adevărat, spuse procurorul. L-am văzut și te întreb de ce tocmai acum ți-a venit în minte ideea asta.

— Prin urmare, de atunci nu l-ați mai văzut? spuse avocatul. Să mergem în celulă să-l vedem așa cum l-am găsit eu în urmă cu o jumătate de oră.

Judecătorul era bătrîn și nu voi să meargă seara. Abca în dimineața zilei următoare, gardianul deschise celula și le dădu drumul la toți trei înăuntru. Un om mărunțel, pipiriu în salopetă peticită și decolorată și într-o cămașă la fel, de peticită și decolorată, purtînd ghetе zgrunțuroase, ca de metal, în picioare se sculă de pe pat. Dimineața fusese bărbierit și avea părul pieptănat cu cărare.

— Poftiți, le zise el. N-am nici un scaun aici, dar pe semne că nici n-aveți de gînd să stați prea multă vreme. Văd, domnule Judecător, că ați binevoit să-mi aduceți hîrtia, ba, mai mult, ați venit și cu doi martori, ca să mi-o faceți în fața lor.

— Stai puțin, făcu grăbit avocatul, întorcîndu-se spre judecător. Lasă-mă pe mine. Și apropiindu-se de Mink zise: N-ai nevoie de nici o hîrtie. O să fii judecat încă o dată.

Mink rămase ca trăsînit, uitîndu-se la avocat.

— Pentru ce? întrebă el. Doar am mai fost judecat o dată și tot n-a ieșit nimic bun.

— Judecata aceea n-a fost dreaptă, spuse avocatul. Am venit aici anume ca să-ți anunțăm acest lucru.

— Dacă n-a fost dreaptă, la ce să mai irosim timp și bani pentru a doua judecată? Porunciți-l flăcăului ăstuia să-mi aducă pîlăria, să-mi descuie ușa, și o să mă duc acasă să-mi culeg bumbacul de pe ogor, dacă a mai rămas ceva pe acolo.

— Stai puțin, spuse avocatul. Judecata aceea n-a fost dreaptă pentru că te-a condamnat să-ți ispășești pedeapsa la Parchman. Acum însă nu va mai trebui să stai la închisoare și să lucrezi toată ziua pe arșiță pe ogorul altuia. — Sub privirea fixă a ochilor cenușii decolorați, ațîntiți asupra lui, doi ochi ce păreau că nu știu să clipească, că chiar de la naștere nu simțiseră vreodată nevoia să clipească — avocatul începu deodată să se bilbie și nu era în stare să se stăpînească. — N-o să te trimită la Parchman, ci la Jackson. Acolo o să ai o cameră separată și nu va trebui să lucrezi, ci te vei odihni toată ziua, acolo sînt doctori. . .

Și deodată se întrerupse, sau mai bine zis îl întrerupse privirea fixă a ochilor acelora cenușii și decolorați.

— Doctori, repetă Mink. Jackson. Se uită țîntă la avocat. Păi acolo li trimite pe nebuni.

— Poate ar fi mai bine. . . — dădu să zică procurorul. Dar nu mai apucă să termine. Făcuse sport în universitate și își menținuse forma athletică pînă acum. Totuși cu greu izbuti să înfașce fiara mică și turbată care se repez asupra avocatului și se rostogoli cu el pe jos. Mai mult, avu nevoie de ajutorul gardianului, ca să-l stăpînească pe Mink, care se smucea ca o pisică sălbatică, și mormăia sufocat de furie, făcînd spume la gură:

— Așadar, eu sînt nebun?! Nebun?! Să nu îndrăznească vreun ticălos să mă facă nebun. Ori cit ar fi el de mare. Și chiar de ar fi zece ca el. . .

— Hei, nenorocitul ! strigă procurorul, gîfîind. La Parchman cu tine, la Parchman ! Acolo o să se găsească doctori care să te vindece !

Și Mink fu trimis la Parchman. Pus în cătușe, plecă cu ajutorul de șerif. Călătoriră cu mai multe trenuri locale și ultimul ieși înșirît dintre dealurile pe care Mink le cunoștea din copilărie, îndreptîndu-se spre delta unui fluviu pe care nu-l văzuse în viața lui. Era o uriașă cîmpie mlaștinooasă, plină de chiparoși și eucalipti. În hățiturile năpădite de mărăcini, hălăduiau urși, cerbi, pantere și mișunau șerpi. Omul continua să doboare cu furie și încăpăținare copacii și să crească pe pămîntul gras, plin de dîmburi, un bumbac cu lujerul înalt și plin de sevă, din care nu deslușești omul călare. Mink ședea cu fața lipită de fereastră vagonului, ca un copil.

— Păi aici sînt numai mlaștini, zise el. Pe semne că e un loc nesă-nătos, nu-i așa ?

— Ba bine că nu, zise ajutorul de șerif. Din pricina asta s-a făcut aici închisoarea de muncă silnică. După mine, Mink, nu există nimic mai dăunător pentru un om decît să stea închis în spatele unui gard de sîrmă ghimpată timp de douăzeci sau chiar douăzeci și cinci de ani. Dar dumitale cred că o să-ți prindă bine : n-o să trăiești aici prea multă vreme.

Acum înțelese ce înseamnă Parchman, ce înseamnă închisoarea, rostul lui, soarta lui, întreaga lui viață. După cum spusese judecătorul : aici va sta pînă la moarte. Avocatul spusese parcă altfel, deși nu putea să-l creadă. El zisese că numai douăzeci și cinci sau poate douăzeci de ani. Și orice avocat, chiar unul pe care nu poți să-l crezi, își cunoaște meseria. Nu degeaba a învățat într-o școală mare unde i s-a vîrît toată știința în cap. Judecătorul nu trebuie decît să obțină voturile necesare, să iasă la alegeri. Nu-i nimic dacă judecătorul n-a semnat hîrtia unde era vorba de acești douăzeci sau poate chiar douăzeci și cinci de ani. Doar judecătorul e împotriva lui și bineînțeles că el îl minte pe omul pe care-l judecă, pe cînd avocatul, propriul tău avocat, nu te minte. Mai mult chiar, avocatul tău nu poate să te mintă. I-a spus cineva că este o regulă că dacă clientul nu-l minte pe avocat, legea nu-l lasă pe avocat să-l mintă pe client.

Să zicem că toate astea n-ar fi așa, pentru el tot un drac e, căci el nu poate să stea toată viața la Parchman. N-are timp pentru asta, trebuie neapărat să iasă de acolo. Uitîndu-se la gardul înalt, cu sîrmă ghimpată, la singura poartă păzită zi și noapte de santinele înarmate, la clădirile scunde și sumbre de cărămidă, cu ferestrele zăbrelete, încercă să-și amintească mirat, de vremea cînd voise să fie liber pentru a se întoarce acasă și a-și vedea în tihnă de gospodărie. Își aminti de asta numai în treacăt, gîndul îi pieri repede din minte, fiindcă acum știa că trebuie să iasă neapărat de aici.

Da, trebuia neapărat să iasă de aici. Hainele lui obișnuite — salopeta și cămașa peticită și decolorată — le lepădă și primi o salopetă și un tricou din țesătură albă, grosolană, brăzdată de dungi negre. Dacă ar fi fost să-i dea crezare judecătorului, aceasta urma să-i fie soarta pînă la moarte. Avocatul însă îi spusese altceva. Lucra împreună cu alții ocnași pe ogoarele cu pămînt negru, gras, unde cultivau bumbac și gardieni călări, cu puștile puse de-a curmezișul peste șea, îi păzeau. Făcea singurul lucru pe care știa să-l facă, pe care îl făcuse toată viața pe un pămînt care nu va fi niciodată al lui, pînă la sfîrșitul vieții, dacă se dovedea că judecătorul avusese dreptate. Cîteodată se gîndea : « Las-să fie așa. E chiar mai bine. Dacă un om muncește după voia sa, el poate să facă sau să nu facă un lucru. Dar dacă el este silit să facă un lucru, nimic nu-l poate opri să-l facă. »

Noaptea, întins pe patul de lemn, fără cearceaf, sub o pătură grosolană, cu hainele făcute sul sub cap, în loc de pernă, își spunea mereu același lucru. Trebuia, noapte de noapte timp de douăzeci sau douăzeci și cinci de ani, să se schimbe pe el însuși, să-și schimbe caracterul, întreaga fire. « Trebuie să fac ceea ce mi se poruncește, să nu mă cert cu nimeni, să nu mă bat cu nimeni. Asta e tot ce trebuie să fac timp de douăzeci și cinci de ani, sau poate numai douăzeci de ani. Dar mai ales să nu încerc să fug. »

Nu număra anii care treceau. Pur și simplu îi da uitării, îi călca îngropându-i cu ghetetele lui grele în pământ, pe ogorul de bumbac, unde mersese la început în urma unui catir înhămat la un plug, apoi în urma unei boroane, apoi cu săpăliga și, în sfârșit, cu sacul greu pentru adunat bumbabul. Și la ce bun să numere anii, căci acum era în mîinile legii și atît timp cît el respecta cele patru condiții pe care i le impunea legea; această lege trebuia să împlinească o singură condiție — aceea privind termenul de douăzeci și cinci sau poate numai douăzeci de ani.

Habar n-avea cîți ani trecuseră — doi sau trei — cînd primi o scrisoare. Stătea în biroul directorului închisorii și răsucea în mînă sub privirea atentă a directorului un plic cu timbru și cu adresa scrisă cu creionul.

— Nu știi să citești? îl întrebă directorul.

— Dacă e cu litere de tipar, știu, dar dacă e scris de mînă, nu mă descurc.

— Vrei să ți-o citesc eu? întrebă directorul.

— Bine, aprobă el — și directorul desfăcu scrisoarea.

— E de la soția dumitale. Întreabă cînd poate să vină să te vadă și dacă vrei să aducă și fetele.

Luă din nou scrisoarea în mînă. Era o foaie ruptă dintr-un caiet de școală, pe care erau niște mîzgălituri făcute de mînă. Le înțelegea tot atît de puțin ca pe un text în sanscrită sau în arabă.

— Jettie nu știe nici măcar să citească, dar mi-te să scrie, spuse el. Pe semne că i-o fi ticluit scrisoarea Miz Tull.

— Ei, ce zici? întrebă directorul. Ce să-i răspund?

— Răspundeți-i că n-are rost să bată drumul pînă aici, pentru că o să mă întorc curînd acasă.

— Va să zică, ai de gînd să pleci curînd de aici? întrebă directorul.

Se uită la ființa plăpîndă din fața lui, care arăta ca un băiețandru de cincisprezece ani. Îl știa de trei ani. Nu se distingea prin nimic de masa deținuților. Nu era un mister, o taină; pur și simplu, nu era nimic. Nici un fel de pedepse, nici un fel de observații sau plîngerii de la gardieni, sau de la șefii de celule, nici un fel de conflicte cu alți deținuți. Directorul știa din experiență că asasinii condamnați pe viață se împart de obicei în două categorii: incorigibilii, care nu mai aveau nimic de pierdut și care nu provocau decît neplăceri și bătaie de cap, atît paznicilor, cît și celorlalți deținuți, sau lingușitorii care se ploconesc în fața mai marilor lor, care pot să le ușureze viața. Acesta însă nu făcea parte din nici o categorie: în fiecare dimineată ieșea la lucru, muncea toată ziua conștiincios, de parcă ar fi cultivat bumbacul pe ogorul său propriu. Îngrijea acest bumbac pentru care nu căpăta nici un cent cu mult mai bine decît își îngrijeau oamenii de felul lui propriile lor loturi de pământ.

— Și în ce fel crezi că ai să ieși? întrebă directorul.

Mink îi răspunse, ceea ce după trei ani învățase pe de rost; era destul să deschidă gura, ca vorbele să iasă ca răsufierea.

— Trebuie să fac ceea ce mi se poruncește, să nu fiu obraznic, să nu mă bat cu nimeni, să nu încerc să fug. Mai ales, să nu încerc să fug.

— Și atunci, peste șaptesprezece ani sau peste douăzeci și doi de ani ai să fii acasă, spuse directorul. Trei ani au trecut.

— Așa? făcu el. Eu nici nu i-am numărat. . . Nu — adăugă el — nu mă duc de-a dreptul acasă. Am întâi o treabă de făcut.

— Ce anume? întrebă directorul.

— O treabă personală. După ce o sfîrșesc, mă întorc acasă, așa să-i scrieți.

« Da, da — se gândi el. S-ar părea că am ajuns aici la Parchman, la mama dracului, numai pentru ca apoi să ies, să mă duc acasă și să-l omor pe Flem. »

3

V. K. RATLIFF

Asta nu înțelegea Montgomery Ward nici în ruptul capului—și n-a înțeles nici atunci cînd s-a petrecut povestea și nici în următoarele două-trei zile — : de ce i-a trebuit neapărat lui Flem să-l zvîrle tocmai în închisoarea Parchman? De ce Parchman și nu alt loc, la fel de sigur și de retras, de pildă la Atlanta, Leavenworth sau la Alcatraz în California, depărtare două mii de mile de aici, și unde bătrînul judecător Long l-ar fi trimis cu primul tren care pleacă din Jefferson. De ce a ținut Flem să-l bage pe Montgomery Ward tocmai la Parchman, în Mississippi?

De la bun început, în toată zarva care s-a stîrnit, Montgomery Ward nu s-a gândit nici o clipă la ceea ce i se întîmplase. De cum intrase la el avocatul și Hub, Ward înțelesese că în sfîrșit s-a întîmplat ceea ce el aștepta să se întîmple din clipa în care Flem descoperise sau bănuise că se poate stoarce un profit din orice afacere care se făcea pe ulicioara aceea. Un singur lucru îl nedumerea: pentru ce i-au trebuit atîtea complicații și atîta bătaie de cap ca să pună mina pe negoțul lui cu ilustrate pornografice. Parcă se petrecuse totul ca în anecdota aceea timpită cu un negru ascuns în frunzișul unui copac care-l tot întrebă pe flăcăul ce-l aștepta jos, cu pușca subțioară, să-i facă de petrecanie: « cum te cheamă? », iar cînd flăcăul își spune numele, negrul i-o întoarce astfel: « Drace! va să zică tu ești ăla! De ce să-ți pierzi timpul de pomană și să strici bunătate de praf de pușcă pentru mine? Du-te mai încolo puțin și mă dau jos. »

La drept vorbind puțin îi păsa. Faptul că Flem Snopes îi luase afacerea era în firea lucrurilor. Se așteptase la asta. Mai de vreme sau mai tîrziu trebuia să vină și rîndul lui. Căci nu riscase cu nimic mai puțin decît oricare alt locuitor din districtul Yoknapatawphu care învîrte o afacere mănoasă de felul acelor care îl făceau pe Flem să se simtă ars de dorința să pună mina pe ele. Dar întrecuse toate așteptările asmuțindu-i împotriva lui chiar pe procurorul și pe șeriful de district; ilustratele ajungeau în mina a doi oameni, singurii dintre toți locuitorii districtului, despre care și maiorul Grover Wimbush nu și-ar fi închipuit că vor mușamaliza afacerea, întrucît juristul Stevens căuta atît de mult să ridice conștiința cetățenilor, se preocupă atît de mult de moralitate încît, insuflețit de simțul sfînt al datoriei, îi silea pe băieții de doisprezece ani să alerge în ștafetă de cinci mile în timp ce ei nu-și doreau altceva decît să stea acasă și să dea foc

șoproanelor părinților lor. Iar șeriful Hub Hampton, un baptist zdravăn, cu cap tare, număra mereu în gînd, cu plăcere nețîrmurită cîți dintre cunoscuții lui vor nimeri de-a dreptul în iad, după moarte.

Și în general, de ce naiba trebuia Montgomery Ward să fie băgat în închisoare, dacă unei rude de-ale sale — unchi sau văr — i-a trîsnit prin cap să pună mîna pe afacerea sa. Mă rog, să-l fi ținut o săptămînă-două, sau poate o lună-două, undeva mai departe, pentru ca oamenii să uite de ilustrelele acelea cu femei goale, sau măcar să nu-și mai aducă aminte eă un oarecare Snopes a fost amestecat în această afacere; doar Flem devenise acum bancher și pe lîngă că-și făcea capital prin camătă, trebuia să-și facă și o reputație onorabilă.

Ceea ce-l nedumerea într-adevăr pe Montgomery Ward, îl uimea și totodată îl încînta, era cum de reușise el să se mențină pînă acum. Ca să fim drepti, n-ar fi fost nevoie nici de lege, nici de Flem Snopes, pentru ca « studioul » lui să fie închis, storiurile coborîte (sau mai bine zis ridicate) și să se lichideze pentru totdeauna comerțul cu ilustrate franțuzești din orașul Jefferson, statul Mississippi. De vină era Grover Wimbush pe care cineva îl observase cum se strecura pe furiș din ulicioară, pe la ora două noaptea. Amăritul ăla de Grover Wimbush stricase toată afacerea la Jefferson încă din clipa cînd descoperise într-o ulicioară o ușe secretă dînd într-o casă pe care o puteai numi bordel sec. Nu, poate că afacerea se dusesse de ripă la Jefferson chiar din ceasul cînd Grover Cleveland Wimbush fusese numit polițai de noapte, fiindcă pe Grover numai atîta îl ajuta mintea, să fie polițai de noapte, cu condiția ca orașul să nu fie mai mare decît Jefferson și ca oamenii să nu se culce mai tîrziu ca la Jefferson, pentru că din toate slujbele de pe lume unde te chinui din greu ca să capeți o leafă, numai munca asta — să stea toată noaptea sprijinit de un felinar și să se holbeze la o piață goală — era pe potrivă puterilor lui. Ar fi putut să facă această muncă pînă la moarte (dacă, bineînțeles, cel care i-o procurase avea să se mențină puternic pînă atunci), și niciodată și cu nimic nu și-ar fi făcut vreun rău lui însuși, slujbei lui sau vreunui trecător. Fără îndoială că pe unul ca el, orice năving l-ar fi prins chiar a doua sau a treia oară cînd se furișase pe ulicioară.

N-ai ce-i face, trebuie să admiti și riscul acesta cînd te îndeletnicești cu afaceri mai puțin curate într-un orașel unde noaptea stă la post Grover Wimbush. Montgomery Ward știa acest lucru la fel de bine ca toți cei care-l cunoșteau pe Grover. Timp de aproape un an de zile, cită vreme lucrurile merseseră ca pe roate, fără nici un amestec din afară, Montgomery își spusese că celor ce-l văzuseră pe Grover strecurîndu-se pe ulicioara aceea după miezul nopții, o dată pe lună, în ultimele nouă sau zece luni, nu le dădea mîna să trîncănească; erau pesemne cunoscuți de afaceri de-ai lui Grover, oameni pe care el îi găsisese într-un tripou în timpul unei razii sau îi prinsese cu o sticlă de whisky în buzunarul de la spate. Și apoi cine știe? Poate chiar Flem îi făcuse la vremea potrivită nevătămători pe acești martori, apărînd cu atît viitoareale sale interese și investiții de capital. Poate pe atunci nu se hotărîse să pună mîna pe acest atilier (chiar așa se și chema « studioul »: atilier; Montgomery Ward vopsise firma pe geam: « Atlierul Monty ») ci pur și simplu pentru că întotdeauna apăsă diverse întreprinderi comerciale care dădeau profituri modeste. Flem făcea aceasta nu ca un Snopes față de alt Snopes, ci fiindcă ajunsese bancher și trebuia într-o oarecare măsură să facă un compromis, să îmbine

profitul cu onorabilitatea, act ce se înscrie în favoarea societății, iar pe de altă parte fiindcă onorabilitatea nu împiedică înflorirea întreprinderilor, cu condiția ca ele să aibă bunul simț să prospere pe întineric și fără vilvă.

Și cînd procurorul districtului și șeriful se prezentară la el, într-o bună dimineață. Montgomery Ward se gîndi că destinul își urmează cursul său firesc și se miră numai cît de neprevăzător procedase Flem Snopes, cît de ușuratic acționase el acum. Flem îl amestecase în afacerea asta pe procurorul Stevens și pe șeriful Hampton, aranjînd ca ei să vadă întîmplător cu coada ochilor ilustratele cu femei goale. În general, Montgomery, Ward nu ieșea niciodată din casă înainte de amiază, lucra ca să zicem așa în schimbul de noapte. Nu e așadar de mirare că pînă cînd procurorul și Hub nu se apucară să-i povestească, el nu știuse că doi tipi au spart casa de bani a farmaciei și cofetăriei lui moș Willy Christian și că oamenii care văzuseră jaful prin vitrină căutaseră zadarnic o urmă a lui Grover Wimbush ca să-l anunțe că se jefuiește și că atunci cînd Grover ieșise în sfîrșit de la el, Montgomery Ward, atît hoții, cît și cei care văzuseră spargerea ajunseseră de mult la casele lor. Nu zic că Montgomery Ward s-a mirat că cei dinții care s-au prezentat la el erau procurorul Stevens și șeriful. Cine altcineva putea să-l viziteze de îndată ce afacerea lui sărise în aer, indiferent de motivul exploziei. Admițînd chiar că în tot districtul Yoknapatawpha nimeni nu știe de existența lui Flem Snopes și deci n-are nici în clin nici în mîinecă cu el, tot aceștia doi ar fi călcat, cei dinții, pragul atilierului — juristul nostru cel bun de gură, care a învățat la Harvard și în Europa și care, pentru că primește salariu și face servicii, se amestecă în toate, mai ales în treburile care nu-l privesc și nu-l stingheresc cîtuși de puțin. Iar cu el hop și bătrînul gură-cască Hampton care putea fi cărat să vadă orice, chiar și o crimă, cu condiția să-i fi amintit că este șerif și să-i spuie pe unde s-o apuce.

Un lucru îl mira peste închipuire pe Montgomery Ward, și anume cum de se prostise în asemenea hal Flem Snopes vrînd să-l facă pe el, Montgomery Ward, să creadă că poate să-i trimită pe Stevens și Hampton să înhațe ilustratele cu femei goale și după aceea să le smulgă din mîinile lor. . . zău cum putuse măcar să-i treacă o prostie ca asta prin cap?!

Ca urmare, încrederea lui Montgomery în Flem Snopes s-a clătinat, a fost, să zicem așa, aproape de prăbușire pentru o clipă. În această clipă îngrozitoare, el crezu că Flem Snopes a căzut victima unei simple întîmplări și a nimerit în bucluc din pricina lui Grover Wimbush, cum putea să nimerescă oricine. Dar această impresie nu-l stăpîni multă vreme. Se gîndi că băiețandru' acela blestemat care-i văzuse pe cei doi hoți în cofetăria lui moș Willy, se dusese întîmplător la cinema la ultimul spectacol, tocmai în acea singură seară din săptămîna cînd Grover Wimbush se mai repezise o dată la «Atilierul» lui Montgomery Ward. Totuși, dacă și lui Flem Snopes i se pot întîmpla asemenea porcării, la fel ca oricărui altor simpli muritori, nu mai e nimic de făcut decît să-ți strîngi bagajele și s-o iei la picior, încotro ai vedea cu ochii.

Iată de ce, chiar atunci cînd juristul și Hub îi povestiseră lui Montgomery de hoți și de băiețandru' căruia taică-su ar fi trebuit să-i tragă un toc de bătaie pentru că se culcase cu două ore mai tîrziu ca de obicei, Montgomery nu se îndoie nici o clipă că toată povestea fusese pusă la cale de Flem, care mirosea tot atît de bine banii, cum simte predicatorul

pe păcătoși; se vede că Flem prinsese repede de veste că undeva, într-o ulicioară, cineva câștiga bani, noaptea, în spatele unui uși închise și că i s-a dus fama atât de departe, încât oamenii din trei districte din jur, se strecoară pe această ulicioară la două sau chiar la trei noaptea, ca să-l viziteze.

Prin urmare lui Flem nu-l mai rămânea altceva de făcut, decât să afle exact ce se petrece în ulicioara asta învăluită de mister și ce profit se realizează aici, iar apoi să-și trimită spionii, deși ca să-l prinzi pe Grover Winbush nici n-ar fi fost nevoie de un spion sadea care ține cit de cit la profesia lui — asta ar fi putut s-o facă orice băiețaș, pentru o porție de înghețată. Trebuia să afli cine umblă pe ulicioară și mai devreme sau mai târziu, să pui mîna pe unul căruia Flem să-i poată storce secretul. Asta s-ar fi întîmplat repede, fiindcă în toate cele patru districte unde se făcea negoț cu ilustrate cu femei goale, era aproape imposibil să găsești un client de-al lui Montgomery Ward, a cărui semnătură să nu figureze pe vreo poliță de-a lui Flem; Flem ca să stoească totul de la el, n-avea decât să-i spună individului: «E în legătură cu polița aceea a dumatule. Firește, eu n-aș fi lăsat banca să te urmărească, dar eu nu sînt decît vicepreședintele și nu pot să mă pun cu Manfred de Spain. . . »

Sau poate că Flem însuși îl prinsese pe Grover, îi prinsese, ca să zicem așa, chiar în flagrant delict, iar să nu-l prinzi pe Grover cînd se furișea pe ulicioară, a doua sau a treia oară, însemna pur și simplu să nu vrei să-l prinzi. Pe semne că pusese mîna pe el cu mult înainte ca să-l fi păcălit cei doi tipi care jefuiseră cofetăria lui moș Willy Christian, spîrgînd casa de bani în văzul a jumătate din locuitorii orașului Jefferson, care se întorceau tocmai atunci acasă de la ultimul spectacol și niciunul dintre ei nu putuse să-l găsească pe Grover ca să-l anunțe de furt. Dar mai degrabă, Flem dăduse peste unul pe care putea să-l strîngă cu ușa, ca să afle ce anume vinde Montgomery Ward pe ascuns. Și aflînd, nu-i mai rămânea decât să pună mîna pe această negustorie, să i-o sufle lui Montgomery Ward, așa cum înhățase tot ce se putea înhăța la Jefferson, așa cum ne scosese pe mîne și pe Grover Winbush din cafeneaua pe care o socoteam a noastră, pe vremea cînd din prostie credeam că ne putem măsura cu Flem.

Dar acum, vezi, devenise bancher, vicepreședinte al băncii (nu mai spun că venea al treilea la biserica baptistă, în fiecare duminică dimineața, imediat după negrul care făcea focul și după predicator) și întreaga lui carieră la Jefferson îl silca să fie onorabil, iar asta era la fel ca și cum un om în haine de sărbătoare ar fi nevoit să se strecoare printre scauți și țepi. Acum firește, Flem nu putea să arate ce intenții are cu Montgomery și nici măcar că are legături cu familia Snopes. În orice caz, «Atelierul Monty» era sortit să tragă pentru totdeauna obloanele și să fie șters de pe lista întreprinderilor comerciale, întreaga afacere Flem avea s-o mute într-o altă ulicioară, unde nimeni nu auzise înainte de «atelier» sau și mai departe, într-un oraș din acelea pe care le deservea Montgomery Ward, și unde Grover nu avea cum să ajungă, cel puțin pînă în vara viitoare cînd urma să plece în concediul său de două săptămîni.

Deocamdată, Montgomery era nevoit să aștepte — de fapt nici nu-i rămânea altceva mai bun de făcut decât să aștepte, pînă ce Flem va hotărî că a venit timpul să-l dea afară din «atelier» sau să-i ia «atelierul», într-un cuvînt, să aștepte hotărîrile lui Flem. Poate că mai demult, lui Montgomery îi păruse rău, că nu are o afacere care să poată fi lichidată

în grabă, înainte ca Flem s-o fi mirosit. Marfa lui Monty era inezisabilă, el producea o cantitate enormă dar cînd o comanda clientul și o ridică, altfel Monty ar fi trebuit să vîndă capitalul fix. Aceasta, însă, ar fi contrazis toate legile economiei și n-ar mai fi avut ce să vîndă, așteptîndu-l pe Flem să-i închidă prăvălia. Și trebuia să aștepte, poate, o săptămînă, dar se putea să aștepte și cîteva luni. Așteptîndu-l pe Flem să înceapă să acționeze, nu putea decît să încerce, prin orice mijloace, să-și sporească deverul, și să-și stoarcă creierii, gîndindu-se în ce fel ar izbuti, el, Montgomery Ward să-l strivească pe Flem — dacă nu va descoperi ceva din trecutul lui Flem, ceva de care să se agațe cu dinții, se va lăsa păgubaș și-i va propune o sumă de bani în schimbul liniștii.

În orice caz, el îl așteptase pe Flem și numai pe Flem și nicidecum pe juristul Stevens și pe șeriful Hampton. Așa că în clipa cînd juristul Stevens și Hub dăduseră buzna la el, dimineața devreme, Montgomery se gîndi că la baza acestei povești stă onorabilitatea pe care era obligat s-o afișeze Flem și găsi că situația lui Flem era într-adevăr atît de delicată, încît el nu putea să procedeze altfel. Trebuia să se lase impresia că însăși Legăa scăpase Jefferson-ul de afacerea cu « Atilierul » lui Snopes cu toate că Flem îi trimisese pe juristul Stevens și pe Hub Hampton numai ca să scoată castanele din foc cu mîinile altora. Stînd însă să judece mai bine, ar fi înțeles că o dată ce pozele cu femei goale nîmeresc în mîinile unui om ca juristul Stevens, atît de preocupat de ridicarea spiritului civic, de întărirea principiilor morale ale tineretului și în ale unui baptist atît de lacom și de încuat ca șeriful Hub Hampton, lui Flem nu-i mai rămîne nimic din afacerea asta, în afară de bunele intenții. Cînd șeriful Hub, scoțîndu-și burta în afară, își ațîntește asupra ta ochii lui albicioși, cu privire tăioasă, nu-ți mai vine să meditezi și să faci filozofie. Așa că lui Montgomery Ward îi pieri cheful să mai facă presupuneri și nu-l de mirare că în clipa aceea l-a jignit pe vărul său Flem prin îngrozitoarea bănuială că acesta se lăsase păcălit de Stevens și Hampton, că Flem nu intenționase decît să-l scoată pe el, Montgomery Ward, din această afacere, crezînd din pură naivitate că după aceea va putea să smulgă pozele cu femei goale din mîinile lui Hub Hampton.

Dar și în situația disperată în care se afla, Montgomery Ward păstră destul bun simț și destulă minte, fără a mai pune la socoteală mîndria și devotamentul de familie, ca să fie convins că nu doi, dar nici măcar zece mii de juriști ca Stevens și șerifi ca Hampton nu-l vor putea duce de nas pe Flem Snopes. S-ar fi cuvenit, totuși, să înlăture această presupunere odioasă, și să creadă faptul că Flem Snopes a avut ghinion, ca oricare alt muritor — și nu în sensul că își făcuse o părere prea bună despre Grover Wimbush și-și închipuisese că acesta poate să se furișeze pe ulicioară de trei-patru ori pe săptămînă, timp de șapte-opt luni, fără ca nimeni să nu-l observe, ci în sensul că cei doi hoți aleseseră pentru jefuirea cofetăriei lui moș Willy Christian tocmai seara cînd micul Rouncewell o ștersese de acasă lăsîndu-se să alunece pe jgheabul de la streșină, ca să se ducă la ultimul spectacol de cinema, lucru, pe care, desigur, n-ar fi putut să-l prevadă nimeni.

Oricum s-ar fi succit și răsucit povestea, lui Montgomery Ward nu-i rămînea decît să șadă în celula închisorii unde-l adusese Hub și să urmărească, ca să zicem așa, cu calm profesional și cu curiozitate, cum va izbuti Flem să pună mîna pe pozele acelea de la Hub. Bîncînteles, va

fi nevoie să se cheltuiască mult timp. Cu tot respectul său pentru Flem, la care se adăuga simțământul de mândrie familială, știa că nici măcar pentru Flem acest lucru nu este atât de simplu, ca și cum ai lua de la cineva o pălărie sau o umbrelă. Ziua se sfârși fără să se fi întâmplat nimic. Se gîndea din timp în timp că poate și Flem a fost luat prin surprindere și că va trece pe la el, Montgomery Ward, în speranța că va căpăta vreo lămurire. Dar cînd văzu că Flem nu vine și nici nu-i transmite nimic, Montgomery începu să-l respecte și mai mult și să-i găsească justificări: toate acestea dovedeau că Flem nu are nevoie de nimic de la el, nici măcar de acea umbră de sprijin moral, ca să zicem așa, pe care el ar fi putut să i-o dea.

Așteptă toată noaptea în compania tuturor ploșniților din districtul Yoknapatawaha. Și vă puteți închipui cit se minună — nu se sperie, ci se minună, plin de interes — cînd un cunoscut al lui grijuliu (este vorba de Euphus Tubbs gardianul, care era și el interesat în această afacere, fără a mai vorbi de faptul că toată viața se minunase de cîte ceva) intră pe seară în celulă și îi povestește că Hub Hampton se întorsese în dimineața aceea la « Atilier » să verifice pentru orice eventualitate dacă nu le-a scăpat în ajun vreo probă și cu acest prilej descoperise cinci galoni de whisky de fabricație proprie în niște sticle de pe rafturi în care Montgomery Ward era gata să se jure, că nu existase niciodată altceva decît revelator.

Acum n-o să te mai trimeată la Atlanta, ci la Parchman, îi spuse Euphus, iar asta nu mai e atât de departe. Nu mai vorbesc de faptul că închisoarea fiind în statul Mississippi, înseamnă că și gardienii sînt de prin partea locului. Chiar dacă fură din banii dați pentru mîncarea ta, nu-ți pare rău, că blestemații ăștia de judecători îi trimit mereu pe escrocii noștri din Mississippi în alte părți. Iar acolo cîștigă pe socoteala lor cine știe ce venetici.

Nu-l speriară cele auzite ci pur și simplu îl uimiră, pentru că Montgomery Ward știa foarte bine că în dimineața cînd plecase de la « Atilier » cu procurorul și șeriful, în sticlele de pe raft nu existase decît revelator. Știa că atât Hub Hampton, cît și juristul Stevens văzuseră perfect că altceva nu există acolo, deoarece cînd un om se ocupă cu poze pornografice la Jefferson, în statul Mississippi nu e nebun să complice afacerea, făcînd negoț cu whisky, căci ar însemna să-și caute pușcăria cu luminarea, la fel cu proprietarul unui tripou care ar pune în mijlocul sălii de joc o mașină pentru tipărit bani falși.

Montgomery nu se îndoi nici o clipă că whisky-ul fusese strecurat acolo de Flem pentru ca șeriful să dea de el, și admirația lui, respectul lui pentru Flem atinseră punctul suprem, deoarece știa că acum, cînd devenise bancher și trebuia să se îngrijească de reputația lui, la fel ca o tinărată fată care ar nimeri deodată, noaptea, singură, fără guvernantă, în mijlocul unor voiajori beți. Flem nu putea să aibe singur de-a face cu contrabandiștii de alcool localnici și, pe semne, fusese nevoit să se ducă pînă la Ripa Francezului, sau poate la Sectorul nr. 9, la Nub Jowrie și să plătească pentru un galon de whisky douzeci și cinci sau treizeci de dolari din bănuții la care ținea atât de mult. Sau poate că din moment ce Flem putuse să plătească douzeci și cinci sau chiar treizeci de dolari, înseamnă că undeva, în fundul suțietului lui, mai sînt vii cele mai obișnuite sentimente de rudenie. De sigur, însă, gîndul acesta îi trecu prin cap numai pentru o fracțiune de secundă sau poate și mai puțin, căci admitînd că

Flem mai avea oarecari slăbiciuni și lipsuri, n-*ar* fi ajuns niciodată să arunce douzeci de dolari pentru vreun Snopes.

Nu, din moment ce cheltuise douzeci și cinci sau treizeci de dolari înseamnă că povestea nu era chiar atât de simplă cum se așteptase Flem. Faptul că scosese imediat banii, fără să zăbovească nici o zi, arăta că Flem nu se îndoiise niciodată de rezultatul final. Firește că nici Montgomery Ward n-avea de ce să se îndoiască și nici măcar nu merita să încerce să-și închipuie ce se va întâmpla, ci, trebuia pur și simplu să aștepte, pentru că acum, în locul l i, jumătate din oraș încerca să-și închipuie ce va fi, cealaltă jumătate aștepta deznodământul, iar cu toții urmăreau arși de curiozitate cele ce se petreceau. Până când în ziua următoare toată lumea îl văzu pe Flem traversând piața, intrînd în închisoare și ieșînd de acolo după o jumătate de oră. A doua zi ieși și Montgomery. Flem depusese cauciune pentru el — iar a treia zi veni în oraș un oarecare Clarence Snopes — senatorul Clarence Eglestone Snopes — care acum avea un loc în senatul statului, iar înainte fusese polițai la Rîpa Francezului, pînă cînd, în numele legii, bătuse cu patul revolverului pe un om ce se dovedise a fi atât de răzbuțator, încît se revoltase cum de îndrăznește să-l bată cu revolverul un tip oarecare, numai fiindcă poartă insigne de polițai și este mai înalt decît el. Bill Varner s-a străduit să-l scoată basma curată pe Clarence. Bill a cerut sprijinul lui Flem, Flem pe al lui Manfred de Spain, bancherul, și toți trei au mai cerut sprijinul altor oameni, astfel că pînă la urmă au reușit să-l găsească lui Clarence un locșor bun la organele legislaturii din Jackson, unde acesta habar n-avea ce trebuie să facă, dar nu era nenorocire, fiindcă alți oameni în care moș Billy și Manfred aveau încredere, îi spuneau cînd să semneze și cînd să ridice mîna.

Arită doar că după cum spunea juristul Stevens, Clarence își găsise cu mult înainte adevărata menire în viață: într-o bună zi se duse din Rîpa Francezului la oraș, admiră ogoarele de cereale care se întindeau pînă dincolo de Jefferson, spre nord-vest, pînă la periferia orașului Memphis, din statul Tennessee, și acolo nimeri pe străzile Mulberry, Gayoso și Pontotoc¹. Iar cînd se întoarse, peste trei zile, în sat, încă îi mai stărea părul vulvoi și ochii îi ieșeau din orbite, de parcă tot timpul și-*ar* fi zis: «Mii de draci! Mii de draci! De ce nu mi s-a spus asta pînă acum? Și de mult o fi așa?» Dar recîștigă repede timpul pierdut. Se poate spune chiar că-l recîștigă cu virf și îndesat, căci acum, de fiecare dată cînd se ducea din Rîpa Francezului la Jackson și înapoi prin Jefferson, trecea și prin Memphis, astfel că deveni, după cum spunea juristul Stevens, ambasador veneric din partea străzii Goyoso pentru tot ținutul de miază-noapte al statului Mississippi.

Și iată că peste trei zile, cînd Montgomery Ward se urcă împreună cu Clarence în trenul nr. 6, cu direcția nord, nu știam decît că Clarence pleacă prin Memphis la Jackson sau la Rîpa Francezului. Ne interesa însă în mod special ce ținuse ascuns Montgomery în «Atilierul» său, ceva pe care nici măcar Hub nu-l găsise și pentru care lui Flem Snopes nu i-a părut rău să dea două mii de dolari cauciune, iar apoi să-l expedieze pe Montgomery în Mexic sau cine știe unde. N-am fost numai curioși, ci am căscat și gura de mirare, iar creierii noștri au început să lucreze cu înfrigurare, cînd după două zile Clarence și Montgomery coborîră

¹ Cartierul „câșelor vechi”.

din trenul nr. 5 cu direcția sud. Clarence îl predă pe Montgomery Ward lui Flem, iar el plecă la Jackson sau la Ripa Francezului, într-un cuvânt, acolo unde data următoare îi venea mai la îndemână să se ducă pe strada Goyoso din Memphis. La rîndul său Flem îl încredință pe Montgomery Ward gardianului Euphus Tubbs și acesta îl duse la celula închisorii, iar cautiunea de două mii de dolari fu restituită sau numai retrasă pentru un timp, așa cum se atîrnă în cuier pălăria de zile mari pînă la următoarea nuntă sau înmormîntare, sau orice altă ocazie cînd vei avea nevoie de ea.

Euphus îl dădu pe Montgomery Ward în grija soției sale, mistress Tubbs. Am auzit că a atîrnat chiar o perdea veche la fereastra celulei, ca soarele să nu-l trezească pe Montgomery prea devreme. Și ori de cîte ori juristul Stevens sau Hub Hampton sau vreun alt reprezentant al legii voia să discute ceva cu Montgomery Ward, îl găseau adesea în bucătărie la mistress Tubbs unde, el, încins cu șorțul gazdei curăța mazăre sau porumb. Și ori de cîte ori cînd treceam, ca din întîmplare pe lîngă gardul închisorii, îl vedeam pe Montgomery cu mistress Tubbs în grădina de zarzavat. Montgomery prăsea straturile — e drept, nu cu prea multă îndemînare, dar dădea totuși, izbea cu săpăliga acolo unde îi arăta mistress Tubbs.

— Poate vrea să afle de la el ceva despre ilustratele acelea, mi-a zis într-o zi Homer Bookwright.

— Cine? am întrebat eu. Mistress Tubbs?

— De sigur, e curioasă, medită Homer. E și ea om, chiar Dumnezeu a făcut-o femeie.

După trei săptămîni Montgomery Ward a fost judecat de judecătorul Long, care l-a condamnat la doi ani muncă silnică în închisoarea din Parchman pentru că se găsisse în atelierul lui o sticlă de revelator, conținînd un galon de whisky, de fabricație proprie. Proba materială fusese prezentată tribunalului.

Prin urmare toată lumea se înșelase. Flem nu dăduse două mii de dolari cautiune ca să-l scoată pe Montgomery Ward din Statele Unite ale Americii și nu cheltuise douzeci și cinci sau treizeci de dolari pentru whisky ca un om pe nume Snopes să nu fie trimis la Atlanta, închisoare din statul Georgia. El cheltuise acești douzeci și cinci sau treizeci de dolari numai pentru ca tribunalul să-l trimeată pe Montgomery Ward tocmai la închisoarea Parchman, cînd se putea foarte bine să fie trimis, fără nici o cheltuială, în închisoarea din statul Georgia. Era pur și simplu ceva ciudat, ceva grozav de ciudat. Și iată că în dimineața următoare am nimerit întîmplător pe peronul gării cu puțin înainte de a sosi trenul numărul unsprezece, care mergea spre sud. Bineînțeles că Montgomery Ward și Hunter Killegrew, ajutorul șerifului se aflau acolo. I-am spus lui Hunter:

— Poate că ai treabă la tualetă, că în curînd vine trenul și aveți mult de mers. Îl păzesc eu pe Montgomery Ward în locul tău. Și apoi dacă omul n-a fugit cînd s-a depus pentru el o cautiune de două mii de dolari, n-o să se apuce să fugă tocmai acum cînd nu-l țin decît cătușele.

Hunter îmi încredință jumătatea lui din cătușe și se dădu de o parte, iar eu i-am spus lui Montgomery Ward:

— Prin urmare, te duci la Parchman? E mult mai bine. În felul acesta nu îi iei negustorului ciștigul legitim și firesc pentru hrana de baștină din Mississippi, dar nici n-ai să te plictisești, căci mai ai acolo un unchi sau un văr de baștină din Mississippi, cu care ai să poți să-ți petreci timpul

liber, după ce o să-ți termini munca la câmp sau în altă parte. Cum îl cheamă? A, da, Mink Snopes. Parcă ți-e unchi sau văr. A avut mici neplăceri pentru că l-a omorît pe Jack Houston. Crezuse că Flem o să se întoarcă din Texas și o să-l scoată din bucluc, numai că Flem era ocupat cu altceva și se vede că Mink e tare necăjit. Ce ți-e de fapt, unchi sau văr?

- Ce vrei? făcu Montgomery Ward.
- Te întrebam ce ți-e?
- Ce mi-e? făcu iarăși Montgomery Ward.
- Unchi sau văr? repetai eu.
- Ce vrei? răspunse Montgomery Ward.

4

MONTGOMERY WARD SNOPEs

— Prin urmare, păcătosul ăla te-a tras pe sfoară, spusei eu. Credeai c-o să-l spînzure, dar l-au condamnat numai la închisoare pe viață.

Nu răspunse nimic. Ședea tăcut pe taburetul pe care și-l adusese singur din bucătăria lui Tubbs. Eu n-aveam în celulă decît un pat de campanie — pentru mine și, bineînțeles, pentru ploșnițe. Ședea tăcut, iar umbra zăbrelelor brăzda cămașa lui albă și oribilul papion de zece cenți. Se spunea că același papion îl purtase cu șaisprezece ani în urmă la Ripa Francezului. Iar alții susțineau dimpotrivă că nu-i același papion pe care-l luase de la prăvălia lui Varner și-l pusese în ziua cînd plecase de la fermă și se angajase vinzător la Varner, nu-i același pe care și-l pusese cînd se căsătorise cu tîrfa aceia de fată a lui Varner, îl purtase în Texas, așteptînd ca ea să-și nască bastardul iar apoi se întorsese acasă, tot cu el la gît. Pe atunci mai purta încă o mică șapcă de postav ca băietandrii de paisprezece ani. Mai tîrziu își luase pălărie neagră de fetru, căci i se spusese că bancherii poartă astfel de pălării, dar șapca n-o aruncase: o vînduse unui băiețaș negru cu un cent, sau mai bine zis îl pusese să facă o treabă pentru banii ăștia. Iar pălăria asta a pus-o pentru prima oară acum trei ani și, după cum se spune, de atunci n-o mai scosese niciodată, nici măcar acasă — putea fi văzut cu capul gol doar la biserică. Totuși pălăria era ca nouă. Parcă n-ar fi aparținut nimănui. Nici nu se pătase măcar de sudoare, cu toate că o purta zi și noapte de trei ani încoace. Poate că și cu nevastă-sa se culca tot cu pălăria pe cap. Pe ea, probabil, acest lucru n-o mira că fusese obișnuită cu lucruri și mai dihai. Pe semne că cei care se mai culcaseră cu ea nu-și scoteau nici mînușile, fără a mai vorbi de pălărie, ghețe și palton.

Ședea înaintea mea și mesteca. Se zice că atunci cînd intrase ca vinzător la Varner, avea obiceiul să mestece tutun. Mai tîrziu a cunoscut gustul banului. Și înainte auzise de bani, ba uneori chiar se întîmplase să-i zîngăne ceva măruntiș prin buzunare. Acum însă înțelesese pentru prima oară că banii se pot înmulți zi de zi și că poți ajunge să ai atît încît să nu fii în stare să-i mîنینci deodată, chiar de ai înghiți porții duble de friptură de porc cu sos alb. Mai înțelesese de asemenea că banii sînt un lucru tare, mai tare ca osul de mamut și mai greu ca pietrișul și că dacă-i ții bine în pumn, nici o forță nu-ți va putea zmulge mai mulți decît ai să vrei tu singur să dai. Și nu-și mai îngădui să mestece în fiecare săptămîna zece cenți — descoperi că o gumă de mestecat de zece cenți poate

să-i ajungă pe cinci săptămîni, dacă începe fiecare bomboană nouă numai duminică. Apoi se mută la Jefferson și aici văzu într-adevăr bani cu duiumul deodată, și constată că nu există limită în acapararea banilor, cu condiția să găsești un loc sigur unde să-i depui ca să-ți eliberezi mîinile și să înșfaci alții din nou. Tot atunci descopri că nu-și poate permite să mestece nici măcar un cent pe săptămîină. Cînd n-avusese nimic, își putuse îngădui să mestece tutun, cînd avusese bani puțini, își îngădui să mestece gumă, dar cînd își dădu seama cît de mulți poate avea, dacă nu-l bușește moartea pe nepusă masă, nu-și mai putu îngădui decît să mestece în gol. Și acum ședea pe taburetul din bucătărie, cu cămașa vărgată de umbra zăbrelelor și mesteca în gol, fără să se uite la mine, sau mai bine zis fără să mă vadă.

— Pe viață, i-am zis eu. Sau, după cum se socotește acum, pe douăzeci de ani, numai dacă în timpul ăsta nu se întîmplă nimic. Cîți ani au trecut de atunci? Mi se pare că era prin 1908. Stătea zile întregi nemișcat la fereastra celuci, poate chiar la fereastra asta și se tot uita în lungul străzii. Aștepta să te întorci din Texas și să-l scoți din bucluc. Doar dintre toți membrii familiei Snopes numai dumneata aveai destui bani și prieteni. Așa socotea el cel puțin. Striga pe fiecare trecător și îl ruga să ți se trimită vorbă la prăvălia lui Varner să vii să-l scapi. Și la judecată, în ultima zi, te așteptase cu sufletul la gură, îți mai dăduse o porțiță de scăpare, dar dumneata n-ai venit. E închis din 1908. Acum sîntem în 1923 și cu totul are de stat douăzeci de ani. Dacă nu se întîmplă nimic. Înseamnă că în curînd va ieși. Ei drăcia dracului! Înseamnă că și dumitale ți-a mai rămas să trăiești numai cinci ani, așa e? Hai, spune! Ce vrei de la mine?

Îmi spuse ce vrea.

— Ei bine, zisei eu din nou. Și ce-o să capăt pentru asta?

Îmi spuse ce-o să capăt! Stăteam rezemat de perete și rideam de el.

Apoi i-am spus pretențiile mele.

Ascultă neclintit. Apoi încetă să mai mestece și repetă după mine:

— Zece mii de dolari?

— Ți se pare mult? am răspuns eu. Ce, dumneata îți prețuiești viața la cinci sute de dolari și aceia plățiți în mărfuri și în rate? Ședea, târcat de umbra zăbrelelor, mesteca în gol și se uita la mine, sau poate dincolo de mine. Chiar dacă lucrurile vor ieși cum trebuie, vei obține în cel mai bun caz să i se dubleze termenul de detențiune, să i se mai adauge douăzeci de ani. Prin urmare, în 1943 ai s-o iei iarăși de la început, ai să fii iarăși neliniștit că nu ți-au mai rămas de trăit decît cinci ani. Mai bine te-ai lăsa păgubaș să te tocmești ca s-o scoți mai ieftin. Dumneata îți poți permite să cumperi totul de calitate înrîia. Scoate zece mii de dolari bani peșin și să-l ștergem din catastifele pămîntului. După cîte știu eu, pentru banii ăștia, tot Chicago o să se bată să pună mina pe afacere. De altfel, ducă-se dracului cei zece mii de dolari, ducă-se dracului și Chicago! Și pentru o mie de dolari poți găsi chiar aici în statul Mississippi, la Parchman, zece băieți de nădejde care vor trage la sorți care dintre ei să-l împuște pe la spate.

El însă mesteca într-una.

— Așadar, există unele lucruri pe care nici măcar un Snopes nu se poate hotărî să le facă — am zis eu. Dar ce zic: unchiul nostru Mînk nu s-a sfiit să se răfuiască cu Jack Houston cu pușca, atunci cînd ăsta a întrecut măsura. Mai bine zis am vrut să spun că oricărui Snopes i se

poate întâmpla o dată în viață să nu-ți faciă nimic, cu condiția să prinzi de veste înainte ca el să te ruineze și să te ducă la picire. Bine, nu mă mai tocmesc, las să fie cinci mii. La dracu, doar sintem rude, nu-i așa?

De data asta se intrerupse o clipă din mestecat și repetă după mine:

— Cinci mii de dolari.

— Bine, știu că n-ai numerar asupra dumitale, îi zisei eu. De altfel nici n-ai acuma nevoie de ei. Avocatul mi-a spus că ai timp de doi ani. Ai să apuci să-i strîngi, să ipotechezi, să vinzi, să furi ceea ce trebuie să ipotechezi, să vinzi și iar să furi.

Acest lucru îl pricepu, sau cel puțin așa mi s-a părut. Nici eu nu pricep totdeauna dintr-o dată, mai ales în ultima vreme. Și în clipa aceea îmi spuse:

— Nu va trebui să stai doi ani în închisoare. O să te eliberez.

— Cînd? l-am întrebat eu. Cînd o să fii liniștit? Cînd îi voi strica restul vieții, făcînd să i se prelungească pedeapsa cu încă douăzeci de ani? Nu, nu sint eu omul să-ți fac o asemenea treabă. Fiîndcă de acolo n-am să scap. Și nici cele cinci mii de dolari nu le iau. Am vrut numai să te zădăresc. Iată cum facem. Mă duc acolo și-l aranjez bine — fac să i se prelungească pedeapsa cît oi putea mai mult. Dar n-am să ies de acolo imediat. O să stau cei doi ani la cît am fost condamnat și o să-ți las timp să rumegi toată povestea. Ai înțeles? Apoi cînd am să ies, am să mă întorc acasă. Vreau să încep o viață nouă, ca oamenii să uite trecutul meu rușinos. Bineînțeles nu-mi voi lua servicii, nu voi avea nici o afacere pe picior, căci, la dracu, există pe pămînt vărul propriului meu tată, care se înalță văzînd cu ochii, și la bancă, și la biserică, și în ochii opiniei publice, și în ceea ce privește respectul care i se poartă și dracu mai știe în ce anume, iar singele apă nu se face, chiar dacă ruda dumitale se întoarce din închisoarea de la Parchman unde și-a făcut veacul pentru comerț clandestin de whisky. Ca să nu mai spun că în el ar putea să se trezească din nou amorul propriu și să nu vrea să primească pomeni de la respectabila rudă de singe, bancherul. Poate că-i va veni în minte să-și deschidă din nou vechea sa afacere, prea puțin onorabilă, dar a dracului de rentabilă. De marfă din asta pot face rost cînd vreau și în ce cantitate vreau, iar amatori se vor găsi totdeauna cîți poțesteți. Doar să le spui unde să vină. Și atunci sper că sticlele de revelator n-o să mai stea aruncate la voia întâmplării. Iar dacă vor sta, dracu să le ia. Mai irotesc doi ani în închisoare și apoi reapar, gata să întorc o nouă pagină a vieții.

Băgă mîna în buzunarul de la piept al hainei și spuse: «M-da», — dar nu cu tonul cu care a învățat să spună, asta mai tirziu — totuși foarte aproape de așa ceva. Spuse: «M-da, așa m-am gîndit și eu» — și scoase un plic. Plicul purta antetul meu. În colțul din stînga era tipărit «Atelierul Monty», Jefferson, Mississippi. Într-o parte se vedea o marcă cu stampla poștei, parcă gravată, și adresa: Mister G. K. Wimbush, primăria orașului. Așa că mi-am dat seama imediat ce e înăuntru, înainte ca Flem s-o scoată: fotografia pe care Wimbush se rugase să i-o dau în schimbul a cinci monezi pentru «fișierul lui personal» ca să zicem așa. Pînă la urmă i-o dădusem, deși era riscant să te încurci cu el. Dar, dracu să-l ia era totuși păzitorul ordinii publice, sau cel puțin ceea ce se socotește ordine publică în ulicioara noastră pe la ora unu sau două din noapte. Dar, ia te uită, scrisoarea trecuse pe la poștă, deși eu n-o aruncasem niciodată la cutie. Totuși, nu mersese niciodată mai departe de blestemata

aceea de mașină de stampilat de la poșta din Jefferson. Și intrucit G. K. Wimbush avea neplăceri din cauză că stătuse la mine, în camera din fund, în loc să lase să-i sfarme creierii tilhării care l-au prădat pe bătrînul Will Christian, cum zicea el, n-a mai fost nevoie de un Simon Legree¹ ca să se afle că are o asemenea fotografie și apoi să i-o ia. Și desigur că acum era cît se poate de simplu să-l faci să depună mărturie — dreptă sau mincinoasă — cum voiau și împotriva cui voiau. Chestiunea era că Wimbush avea nevastă și nu trebuia mai mult decît să i se spună că îi vor arăta această fotografie nevastă-si. Era una din nevestele pe care nimic pe lume n-ar fi putut-o convinge că fata din fotografie — de data aceasta se întîmplase să fie fotografiată una care nu făcea nimic deosebit, ci stătea numai așa goală, cum o făcuse maică-sa — nu este amanta lui Grover. Mai mult, ar fi fost în stare să ia de bună și tîmpenia că Grover sârise la timp într-o parte ca să nu nimerească în fotografie fără pantaloni. Iar în ce privește situația mea, nu era nevoie să fi numaidect Sherlock Holmes ca să ghicești ce sentință va pronunța împotriva-mi ramolitul ăla de bigot bătrîn cu falcă de cal de la tribunalul federal în caz că plicul cu antetul «Atilierului» i-ar fi căzut sub ochi.

— Da, se pare că ai atuurile în mină, am zis eu. Așa că nu-mi rămîne decît să mă retrag și să zic pas. Prin urmare, după ce ajung acolo și-l aranjez pe Mink, mă scoți din închisoare. Dar ce se va întîmpla după aceea?

— Un bilet în orice direcție și o sută de dolari.

— Măcar cinci sute, am zis eu. Bine, să nu lungim tocmeala. Mă mulțumesc și cu două sute cincizeci.

Dar el nu se osteni să se tocmească, ci repetă scurt:

— O sută de dolari.

— Dar o să-mi iau și cota mea din afacere. Dacă trebuie să stau un an întreg la zdup, să lucrez la blestemata aceea de fermă de bumbac...

Trebuie să recunosc că acum nu s-a mai tocmit.

→ M-am gîndit la asta, a zis el. Totul este aranjat. Miine o să ți se dea drumul pe caștiune. Clarence o să te întîlnească în drum spre Memphis. Ai două zile la dispoziție. (Într-adevăr nimic de zis, se gîndise și la asta). Clarence va avea bani destui.

N-aș fi putut spune dacă ceea ce credea el că sînt destui erau destui și după părerea mea. În orice caz, acum nici unul nu ne mai băteam joc de celălalt. Ședeam și mă uitam la el: instalat pe taburet, mesteca în gol fără să se uite nicăieri. Cei care îl cunoșteau spuneau că nu pusese în gură niciodată pic de alcool, dar acum se decisese să cumpere whisky de treizeci sau patruzeci de dolari și să mă bage la Parchman ca să-i fac rău lui Mink. Ba, după cît se pare, era gata să mai cheltuiască o sută de dolari (sau poate chiar două, dacă intenționa să plătească și pentru Clarence) spre a mă consola pentru faptul că va trebui să stau la Parchman atîta timp cît va fi nevoie ca să-i fac rău lui Mink și să nu-l las să iasă peste cinci ani. Deodată am înțeles ce mă nedumerea la el de cînd mă făcusem destul de mare ca să pricep asemenea lucruri.

— Așadar, ești impotent? l-am întrebat eu. Nu te-ai culcat niciodată în viață cu o femeie, așa e? De altfel te-ai însurat numai atunci cînd s-a găsit una care își pierduse cîntea și care nici nu te-ar fi lăsat să-i viți mîna pe sub fustă. Și totuși vrei să trăiești! De ce? (El ședea tăcut și mesteca

¹ Un crud proprietar de sclavi din romanul Coliba lui Moy Toma de Beecher-Stowe.

în gol.) De ce vrei să cheltuești acum și pentru Clarence? Chiar dacă el preferă bordelurile pentru negri, unde prețul nu trece de un dolar, va trebui să scoți deatui de mulți bani, dacă Clarence se va apuca de lucru. Dă-mi mie toți banii și lasă-mă să plec singur.

Înainte de-a apuca să termine vorba, am și înțeles ce-mi va răspunde. Nu putea risca să mă lase să plec din Jefferson singur fără să fiu supravegheat, nici măcar la o distanță de o milă, ca să aibe siguranța c-o să mă întorc — cu toate că ținea în buzunar plicul cu poza. Încredințat pe deplin că acest lucru este suficient nu se putea totuși hotărî să riște. Nu îndrăznea. Nu îndrăznea, la virata la care ajunsesse și cunoștea cite ceva din viață, nu îndrăznea să creadă că cel mai simplu mijloc de a face nouă oameni din zece să procedeze așa cum vrei, este de a le arăta încredere.

Tubbs știa că fi vol eliberat pe cauziune și de aceea a vrut să mă dea afară chiar în seara cînd am fost arestat, ca să bage în buzunar banii cuveniți pentru chiria mea, aperiind că în grabă n-o să se observe. I-am retezat-o scurt: «Nu mulțumesc. Degeaba faci pe grozavul. Am fost în armata americană sau pe lîngă ea. Și dacă crezi că pentru unul ca mine e aici un loc potrivit, uită-te unde am fost nevoit să dorm!». Tubbs continua să aze în ușa celelei. Într-o mină ținea cheile, iar cu cealaltă se scărpinga la oasă. «Un lucru înăă poți să faci. Du-te și adu-mi o cină ca lumea. Mister Snopes o să-o plătescă. Rudele mele bogate m-au iertat! Și totodată adu și ziarul din Memphis!». Se răsuie pe călcie și o porni, iar eu îl strigui din urmă: «Hei, întoarce-te și înale ușa. Nu vreau să se adune aici tot Jefferson-ul, ajunge și un singur fiu de cățea în cușca asta de cîini!»

A doua zi dimineața veni Clarence. Flein îi dăduse bani și în aceeași seară, noi, sau mai bine zis eu, ne aflam la Memphis, la hotelul Teaberry.

Clarence cunoștea o tavernă pe unde se ducea mereu. Acolo puteai să ai numai pentru un dolar pe zi. Și el, timpitul, făcea economie la banii lui Flein. Un altul în locul lui, și cu atît mai virtos un altul din neamul lui Snopes, din moment ce cheltuia banii lui Flein, ar fi făcut pe dracu în patru și la nevoie ar fi dormit pe pămîntul gol, numai ca să amulgă de la Flein de două ori mai mult decît costa drumul, camera și toate tăbirciile.

— Și acum ce facem mai departe? Întrebă Clarence. Întrebarea era, după cum se spune, pur retorică. El știa ce va fi mai departe, sau mai exact socotea că știe. Calculase totul dinainte. Clarence avea o calitate: nu mintea niciodată pe nimeni. De altfel nici n-ar fi putut a-o face: oricîno lega cunoștință cu el, știa dinainte că este un fiu de cățea, nu degeaba lui era frate de lapte.

Anul trecut, Virgil (mai exact Virgil Snopes; ați ghicit, e fiul cel mai mic al unchiului Wesley, dirijorul de cor, care a fost prins după slujba blestemească într-o magazie goală cu o ferită de palaprezece ani. A fost atunci tăvălit în pene și în amoulă și expediat în Texas sau dracu știe unde, într-un cuvînt, a fost dat afară din districtul Yoknapatawpha; Virgil îl noșterise cu carul talentele) Virgil, împreună cu Fonzo Windbush — mi se pare nepotul clientului meu — plecaseră la Memphis la o școală de frizeri. Cineva, probabil mistrenă Wimbush — eu nu făcea parte din familia Snopes — îi învățase să închirieze o odale numai la o femeie trecută de virata tineretii, o creștină credincioasă și care să aibă ceva matern, neapărat ceva matern.

Pe semne datorită poveștelor ei, cei doi se învinseseră în jurul gării cu valijoarele lor, până ce trecură prin fața casei Rebei Rivers, după amiază, tocmai atunci când ea își scotea la plimbare două cățelușe arțăgoase, de un alb murdar, pe care ea le numea miss Rebba și mister Binford, în amintirea lui Lucius Binford, care fusese peștele ei până la bătrînețe, până îmbătrîniseră și începuseră să ducă o viață pașnică și toți vecinii — și polițistul, și băiatul care aduce lapte și ziarele, și șoferul camionului de la spălătorie — sfîrșiseră prin a-l numi pe Lucius « stăpine » — și « stăpine » i-au zis până a dat ortu popii.

Reba — se vedea clar că trecuse de vîrsta tinereții — cînd ieșea după amiază, cu halatul prins în ace de siguranță, oricine se apropia de ea și o auzea cum vorbește cu cățelușele sale, își dădea seama că are de-a face cu o creștină, chiar dacă în realitate nu-i cine știe ce credincioasă. În general, eu cred că orice femeie care cîntărește vreo două sute de pfunzi, și poartă un halat prins cu ace de siguranță, are ceva matern, chiar cînd dă afară un beșiv din casă, sub ochii a doi băiețandri de optsprezece ani din Jefferson, statul Mississippi.

Se prea poate la o adică să fi avut ceva matern, căci Virgil și Fonzo, în naivitatea lor copilărească, văzură la ea ceea ce noi, vechii ei clienți și prieteni, n-am izbutit să vedem niciodată. Sau poate că fiind niște băieți simpli de la țară intraseră cu fruntea sus într-o casă unde chiar și un inger, înainte de a-i trece pragul și-ar lăsa undeva, spre păstrare, portofelul cu bani. Ei întrebă dacă exista vreo cameră liberă și Reba le închirie una. Probabil că apucaseră să-și golească valijoarele de carton, cînd ea își dădu seama că băieții nici nu bănuiesc unde au nimerit.

Reba trebuia să plătească chiria, să dea mită la polițiști și furnizorului de bere, să plătească spălătul, iar simbăta să dea cite ceva slujnicii Minnie, fără să mai vorbim de faptul că trebuia să-și lustruiască briliantele galbene și uriașe, ca ele să nu semene cu niște țândări de la o sticlă de bere spartă. Și deodată i-au picat ca din cer acești nevinovați prunci din Yoknapatawha. Iar în jur, ba alcargă fetele la baic, numai în cămăși de noapte, în capoadă, sau chiar în pielea goală, ba mișună clienții, ba aleargă Minnie cu prosoape și cu pahare de gin, ba fetele țipă și se bat, își smulg părul din cap din pricina clienților, sau a peștilor, sau a banilor, ba chiar madam Reba îl înjură de mama focului pe un beșiv și caută să-l dea afară înainte de a veni poliția. Dar nu trecu nici o săptămînă și ea făcu în casă o ordine exemplară. Domnea liniște deplină ca într-un pension de domnișoare, pînă în clipa cînd îl trimetea pe Virgil și pe Fonzo să se culce și, spera ea, aceștia dormeau buștean.

Vă închipuiți însă că acest lucru nu putea dura multă vreme. În primul rînd, ei se duceau la școala de frizerie și acolo auzeau toată ziua discuții ca între frizeri. Or, după cum se știe, în cele treizeci de minute cît durează tunsul poți auzi destule porcării. Apoi se întorceau în casa aceea și ba vedeau în treacăt un picior, ba se zărea prin ușă poala unei cămăși sau spinarea goală a unei femei, astfel că după citva timp, începură să le treacă prin minte anumite gînduri, deși socoteau ca și înainte că toate domnișoarele sînt nepoatele, sau elevele lui madam Reba, și poate că au venit și ele la oraș ca să învețe, bineînțeles însă la o școală de coafură. Nu mai vorbesc de mirosul cel mai pur pe care Virgil și Fonzo (nu știu dacă v-am spus că Fonzo este nepotul lui Grover Wimbush) îl moștenise din izvoarele amintite.

Într-un cuvînt, în a doua lună totul s-a schimbat. Si cum cartierul cu felinare roșii din Memphis nu e chiar atît de mare, curînd începură să se întîlnească amîndoi cu Clarence în același stabiliment și la aceeași oră, deoarece Virgil și Fonzo continuau să-și consacre cea mai mare parte din timp învățaturii, nu cîștigau încă și trebuiau să se ducă acolo unde era mai ieftin. Virgil își descoperise un talent cu totul excepțional de bărbat — o ușurință de a se ocupa de două fete la rînd spre deplina lor, satisfacție sau cel puțin pînă cînd țipau că le ajunge pentru doi dolari iar el în entuziasmul și în nevinovăția lui tinerească mai și plătea pentru asta, pînă cînd Clarence îi descoperise talentul și începuse să-l exploateze.

Clarence hoinărea de obicei prin sălile de biliard și prin holurile hotelurilor, unde trăgea pînă cînd dădea de un fraier care refuza să dea crezare lăudăroșeniilor lui în privința — cum să zicem? — vigoarei protejatului său. Atunci Clarence făcea pariu cu el. Prima dată victima îi dădea chiar și avantaj. Bineînțeles, se întîmpla uneori ca Virgil să dea chix...

— Și atunci plătea jumătate din pariu? l-am întrebat eu într-o zi.

— Cum adică? făcu Clarence, mirat. Să-l pedepsesc pentru că se străduiește atîta? Și apoi dă greș foarte rar, se perfecționează zi de zi. Poate să facă o carieră grazavă băiatul ăsta, numai de ar fi destule dame de doi dolari.

În cele din urmă, îmi propuse să ne ocupăm amîndoi de pariuri în seara aceea.

— Mulțumesc, ești foarte drăguț, i-am răspuns eu, dar du-te dumneata singur. Eu am să fac o vizită unei vechi prietene, iar apoi o să mă cult. Dă-mi douăzeci și cinci sau mai bine treizeci de dolari din banii ăia.

— Flem mi-a dat o sută.

— Îmi ajung și treizeci.

— Nici gînd! Jumătate sînt ai dumitale. Nu vreau ca pe urmă să-i spui lui Flem cine știe ce pe socoteala mea. Ia banii!

Am luat banii.

— Ne întîlnim mîine în gară înainte de plecarea trenului.

— Cum adică?

— Mîine mă duc acasă. Dumneata poți să rămii aici dacă vrei.

— Dar i-am dat cuvîntul lui Flem că voi sta aici cu dumneata și că te voi duce înapoi.

— Rahat! i-am zis eu. Doar cei cincizeci de dolari sînt la dumneata!

— Păi tocmai asta e, zise el. Îl disprețuiesc pe ticălosul care ia bani și apoi nu-și ține cuvîntul.

Miercurea este o zi liniștită, dacă nu e vreun congres în oraș. Asta se întîmplă și din pricină că multe din fete (și din clienți) sînt de fel din diferite orașele mici din statele Tennessee, Mississippi și Arkansas — și eu care am crescut în familiile de bapțiști și metodiști știu dintr-o îndelungată experiență că în toate bombele, tavernele și bordelurile s-a stabilit un orar... similar, să zicem, celui pentru adunările de rugăciuni de la mijlocul săptămîinii.

Îmi deschise ușa Minnie. Purta o pălărie ca o cască de rugby, care îi acoperea tot capul.

— Bună seara, Minnie, i-am zis eu. Te pregătești să pleci la plimbare?

— Nu, sir, răspuse ea. Ați fost plecat? Parcă nu v-am mai văzut de mult?

— Am avut treburi.

Și Reba mă întreabă unde am fost. În casă era liniște. În sufragerie nu se aflau decît Reba, o fată nouă și un client care bea bere. Reba purta toate briliantele ei galbene, uriașe, dar era în capot și nu în rochia de seară pe care și-o punea simbăta. Capotul era nou, dar atîrna pe ea ca și celelalte, prins cu ace de siguranță.

I-am răspuns la fel ca lui Minnie:

— Am avut treburi.

— Aș vrea să pot spune și eu același lucru. A început casa asta să arate a școală duminicală. Dă-mi voie să ți-l prezint pe căpitanul Strutterbuck.

Căpitanul era înalt, greoi, cu o față ca de hamal, unul dintre tipii ăia care caută să ia un aer înșipt, dar nu știu precis dacă o să țină figura. Avea ochii de culoare deschisă și o privire destul de tăioasă, dacă ar fi izbutit să se uite dintr-o dată cu amîndoi ochii în același punct. Să tot fi avut vreo cincizeci de ani.

— Căpitanul Strutterbuck a participat la două războaie, spuse Reba. La acela cu spanioli, în urmă cu douăzeci și cinci de ani și la acesta din urmă. Tocmai ne povestea despre război. Iar dînsa e Thelma, a intrat la noi săptămîna trecută.

— Îmi pare bine de cunoștință, spuse Strutterbuck. Sînteți tot dintre băieții noștri?

— Mai mult sau mai puțin.

— Ce unitate?

— Escadrila Lafayette.

— Lafa... cum ați spus? Aha, escadrila! Prin urmare pilot. Eu nu mă pricepeam la aviație. În 1898 am fost cavalerist în Cuba, iar în 1916 am intrat în unitățile de grăniceri. Așa că, mă înțelegi, n-am nimerit în armata regulată. Am fost un fel de ajutor civil al lui Jack cel negru, fiindcă cunosc tot districtul ca în palmă. Și atunci cînd Jack a fost trimis în Franța, într-un post mare, mi-a spus că dacă am să ajung acolo, să-l caut numai-decît, că-mi va găsi de lucru. Iar cînd am auzit că Rick, adică Eddie Rickenbaker, Asul — explică el lui Reba și fetei celei noi — care era șofer la general, așadar cînd am auzit că Rick a plecat de la general la aviație, m-am gîndit că în sfîrșit m-a prins norocul de chică. Dar pînă am trecut oceanul, generalul își luase un alt șofer, un sergent, am uitat cum îl chema. Eu am rămas pe dinafară. Totuși am văzut cite ceva de pe platforma camionului, ca să zic așa. Am văzut și Argonne, și Chaumont și, asta cum îi zice, Chateau-Teori¹, pe semne că și dumneata ai fost în vîltoarea aceea. Unde ați fost încartiruiți?

— La Y.M.C.A.²

— Cum ai zis? întreabă el. Și se ridică încet de tot. Era înalt, destul de greoi și nu izbutea de loc să se uite cu amîndoi ochii deodată în același punct. Poate voia să mă sperie. Chiar și Reba se ridică de pe scaunul ei. Iar el urmă: va să zică îți bați joc de mine?

— De ce? l-am întrebat eu. Crezi că nu se întîmplă?

— Lasă, lasă, interveni Reba. Te duci sus cu Thelma sau nu? Dacă nu — și la dumneata treaba asta se întîmplă de cele mai multe ori — spune, nu mai incurcă lucrurile.

— Nu știu dacă să mă duc sau nu, zise el. Mă gîndesc că...

¹ Deformat, Chateau Thierry.

² Asociația tinerilor creștini.

— Aici oamenii nu vin să se gîndească, îl întrerupsese Reba, vin pentru altele. Te duci cu ea, sau nu?

— Bine, bine, făcu el. Să mergem, i se adresă Thelmei. Ne mai întîlnim noi, îmi spuse el depărtîndu-se.

— După războiul următor, i-am răspuns (Ieși cu Thelma.) De ce-l primești? am întrebat-o pe Reba.

— Capătă pensie pentru războiul ăla cu spanioli, îmi răspunse Reba. Astăzi i-au trimis-o. Am văzut chiar eu avizul și el a scris pe dos că pot să capăt eu banii pentru el.

— Cîți? am întrebat-o eu.

— Nu m-am uitat ce scria pe partea cealaltă. M-am uitat numai să văd dacă a iscălit cum trebuie. Era un mandat de la ministerul de finanțe, din partea guvernului S.U.A. Doar n-o să mă apuc să verific guvernul american?

— Un mandat poate fi și pentru un cent, i-am zis eu, dacă poți plăti taxele poștale. Se uită la mine. Pur și simplu a iscălit pe un petec de hîrtie albastră și l-a băgat înapoi în buzunar. Probabil că și tocul l-a împrumutat de la dumneata. Așa e?

— Lasă prostiile, zise ea. Ce să mai fac acum? Să mă aplec peste pat și să-i spun: « Hci, onorabile, cară-te de aici! ? »

Minnie aduse o sticlă de bere. Pentru mine.

— N-am comandat bere, am zis eu. Poate că ar fi trebuit să-ți spun de la început? Astăzi n-am de gînd să cheltuiesc bani.

— Fac eu cînte, zise Reba. Dar pentru ce ai venit? Ca să te iei la harță cu cineva?

— Cu căpitanul ăsta în nici un caz, am spus eu. Chiar și numele și l-a luat dintr-o carte. Nu-mi amintesc din care, dar cartea aceea e mai bună decît cartea din care a înșirat el toate poveștile alea despre război.

— Haide, ajunge, ajunge, zise Reba. Dar pentru ce dracu i-ai spus unde stai? La drept vorbind pentru ce ai tras acolo?

— Unde anume? am întrebat-o eu.

— La Y.M.C.A. Vin pe la mine tot felul de puști, cărora într-adevăr le este locul la Y.M.C.A., dar nu știu dacă stau sau nu acolo. În orice caz însă nimeni nu se laudă cu asta.

— Nu, acum locuiesc La Teaberry, i-am răspuns eu. În timpul războiului am stat la Y.M.C.A.

— La Y.M.C.A.? În timpul războiului? Ești singurul care spune că s-ar fi războit. Vrei să-ți bați joc și de mine?

— Știu că nu s-a războit. De aceea m-am și înscris la ei. Acolo am fost. Gevin Stevens, jurist din Jefferson, poate să-ți confirme. Să-l întrebî data viitoare cînd o să treacă pe la dumneata.

Întră Minnie cu o tavă pe care erau două pahare de gin. Nu spuse nimic, dar se opri în ușă, unde putea s-o vadă Reba. Nu-și scosese încă pălăria.

— Bine, du-le, spuse Reba. Dar nici o picătură mai mult. N-a plătit nici măcar berea. Și Thelma abia a venit la noi, în Memphis și trebuie să se simtă ca acasă. Minnie ieși. Prin urmare, nu vrei să-ți golești buzunarele, urmă Reba.

— Am venit să te rog să-mi faci un serviciu, i-am spus eu — dar ea nu mă ascultă.

— Nici înainte nu cheltuiai prea mult. E adevărat că la bere nu te zgirceai și cinsteai pe toată lumea. — Dar nu te țineai de aiureli. În orice caz nu cu fetele mele. — Se uită la mine. Pe mine, acum nu mă mai interesează. Astea-s lucruri vechi. Noi doi ne-am înțeles întotdeauna. Continua să se uite la mine. Am auzit de afacerea pe care ai deschis-o acolo. Multora care au localuri de aici treaba asta nu le-a plăcut. Socotesc cu toții că subminezi comerțul că asta nu e... nu e... cum să o numesc? Medicii și avocații folosesc mereu acest cuvânt.

— Nu este etic, i-am suflat eu. Asta înseamnă *la sec*.

— *La sec?* repetă ea.

— Chiar așa. Ramura mea, rezultată din a profesiei voastre poate fi numită o ramură care trăiește fără apă și nu dă rod. Ca să zicem așa, un avanpost în pustiu.

— Aha, am înțeles. Așa este. Chiar le-am și spus: desigur, poți să te uiți la pozele astea câteodată, când te afli la țară, departe de lume, unde omul nu găsește altă ieșire, la îndemână, dar mai devreme sau mai târziu se aprinde într-asa hal încît dă fuga la fîntîna cea mai apropiată să ia o găleată de apă adevărată. Și atunci s-ar putea să nimerească și la mine. Continua să mă privească. Vinde totul și mută-te aici.

— S-o iau ca o propunere?

— Ia-o și așa. Mută-te aici și fii stăpîn în casă. Berea și oricare altă băutură oricum merg pe socoteala mea, iar în afară de aceasta nu-ți trebuie mare lucru — țigări, haine și să poți zăngăni cu ceva mărunțiș în buzunar. De asta pot să mă îngrijesc eu. Apoi, nu voi mai fi silită să supraveghez mereu fetele: pot să am încredere în dumneata, așa cum am avut întotdeauna încredere în domnul Binford. Mă privea într-una. Avea în ochi sau în expresia feței ceva ce nu văzusem niciodată la ea și, la drept vorbind, nici nu mă așteptam să văd. Iar eu am nevoie... Unui bărbat îi este ușor să facă ceea ce unei femei îi vine greu. Știi și dumneata: să mituiești pe cine trebuie, să dai afară un client cînd se îmbată, să fii tot timpul cu ochii pe ticăloșii aceia de negustori de whisky și de bere, ca să nu umfle prețurile și să nu dosească sticlele. Trebuie să-i urmărești zi și noapte ca un uliu. Ședea, se uita la mine și ținea paharul de bere în mina-i grasă pe care îngrămădisise un brilliant cît o piatră de caldarim. Mie îmi trebuie... Mie... Parcă îmi trebuie un bărbat ca să-mi fac de cap cu el? Asta a trecut de mult, am și uitat de cînd... E altceva... Sînt trei ani de cînd a murit, și totuși nu mă pot obișnui în nici un fel cu gîndul ăsta.

Era ceva cu totul nepotrivit: chipul acesta puhav și brăzdat de zbîrcituri, trupul istovit de munca fizică grea — munca de prostituată din care trăise, iar acum, ca un boxer sau fotbalist bătrîn, care fusese pe vremuri campion, mai bine zis ca un cal bătrîn, ca nu mai aducea la față și la corp nici cu un bărbat, nici cu o femeie, deși își întinsese pe obraz un fard gros și ieftin și purta briliante uriașe, care păreau veritabile, chiar dacă culoarea lor îți dădea de bănuț.

Și apoi ochii aceia în care se ascundea ceva, licărea ceva cu totul nelalocul lui, ceva cum se spune, ce nu-i dorești nici unui ciine... Minnie trecu pe lingă ușă și se duse în antreu. Tava era goală...

— Paisprezece ani am trăit ca doi porumbei. Tot se uita stăruitor la mine. Da, nu i-ai dori nici unui ciine... Ca doi porumbei! repetă ea cu glas tunător, ridică paharul cu bere, îl puse cu zgomot pe masă și strigă: Minnie! — Minnie se opri în ușă. Adu gin.

— Nu se poate, miss Reba, nici să nu te gîndești! i-o întoarse Minnie. Adu-ți aminte de data trecută cînd ți s-a făcut dor de mister Binford, n-a mai ieșit poliția de la noi pînă la patru dimineața. Bea bere, dar la gin nici să nu te gîndești.

— Bine, zise Reba și sorbi din paharul cu bere. Apoi îl puse jos. Ai spus că voiai să-ți fac un serviciu. Bani n-o sū te apuci să-mi ceri, nu zic că ar fi o obrăznicie, dar știu că ai minte destulă să nu ceri. Despre ce servicii e vorba?

— Păi e vorba tocmai de bani, am zis eu. Am scos cei cincizeci de dolari din buzunar, am luat o bancnotă de zece dolari și i-am întins-o. Plec pe vreo doi ani. Vreau să-ți dau banii ăștia ca să nu uiți. Nu luă banii, nici nu se uită la ei, ci continua să mă privească. Poate c-o să mă ajute Minnie, am zis eu în continuare, văzînd-o cum stă cu ochii țintă la bancnotă. Vreau să dăruiesc patruzeci de dolari celui mai nefericit ticălos pe care îl voi găsi. Nu știi dumneata sau Minnie cine este aici ticălosul cel mai nefericit?

Acum se uitau amîndouă la mine. Minnie mă privea de sub borul pălăriei.

— Ce înțelegi prin vorba asta: nefericit? întrebă Reba.

— Ei, să zicem că omul a nimerit într-un bucluc sau șade degeaba la închisoare.

— Bîrbatul lui Minnie este cel mai mare ticălos și stă și la închisoare, dar n-aș putea spune că e nefericit, zise Reba. Tu ce zici, Minnie?

— Asta cam așa e, făcu Minnie.

— Cel puțin deocamdată n-are cum să se mai țină de fuste, așa că poți să fii mai liniștită, zise Reba.

— Nu-l cunoști pe Ludus, spuse Minnie. Nu există nici un loc pe lume, nici măcar la ocnă, unde Ludus să nu sucească capul unei timpite.

— Dar de ce l-au condamnat? am întrebat eu.

— Și-l-a părăsit serviciul încă în iarna trecută. Se tot învîrtea pe aici tot timpul. Se îndopa ca un porc la bucătăria mea și fura bani de la Minnie. Într-o zi l-a prins: cu banii ei ținea o altă femeie și cînd a încercat să-i zică vreo două vorbe bine simțite, el i-a smuls fierul de călcat din mină și i-a tras una în cap de aproape i-a rupt o ureche. De aceea umblă mereu cu pălăria pe cap, chiar și acasă. Așa că, după părerea mea, dacă există o ființă care merită cei patruzeci de dolari ai dumitale, aceea este Minnie.

În momentul acela se auzi de sus o femeie țipînd. Minnie și Reba dădură fuga. Am luat banii și m-am dus după ele. Țipa și injura fata cea nouă, Thelma, care stătea în capul scării, într-un fel de halat care nu-i acoperea goli-ciunea. Căpitanul Strutterbuck cobora scara cu pălăria pe cap, ținîndu-și într-o mină haina, iar cu cealaltă căutînd să-și aranjeze ținuta. Minnie se opri pe primele trepte ale scării. Nu țipa mai tare decît Thelma. Pur și simplu avea glasul mai puternic și, poate și mai multă practică.

— Se vede cît de colo că în viața lui n-a avut bani. De cînd vine aici n-am văzut la el mai mult de doi dolari. Și nu înțeleg de ce l-ai lăsat să urce cu fata! Mai întîi trebuia să ai banii în mină. Uite că nu și-a scos nici pălăria! Iar dacă un client nu-și scoate pălăria, nu trebuie să-l lași să se apropie de tine. Înseamnă că are de gînd s-o șteargă și să nu crezi minciunile pe care ți le înșiră.

— Taci, spuse Reba lui Minnie. Ajunge!

Minnie se retrase. Chiar și Thelma tăcu și-și încheie capotul, probabil fiindcă mă văzuse pe mine. Strutterbuck coborî scara. Încearca să-și orinduiască hainele. Și nu se mai străduia de loc să privească cu amândoi ochii în același punct. Nu știu: judecînd după ce spusese Minnie în timp ce el cobora, nu avea motive să fie mult mai speriat sau mirat de situația lui decît un acrobat pe sîrmă. Hotărît, trebuie să pășească cu băgare de seamă, dar n-avea de ce să se sperie și cu atît mai puțin să se mire. În sfîrșit, ajunse la ultima treaptă. Dar pînă la ușa din față mai avea de făcut încă opt sau zece pași.

Reba însă se purtă ca o adevărată doamnă. Întinse doar mîna și așteptă pînă ce el se scotoci în buzunar și scoase de acolo un mandat poștal pe care i-l dădu. O adevărată doamnă Reba asta. Nici nu-l atinse și nici măcar nu-l injură. Se duse doar la ușa de la intrare, răsuci minierul și-i spuse:

— Încheie-te. Nu voi admite ca un om să iasă din casa mea, la ora unsprezece noaptea, într-un asemenea hal. — Îi dădu drumul să iasă, trînti ușa și întoarse cheia în broască. Apoi desfăcu mandatul. Minnie avusese dreptate. Mandatul era de doi dolari și fusese expediat din Lonoke, statul Arkansas. Expediator era Q. Mille Strutterbuck. — O fi fiica sau sora lui? se întrebă Reba cu glas tare. Ce crezi?

Minnie se uită și ea la mandat.

— Nu, e nevasta lui, zise ea. Sora, sau mama, sau bunica ar fi trimis cinci dolari. Amanta ar fi trimis cincizeci de dolari, dacă i-ar fi avut și ar fi avut chef să facă un gest. Fiica i-ar fi trimis cincizeci de cenți. Nu, cu siguranță că numai o nevastă trimite doi dolari.

Mai aduse în sufragerie două sticle de bere. Reba se întoarse spre mine.

— Ai spus că vrei să-ți fac un serviciu, zise ea. Despre ce este vorba?

Am scos iar banii și din nou i-am întins zece dolari, iar ceilalți patruzeci i-am oprit.

— Asta-i pentru dumneata și pentru Minnie, ca să nu mă uitați pînă cînd mă voi întoarce peste doi ani, iar restul vă rog să-l trimiteți unchiului meu la închisoarea Parchman din statul Mississippi.

— Dar o să te întorci peste doi ani?

— Da, am răspuns eu. Puteți să mă așteptați. Peste doi ani. E drept, omul pentru care m-am angajat să lucrez a spus că o să mă întorc peste un an, dar nu am încredere în el.

— Bine. Și atunci ce să facem cu acești patruzeci de dolari.

— Trimiteți-i unchiului meu, Mink Snopes, la Parchman.

— Pentru ce e închis acolo?

— De mult, în 1908, l-a omorît pe unul, Jack Houston.

— Houston ăla merita să fie ucis?

— Nu știu. Dar socotind după ceea ce am auzit, s'a băgat singur în gura lupului.

— Nenorocitul! — Și cît a încasat unchiul ăla?

— Muncă silnică pe viață.

— Da, pricep cum stau lucrurile. Și cînd o să iasă?

— Cam în 1948, dacă nu moare între timp și dacă nu i se întâmplă ceva.

— Bine. Și cum să semnez cînd expediez banii?

— Poți să pul ca expeditor: « un deținut ».
 I-am dat adresa și toate explicațiile.
 — De ce, « un deținut »? întrebă Reba. N-am stat niciodată la pușcărie și nici n-am de gând să stau.
 — Atunci scrie că e de la un prieten.
 — Bine, zise ea.
 Luă banii și îl împături.
 — Nenorocitul!
 — Despre cine vorbești?
 — Despre amindoi, zise ea, dar și despre noi. Toți sîntem o apă și un pămînt. Niște bieți ticăloși.

Nu mă așteptasem de loc să-l văd pe Clarence înainte de a doua zi dimineța. Dar l-am găsit în camera lui de la hotel. Pe șifonier era nu teanc de dolari mototoliți, de parcă s-ar fi jucat chemin de fer, iar Clarence stătea numai în pantaloni, se uita la dolari și căsca, scărpînindu-se pe piept. De data aceasta probabil că dăduse peste un cumpărător cu ridicata, un tip hazardat care, atunci cînd Virgil satisfăcuse două femei, pariase că nu va mai fi în stare s-o satisfacă și pe a treia fără să se oprească și mărise tariful, iar Clarence acoperise pariul cu cei cincizeci de dolari pe care îi avea de la Flem; pîrindu-i-se totuși că riscă prea mult, îi propuse lui Virgil să se dea bătut. « Tot i-ai cîștigat banii; ai dovedit că ești tare ». Și aflați că băatul nici n-a vrut s-audă de așa ceva.

— Nici vorbă, a zis. Trimite-o încoace.

— Iar acum mă mustră conștiința, spuse Clarence și căsca din nou. Erau banii lui Flem. Conștiința mă îndeamnă să nu zic nimic, să creadă că am cheltuit banii lui așa cum a fost vorba și basta. Ce dracu! Omul nu trebuie să fie porc!

Și așa ne-am întors acasă, la Jefferson.

— N-are rost să te întorci imediat la închisoare! zise Flem. Poți să mai stai vreo trei săptămîni.

— Consideră că vreau să mă obișnuiesc, i-am răspuns eu. Să zicem că vreau să-mi liniștesc conștiința.

Așa că iarăși m-am dus în dosul gratiilor de fier. Din nou eram apărut de lumea liberă, de lumea liberă a Snopes-ilor, în care Flem încerca să-și cedeze soția în schimbul locului de președinte de bancă, Clarence primea salariul de senator al statului, circulînd între Jackson și Gayoso-street și cîștigînd de pe urma talentelor lui Virgil de îndată ce punea mina pe vreun cheflui din Arkansas care nu voia că-și creadă ochilor, Byron ședea în Mexic sau poate în altă parte, cheltuind restul de bani ai băncii, apărut de I.O., tatăl meu și al lui Clarence, lumea unde unchiul nostru comun, Wesley, dirija cu o mină corul bisericii, iar cu cealaltă umbla pe sub fusta vreunei ferice de unsprezece ani. Nu mai pun la socoteală pe Wall-street-Panica, și pe amiralul Dewey, și pe tatăl lor Eck, pentru că ei nu fac parte din familia noastră, ei sînt rușinea noastră.

Despre unchiul asasin, despre Mink Snopes, ce să mai spun?! L-am văzut după șase-șapte săptămîni (a trebuit să aștept puțin ca să nu-l sperii, înțelegeți și dumneavoastră).

— Flem? mă întrebă el. Aș fi jurat că tocmai el se va da peste cap să mă mai fină cit mai mult aici.

— Trebuie să știi că se mai schimbă omul, am zis eu. Stătea în fața mea în uniformă vărgată de pușcăriaș, clipind din ochi — un omuleț pirpiriu, numai piele și oase care arăta cât un băiat de paisprezece ani. E de mirare prin ce minune se strinsese atita ură în ființa aceea mică și firavă și cum de putuse să țină în mână pușca grea cu două țevi și să omoare pe cineva cu ea.

— Îi sînt foarte recunoscător, zise el. Dar să știi că dac-aș ieși mîine de aici, s-ar putea dovedi că eu nu m-am schimbat. Sînt de multă vreme aici, și în tot acest timp n-am altă treabă decît să muncesc pe cîmp și să mă gîndesc. Știu eu dacă face bine să riște? Aș vrea să mă port cinstit.

— Flem știe ce gîndești, i-am răspuns eu. N-are cum să creadă că te-ai îndreptat, fiindcă își dă seama că așa ceva nu e cu puțință. Se așteaptă însă să te îndrepti de îndată ce vei ieși de aici. Își dă seama că de cum vei simți vîntul libertății, de cum te va încălzi soarele, vei deveni, vrînd-nevrînd, alt om.

— Dar să zicem — și se întrerupse, apoi adăugă: « să zicem că nu » și iar se întrerupse.

— Își ia asupra lui acest risc, i-am zis eu. N-are încotro. Vreau să spun, acum n-are încotro. Atunci n-a putut să facă nimic pentru a împiedica să ajungi aici. Dar știe că nu crezi acest lucru. Acum însă vrea să te ajute să ieși de aici, în primul rînd ca să-ți dovedească că n-ai stat în închisoare din vina lui, iar în al doilea rînd ca să nu se mai gîndească că-l consideri vinovat. Ai înțeles?

Stătea nemișcat. Numai ochii îi clipeau. Brațele îi atîrnau, cu palmele făcute căuș, de parcă ar fi ținut coarnele plugului, și gîtul îi era încordat ca și cum tot ar mai fi avut petrecută peste grumaz frînghia vacii.

— Mai am cinci ani și atunci mă vor elibera pe dreptate. În cazul acesta nimeni nu va avea nici o pretenție de la mine și nu-i voi fi dator nimănui pentru ajutorul dat.

— Așa e, cinci ani, am zis eu. Și ce contează cinci ani pentru un om care în cincisprezece ani s-a obișnuit ca în spatele său să se afle un gardian înarmat, cînd ară pămîntul pentru a semăna un bumbac care nu-i al lui, indiferent dacă are chef să are sau nu, și că alt gardian înarmat să stea lingă el cînd își mănîncă zeama lungă fie că-i e poftă fie că nu, iar al treilea să-l închidă peste noapte, fie că vrea să doarmă, sau să stea treaz. Numai cinci ani și vei ieși în libertate, o să te încălzească soarele, o să te sufle vîntul și nici un gardian nici o umbră de pușcă n-o să-ți întunece lumina, fiindcă acolo e libertate.

— Libertate, spuse el încet de tot. Atît: « libertate ».

Pe urmă a fost cit se poate de ușor. Firește, gardianul pe care l-am șperțuit mă înjură de mama focului, dar mă așteptasem la asta. Trăiam într-o țară liberă; orice deținut avea dreptul să încerce să evadeze, după cum orice gardian avea dreptul să-l împuște în spate, dacă nu se oprește la prima somație. Dar nici un deținut nu are dreptul să-l prevină pe gardian dinainte.

Intra în sarcina mea să supraveghez cum se desfășoară lucrurile și pentru asta se plătise: pentru asta mi se dăduse ca să zicem așa, o poliție că mi se va îngădui să respir într-o lume unde există alde Snopes. Aș fi vrut să întorc capul sau măcar să închid ochii. Dar nu-mi rămînea nimic de făcut, nici măcar nu puteam strînge în mînă această ultimă băncuță jalnică și să refuz să privesc fîptura aceea mărunță, care semăna cu o

fetiță ce poartă rochie de stambă și pălărie femeiască. El socotea că ideea lui Flem era ridicolă (și fusese peste măsură de greu să-i scot asta din cap. El tot mai voia să creadă că un om care merge împotriva soartei sale, chiar dacă acest fapt îl duce la pieire, trebuie să-și păstreze demnitatea și să rămână în haine bărbătești; am avut multă bătaie de cap pînă l-am convins că Flem n-a putut să procure nimic altceva decît rochia și pălăria de femeie). Îi spusese să meargă încet, că nu trebuie să alege. Avea un aer descumpănit, singur în curtea goală a închisorii, arătînd firav ca o păpușe de hirtie pe care vîntul dintr-un moment într-altul o va arunca în vîltoarea de lingă stăvilarul morții. Mergea liniștit și înțelegea că înapoi nu se mai poate întoarce. Continua să meargă la fel de liniștit chiar și după ce-și dădu seama că a fost vîndut și că de mult ar fi trebuit să înțeleagă că a fost vîndut — și n-avea cum să învinuiască pe nimeni pentru această faptă, deși îl vînduse un om căruia el nu-i făcuse nimic.

O luă la fugă prea devreme. Fugi drept spre ei, înainte ca eu să-i fi văzut și înainte ca ei să fi sărit de la locul unde stăteau la pîndă. Și era mîndru nu fiindcă mă intrudeam cu el, ci fiindcă noi toți eram același neam de bieți ticăloși, cum spusese Reba. Era mîndru pentru că abia au izbutit să pună mina pe el cinci inși, care îl loviră cu paturile revolvrelor și îl doborîră numai după ce îl izbiră cu bastonul de cauciuc în cap.

Directorul închisorii trimise după mine și-mi spuse:

— Să nu suflî o vorbă. Mai bine n-aș fi aflat niciodată că... La drept vorbind, dacă ar fi după mine, te-aș închide în aceeași celulă cu el și v-aș lăsa singuri, numai că ție ți-aș pune cătușe, iar lui, nu. Dar am îndatoririle mele și te voi închide într-o celulă izolată, pentru o săptămînă sau două, ca să nu pățești ceva. Să nu-ți închipui, însă, că vreau să te feresc de el.

— Nu mai fă pe grozavul și nu-ți mai pune la inimă toată povestea asta, i-am zis eu, că doar și dumneata...

— Ce? Ce-ai zis? urlă el.

— Nimic. Am zis că poți fi liniștit. El n-are nimic împotriva mea. Dacă nu mă crezi, cheamă-l aici.

Îl cheamă. Vinătăile de la loviturile cu patul revolverelor începuseră să se vindece; bastonul de cauciuc nu lăsase nici o urmă.

— Noroc, zise el. — Iar apoi mi se adresă mie. — Acum bănuiesc că ai să-l vezi pe Flem înaintea mea.

— Da, am răspuns eu.

— Spune-i că n-ar fi trebuit să trimeată rochia aceea. Cu toate că nu mai are nici-o importanță. Dacă aș fi stat liniștit douăzeci de ani, poate m-aș fi îndreptat. Acum, însă, s-a zis. Nu-mi rămîne altceva de făcut decît să aștept.

Prin urmare Flem ar fi trebuit să mă asculte cînd i-am vorbit de cei zece mii de dolari. Dar nici acum nu era prea tîrziu. Aș fi putut chiar să-i trimit o scrisoare privitor la chestia asta: pentru dumneata nu-i nici o greutate să-ți procuri zece mii de dolari. E destul să-l lași pe Manfred de Spain să-și facă mendrele cu soția dumitale. Ba nu, ar fi o prostie: să încerci să-i viri pe git pe Eula Varner lui Manfred de Spain e tot una cu a încerca să vinzi unui om un cal pe care acesta îl hrănește și-l călărește de vreo zece-doisprezece ani. Ai însă pe fetișcana aceea, pe Linda. Știu că numără doar unsprezece sau doisprezece ani, dar asta e un fleac. Pune-i ochelari fumurii și pantofi cu tocuri și trimite-i-o plocon cît mai repede. Poate că de Spain n-o să bage de seamă.

Dar n-aveam de gînd să-i scriu. Altceva mă frămînta pe mine. Mă chinuia gîndul că nu voi scrie nici o scrisoare, că voi renunța cu bună știință la acești bani — mă refer la comisionul de zece mii de dolari, pentru care l-aș fi pus în legătură cu «Sindicatul din Chicago». Nu-mi amintesc cum s-a întîmplat, probabil eram încă foarte tînr, cînd mi-am dat seama că provin, ca să zicem așa, dintr-o familie, dintr-un clan, sau poate dintr-o rasă de ticăloși pur singe. Și atunci mi-am spus: bine, dacă așa merg lucrurile pe lumea asta, o să le arătăm noi. Cel mai bun avocat este numit «avocat între avocați», cel mai bun actor «actor între actori», iar cel mai bun fotbalist «fotbalist între fotbaliști». Perfect, așa o să facem și noi: fiecare Snopes își va propune un scop propriu, personal, pentru ca întreaga lume să-l recunoască drept cel mai ticălos dintre ticăloși.

Dar niciodată noi, alde Snopes, nu ducem lucrurile pînă la capăt și ne lăsăm păgubași. Tot ce putem obține este să fim un alt ticălos de Snopes. Toți sîntem la fel, toți pînă la unul — și Flem, și bătrînul Ab, care nici nu știu ce fel de rudă îmi e, și unchiul Wes și I.O., tatăl meu și al lui Clarence, iar apoi pe linia descendentă: Clarence și cu mine, roadele, ca să zicem așa, ale unei bigamii simultane, Virgil, Wardaman, Bilbo, Byron și Mink. Nu mai vorbesc de Eck și de Wallstreet, și de amiralul Dewey, pentru că nu-s de-ai noștri. Întotdeauna bănuiam că nu-s de-ai noștri. Întotdeauna bănuisem că mama lui Eck făcuse muncă suplimentară de noapte, cu nouă luni înainte de nașterea lui. Și astfel s-a întîmplat că singura cățea adevărată din familia noastră s-a dovedit a nu fi cituși de puțin cățea, ci o sfîntă și o martiră, iar singurul ticălos pur singe, adevărat, neîntrecut din familia noastră nici nu era măcar un Snopes sadea.

5

Cînd nepotul ieși, directorul închisorii îi spuse lui Mink:

— Șezi. — Și el se așează. — Scrie la ziar de dumneata, zise directorul. Ziarul era deschis în fața lui pe birou:

«EVADARE NEREUȘITĂ

Un fugar travestit în femeie.

Oarchman, Mississippi, 8 septembrie 1923 M.C. («Mink») Snopes, condamnat pe viață pentru un asasinat săvîrșit în districtul Yoknapatawha. ...»

— Dar care este cel de al doilea nume al dumatăle? Văd inițialele M.C., spuse directorul. Vorbea blind. Am crezut că te cheamă doar Mink. Parcă așa mi-ai spus, nu?

— Așa e, spuse el. Mink Snopes.

— Dar a doua inițială «C», ce înseamnă? Aici scrie «M. C. Snopes».

— Aha, făcu Mink. E doar așa. M. C. Snopes, cum există calea ferată M.N.¹ Cînd am fost la spital, au venit pe la mine niște tineri de la ziar. M-au întrebat cum mă cheamă și le-am răspuns: Mink Snopes. Ei au zis că Mink nu e un nume de om, sună mai curînd o poreclă. Mă tot întrebau care e numele meu adevărat. Pînă la urmă le-am spus M. C. Snopes.

¹ Calea Ferată Mare din Nord.

— Prin urmare asta este, zise directorul. Așadar n-ai un alt nume în afară de Mink.

— N-am. Mi se spune Mink Snopes și atita tot.

— Dar mama, mama dumitale cum te strigă?

— Nu-mi aduc aminte, a murit de mult. Toată lumea m-a strigat Mink, de cînd m-am născut. — Se sculă în picioare. — Mă duc. Pe semne că mă așteaptă acolo.

— Stai puțin, zise directorul. Spune-mi, nu ți-ai dat seama că n-o să-ți reușească evadarea? Nu ți-ai dat seama că nu poți să scapi de aici? Spune!

— Ba da, mi s-a spus și înainte, răspunse el. Am fost anunțat din timp că nu pot să scap. — Stătea nemișcat, mic și firav, cu capul puțin plecat într-o parte, parcă dus pe gânduri, cu un aer liniștit și aproape zimbitor. — Nu trebuia să-și bată joc de mine ca să fiu prins în rochia și pălăria aia, spuse el. Eu nu i-aș fi făcut o asemenea figură.

— De cine vorbești? întrebă directorul. De acela... ți-e nepot sau ce rudă ești cu el?

— De Montgomery Ward? făcu el. E nepotul unchiului meu. Dar nu despre el ziceam. Nu mă gîndesc la el. Făcu o pauză și apoi zise: Mai bine să plec...

— Peste cinci ani ai fi fost eliberat, zise directorul. Îți dai seama că acum s-ar putca să-ți mai adauge încă douăzeci?

— Mi s-a spus și asta, făcu Mink.

— Bine, zise directorul. Poți să te duci.

Dar Mink nu se mișcă din loc. Rămase pe loc și, după o scurtă tăcere, rosti:

— Spuneți-mi: tot n-ați aflat cine mi-a trimis patruzeci de dolari?

— De unde să știu eu? răspunse directorul. Ți-am explicat și atunci. Mandatul era din Memphis și scria: «Din partea unui prieten».

— Era de la Flem, spuse el.

— De la cine? întrebă directorul. De la vărul acela despre care ai spus că n-a vrut să te ajute cînd ai omorît un om? Dacă nu mă înșel, ai mai spus și altădată că el ar fi putut să te scape, dacă ar fi vrut? Atunci la ce bun ți-ar fi trimis patruzeci de dolari, acum, după cinci-sprezece ani?

— Erau de la Flem, repetă Mink. Poate că e bogat. Și pe urmă nu m-am certat niciodată cu el pentru bani. Pe atunci abia reușise să bage un deget în prăvălia lui Will Varner și poate se gîndise că totuși s-a săvîrșit o crimă, că nu are rost să se amestece, chiar dacă suferea o rudă de sînge. În orice caz, ar fi făcut mai bine dacă nu mi-ar fi trimis rochia și pălăria asta. Nu trebuia să se poarte așa.

Începuse strînsul bumbacului. Fiecare regiune producătoare de bumbac din Mississippi pregătea culegătorii cei mai îndemînatci, cei mai iuți, pentru ca la concursurile la care participau culegătorii din Arkansas și Missouri să iasă biruitori pe întreaga vale a fluviului Mississippi. Dar el n-avea să fie acolo. Căci unde lucra el nu exista «ciștigători», ci numai ghinionişti: cei care au fost prinși că au ucis, au furat sau au înșelat. Își aduse aminte cum își blestemase la început ghinionul — căci altfel nu l-ar fi prins Ei — dar acum înțelegea că nu există noroc sau ghinion, pur și simplu unii se nasc ciștigători, iar alții ghinionişti, și dacă el s-ar fi născut

ciștigător, Houston nu numai că n-ar fi putut, dar nici n-ar fi îndrăznit să-și bată joc de el din pricina unei vaci și nu l-ar fi adus pînă la crimă. Unii oameni se nasc fără noroc, mereu dau greș, toată lumea îi înșală și el, Mink, era unul din acești oameni.

Recolta era bogată. Nu-și amintea să mai fi văzut alta la fel de bogată. Parcă toate elementele naturii contribuiseră să iasă bogată: vîntul, ploaia, soarele — căldura toridă de vară — ajutaseră semănăturile să răsară, să crească și să dea în pîrg ca și cum încă din primăvară, pămîntul le-ar fi zis: «hai să lucrăm mină în mină, să nu ne mai certăm». Pămîntul spusese asta, pămîntul care e dușmanul înrăit al fiecărui arendaș, al fiecărui dijmaș, pămîntul aspru și neîndurător care-i vlăguise tinerețea, îi distrusese uneltele și mai tirziu și trupul. Și nu distrusese numai trupul lui, distrusese și trupul acela gingaș și misterios de care el se atinsese cu atîta uimire, grijă și emoție neîncercătoare în noaptea nunții și care apoi se oflise în așa hal, devenise atît de aspru și de vînos încît adeseori — aproape întotdeauna — uita că are alături, istovit și sleit, trupul unei femei. Și asta nu se întimplase numai cu el și cu nevastă-sa, dar avea să se întimple la fel și cu copiii lor. Vedea cum cresc cele două fetițe ale sale și știa ce viitor întunecat au aceste vîlstare nevinovate și gingașe. Și atunci cum să te mai miri că omul privea acel petec dușmănos de pămînt mocirlos de care era ținut pînă la sfîrșitul vieții și-i spunea: M-ai răpus, o să mă sleiești cu totul, fiindcă tu ești mai puternic, iar eu sînt numai piele și oase. Nu pot să te părăsesc, căci n-aș avea din ce trăi și tu știi acest lucru. Ceea ce însemnă în sumă, și ceea ce a fost tinerețea mea, pasiunea mea pînă cînd tu mi-ai secătuit tinerețea, iar eu am uitat de pasiune, se va repeta an de an în copiii pasiunii mele și tu îi vei istovi și pe ei, îi vei împinge spre mormînt, și tu știi acest lucru. Și așa va fi an de an, în vecii vecilor, și tu știi acest lucru. Și va fi așa nu doar cu mine ci cu toți de-o seamă cu mine — arendașii fără pămînt, dijmașii, cei care și-au îngropat tinerețea și toate nădejtile în treizeci, patruzeci sau cincizeci de acri de mlaștină, pe care nimeni, în afară de cei de teapa noastră, nu s-ar fi apucat să-i lucreze, fiindcă nu avem nimic pe lume în afară de tine. Iar noi, doar un singur lucru putem să-ți facem — să te pirjolim. La sfîrșitul lui făurar, sau la începutul lui martie putem să dăm foc la tot ce viețuiește pe tine, pînă cînd chipul tău se scorojește și se innegrește și tu nu poți să te răzbuni pe noi în nici un fel. Tu poți să ne sleiești trupul și să ne spulberi visurile, poți să ne îmbolnăvești cu slănină, făină și melasă, căci nu ne lași să ciștigăm pentru a ne putea hrăni și cu altceva, dar în fiecare primăvară noi te putem pirjoli, și tu știi acest lucru.

Acum însă era cu totul altfel. Pămîntul nu era al lui, el nu primea nici măcar partea arendașului sau a dijmașului. Acum tot ce se obținea (sau nu se obținea) în anii cu recoltă bună, sau în anii secetoși — zece cenți pentru un funt de bumbac, sau un dolar pentru un balot — toate acestea nu schimbau cu nici o iotă viața lui actuală. Fiindcă acum trecuseră anii și trecuse și anul cînd el ar fi fost pus în libertate, dacă nu s-ar fi lăsat convins de nepotul său să săvîrșească prostia aceea — și oricine, pînă și băiețandru acela mărginit, avocatul care îi fusese dat la judecată deși el, Mink, și-ar fi dus mult mai bine procesul, chiar și acel palavragiu nenorocit prevăzuse și îi explicase totul, îi arătase care pot fi urmările; oricine ar fi înțeles că nu va ieși nimic bun, ba mai mult chiar — că din capul locului nu exista nici o speranță. Și iată că deodată se pătrundea

de o înțelegere uimitoare. Oamenii ca el nu aveau niciodată pământ, nici măcar pentru un an, cu toate că îl arendau de la proprietar la anul nou, pe timp de douăsprezece luni. Pământul îi stăpânea pe ei și nu doar de la însămânțare și pînă la seceriș, îi stăpânea pe veci. Nu proprietarul pământului, nu moșierul îi alunga în noiembrie de pe pământul sterp pe drumul mare, să caute în deznădejde un alt loc la fel de prost, la două mile sau la zece mile, cale de două state, sau de zece state, ca să apuce să-l însămînțeze în martie — îi alunga însuși ogorul, îi alunga pământul, îi alunga pe toți cei care își duceau în spinare mizeria și sărăcia, de pe un loc pe altul, pentru a cunoaște o nouă sclavie, așa cum o familie sau un clan alungă vreo rudă îndepărtată, vreun om fără noroc, scăpătat, fără nădejde de a-și mai reface averea.

Dar pentru el toate acestea trecuseră. El nu mai aparținea nici măcar pământului în aceste condiții neomenești. Aparținea guvernului, aparținea statului Mississippi. Putea an de an să stirnească valuri de colb între straturile de bumbac și dacă pe ogor nu se făcea nimic, puțin îi păsa. Nu mai trebuia să se ducă în prăvălia proprietarului și să se certe cu el pentru fiecare gram de carne ieftină și proastă, de făină sau de melasă, pentru un păhărel de tutun de mirosit — singurul lux pe care și-l permitea el și soția sa. Nu mai trebuia să se certe cu proprietarul pentru fiecare sac de îngrășămintă, iar apoi să adune o recoltă jalnică din cauză că nu împrăstiasă destulă îngrășămintă, și iarăși să se certe cu proprietarul pentru cota sa de mizerie din această recoltă. Acum nu i se cerea decît un singur lucru: să lucreze neconținut. Gardianului care-l păzea îi era tot atît de indiferent dacă va crește ceva pe locul unde lucrează. Totul era să muncească fără întrerupere. La început, lui Mink îi fusese rușine, se temuse că cei din jur vor afla cît îi este de indiferent totul; dar într-o zi înțelese (nici el nu-și putea explica în ce fel) că și ceilalți le este indiferent tot ce se întîmplă, că Parcham cu timpul îi aduce pe toți în această stare de indiferență totală. Se gîndea nedumerit și mirîndu-se: Da, frate, omul se poate obișnui cu orice, chiar și cu închisoarea Parchman, numai să i se dea destul timp.

La Parchaman omul privea cu indiferență numai ceea ce văzuse din momentul arestării incoace. Parchman nu avea influență asupra a ceea ce omul adusese cu sine. Pur și simplu îi era mai ușor să-ți amintești, deoarece Parchman îl învăța pe om să aștepte. Își amintea de ziua cînd judecătorul rostise: « Închisoare pe viață », iar el tot mai credea că Flem va veni și-l va scăpa. Mai tîrziu a înțeles, în sfîrșit, că Flem nu va veni, că nici nu avusese vreodată de gînd să vină, își aminti că spusese, aproape cu glas tare: « Lăsați-mă să plec numai pentru scurtă vreme, să mă duc la Ripa Francezului sau în altă parte unde va fi el, numai pentru zece minute, iar apoi mă întorc aici și puteți să mă spînzurați dacă vreți ». Și își aminti că și atunci, în urmă cu trei ani, cinci sau opt ani, sau cîți or fi fost, cînd Flem trimisese pe acel nepot al său, — cum îl chema? aha, da, Montgomery Ward — și acesta îl convinsese să încerce să evadeze îmbrăcat într-o rochie și pălărie de femeie, iar pentru aceasta i s-au adăugat douăzeci de ani, exact cum prezisese din capul locului băietăndrul acela prost, avocatul acela — își aminti că chiar și atunci, căutînd să scape din mîinile celor cinci gardieni, strigase același lucru: « Lăsați-mă să plec la Jefferson, să stau acolo exact zece minute, și o să mă întorc singur, iar apoi puteți să mă spînzurați! »

Acum nu se mai gîdea la asta, fiindcă învățase să aștepte. Înțelesese că așteptînd ascultă totul cu atenție, aude multe, și pricepe mai bine ceea ce se petrece, pentru că aici trebuia numai să urmărească totul, fără să se neliniștească. Lumea vorbea că soția lui plecase la neamurile sale și, că acolo își dăduse sfîrșitul. Fetele crescuseră mari și plecaseră pe alte meleaguri — or fi știind de ele, poate, cei din Rîpa Francezului — iar Flem făcuse avere, devenise președinte de bancă, locuia într-o casă pe care o transformase într-o casă uriașă, mai mare decît gara din Memphis, după cum se povestea. Cu Flem locuia și fata lui vitregă, nepoata bătrînului Will Varner. Într-o bună zi fata se măritase, iar apoi fusese cu soțul ei la război undeva, în Spania. Acolo o bombă îl ucisese pe soțul ei, iar pe ea o lăsase surdă, surdă de tot. Acum se întorsese, locuia împreună cu Flem în casa aceea mare și se spunea că nu aude nici măcar cînd tună. Oamenilor din Jefferson, însă, nu le era milă de ea, pentru că se înhătase cu profesorii de la o școală duminicală pentru negri, și apoi se mai zicea că mai are legături cu niște « comuniști ». Și soțul ei fusese unul dintre aceștia; în războiul acela luptaseră de partea « comuniștilor ».

Probabil că Flem a îmbătrînit. Și el, Mink, a îmbătrînit. Cînd o să iasă din închisoare, în 1948, Flem și el vor fi bătrîni de tot. S-ar putea ca Flem să moară înainte și atunci el nu va mai avea de ce să iasă în 1948. Ori s-ar putea ca el, Mink să moară înainte și să nu mai iasă în 1948. Își aminti cum la început gîndul acesta îl înnebunea: dacă Flem va muri de moarte bună, sau dacă se va găsi un alt om mai norocos, unul care nu e condamnat de soartă să dea mereu greș, unul care nu va fi prins — și-i va face de petrecanie? Lovitura aceasta n-ar fi putut s-o mai îndure. El nu cerea dreptate — dreptatea e numai pentru cei fericiți, pentru cîștigători. Dar un om poate să spere că va avea și el un dram de noroc, doar fiecare are dreptul la așa ceva. Însă și toate aceste îndoieli trecuseră, se risipiseră, se fărîmîțaseră în așteptarea monotonă. În 1948 el și Flem vor fi bătrîni și chiar mormăla citeodată cu glas tare: « Păcat că nu vom putea noi, bătrîni să stăm împreună liniștiți la soare sau la umbră, să așteptăm pînă cînd moartea ne va lua pe amîndoi și să nu ne gîndim la nimic, la nici un rău și la nici o jignire, să nu ne gîndim la răfueli, să uităm că am cunoscut jigniri, dureri și răzbunare » — doi bătrîni, care nu mai pot face rău nimănui, și nici măcar nu mai sînt în stare să-și amintească de rău, de jigniri. Ca și cum cu niște bani de care Flem nu mai are nevoie, iar în curînd nici nu va mai avea ce face cu ei, se pot șterge, se pot uita cei patruzeci ce ani care acum lui Mink nu-i mai sînt de folos, iar în curînd nici n-o să-i mai pară rău de ei. Nu, după cît se vede, acum nu mai e nimic de făcut — se gîdea el. Acum nici unul din noi nu mai poate să reînvie ceea ce s-a dus.

Și iarăși nu mai rămaseră decît cinci ani pînă la eliberare. De data aceasta însă ținea bine minte învățămintele pe care încercase să i le bage în cap avocațelul acela prostănac în urmă cu treizeci și cinci de ani. Erau unsprezece înși. Munceau, mincau și dormeau împreună — o echipă de ocnași. Locuiau într-o baracă separată, înjghebată din scînduri, pînă și sîrmă. Era vară; încătușați de același lanț, se duceau în sala de mese să mănînce, apoi pe cîmp să lucreze, apoi iarăși încătușați de lanț se duceau să doarmă în baracă. Așa că atunci cînd s-a pus la cale o evadare, toți cei zece fură nevoiți să-l destîinuie complotul, pentru ca el să nu-l trădeze întîmplător. Nu voiau să-l atragă de partea lor, mai cu seamă doi dintre

ei și nu vroiau să accepte acest lucru, deoarece, de la încercarea nereușită de evadare din urmă cu optsprezece sau douăzeci de ani, toată lumea știa că Mink devenise un înflăcărat propăvăduitor al abținerii de la evadare.

Și când în cele din urmă cei zece îi spuseră ce plănuiseră fiindcă vrînd-nevrînd el trebuia să le cunoască taina, pentru a nu o trăda din neștiință, indiferent dacă voia sau nu să participe la încercarea de evadare, și el le strigase: «Stați! Nu vă dați seama că chiar dacă numai unul dintre voi va încerca să fugă, ei ne vor acuza pe toți, ne vor prinde și atunci nimeni nu va mai ieși de aici, nici după ce va ispăși cei patruzeci de ani de condamnare». — Mink își dădu seama că o nouă nenorocire se abătuse peste capul lui și-și dădu seama că vorbise prea mult. Și atunci când își spuse: «Trebuie să scap din lanțul care mă leagă de acești oameni, să plec dintre ei», el nu se gîndi: «Dacă voi fi cu ei pe întineric, singur, fără gardieni, nu voi mai vedea niciodată lumina zilei,» — ci se gîndi pur și simplu: «Trebuie să ajung la timp la director, pînă cînd ei n-au încercat să fugă, că s-ar putea ca chiar în noaptea aceasta să ne ducă pe toți la picire».

Dar fu nevoit să aștepte venirea întinericului de care se temea atît de mult, să aștepte să se stingă lumina și să se prefacă adormit, să aștepte ca asasinii să-l atace, pentru că numai în timpul învălmășelii ce se va stîrni cu prilejul atacului putea spera să atragă atenția santinelei, s-o avertizeze, s-o facă să creadă. Iar aceasta însemna că el trebuie să biruie șiretenia prin șiretenie: să stea nemișcat în patul său pînă cînd și ceilalți aveau să se prefacă adormiți, pentru a-i risipi bănuiele. Asculta cu încordare, nemișcat, ținîndu-și răsufarea, ca să deslușească la timp printre sforăituri, zgomotul care va prevesti lovitură de cuțit (sau de bită) și să apuce să sară din pat cu mișcare iute, să se rostogolească sub pat, înainte ca ei — nu-și dădea seama cîți sînt, pentru că sforăitul prefăcut deveni mai tare — să se fi năpustit asupra patului gol, unde cu o clipă mai înainte fusese el.

— Pune mîna pe el! Șuieră unul. Cine are cuțitul?

O altă voce:

— Eu. Dar unde dracu e ticălosul?

Mink însă nu se opri. Încă o mișcare bruscă și ieșind de sub pat, se îndepărtă în patru labe printre picioarele ce tropăiau. În toată baraca era un zgomot înăbușit.

— Lumină! murmură cineva. Aprindeți o clipă lumina!

Deodată ajunse într-un loc unde nu era nimeni și putu să sară în picioare. În momentul acela scoase un urlet ca de fiară și imediat cineva șopti cu răsufarea întretăiată:

— Acolo. Pune mîna pe el! Prinde-l!..

Însă el se îndepărtase, sărind dintr-un colț într-altul ca o bilă de biliard și, urlînd neconținut, chiar cînd înțelese că prin pereții de pînă se vede cum întregul văzduh este străbătut de razele reflectoarelor. Sirena urla, iar el era înconjurat de oameni care tăceau, turbați de furie și care ba se iveau, ba dispăreau ca niște pești în lumina fugară ce pătrundea prin rețeaua de sîrmă ghimpată de deasupra peretelui scund de scinduri. Văzu scînteind cuțitul deasupra lui și se aruncă printre picioarele atacatorilor; încercînd să se strecoare sub un pat ca să scape de cuțit. Dar era prea tîrziu, îl văzuseră. Dispăru sub picioarele lor. Dar și pentru atacatori

era prea tirziu: razele reflectoarelor, şuierul sirenei, totul era concentrat asupra bărcii subrede, plină de oameni furioși. Gardienii năvăliră înăuntrul și începură să-i izbească în cap cu revolverele, cu patul armelor, trăgându-i de lingă Mink, pînă cînd Mink se ivi bătut și însîngerat, dar conștient că primejdia trecuse. Reușise chiar cu un ultim efort să se răsucească astfel încît cuțitul care trebuia să-l țintească de podea se înfipsea înscinduri, chiar lingă gîtlejul lui.

— Cît pe-aci să mă dea gata, spuse el unui gardian. Dar pînă la urmă am învins.

Învinsese, dar nu de tot. A nimerit în spital și după aceea a aflat că în noaptea următoare doi dintre ei — trișorul Steelwell, care înjunghiasă o prostituată la Vioksburg, și încă unul — aceștia doi stăruiseră ca Mink să nu fie inițiat în complot, ci pur și simplu omorît dinainte — încercaseră totuși să evadeze. Steelwell reușise să scape, cel de al doilea fusese împușcat în cap de santinelă.

Fu adus din nou în biroul directorului. De data aceasta nu arăta ca în urmă cu douăzeci de ani cînd se luptase cu gardienii: ocnașii îl bătuseră numai cîteva minute și nu avuseseră nici un fel de armă, în afară de pumni și picioare — de cuțitul lui Steelwell nu se putuseră folosi.

— Nu-i așa că Steelwell a avut cuțitul? întrebă directorul.

N-ar fi putut nici el să explice de ce, dar nu destăinuie acest lucru.

— Nu știu precis care din ei a avut cuțitul, spuse el. S-a terminat prea repede toată povestea.

— Da, și Steelwell e de aceeași părere, spuse directorul. Luă de pe masă un plicdesfăcut și scoase o foaie de hirtie ieftină, liniată, împăturită în două. Am primit-o azi dimineață. Dar mi se pare că nu poți citi literele scrise de mină, nu-i așa?

— Nu, zise el. Citesc numai cînd e scris cu litere de tipar.

Directorul desfăcu foaia:

— A fost expediată ieri din Texarkana. Ascultă ce scrie: «Trebuie să dea socoteală într-o zi pentru Jake Barron (așa îl chema pe cel de al doilea deținut, ucis de santinelă), prin urmare aveți grijă de el. Și nu trebuie să pierdeți timpul, căci mai sînt dintre ai noștri după gratii». Directorul puse scrisoarea în plic, plicul în sertar și încuie sertarul. Așadar, pentru dumneata e periculos să mai umbli pe aici în libertate, căci oricare dintre ei poate să-ți facă felul. Mai ai de stat numai cinci ani și chiar dacă nu ne-ai ajutat să-i prindem pe toți, cred că în baza cererii mele guvernatorul te-ar amnistia. Dar nu pot să fac această cerere pentru că Steelwell o să te omoare.

— În cazul cînd căpitanul Jabbo (gardianul care trăsese) l-ar fi ucis pe Steelwell, miine aș fi putut pleca acasă? întrebă el. N-ați putea afla, după scrisoare, unde se află Steelwell acum și să-l trimiteți acolo pe căpitanul Jabbo?

— Căpitanul Jabbo nu l-a lăsat pe Steelwell să te ucidă acum două zile, vrei să-l trimiți pe căpitanul Jabbo după Steelwell ca să-l omoare?

— Mă rog, trimiteți pe altul. Nu e drept ca Steelwell să evadeze, iar eu să mai stau încă cinci ani aici. Și deodată adăugă: Las'să fie și așa. În definitiv, poate că și printre noi s-a strecurat un ciștigător.

— Un ciștigător? întrebă directorul. Despre ce ciștigător vorbești?

Dar el nu răspunse nimic. Și pentru prima oară de cînd era închis, începu să numere zilele și lunile. Înainte nu făcuse niciodată acest lucru:

nici în primii douăzeci de ani la care fusese condamnat atunci, la Jefferson nici în cei douăzeci de ani care i se adăugaseră după ce-l ascultase pe Montgomery Ward și se travestise în femeie. Fusese el singur vinovat pentru tot ce se întâmplase, iar acum se gîndea la Flem cu un sentiment de admirație și într-un fel se mîndrea că sînt rude de sînge. Se gîndea, ba uneori spunea chiar și cu glas tare, fără cea mai mică urmă de invidie: « Lui Flem Snopes nu-i poți veni de hac. În tot statul Mississippi și în Statele Unite luate împreună nu poți găsi un om care să-i vină de hac lui Flem Snopes ».

Dar atunci fusese altceva. Încercase chiar el să evadeze, nu reușise și primise fără să cîrtească pedeapsa suplimentară de douăzeci de ani. Cincisprezece dintre ei îi petrecuse fără a încerca să evadeze și riscîndu-și viața ca să zădărnicească planurile altor zece deținuți. Ca răsplată ar fi putut fi eliberat chiar a doua zi, dacă unuia dintre gardieni, bun țintaș, nu i-ar fi scăpat totuși unul din cei zece complotiști. Însemna că ultimii cinci ani trebuia să stea aici nevinovat. El ar fi fost gata să stea toți cei patruzeci și nu era vina lui dacă ei se redusese la treizeci și cinci și că restul de cinci ani trebuia să-i stea din pricina soartei perfide, care-și bătuse joc de el.

De la acest crăciun cineva începu să însemne (pentru prima oară) pentru el durata sentinței care se scurgea încet. Se primi o carte poștală de felicitare cu stampila din Mexico, adresată directorului cu rugămintea de a-i fi predată lui Mink. Directorul o citi cu glas tare. Știau amîndoi de unde vine: « Au mai rămas patru ani. Nu e chiar atît de mult cum crezi ». Cartea poștală primită de Sf. Valentin era de fabricație proprie: pe o hîrtie grosolană, liniată, erau desenate cu creion roșu din cele folosite de dulgheri și de tăietori de lemne o inimă și un revolver care trăgea în ea.

— Vezi? zise directorul. Chiar dacă cei cinci ani ai dumitale s-ar fi isprăvit...

— Nu mi-au mai rămas cinci, spuse Mink. Patru ani, șase luni și nouăsprezece zile. Așadar, credeți că nici atunci n-o să mi se dea drumul?

— Vrei să te curețe înainte de-a ajunge acasă?

— Trimiteți oameni să-l prindă.

— Unde să-i trimit? întrebă directorul. Să presupunem că dumneata ai fi evadat și eu aș fi vrut să pun mîna pe dumneata. Unde aș fi trimis oamenii să te caute?

— Aveți dreptate, spuse el. Prin urmare, nu este nimic de făcut?

— Ba este, răspunse directorul. Trebuie să așteptăm să mai facă vreuna boacăna și atunci poliția o să-l prindă.

— Să așteptăm, repetă el. Dar dacă nu mai am timp să aștept?

— Păi mai ai încă patru ani, șase luni și nouăsprezece zile. Așa că deocamdată poți să stai liniștit.

— Da, spuse Mink. Mai e timp ca el să facă vreo ispravă.

De crăciunul următor se primi iarăși o carte poștală cu stampila din Mexic: « Au mai rămas trei ani. Nu este atît de mult cît ți s-ar părea ».

Stătea în fața directorului, mic, pipiriu, cu capul puțin plecat, în hainele vîrgate de deținut, cu o expresie calmă pe față și cu aceeași dirigenie în suflet.

— Iarăși din Mexic, spuse el. Poate că El o să-l omoare acolo?

— Cum? întrebă directorul. Ce-ai spus?

Nu răspunse. Stătea calm, senin, dus pe gînduri. Apoi vorbi:

— Pînă am avut cearta aceea din pricina vacii cu Jack Houston și mai înainte, cînd eram încă un băiețuș, mă duceam în fiecare duminică la biserică, iar miercurea la adunările de rugăciune cu femeia care m-a crescut pînă cînd...

— Dar ce fel de oameni erau aceia? întrebă directorul. Ai spus o dată că mama dumitale a murit.

— El era un ticălos. Iar ea nu-mi era rudă, ci doar nevasta lui... În fiecare duminică, pînă cînd...

— Pe el îl chema tot Snopes? întrebă directorul.

— Era tatăl meu... Pînă cînd am crescut și m-am desprins de Dumnezeu, așa cum se întîmplă cînd crezi că ai crescut destul de mare și că nu mai ai nevoie de nimic de la nimeni. Iar apoi Dumnezeu voia să spună că din moment ce i-am împiedicat pe nouă din zece să evadeze, mi s-ar putea reduce cei cinci ani, dar fiindcă acum nu aveți de gînd să-mi dați drumul, m-am întors iarăși la El.

— Cum te-ai întors? întrebă directorul. La cine te-ai întors?

— La Dumnezeu.

— Vrei să spui că te-ai întors în sinul bisericii din noaptea aceea de acum doi ani? Asta nu-i de loc adevărat. Dumneata n-ai fost niciodată la biserică din 1908, de cînd ești aici.

Era adevărat. De altfel, acest lucru nu-i mirase cîtuși de puțin, nici pe directorul dinainte și nici pe succesorul său. Amîndoi înclinaseră să creadă că el se va alătura uneia din micile secte răzvrătite, intransigente, neconformiste, care nu erau de acord cu nimeni și cu nimic — astfel de secte existau alături de organizațiile bisericești oficiale, aproape în toate închisorile provinciale din sud — unei mici secte sau unui grup fanatic (în această închisoare ei se numeau « Acționarii lui Iehova »), în fruntea cărora se aflau conducători care se investeau singuri și care nimeriseră la închisoare condamnați pentru infracțiuni caracteristice păturilor mijlocii, oamenilor onorabili și familiști: bigamie, însușirea banilor sectei de dragul unei femei — nevastă sau amantă — și numai în cazuri rare cei mai înrăiți dintre ei făceau crime din pricina prostituatelor.

— Eu n-am nevoie de biserică, spuse el. Mă rog singur pe tăcute.

— Pe tăcute? repetă directorul.

— Da, zise el, cu un fel de nerăbdare. Lui Dumnezeu nu trebuie să-i trimiți scrisori. El știe ce se petrece în sufletul tău, cu mult înainte de a se apuca să citească ceea ce îi scrii. Doar și în libertate omul începe să priceapă cite ceva, desigur, cu anii. Aici însă începi să pricepi mult mai repede. Din moment ce există un judecător care are destulă putere ca să te ajute, el te ajută, iar treaba ta este numai să crezi și să primești ajutorul, căci ai fi prost dacă nu l-ai primi.

— Prin urmare, crezi că El te va izbăvi de Steelwell? întrebă directorul.

— Bine înțeles! Ce vină ar putea să-mi găsească?

— Ai uitat porunca: « Nu ucide ».

— Dar de ca nu i-a spus El asta lui Houston? Credeți că m-aș fi dus la Jefferson, și aș fi dormit pe bancă în gară, ca să-mi fac rost de cartușe, dacă Houston nu m-ar fi silit?

— Dracu știe ce mai e și aiureala asta! se înfurie directorul. Al naibii să fiu dacă nu-i o aiureală! Peste trei ani o să-ți se dea drumul de aici, dar dacă ar fi după mine, ți-aș da drumul chiar acum, că poate — cine știe — miine, poimîne o să-ți vină în minte să te uiți și la mine chiorș.

Nu vreau să-mi petrec restul vieții gândindu-mă că cineva îmi poartă simbetele și-și făurește planurile pe care ți le făurești tu în legătură cu cei care îți stau în cale. Hai, du-te și vezi-ți de treabă.

De când veni octombrie — lună despre care știa că nu prea are sărbători și deci nu se primesc cărți poștale de felicitare și directorul trimise după el, nici măcar nu se miră. Directorul îl măsură o clipă în tăcere cu privirea, parcă descumpănit, dar cu o umbră de respect și-i spuse:

— A dracului de treabă! — În fața lui se afla o telegramă. — E de la șeful poliției din San Diego, California. În cartierul mexican de acolo se afla o biserică de mult părăsită. Se pare că s-a construit una nouă pe altă stradă. Într-un cuvânt, nu se slujea în biserică aia de care-ți spun și nici măcar poliția nu știa prea bine ce se întâmplă acolo. Săptămîna trecută biserica s-a dărîmat. Nu se știe de ce, dar într-o bună zi s-a dărîmat. Sub ruine a fost găsit un om sau mai bine zis ce mai rămăsese din el. Iată ce se spune în telegramă: « După amprente digitale, Biroul federal de anchete a stabilit că este vorba de deținutul dumneavoastră Nr. 0821 Shuford Steelwell ». Directorul puse telegrama în plic și băgă plicul în sertar. Povește-te-mi la ce biserică te duceai înainte ca Houston să te fi silit să-l ucizi.

Dar el nu răspunde nimic, ci doar oftă adînc.

— Acum o să mi se dea drumul, spuse el. Acum sint liber.

— Nu imediat, spuse directorul. O să dureze o lună sau două. Trebuie făcută o petiție și trimisă guvernatorului. Apoi el va cere o recomandare și după aceea va semna grațierea.

— O petiție? întrebă Mink.

— Ai intrat aici în baza legii, spuse directorul. Trebuie să fii eliberat tot în baza legii.

— O petiție, repetă el.

— Este necesar ca rudele dumitale să însărcineze un jurist să întocmească o cerere de grațiere adresată guvernatorului. Soția... Dar soția a murit. Una din ficele dumitale.

— Probabil că s-au căsătorit și se află cine știe pe unde.

— Așa, făcu directorul. Apoi spuse: La dracu, de fapt aș putea spune că ești liber, doar ai în senat un văr, sau ce neam îți este Egglestone Snopes, care în urmă cu doi ani a căzut la alegerile pentru Congres?

Mink stătea nemișcat, cu capul ușor plecat într-o parte.

— După cît se pare, o să rămîn aici, spuse el.

Cum putea să spună unui om străin: « Clarence, nepotul fratelui meu mai mare, se ocupă de politică și are nevoie de voturi. Dar eu, cînd o să ies de aici nu voi avea drept la vot. Atunci cu ce să cumpăr semnătura lui Clarence Snopes pe cerere? Prin urmare, nu mai rămîne decît Wall-street, fiul lui Eck, dar acesta nu ascultă niciodată pe nimeni ».

— Se vede că și ăștia trei ani o să trebuie să-i stau aici, zise el.

— Scrie șerifului dumitale, îi sugeră directorul. Sau dacă vrei pot să-i scriu eu pentru dumneata.

— Hub Hampton care m-a arestat a murit.

— Dar trebuie să aveți un șerif acolo? Ce-i cu dumneata? Te pomești că stînd aici de patruzeci de ani a început să-ți fie frică de-a binelea de soare, de aer?

— Se vor împlini treizeci și opt în vara asta, spuse el.

— Fie și treizeci și opt. Cîți ani ai?

— M-am născut în 1883 — spuse Mink.

— Prin urmare, ești aici de la vîrsta de douăzeci și cinci de ani?
— Nu știu, n-am socotit.
— Bine, spuse directorul. Du-te. Cînd ai să vrei, o să-i scriu șerifului dumitale.

— Probabil că o să stau aici pînă la sfîrșitul zilelor mele, zise el.

Dar se înșela. După cinci luni cererea se afla pe masa directorului.

— Cine este Linda Snopes Kohl? întrebă directorul.

Mink stătu multă vreme nemișcat și în cele din urmă răspunse:

— Tatăl ei este un bancher bogat din Jefferson. Copiii bunicului lui și ai bunicului meu erau cam de o vîrstă.

— Ca membru al familiei dumitale, a semnat cererea de eliberare către guvernator.

— Vreți să spuneți că șeriful a chemat-o și i-a cerut să semneze?

— Cum ar fi putut s-o facă? Știi doar că nu m-ai lăsat să-i scriu șerifului.

— Așa e, zise el. Se uita la hîrtie pe care nu putea s-o citească. O ținea pe dos, ceea ce de altfel nu avea nici o importanță. Arătați-mi unde au semnat cei care nu vor să fie eliberați.

— Cum? întrebă directorul.

— Cei care nu vor să ies din închisoare.

— Aha, vorbești de familia Houston. Nu, pe cerere figurează numai semnătura procurorului care te-a condamnat, a șerifului vostru Hubert Hampton-junior și a lui V. K. Ratliff. El nu-i din familia Houston?

— Nu, răspunse Mink. Apoi urmă iarăși încet, după ce oftă adînc. Prin urmare, sînt liber?

— Mai mult chiar, zise directorul. Poți să spui că ai de două ori noroc.

Îi explică despre ce-i vorba abia a doua zi, după ce i se dădură o pereche de ghete, o cămașă, o salopetă de lucru, un tricou, și chiar o pălărie, toate nou-nouțe, apoi o hîrtie de zece dolari și alți trei dolari și optzeci și cinci de cenți, care rămăseseră din cei patruzeci de dolari trimiși de Flem cu optsprezece ani în urmă. Atunci directorul îi spuse:

— A venit un ajutor de șerif care a adus un deținut din Greenville. Astăzi pleacă înapoi. Pentru un dolar o să te ducă pînă la podul spre Arkansas. Mi se pare că acolo trebuie să ajungi?

— Foarte mulțumesc, zise Mink. Dar mai întii vreau să mă opresc la Memphis. Am o treabă acolo.

Se gîndea că cei treisprezece dolari și optzeci și cinci de cenți îi va cheltui pentru a-și cumpăra un revolver într-o prăvălie din Memphis care vinde pe credit — fiindcă nu-i vor ajunge banii. Avea de gînd să meargă pînă acolo cu un tren de marfă, sub vagoane, sau pe tampoane. Mai mersese de două ori așa, pe vremea cînd era un băiețandru. Dar îndată ce ieși pe poartă, își dădu seama că-i e frică. Stătuse prea multă vreme închis și uitase cum se face acest lucru. Mușchii lui își pierduseră elasticitatea, se desvîțase să acționeze simplu și repede, să riște fără să stea pe gînduri. Apoi se gîndi să încerce să se strecoare într-un vagon gol, dar înțelese că nici asta nu va îndrăzni s-o facă, fiindcă în treizeci și opt de ani a uitat toate regulile nescrise ale frăției vagabonzilor mărunți și ar putea săvîrși cine știe ce prostie.

Stătea la marginea unei șosele care cu treizeci și opt de ani în urmă, cînd venise pe ea, nu era nici măcar pietruită și în noroi rămîneau întipărite potcoavele catirilor și șinele de fier ale roților. Acum ea devenise netedă și tare ca o podea. Vedea acest lucru și ar fi putut s-o și pipăie, dacă n-ar

fi fost mașinile care treceau în goană. Pe vremuri orice căruță ar fi oprit, dacă ar fi ridicat mâna în sus. Dar acum nu goneau aici căruțe și ei nu știa căror reguli se supun mașinile. Dacă ar fi știut cum se procedează acum, n-ar fi stat o clipă pe loc cu aerul acela inofensiv, firav, cu statura aceea ca de copil, îmbrăcat într-o salopetă nouă, răzbind încă imprimate cutele raftului, cu ghetе și pălărie nouă. De odată un autucamion frînă în dreptul lui și șoferul îl întrebă:

— Te duci departe, moșule?

— La Memphis, spuse el.

— Eu merg pînă la Clarksdale. Urcă. De acolo o să te ducă altul. Te aranjezi cum poți, de.

Era toamnă, sfîrșitul lui septembrie. Înțelese că a mai uitat un lucru în cei treizeci și opt de ani de închisoare — anotimpurile. Și în închisoare ele veneau și plecau, curgînd în eternitate, dar în cei treizeci și opt de ani, singurul lui drept la anotimpuri era să se chinuiască din pricina lor: de căldură vara, indiferent dacă voia sau nu să muncească pe cea mai cumplită arșiță, din pricina ploii și a noroiului înghețat, iarna, indiferent dacă voia sau nu să iasă în curte. De acum înainte, anotimpurile îi aparțineau din nou. Uite, peste o săptămînă va fi octombrie. În ținutul acesta de deltă, neted ca în palmă, nu prea ai de văzut mare lucru. Și în urmă cu treizeci și opt de ani îl privea de la fereastra vagonului și nu-i plăcuse: numai tulpini golașe de bumbac și ace de chiparoși. Dar acasă în regiunea aceea de dealuri, tot pămîntul va fi auriu și purpuriu din pricina arțărilor, a stejarilor, a arborilor de hickory și a eucaliptilor, iar ogoarele bătrîne pe care recolta a fost strînsă, sînt presărate cu ciulinii și înfrumusețate de petele salviei roșietice. În treizeci și opt de ani uitase acest lucru.

Și deodată, de undeva, din fundul memoriei, se ivi un copac, un copac singuratic. Mama lui murise. N-o ținea minte. Nu ținea minte cîți ani avusese cînd tatăl lui s-a căsătorit a doua oară. Femeia aceea îi era străină și-i amintea mereu acest lucru; îl creștea nu dintr-un sentiment de rudenie, nu din obligație și nu fiindcă era slab și neajutorat, ci pur și simplu, fiindcă se considera bună creștină. Dar mai era la mijloc și altceva, și el simțise de îndată acest lucru la femeia slăbănoagă, istovită neingrijită, pe care o ținea minte dintotdeauna fie cu o vinătaie sub ochi, fie cu o cîrpă murdară îngrămădită pe locul unde fusese lovită de bărbat. Întotdeauna putea să se bizuie pe ea, pe constanța ei, pe faptul că era întotdeauna lîngă el, că nu uita de el, că îl acoperea cu un fel de scut care, ce-i drept, nu-l apăra, ci, dimpotrivă, parcă atrăgea asupra lui și mai multă suferință și nefericire. Totuși, era acolo — plînsă, chinuită, dar mereu alături de el.

O dată, ține bine minte, ea tot mai stătea în pat, deși ar fi fost de mult timpul să se apuce de corvezile nesfîrșite care îi umpleau zilele. Nu fusese bolnavă, nu se lăsa la boală, dar de data asta soțul ei o bătuse mai tare decît de obicei. Zăcea în pat și vorbea de mîncare — de măruntaie de vită, de făină neagră și de melasă. El credea că toți oamenii nu mănîncă decît asta, în afară de cazul cînd le pică vreun vinat. După cit se vede, de data aceasta soțul o lovise numai în pîntece — și ea vorbea despre mîncare.

— Nu mai pot să mănînc melasă, gemea ea. Aș vrea ceva mai gustos. O bucăciță de carne de veveriță.

Acum înțelese de ce și-a amintit copacul. Luase pe furiș pușca — tatăl său l-ar fi zdrobit cu pumnii dacă ar fi aflat — o cărase, cu chiu

cu vai, căci era mai mare decât el, pînă în pădure, se ascunsese lîngă nukul acela, se pitise și așteptase în măreția somnolentă a zilei de octombrie să apară mica vietate. În clipa aceea începuse să tremure. Avea un singur cartuș. Își aduse aminte și de sfortarea de neînchipuit cu care ridicase pușca grea cu două țevi, gîfîind și murmurînd: « Ajută-mă, doamne, ajută-mă! » Apoi reculul, mirosul de praf de pușcă... Aruncase pușca și alergase să ridice trupul pufos, cald încă și minile îi tremurau atît de tare, încît abia izbuti să-l țină. Și minile ei tremurau cînd el îi aduse vînatul și ea începu să mîngîie cu degetele blana roșcată a veveriței.

— Acuma o s-o jupuim și o s-o prăjim, spuse ea. O s-o mîncăm împreună.

Nukul uriaș a pierit de mult, l-au tăiat, cu ani în urmă, pentru lemne de foc, spițe de vagoane sau scinduri. Poate că nu mai există nici locul unde se afla nukul, poate că pe acolo se trece acum cu plugul — sau poate că locul nu mai există decât pentru cei ce-au dobîndit nukul. Dar el îl vedea altfel locul acela: neclintit în amintire și de neclintit, intangibil în aurul și bogăția lui octombrie. Așadar se gîndea el, pe om nu-l atrage un loc oarecare, poate că acest loc nici nu mai există, pe om îl îndeamnă să se întoarcă dorul de aceea ce își amintește.

Deodată scoase capul pe fereștră:

— Cît de mult seamănă cu... și se întrerupse. Nu, acum e în libertate. N-are rost să afle toată lumea unde a petrecut treizeci și opt de ani... Cu Parchman, complectă el, neputîndu-se stăpîni.

— Aha, făcu șoferul. Aici e un lagăr.

— Ce anume? întrebă el.

— Un lagăr de prizonieri de război.

— De la care război?

— Dar unde ai fost în ultimii cinci ani, moșule? întrebă șoferul. Ai dormit?

— Am fost departe, spuse el. Țin minte de un război cu spaniolii. Eram pe atunci un băiețandru. Apoi de unul cu nemții. Dar acum cu cine s-au mai bătut?

— Cu toată lumea — și șoferul înjură. Cu nemții, cu japonezii... chiar și cu Congresul. Dar pe urmă s-au lăsat păgubași. I-au bătut numai pe nemți și pe japonezi, și după aceea s-au gîndit să-i înăbușe pe toți cu banii.

Se gîndi: da, banii. Apoi zise:

— Dacă ai avea douăzeci și cinci de dolari și ai mai găsi treizeci și opt, cît ar face la un loc?

— Cum ai spus? întrebă șoferul. Crezi c-aș opri mașina să ridic treizeci și opt de dolari?! Dar la ce dracu mă întrebi? Poate că ai șazeци și trei de dolari și nu știi ce să faci cu ei?

Șazeци și trei, se gîndi el. Prin urmare, am șazeци și trei de ani. Se gîndea liniștit: Dreptate n-am cerut niciodată. Am vrut numai să fie lucrurile cinstite și atît.

Asta-i tot: nimic să nu-l ajute, dar nimic să nu meargă împotriva lui. Asta e tot ce-și dorea, și acum așa trebuia să se îndepline.

(Sfîrșitul Părții Întîia)

Continuare în nr. 9.

În romînește de FĂNUȘ NEAGU și AURORA LEICAND

Ilustrații de VICTOR CUPȘA

IMAGINEA PREZENTULUI ÎN LUME

ZĂCĂMÎNTUL CEL MARE

Revista *Novli Mir* a publicat o interesantă năvelă din viața șoferilor semnată de prozatorul sovietic Gheorghe Vladineov.

Fundalul? Un mare șantier. Oameni, mulți oameni, un adevărat furnicar. Și niciăieri nici o construcție. Doar o groapă uriașă care a înghițit flori, iarbă, pomi. Suspendedați aproape nefiresc pe marginea imensei gropi mai supraviețuiesc doi pui de măr. Autorul afirmă că ei nu încurcă pe nimeni. Citorul ghicește o ezitare. Era o groapă altă de mare înclit nu putea fi acoperită în întregime de norul ce se profila pe cer. Oameni, mulți oameni. Ei au scormonit pământul.

Eroul? Un șofer, un om obișnuit. Are aproximativ treizeci de ani. Îl cheamă Proniakin. Viktor Proniakin, Vitka. «Știu să muncesc cît șapte», se recomandă. Vrea să se angajeze. Locuri disponibile nu sînt (mai bine zis mașini fără șofer). Proniakin insistă. Primește orice condiții. Amănunte biografice: e înșurat, își iubește soția. Au locuit împreună la părinții ei, cu care nu se prea înțelegeau. A plecat singur spre locul cunoscut sub denumirea de «Anomalia magnetică de la Kursk» fiindcă așa cum îi scrie soției «perspectivele sînt mari aici, cu timpul se va construi o uzină metalurgică, deoarece minereul ajunge pentru o mie de ani, ba chiar mai mult.» Vrea să-și facă un rost, să aibe un cămin și tot ceea ce e necesar. Să astupe gura lumii.

Cum se comportă la locul de muncă? Ciudat. Contradictoriu.

Se înhamă la o muncă grea: repară o mașină socotită de toți bună de dat la reformă. E priceput, îndrăgostit de meseria lui. Cînd e definitiv angajat oferă tovarășilor din brigadă șampanie. Își începe activitatea de șofer. Are de îndeplinit aceeași normă, dar mașina e de o capacitate mai mică decît la ceilalți. Duce o încordată luptă cu minutele. Cîștigă avans. Ceilalți îl priveșc mai înli cu uimire, apoi cu bunăvoință, cu înțelegere. Cîrînd însă, Vitka nu numai că își îndeplinește norma, dar și depășește. Noul angajat îi se pare celorlalți un ambițios, un zgîrcit venit pe șantier să strîngă bani. Încep să se comporte cu răceală față de el. Vitka nu se sinchisește. Î se atrage atenția că se depărtează de colectiv. Rămîne nepăsător. Munca lui e grea, îi solicită maximum de efort. Se dăruie cu totul acestei munci. Î scrie soției să vină la el. Aceasta îi răspunde simplu, dar cu căldură, că va veni. E fericit. O fericire repede spulberată de ceva neprevăzut, neașteptat. Plouă. Pe timpul ploii, șoferii nu lucrează din pricina solului alunecos. Proniakin se frămîntă, simte aproape o durere fizică. Nu și-a îndeplinit norma. Urmează cîteva zile înșorite, și toate îi merg în plin. Din nou plouă. Nu se mai poate stăpîni și pornește, singur, să care cantitatea de balast necesară împlinirii normei. Tovarășii lui sînt derutați. De ce-și dă omul acesta atîta osteneală? Să fie oare numai pentru bani? Sau vrea, poate, să atingă el, cel dintîi, locul de unde retrage zăcămintul cel mare, moment așteptat cu atîta încordare de toți? La pauza de prînz se retrace într-un colț. Toți șoferii vorbesc despre el. Î sînt ostili, fără îndoială. Nu ezită să-l spună în față că nu-l mai socotesc tovarăș. Proniakin pornește însă din nou. Doi oameni de pe șantier îl susțin. Îl priveșc cu admirație: escavatoristul Anton și o fată, pontatoare la celălalt capăt al cursei. Clipa mult așteptată sosește. S-a atins marginea marelui zăcămintul. Proniakin vestește conducerea șantierului. Î se răspunde că au mai fost și alții înainte lui care au adus nu cîteva bucăți de minereu, așa cum făcuse el, ci saci întregi. Nu e bine să ne bucurăm prea devreme, spune Homeakov, șeful șantierului. Ajuns din nou la gura zăcămintului, Proniakin își supralîncără mașina cu minereu. Vrea să apară în fața conducerii cu dovezi de necontestat. Drumul este greu; șoferul e obosit de cursele anterioare. Mașina patinează. Fiecare metru de șosea este cîștigat cu maximum de efort. Mașina ezită din cînd în cînd, dar urcă. Ajunge pînă la cei doi meri. Numai cîteva metri și va ajunge punctul cel mai de sus. Un efort încă, un ultim efort și toate visurile vor fi împlinite. Șoferul vrea să ferească merii, la viraj, și o roată a mașinii luncă în gol. În prăpastie. Șoferul nu bănuiește nimic. Își sporește efortul. Continuă să țese visurile. Înutil. Mașina alunecă în gol, se izbește o dată, încă o dată, se sfărîmă. . .

Un om e grav rănit. Vin tovarășii să-l viziteze. Nu-l mai poartă pică. Văd în el un om bun. Un chirurg cu multă experiență îl operează. Omul nu mai poate fi salvat. El știe că va muri. Își face bilanțul scurtei lui vieți. Caută să-și evoce clipele de bucurie, ca să uite durerea fizică. Bucuri a avut puține, de fapt numai două. Una în prima lui tinerețe. După terminarea stagiului militar s-a grăbit să-și revadă logodnica. Voia să se căsătorească, să se stabilească în satul ei. Fata aproape că-l uitase. Se pregătea să se mărite cu altul. Totuși l-a primit. Nu

I s-a dăruit (n-avea încredere în el) și el a părăsit-o plecând noaptea, peste câmpuri, spre gară. Aici, bucuria a venit pe neașteptate. Era amărît (scăpase trenul), flămînd. Fata care lucra la bufetă împărțea cu el prînzul, i-a primit în casă, i s-a dăruit. Era mai în vîrstă decît el, cu un trecut plin de «pasiun» trecătoare și totuși femeia aceasta l-a făcut să trăiască cea mai mare bucurie a tinereții lui atunci cînd a primit să-i fie soție, să-l urmeze pe el, un necunoscut. N-au realizat nimic împreună. Au trecut prin multe încercări, mai ales el. Femeia nu l-a părăsit deși îl înșela, după cum nici el nu era credincios. Se iubeau. Ar fi vrut, acum cînd se simțea ușor obosit, să se stabilească undeva, să aibe o casă confortabilă cu televizor, frigider. De aceea, venise la Kursk. Nu din entuziasm patriotic, ci dintr-un calcul destul de mărunț. De aceea îi părea rău că nu-și îndeplinește norma, că timpul pios îl împiedica să câștige mai mult. Și totuși, cea de a doua mare bucurie a vieții sale aici a trăit-o. Atunci, cînd ducea o încărcătură care vestea sutelor de muncitori ai țării că s-a deschis marele zăcămint.

Personajul e complex, plin de contradicții. Un om înzestrat cu calități, un artist în meseria lui, îndrăgostit de muncă, un om simplu, dar care știe să prețuiască autentică generozitate. Și totuși, un om care a luncat pînă la fundul societății, s-a lăsat cuprins de patima beției, din ghiarele căreia reușește totuși să se zmulgă. Un om care oscilează între eroism și meschinărie. Un destin interesant, de un tragism zguduitor. A devenit un erou! Nu. Oamenii aproape că l-au uitat furați de entuziasmul general, de bucuria că zăcămintul cel mare și-a deschis porțile. Nimeni nu-i poate condamna. Proniakin a trăit cel dintîi această bucurie uriașă, o clipă care l-a îndreptățit să spună în fața morții că n-a trăit în zadar.

E o năvelă scrisă cu talent.

FL. CALOIANU

TINERETE

Cunoscut cititorilor romîni prin nuvela sa *Perioada concediilor de vară*, apărută în traducere românească în anul 1960, A. Rekemciuk s-a afirmat în ultima vreme ca un scriitor talentat și original.

Începînd din 1947 — anul stabilirii sale în R.S.S.A. Komi, scriitorul a publicat în *Komsomolskaja pravda*, *Smena* și *Ogoniok* schițe și povestiri inspirate din viața oamenilor Nordului. Primul său volum de schițe și povestiri intitulat *Gerul* a apărut în anul 1956, iar după doi ani i-a urmat volumul *Malurile*.

Nuvela care i-a adus scriitorului o popularitate bine meritată este *Perioada concediilor de vară*, publicată în anul 1959. Inspirată din viața și munca oamenilor Nordului, nuvela dovedește măiestria autorului de a reda într-un stil laconic și expresiv esența caracterului eroilor săi, a felului lor de a gândi și acționa.

Eroii preferați ai scriitorului sînt oamenii realității sovietice, muncitorii simpli și modeste, cuceritorii Nordului îndepărtat. Ei ne câștigă simpatia prin dragostea lor de viață, prin atitudinea lor față de muncă și de tovarăși, prin eroismul lor «cotidian».

Pe acești eroi îndrăgiți de scriitor îi regăsim și în noua sa nuvelă *Tinerețe* publicată în revista *Znamia* și apoi în colecția *Roman-Gazetă*. Conceptută ca o carte despre tînăra generație educată în condițiile orînduirii sovietice, nuvela istorisește pătaniile tînărului montor al Sectorului de construcții din Poroghi, Nikolai Babușkin, plecat în orașul Djigor să dobîndească cu orice chip cîrămizile necesare constructorilor de acolo.

Pătrundem în Djigor împreună cu Babușkin, facem cunoștință cu oamenii pe care-i întâlneste aici tînărul montor, aflăm despre problemele care-i frămîntă pe locuitorii orașului, despre relațiile complicate dintre ei și pe care nu întotdeauna le poate înțelege un tînăr de douăzeci și trei de ani chiar dacă este cînstit, sensibil și integru ca Nikolai Babușkin.

Ascultînd cu atenție și seriozitate părerile oamenilor cu care vine în contact, Nikolai caută să priceapă de partea cui este dreptatea, iar atunci cînd înțelege, inimos și săritor sprînjă cu tot elanul tinereții o inițiativă valoroasă. Aflînd despre planul inginerului-șef al uzinei de cîrămizi, Ceremnih, de a reprofila una din secțiile uzinei pentru livrarea de panouri prefabricate, ceea ce va ușura și va accelera munca constructorilor, Nikolai rămîne la Djigor, își adună o echipă de tineri entuziaști și duce la bun sfîrșit planul lui Ceremnih.

Plin de înțelegere și respect față de oameni, Babușkin participă din toată inima la necazul soferului care-l adusese la Djigor și, deși în dorința lui de a-l ajuta, acționează uneori naiv și necugetat, pricina este tinerețea lui, lipsa experienței de viață. Aceasta nu-l împiedică, însă, cînd vechiul său prieten Lioșka Vedmedi apucă pe drumul beției, al goanei după bani și confort personal, să-i demaște fătîș. El, tînărul cînstit care știe ce vrea în viață, este intransigent față de greșelile altora, ca și față de ale sale. Nikolai refuză Steagul Roșu de frunțaș conferit echipei sale, căci socotește că vina pentru Lioșka Vedmedi o poartă întregul colectiv. «Nu putem primi Steagul Roșu», — conchide cu hotărîre Nikolai. Nu putem, pentru că acum pe întreaga noastră brigadă a căzut o pată... Acest steag este ca o decorație, chiar mai mult decît o decorație, și noi nu-l putem primi».

Deși A. Rekemciuk nu-și spune direct părerea despre eroii săi, lăsînd pe cititor să tragă concluziile, nu poți să nu îndrăgești pe Kolia Babușkin, tînărul cu ochii cenușii cu nuanțe albastrii «ca umbra pe zăpadă», pe arhitectul principal al orașului Djigor, Irina Ilina, proas-

pătă absolventă a institutului, îndrăgostită de viață și de muncă, veșnic neastropărată în căutările ei, căreia și noul oraș Diegor i se pare învechit în graba ei de a păși în comunism. Și nu poți să nu dezaprobi împreună cu Kolia Babușkin pe birocratul și rutinatul Kaiurov, președintele Comitetului executiv raional și să nu te umpli de indignare că în noul oraș unde străzile poartă denumirile «Komsomolskaia» sau «A tovarășilor», popa Johov vrea să construiască «un lăcaș al domnului».

Nuvela *Tinerete* este scrisă într-un stil sincer și spontan care crează impresia că autorul stă de vorbă cu tine, povestindu-ți cu răbdare cum stau lucrurile acolo, în ținuturile Nordului îndepărtat, atât de dragi lui. Umorul suculent, plin de proșpețime și lumină ce străbate aproape întreaga năvelă se îmbină în mod armonios cu comicul de situații, tonic, bazat pe un substrat evident de idei.

Cu profundă cunoaștere și dragoste zugrăvește A. Rekemciuk taigaua învăluită în zăpadă, cu poezia ei aspră și liniștea întreruptă din cînd în cînd de zgomotul mașinilor ce transportă cărămizi, de cîntecul păsărilor de iarnă. «Numai în Nord — spune Kolia Babușkin, este atât de profund albastrul, atât de sever albul, atât de proaspătă verdețea, atât de curat aurul». Și noi înțelegem că, în lupta încordată cu natura aspră a Nordului, oamenii au învățat nu numai s-o supună dar și să-i prețuiască darurile, înțelegem în ce constă eroismul «cotidian» al acestor oameni, simpli muncitori sovietici. «Orice treabă — spune A. Rekemciuk — fie chiar cea mai neînsemnată cere aici omului eforturi deosebite, ingeniozitate deosebită. Iată de ce trebuie respectați locuitorii Nordului».

NADIA MOLDOVEANU

REALISMUL

NECESAR

În expunerile și schimburile de opinii cu privire la viitorul literaturii, care au loc, de la un timp încoace, în presa occidentală, nu este de loc rar apelul la realism, ca singura cale de lichidare a impasului ce caracterizează creația artistică burgheză contemporană. Nu toți cei ce recomandă însă această soluție o înțeleg în același fel. Unii dau noțiunii de realism o accepție mai curînd echivalentă cu naturalismul (adeptii noului populism) în vreme ce alții o limitează la un conținut strict subiectiv (parte dintre adeptii romanului «experimental»). Se delimitează net de aceștia, acei adepți ai realismului care susțin posibilitatea unui reviriment literar strict condiționat de justa reflectare, în imaginea artistică, a fenomenului social complex pe baza unei înțelegeri dinamice și exacte a dezvoltării și transformării sale revoluționare. Pe o asemenea poziție lucidă, fertilă, se plasează Georges Pérec în articolul «Despre realism în literatură» din revista *Partisans* (Nr. 4/1962).

Două sînt trăsăturile care definesc «realismul» în concepția lui G. Pérec. Prima constă în ceea ce el numește «la Volonté de totalité», adică voința de a integra evenimentele, faptele, destinele particulare descrise (avînd deseori ca punct de plecare experiența personală a creatorului) în procesul vast al întregii realități. De aici decurge a doua caracteristică: însușirea unei perspective istorice apte să asigure organizarea și ierarhizarea elementelor particulare astfel încît să oglindească deplin dezvoltarea generală, sezizarea tendințelor avansate și de viitor, chiar dacă nu au ajuns încă la un stadiu matur. Pentru un creator, trăind astăzi în societatea capitalistă muribundă, această perspectivă nu poate exista în afara acceptării socialismului. «Căci — observă autorul articolului — socialismul nu este numai o imagine posibilă a lumii, este o realitate concretă, la lumina căreia contradicțiile resimțite de noi găsesc o soluție evidentă și nelîndoielnică». Pentru a opera rodnic, perspectiva socialistă nu poate rămîne doar o chestiune de concepție, ci trebuie să devină o parte integrantă a actului creator însuși, să se întemeieze pe sudura organică, armonioasă dintre impulsul personal al artistului și înțelegerea lucidă a mersului societății. Realizarea acestei armonii interne asigură operii autenticitatea, suflul de viață cerut pentru a-l capta pe cititor și a-l convinge.

Realismul corespunde necesităților tot mai imperioase, pentru cei ce se simt sufocați de apăsarea lumii burgheze actuale, de a depăși limitele acesteia prin înțelegerea contradicțiilor ei. Ideologia burgheză este incapabilă să satisfacă astfel de necesități. Omul «devorată», «prăbușit», «orb», reflectă incapacitatea burgheziei de a-și învinge ultimele contradicții. O altă ideologie trebuie să stea la baza realismului menit să destrame iluziile și să deschidă noi perspective: «Pentru că socialismul este un orizont apropiat, pentru că, din ce în ce, el este perspectiva care permite înțelegerea lumii, dominarea ei, un nou realism este astăzi posibil. Așteptăm de la el să descrie realitatea noastră, fără a pierde nimic din bogăția și din complexitatea sa, ținîndu-se la distanță, ocolind cursule pe care ea ni le întinde». Dincolo de aspectul burghezii organizate, o altă lume își face apariția. Înfrățind semnele ei prevestitoare, înseamnă a ajuta grănicul său triumf. În acest fel, Georges Pérec, apropiat realismul de sarcinile revoluției, punînd accentul pe funcția sa transformatoare și mobilizatoare. Este o poziție care se impune tot mai mult printre intelectualii cinstiți din Occident.

J.G.

CHIBERNETICA

ȘI

OMUL

«MINIMAL»

Problema raportului dintre știință și artă continuă să rămână pe primul plan al discuțiilor în publicistica literară sovietică. Vehemența polemică a observațiilor critice, făcute de unii scriitori pe tema așa-zisului antagonism dintre știința contemporană și artă, se încrucișează cu argumentațiile viguroase ale oamenilor de știință care, pe cele mai variate căi, demonstrează că știința și tehnica, «cuceririle precise, îndrăznețe și nelindurătoare ale rațiunii» (K. Fedin) oferă astăzi temele cele mai captivante de meditație. Și în presa noastră s-au publicat diverse ecouri ale acestei dezbateri largi și multilaterale. Diatriba lui Ehrenburg împotriva «poletaevismului» — pseudo-teorie după care literatura și arta nu mai sînt necesare în epoca noastră de mari descoperiri științifice și tehnice, articolele lui Leonov, Fedin și Scerbina, care dezvăluiau caracterul limitat al concepției apărătorilor spiritului practicist și neoproletcultismul latent, conținut în opunerea greșită a științei și tehnicii tuturor celorlalte forme de viață spirituală a oamenilor, au marcat etape ale acestei polemici. Pe de altă parte, distonant apare și panegiricul anacronic al unor scriitori și critici, cuprinși de panică în fața ofensivei utilitarismului primitiv, și plin de regrete pentru pierderea caracterului enciclopedic al științei. Pe o altă treaptă, am spune la un alt nivel calitativ și pe alte direcții, discuțiile s-au înviorat din nou în ultimul timp. Prilejul l-au constituit ultimele simpozioane de mare răsunet în legătură cu realizările și perspectivele chibernetice. Aceasta, pe de o parte. Pe de altă parte, apariția pe ecrane a filmului lui Mihail Romm, *Nouă zile într-un an*, a dat naștere la o ciocnire de opinii, care depășește interesul strict propriu-zis de acest film, și implică probleme legate de oglindirea activității și a vieții omului de știință contemporan în artă, diferite aspecte legate de ceea ce am putea numi — convențional — dimensiunea socială și general umană a omului de știință.

În centrul multor referate pe care oameni de știință le țin în cadrul diferitelor reuniuni de specialitate, apare din ce în ce mai frecvent problema raportului dintre om și mașină. Succesele deosebite pe care le-a înregistrat chibernetica în medicină, în biologie, în toate ramurile industriei, în planificare, în organizarea muncii, comerț, etc., a repus pe tapet idealuri vechi ale oamenilor de știință într-o formă nouă. De pe acum, se fac cercetări fructuoase în legătură cu cantificarea diferitelor forme ale psihopatologiei și se emit ipoteze în legătură cu posibila capacitate a mașinilor electronice de a măsura diferitele aspecte ale comportării biopsihice a omului. Apariția diferitelor mașini care imită diferite funcțiuni ale primului și celui de al doilea sistem de semnalizare, cu o determinare analoagă reflexelor necondiționate și condiționate, în sfîrșit apariția unor mașini care — mai ales în medicina profilactică — asamblează într-un mod analog organismului uman diferitele niveluri de funcționare și reglarea activității organismului, a adus după sine la o abundență de considerații teoretice în legătură cu diferitele aspecte ale analogiei posibile între om și cele mai complexe mașini chibernetice. Expresii ca «memoria mașinii» sau «capacitatea mașinii de a învăța», «autoreglare» etc. exprimă într-un mod subtil nu numai o anumită renaștere a concepției antropomorfice, dar și veleitatea din ce în ce mai fățiș exprimată de a construi mașini care să fie cît mai «asemănătoare» omului. Așa zisul izomorfism, adică teoria care încearcă să descopere analogii de structură între om și mașinile chibernetice cîștigă din ce în ce mai mult teren și au și început să se pună probleme legate de întrebarea: «Este, oare, în stare mașina să reproducă (sau să modeleze) reflectarea de tipul cel mai complex, specifică omului, adică să reflecte propriile ei operațiuni, poate creierul electronic să se conducă pe sine însuși?»

Asemenea întrebări însoțite chiar de răspunsuri afirmative au apărut, de pildă, în cîteva articole publicate. În paginile publicației *Literaturnaja Gazeta*, de către oameni de știință cu o celebritate mondială (Wilner, Sobolev etc.). Semnificativ în această direcție este articolul academicianului S. L. Sobolev, Erou al muncii socialiste. Cu puțin înainte, revista publicase un articol vehement al criticului și istoricului literar Boris Bialik, care inserase într-o scrisoare către redacție meditațiile sale indignate în legătură cu răspunsurile unor oameni de știință la o anchetă publicată de suplimentul ziarului *Izvestia*. La această anchetă, o serie de oameni de știință și de ingineri au emis considerații în legătură cu «una din cele mai surprinzătoare ipoteze ale științei contemporane, ipoteză care afirmă posibilitatea principală a unor mașini care gîndesc și simt, capabile să depășească omenirea în dezvoltare».

tarea ei.» Deși savanții arătau că, în orice caz, punerea problemei este prematură, B. Bialik subliniază că majoritatea celor intervievați nu se îndoiu de asemenea perspectivă. Academicianul Kolmogorov afirma chiar, în cadrul anchetei, că «în viitoarele decenii vor apărea mașini care gîndesc», deși sublinia ironic că «nu există nici un pericol ca tehnicienii să creeze ființe artificiale, vii și raționale care să se revolte și să îngenunchieze omul.» Într-un alt număr din suplimentul ziarului *Izvestia*, un reportaj de la Institutul de Automatică scoate în relief diferitele posibilități ale mașinilor electronice de a crea o cantitate imensă de variante ale aceleiași fraze muzicale, rolul omului fiind acela de a selecta pe cea mai bună. Evident că asemenea afirmații venite din partea unor academicieni au stîrnit indignarea doctorului în filologie care a întrevăzut îngrozită perspectiva unor «capodopere în serie», și a unor Pigmalioni creatori de artificiale Galatee. *Tovardși, oare toate acestea sînt serioase?* Își intitula polemic articolul său B. Bialik. *Da. Acestea sînt pe deplin serioase!* Își intitula tot așa de polemic articolul său academicianul Sobolev. «Nu Încăpe nici o Îndoială că întreaga activitate a organismului uman reprezintă funcționarea unui mecanism care se supune în toate componentele sale aceluiași legi ale matematicii, fizicii și chimiei, ca oricare mașină... Omul este cea mai desăvîrșită din mașinile cibernetice cunoscute de noi pînă astăzi. În construirea căruia programul este propus pe cale genetică.» Trebuie subliniat — și acesta este un moment esențial al unor asemenea argumentări — că, în cibernetică, «mașină» înseamnă ceva oarecum deosebit de accepția curentă a termenului, adică — iarăși după definiția academicianului Sobolev — «mașina este sistemul capabil să îndeplinească acțiuni care conduc la țeluri anumite.» «Dacă B. Bialik își închipuie că mașinile vor consta întotdeauna din lămpi și propulsori electronici, din tranzistori și electromotori etc., atunci el greșete; căci imediat ce omul va învăța să aplice la mașini substanțele albuminoide, chimice și va descoperi utilitatea unor asemenea inovații, el va folosi cu siguranță și în cibernetică aceste materiale noi. Este absurd să impunem aici bariere și limite prealabile».

Ideea de bază a academicianului Sobolev stă în teza după care nu există deosebiri principale între mașinile care gîndesc și cele care nu gîndesc, creatoare și necreatoare. Sobolev consideră o asemenea teză pe de-antregul materialistă, atît din punctul de vedere al suportului și gîndirii, cît și prin faptul că implică capacitatea nelimitată de cunoaștere a lumii. «Dacă B. Bialik recunoaște totuși posibilitatea cunoașterii teoretice a principiilor gîndirii și a proceselor de creație, atunci se pune întrebarea, cum se verifică justetea unor asemenea teorii dacă nu ne adresăm practicii, dacă nu construim modele care să fie capabile să reproducă aceste procese, după voința noastră în condiții de laborator?»

În sfîrșit, Sobolev respinge și obiecția unui alt participant la discuții, după care nu se pot construi mașini care să acționeze fără algoritmi, adică fără reguli determinate, definite anterior. Dînd ca exemplu unele cercetări în legătură cu așa-zisele «mașini de verosimilitate» care fac selecții neformulate în programul anterior al mașinii, Sobolev subliniază că existența unor asemenea mașini astăzi, încă înainte de folosirea substanțelor albuminoide sintetice, confirmă posibilitățile nelimitate ale ciberneticii în aceste domenii.

Academicianului Sobolev îi răspunde cunoscutul critic Vladimir Ermilov. Criticul Ermilov se declară de acord cu interlocutorul său în ceea ce privește condamnarea așa-zisei «ofensive anti-cibernetice», pe care o consideră o expresie a dilatatismului, a «încapacității sau nedorinței de a înțelege și interpreta noile realizări ale științei». (Același sentiment se face simțit și în alte articole publicate în cadrul discuției, aparținînd mai ales oamenilor de știință). Principiul reproș pe care îl face savantului constă însă în aceea că academicianul Sobolev, expunînd diferitele aspecte ale analogiei om-mașină, nu scoate, în același timp, în evidență și acele aspecte prin care omul se deosebește de mașină. O poziție asemănătoare o regăsim și în articolul profesorului B. M. Kedrov *Filozofia ca știință generală*, publicat în ultimul număr al revistei *Probleme de filozofie*, în care se subliniază că «organismul uman nu se reduce la funcțiile pe care le îndeplinește, oricare ar fi caracterul lor». În ce sens și în ce direcție vor apărea mașini mai «desăvîrșite» decît omul? — se întrebă Ermilov. Oare eventualul program «genetic» (biologic) conține în sine și dimensiunile intelectuale, sociale, ale activității oamenilor? Drumul liber pentru cele mai complexe și surprinzătoare cuceriri ale științei nu trebuie croit pe baza interpretării vulgare și minimalizării artei și literaturii. Tabloul discuției devine astfel mai limpede: dacă oamenii de literatură și artă dau dovadă nu rare ori de o subestimare a diferitelor aspecte pe care le implică progresele excepționale ale științei și care depășesc propriu-zis sfera științei, nu se poate ignora nici faptul că oamenii de știință, discutînd problemele și perspectivele literaturii, vădesc adeseori o concepție simplistă, vulgarizatoare, mecanicistă asupra creației artistice și literare. Pe drept cuvînt subliniază Ermilov că «a te considera specialist în literatură și artă pe baza unei experiențe sporadice», sau pe baza principiului că, în estetică, «fiecare înțelege tot» este o manie tot atît de periculoasă ca și dilatatismul științist. Tolstoi observa odată că oameni foarte modeste și măsurați în specialitatea lor devin adesea «suficienți, autoritari și definitivi», cînd e vorba de problemele literaturii și artei.

În aceeași ordine de idei regăsim în cîteva articole publicate recent de *Probleme filozofice*, observații critice care atrag atenția asupra unei neașteptate proliferări a limbajului metaforic și antropomorfic în studiile unor oameni de știință, care redau diverse progrese în domenii

puțin bătorite și în care terminologia precis științifică nu a fost încă stabilită. Interpretarea descoperirilor în ceea ce privește analogia om-mașină pare să fie un domeniu preferat al acestor « psihizări » a însușirilor și funcțiilor mașinilor electronice de mare complexitate; aceasta poate duce pe nesimțite la idealism, la confuzia între reflectare și obiectul reflectat. Căci în ultimă analiză mașina electronică este o *imagine* a omului, ea nu se identifică, nu-l înlocuiește. Ea există ca « model » numai în măsura în care *reproduce, imită*. Oricât de perfecte ar deveni mașinile, ele nu pot elimina factorul subiectiv, activitatea creatoare. Spre deosebire de animale, care în procesul evoluției lor biologice, se *adaptează la natură*, omul transformă natura. Istoria lui începe o dată cu această transformare a naturii, căci așa cum releva Marx în *Capitalul*: « ceea ce distinge... din capul locului pe cel mai prost arhitect de alba cea mai perfectă este faptul că el a construit celula în capul său înainte de a o construi din ceară. La sfârșitul procesului de producție apare un rezultat, care încă de la începutul acestui proces exista în *mod ideal* — în închipuirea muncitorului. »

HORIA BRATU

O TELEGRAMĂ URGENTĂ

O telegramă urgentă este titlul romanului foileton al scriitorului sovietic Mihail Edel. Umorul fin constituie nota dominantă a acestui roman.

Anton Gruboșit, un fost marinar, poreclit « Cruciaștorul » din pricina nestinsei sale pasiuni pentru marină, îndeplinește funcția de director al sovhozului « Cerniahovski », din pământurile desțelenite. El devine mai apropiat, mai simpatic cititorului tocmai datorită acestei meștehne care îl face să aplice în sovhoz regulamentul vasului și să-i considere pe oameni — echipajul de sub comanda lui.

Zimbetele pe care le provoacă Anton Gruboșit sînt lipsite de răutate, fiindcă fostul marinar este plin de inițiativă, eu simț de răspundere, cu mare dragoste pentru oameni, un bun organizator, care reușește să ridice sovhozul Cerniahovski la nivelul sovhozurilor frunțose din stepa desțelenită a Kazahstanului. Gruboșit este un om sovietic contemporan, cu o biografie simplă, dar cu atât mai emoționantă, un om cu o mare dorință de a se instrui. Încă de pe vremea cînd făcea parte din marina de război, devenise inginer mecanic de vapoare. Muncitorii din sovhoz îl stimează și-l iubesc, iar porecla de « Cruciaștorul », ca de altfel și ironia lor îngăduitoare și plină de simpatie față de pasiunea care-i întregeste și-i accentuează personalitatea — izvorăsc dintr-o prețuire tovarășească.

Dintre numeroasele personaje care apar în acest roman, deplin realizată este și Kira Sergheevna Volhova. Femeie tînără, frumoasă, arhitect de profesie — Kira duce la Leningrad, alături de soțul ei și de cele două mături — o viață de îndestulare, de mărunță mulțumire cotidiană, și e plină de tot felul de capricii, pe care ai săi se grăbesc să i le satisfacă. Kira are la Leningrad o muncă ușoară, dar fără nici un fel de perspectivă de viitor. Cînd își dă seama că menirea ei este cu totul alta, se zmulge din acest mediu și pleacă la o prietenă în pământurile desțelenite. De aici, Kira trimite soțului ei « o telegramă urgentă » prin care-i cere proiectul său de diplomă, care nu reprezintă altceva decît un viitor orașel pentru un sovhoz. Începe munca pentru realizarea acestui proiect. Kira cunoaște zbuciumul căutărilor, drumul aspru al oricărui început, dar și o mulțumire cum nu a mai avut niciodată. Este adevărat însă că nu rareori Kira se gîndește cu oarecare nostalgie la dușul de-acasă, la comoditățile citadine. Luerul acesta i se întîmplă uneori chiar în clipele de mare extaz în fața frumuseții sălbatică a stepei kazahă.

Lenta adaptare a omului la un mediu nou de viață și de muncă este descrisă cu un umor subtil care dă și mai multă autenticitate fragmentului de realitate înfățișat de autor.

M. Edel nu-și împarte eroii în buni și răi, el nu arată numai calitățile unora și defectele altora. În fiecare din ei, el descoperă calități și cusururi, arătînd care din ele predomină și ce anume hotărâște trăsăturile esențiale ale caracterului respectiv.

Autorul demonstrează că oamenii cei mai îndărătnici pot fi reeducați, cum e cazul beșivului Zarsaikin, ori al ușurătecului Buianov — oameni cu reale calități care, însă, s-au lăsat antrenate de unele năravuri.

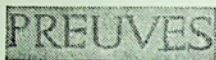
Ușoara ironie a autorului față de unii eroi ai săi cu deprinderi și gusturi căpătate în viața pe care au dus-o înainte de a veni în stepa desțelenită, se transformă într-un sarcasm usturător în cazul celor care se abat de la înaltele principii morale ale societății sovietice.

Prezentînd viața acestui sovhoz din pământurile desțelenite, cu greutățile, dar și cu izbiturile ei, cu mersul ei sigur spre viitor, înfățișîndu-i pe oamenii care muncesc aici, veniți din toate colțurile Uniunii Sovietice, cu meserii și caractere diferite — Mihail Edel ne oferă un tablou contemporan de o mare autenticitate.

VERONICA RUSSO

DOAMNA BOVARY, STRĂBUNA NOULUI VAL?

Revista *Preuves* este cunoscută pentru sentimentele sale proamericane și înverșunat anticomuniste. Printre colaboratori întâlnim nume elocvente. În acest sens: Denis de Rougemont, reacționar nedesmintit, Raymond

Aron și David Rousset, foști colaboratori ai lui Jean-Paul Sartre de care scriitorul s-a despărțit în cursul unor polemici răsunătoare, tocmai pentru că renegându-și vechiul democratism, ei au evoluat din ce în ce mai mult spre o atitudine de dreapta. Virgil Ierunca, transfugul pe care nu mai este nevoie să-l prezentăm publicului românesc, Aimé Patri, « creierul filozofic » al publicației, eclectic desinvolat care militează pentru cele mai retrograde tendințe în filozofie și alții; semnificativ e de asemenea simpatia foarte afișată pe care *Preuves* o arată unui renegat cum este Ignatio Silone și publicației acestuia *Tempo Presente*.

În ultimul timp ne-a atras atenția, în această revistă, articolul lui Jean Bloch Michel intitulat *Une littérature de l'ennui* (O literatură a plictisului) pentru motivul că încearcă să arunce o privire generală asupra literaturii occidentale contemporane. Dintr-o asemenea sintetică prezentare putem extrage concluzii interesante pentru concepția estetică nu numai a autorului articolului ci și a climatului literar caracteristic celor mai retrograde cercuri.

Jean Bloch Michel pornește în articolul său de la ideea că o evoluție o dată împlinită apare ca necesară deși de fapt, în realitate, ea nu este decât un rezultat al hazardului, idee care de altfel e un loc comun în lumea criticilor, istoricilor literari și eseistilor burghezi. Sub raza acestei concepții care transformă istoria într-un șir de fapte, fără legătură între ele, autorul articolului caută să deslușească asemănări și coincidențe, persistența sau transformarea unor teme, pe care jocul întâmplării le-a favorizat și le-a adus în prim plan.

O lume bizară ne înfățișează într-adevăr literatura occidentală de azi, remarcă Jean Bloch Michel, (o anumită literatură occidentală adăugăm noi). « Ce este atunci se întreabă el — această lume fără comunicație posibilă, nici cu ființele, nici cu lucrurile? » Și dă următorul răspuns: « Tot, și chiar noi înșiși, e aici prezent și numai prezent. Ea ne oferă nenumărate obiecte care ne sînt străine pentru că nu au pentru noi nici un sens, și ființe nenumărate alături de care trăim fără a putea vreodată să le întâlnim cu adevărat sau să le înțelegem. Între aceste ființe domnesc raporturi false și un limbaj pervertit care le slujește să obțină tocmai contrariul scopului pentru care limbajul este făcut. Grație lui, ele rămân străine unele altora, mascate, protejate. E cel mai adesea o lume fără dragoste, fiindcă dragostea este un mijloc de comunicare sau pentru că nu există dragoste fără o formă de comunicare. Dragostea devine deci aici erotism, singurătate în doi. » Și din nou autorul articolului pune întrebarea: « Ce este deci, încă o dată, această lume? » « O cunoaștem bine — spune el — e lumea plictisului. » Și căutînd, în consecință, să discearnă filiera literară a acestei lumi ai cărei ultimi descendenți sînt reprezentanții noului val, Jean Bloch Michel amintește de Dostoievski, dar firește acum Dostoievski care a scris *Memoriile omului din subsol*, de Kafka și Camus. (Trebuie să remarcăm că, într-adevăr primii doi scriitori citați, au favorizat prin contradicțiile operei lor, apariția unei literaturi epigonice, a absurdului, care exploatează denaturînd, erorile lor tragice, literatură din care face parte însă și Camus). Dar *il a ses lettres*, ca să spunem așa, Jean Bloch Michel: « Există un plictis flaubertian, al cărui bovarism este o manifestare dintre cele mai evidente. Plictisul este una din temele literaturii ruse de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. Pe scurt, Oblomov a fost mult timp în această privință un personaj exemplar și dacă Cehov cunoaște astăzi o asemenea modă, e pentru că a știut să vorbească mai bine ca oricine despre plictis. » Aici considerațiile genealogice ale lui Jean Bloch Michel devin în mod evident arbitrar. Există într-adevăr un plictis flaubertian iar literatura rusă de la sfîrșitul secolului trecut a adus, prin persoana lui Oblomov, omul de prisos la ultima expresie a nepuținței și a dezinteresului față de lumea înconjurătoare. Maestrii realismului critic rus ca și Flaubert au zăgrăvit însă fenomenul ca un fenomen social și ca o consecință funestă a unei societăți lipsită de orice perspectivă, intrată în descompunere. Nu spune nimic oare faptul că *Madame Bovary* poartă subtitlul *Mœurs de province* (Moravuri provinciale)? În această privință, între Emma Bovary și Svăpăiața lui Cehov asemănarea nu e numai bătătoare la ochi dar

și profund semnificativ. Amîndouă aceste femei mediocre și inoculate suferă de un bovarism pe care caută să-l vindece prin adulter, prin snobismul preocupărilor artistice și prin iluzia că luxul vestimentar sau covorul scump pot transforma soția unui medic de provincie într-o ducesă. Amîndouă aspiră spre un sens mai înalt al vieții, spre o ieșire din lumea mărunță și lipsită de perspectivă a micilor burghezii și pentru aceasta folosesc mijloacele care sînt la îndemîna strîmtei lor înțelegeri. Ceea ce a însemnat protestul lui Flaubert însuși sau Cehov, în genial, au exprimat aceste femei în mediocru. Li s-ar putea adăuga Hedda Gabler, mai decis inadaptabilă, mai conștientă și tot atît de mărginită. E de ajuns să ascultăm o clipă glasul lui Flaubert, pentru a ne da seama de distanța critică a autorului față de eroina despre care a exclamat « Madame Bovary c'est moi ! » : « Emma se opri îndelung asupra mizeriei afecțiunilor terestre și eterna izolare în care inima rămîne învîluită » . — Imperceptibil, scriitorul ironizează această mic-burgheză snoabă care joacă în fața viitorului ei amant comedia marilor dureri metafizice cînd ea suferă din pricină mult mai terestre și mai prozaice. E cunoscută tendința oamenilor de a pune pe seama soartei, a vieții, răul care în bună parte decurge dintr-un sistem social nedrept. Emma Bovary poate face ușor o asemenea confuzie, și chiar cu sinceritate. Flaubert, nu. Literatura plictisului, da. Promotorii ei iau în serios spuselor Emmei Bovary despre « mizeria afecțiunilor terestre » și « eterna izolare în care inima rămîne învîluită » . Suprinzătoare apare de aceea observația lui Jean Bloch Michel care, după ce a enumerat printre strămoșii literaturii plictisului scriitorii ca Flaubert și Cehov — și aceștia efectiv au expus o temă asemănătoare, dar asemănătoare în măsura în care măgarul e un cal degenerat — descoperă o deosebire de loc neglijabilă : « Da, există o diferență profundă între lumea plictisului așa cum o vede și cum vorbește despre ea Kafka și Cehov, spre exemplu, și cum ne apare ea în literatura de azi. Pînă în prezent această lume a fost totdeauna descrisă polemic (. . .) Într-un anume fel, această lume fusese totdeauna obiectul unei denunțări, fiindcă scriitorii încercau să reprezinte situația personajelor în luptă împotriva acestei lumi. » Deși nu face nici o legătură între apariția temei plictisului și declinul societății burgheze și nici nu percepe « denunțarea » ca o critică adusă orînduirii capitaliste, criticului de la Preuves nu-i scapă această diferență « profundă » dintre opera unui Cehov, unui Flaubert, etc., și epigonii lor, — deși o pune pe seama unei atitudini diferite din punct de vedere metafizic și nu social. Și adaugă cu bun simț : « Dar noii romancieri francezi se găsesc într-o situație ciudată : ei sînt complicitii unei lumi cu care sînt în dezacord. Complicitatea lor nu este conformism, ea se naște din voința dusă pînă la extrem de a reprezenta cu exactitate o lume care nu le place. » Romanzierii noului val, care reprezintă cea mai recentă generație a unui filon literar quasi epuizat, zăgrăvesc fără bunăvoință lumea capitalistă, considerînd-o însă *lumea*, pur și simplu și manifestînd un sentiment profund de neputință, de dezolare, de capitulare în fața ei. Care sînt însă cauzele acestei descurajări totale ? Jean Bloch Michel consideră că această atitudine pur artistică se datorește. . . « eșecului » suferit de Sartre și de ideea unei literaturi angajate. « Putem socoti că desgustul provocat de o literatură care nu putea decît să cadă în predică a îndepărtat pe tinerii romancieri de orice altă căutare în afară celor de formă și i-a convins că polemica, denunțarea și demistificarea sînt intenții nesănătoase în literatură. Și se întîmplă că în același timp speranțele pe care oamenii generației lui Sartre le putuseră pune în acțiunile politice (Rezistența) sau în ideologii (comunismul) s-au prăbușit. » Iată așadar cum o acțiune politică de importanța luptei de rezistență a poporului francez devine în imaginația unui critic dela *Preuves* descurajatoare și cum o ideologie care după cel de-al doilea război mondial s-a cristalizat în existența unui sistem mondial socialist și a fost confirmată de prăbușirea sistemului colonial pe tot globul, reușește — după aceeași opinie — să desamăgească speranțele puse în ea. . . Dar logica eseistului de la *Preuves* nu poate fi întrecută decît de un alt colaborator de la *Preuves*. Într-un număr ulterior, Gerda Zeltner polemizează cu Jean Bloch Michel, care socotește totuși *La Nola* a lui Moravia, din același filon al literaturii plictisului, o operă polemică și construită într-o formulă de roman tradițional, și îl întreabă pe preopinent cu insidioasă ironie : « Faptul că sînteți obligat să discutați pe un singur și unic exemplu — *La Nola* — nu este un indiciu sigur că operele de critică socială au devenit rare astăzi și în romanul tradițional ? » În fața unei logici atît de desăvîrșite (dublate se pare și de o întinsă cunoaștere a literaturii contemporane), o singură constatare ar mai fi de făcut. Cînd polemizează între ei colaboratorii revistei *Preuves* e în zadar să te întrebî : cine are dreptate ?

GEORGETA HORODINĂ

Remarcabilul scriitor și estetician austriac Ernst Fischer, intelectualul autentic care, deși de origine burgheză, s-a alăturat încă din 1927 mișcării muncitorești, iar din 1934 face parte din Comitetul Central al Partidului Comunist din Austria, a devenit cunoscut în toată lumea mai ales datorită eseurilor sale scrise cu mare măiestrie.

Aceeași măiestrie o dovedește Fischer și în recenta sa carte *Despre necesitatea artei*, în care tratează probleme esențiale de teorie a artei ca problema originii artei, problema raportului dintre conținut și formă, problema curentelor artei burgheze și decadente, problemele artei din perioada de trecere de la capitalism la socialism, problemele realismului socialist.

În analiza pe care o face, pornește de la următoarea premiză: omul, prin natura lui, nu e un izolat, e o ființă socială și are sentimentul împlinirii doar în social.

Fischer vorbește despre «blestemul individualului», problemă atacată de cei mai diferiți gânditori cu cele mai diferite concepții despre lume, de budiști, teologi, mistici, de Goethe în *Faust* și Georg Büchner în *Lenz* de Schopenhauer în iraționala sa filozofie a voinței ș.a.m.d. Dar Fischer indică o altă cale de evadare din chinuitoarea închisoare a eului, și aceasta este identificarea cu socialul, socializarea omului printr-o orfinduire socială care anulează înstrăinarea economică și morală.

Fischer consideră că blestemul izolării atinge culmile în capitalism, că izolarea, izolarea mortală, e un fenomen caracteristic morbidității societății imperialiste. În consecință și dezlegarea blestemului izolării este o problemă socială, cu caracter de clasă, în ultimă instanță o problemă a revoluției sociale și nu o simplă problemă de estetică sau pedagogică. În capitolul *Artă și capitalism*, Fischer pornește de la conceptul de înstrăinarea esenței umane în societatea capitalistă, analizat de Marx, pe care își sprijină în fond considerațiile asupra artei burgheze.

Arta, pe lângă mijloc de comunicare înseamnă însă și distanțare. Pentru a demonstra aceasta, Fischer se referă și la teoria înstrăinării emisă de Brecht. Trebuie să spunem însă că Fischer consideră «înstrăinarea» și «distanțarea» caracteristice doar unei perioade de trecere, unei perioade în care mai există clase, mai dăinuiesc în om rămășițe ale înstrăinării capitaliste. El îl citează pe Brecht care arată că trebuie să se restabilească deosebirile sociale care pălesc în timpul plăcerii provocate de artă și să se anuleze «colectivitatea general-umană» care apare în artă datorită sugestiei și transpunerii. În afară de aceasta trebuie să se mai anuleze contradicția dintre sentiment și rațiune generată de capitalism. Prin înstrăinare (atât în ceea ce privește subiectul, cât și personajele) «realitatea trebuie să sară în ochi, să apară într-o lumină neașteptată, să fie ușor de recunoscut și susceptibilă de schimbare... În operele dramatice regulile de conviețuire a oamenilor să fie prezentate ca vremelnice și imperfecte».

În capitalism visul, spiritul, contemplația sînt rupte în mod chinuitor de viață, de fapte, dar prin această rupere, silită de viață, ele devin adesea mijloace de autoconservare, la început evadarea în vis constituie chiar, ca la clasici și romantici, un protest spiritual.

«Anonimatul forțelor economice — scrie Fischer — desființează relațiile directe dintre oameni, duce la înstrăinarea omului de realitatea socială și de el însuși. În lumea aceasta și opera de artă devine marfă, iar artistul un producător de marfă... Pentru prima dată în istoria omenirii artistul e un „artist liber“, o personalitate „liberă“, liberă pînă la absurditate, pînă la solitudinea cea mai glacială».

În romantism izbucnește «protestul pătimaș și contradictoriu împotriva lumii burgheze capitaliste... împotriva prozaicului, a agonisirii, a afacerilor, învîrtelilor, tocmeșilor».

Fischer deosebește cele două direcții contradictorii ale romantismului și se ridică împotriva interpretării simpliste mai ales a romantismului german pe care îl numește o «revoltă îndreptată spre trecut». În romantismul german, zice el, «se găsește prototipul tuturor direcțiilor contradictorii din sinul intelectualității lumii capitaliste, pînă la expresionism, futurism și suprarealism»... «dar să nu se uite nici că romantismul se împletește strîns cu realismul», și că un mare scriitor realist din perioada de decădere a burgheziei, Thomas Mann, își are rădăcinile adînc înfipte în tradițiile romantismului german, în scripitoarea lui ironie cu multe înțelesuri.

În continuare, Fischer analizează cu multă originalitate, fenomenele «artei pentru artă», impresionismul, naturalismul și diferitele aspecte ale decadentismului.

Așa de pildă e interesantă ideea sa după care din naturalism, care prezenta în primul rînd fața schimonosită, fracționată, dezgustătoare, abjectă a lumii capitaliste pornesc două direcții, pe de o parte una realistă, în măsura în care artistul arată creșterea noilor forțe sociale, pe de altă parte, una mistificatoare, simbolismul, psihologismul etc., care voia «să descopere dincolo de lucrurile materiale, dincolo de realitatea socială un tot misterios, sensul existenței».

O dată cu apariția acestei ultime direcții, se constată că omul devine mai puțin activ, fiind dominat de lucruri. Psihologii de pildă își întind *eroul* pasiv «pe un divan și îi palpează sufletul». De altfel nu rămîne din acest om decît o umbră inconsistentă, nu un om concret, cu care să poți comunica, ci o îngrămădire de complexe.

În concluzie, Fischer spune: «Dacă cercetăm arta și literatura burgheziei în decădere, distingem în *haosul scriitor* elemente comune; cele mai importante îmi par nihilismul, dezumanizarea, fragmentarea, mistificarea, fuga de social, evadarea într-o iluzorie *existență pură*, dorul după o colectivitate, după o „totalitate“ care e plasată de cele mai multe ori într-un mediu arhaic, mistic.

Unul dintre elementele de căpetenie ale acestei arte este despersonalizarea. Ea a preluat de la Rimbaud expresia: „Superioritatea mea e că nu am inimă“.

În esență e o pseudofugă de blestemul individualului, al izolării, o fugă de propriul „eu“, o evadare în impersonalul „se“, cum spune Freud. Se operează cu iluzia că dacă ai crede în acest „se“ ai putea face să vorbească pînă și obiectele, așa cum a încercat cu îndrăzneală Joyce în confuza sa carte *Finnigans Wake* să construiască o limbă ce se pretinde a vîntului, a apei, a elementelor. Dar, firește, nu lucrurile vorbesc, ci omul care li s-a pus la dispoziție»...

Fragmentarea, o altă caracteristică a artei burgheze decadente se afla în strînsă legătură cu exagerata tehnicizare, mecanizare, specializare. Rimbaud a fost primul care, în poezia sa, a distrus lumea și a clădit-o apoi din nou,

structurind-o după principii proprii. Poezia modernistă este un «montaj de fragmente eterogene» și un «iraționalism intelectual».

Fischer se ridică însă și împotriva simplificării: «pe cât e de incontestabil că decadența a favorizat această direcție, tot pe atita de incontestabil este și că astfel au apărut o sumedenie de noi mijloace și moduri de expresie. În cele din urmă și Maiakovski a fost un distrugător de forme vechi, iar metoda lui poetică s-a dovedit extrem de indicată să exprime noile realități specifice revoluției. Brecht de asemenea... a aplicat metoda fanteziei constructive...»

O altă caracteristică a artei decadente este mistificarea. Mistificarea problemelor sociale, rezolvarea conflictelor sociale printr-o căutare atemporală a «izvoarelor mitice» etc.

În capitolul respectiv, Fischer îl absolvă de o vină pe nedrept atribuită pe unul dintre cei mai de seamă scriitori care fac critica societății burgheze și anume pe Franz Kafka. «Dar nu întotdeauna transformarea aceasta a realității sociale într-o realitate fantomatică, de vis, pornește de la o concepție reacționară. Cele mai înfricoșătoare viziuni ale lui Kafka corespund întrucâtva cu realitatea socială, cu caracterul unei satire care acuză cu disperare... Kafka a cunoscut suferințele clasei muncitoare, dar nu i-a înțeles lupta, de aici provin limitele sale, sentimentul că nu ar exista nici o soluție».

În ultimul stadiu al capitalismului, care e plin de contradicții și a generat o artă decadentă, reacționară, au apărut însă și marii scriitori realiști «printre care — zice Fischer — n-am să-i socotesc doar pe Thomas Mann, Heinrich Mann, Lion Feuchtwanger, Theodore Dreiser, Sinclair Lewis, Roger Martin du Gard, ci și pe Marcel Proust și pe Robert Musil».

Artă burgheză nu mai poate ajunge la o nouă perioadă de înflorire. Nu fiindcă ar duce lipsă de talente sau de cunoștințe artistice, ci fiindcă artistul e lipsit de indispensabila perspectivă socială. Singura artă care progresează în vremurile noastre este arta clasei muncitoare, a realismului socialist, zice Fischer.

Denumirea aceasta dată de Gorki «a fost uneori rău înțeleasă». Ea nu înseamnă un stil unic, ci transfigurarea artistică a unui conținut social nou. «Realismul socialist nu e un stil, e o atitudine... Când spunem că e o *metodă* — afirmă Fischer — trebuie să băgăm bine de seamă să nu folosim sensul restrâns al cuvântului».

Interesant este ceea ce spune Fischer despre problema prezentării în artă a contradicțiilor și conflictelor din societatea socialistă. După el ar fi două feluri de contradicții: cele provocate de opoziția între capitalism și socialism și cele care se nasc chiar în procesul de dezvoltare a socialismului. Primele sînt antagoniste iar celelalte neantagoniste. Scriitorul socialist trebuie să aibă o conștiință foarte înaltă pentru a distinge just dialectica socială și pentru a nu uita niciodată în contactul lui direct cu viața, cînd îl impresionează sau îl supără ceva, că contradicția de bază a lumii noastre a fost și mai este contradicția dintre capitalism și socialism.

«Artistul socialist, care vede în lupta de clasă problema centrală a realității sociale, se află totodată față în față cu realități noi, ce-i drept influențate de lupta de clasă, dar necondiționate de ea; industrializarea masivă, tehnica, știința, orașele mari, ritmul, nenumăratele elemente care impun un nou stil de viață, trezesc noi emoții, noi sentimente, dau naștere la noi situații». Pentru a zugrăvi aceste aspecte noi, artistul trebuie să experimenteze noi forme și mijloace de exprimare și totodată să valorifice prelucrînd tot ceea ce e

bun în arta burgheză. Dar trebuie să fie cu mare băgare de seamă să nu preia și ideile morbide.

În ultimul capitol, în care vorbește de viitorul artei, Fischer își exprimă încă o dată convingerea că arta e necesară și nemuritoare. În societatea fără clase, ea își va împlini în sfârșit cea mai înaltă misiune. Atunci desființarea instrăinării și fragmentării, blestemul individualului vor fi rămas atât de departe în urmă, încât și arta va înfățișa «totala identificare a omului cu semenii lui, cu natura, cu lumea, fiindcă își va fi împărțit sentimentele, viața, existența cu tot ce este și ceea ce va fi; iar funcția artei se va extinde pe măsură ce se va lărgi sfera de activitate a muncitorului liber».

D. SCH.

PROCESUL
LITERATURII
DE
OPOZIȚIE
DIN R.F.G.

În toamna trecută, în ajunul ultimelor alegeri din Germania federală, a apărut în editura Rohwolt din Hamburg un volum colectiv al cărui titlu *Alternativa sau ne trebuie un alt guvern*, a stîrnit nenumărate comentarii. Printre cei care își spuneau cuvîntul în paginile volumului era scriitorul opoziționist Martin Walser precum și alți nouăsprezece reprezentanți ai «nonconformismului» vestgerman.

Pentru cei mai mulți este cît se poate de limpede ce înseamnă de fapt «democrația» vestgermană și numeroși sînt acei ce au simțămîntul neplăcut (stare sufletească ce pare a fi foarte răspîndită în Republica federală) că trăiesc într-un mediu nesănătos în care — cum se exprima unul dintre semnatarii volumului citat — «ministru de interne Schröder, elegant și tot atît de ambițios ca și confratele său de la ministerul Apărării, pregătește botnițe și cătușe ca să închidă, fără greutate, gura democrației. Pentru naștiții de ieri și de azi perspectivele sînt înfloritoare; Globke e un om onorabil care nu a căutat decît să împiedice catastrofa, în schimb, marxiștii și emigrații (și vai de cel care se face vinovat de ambele păcate) sînt puși la index, onoarea lor atîrnă de firul subred al renegării. Înalții prelați catolici tremură pentru existența occidentului creștin, obsedați de gîndul : comuniștii cei păcătoși nu trebuie să ajungă la putere . . . » Personaje de vază, al căror trecut are o pronunțată nuanță brună — arată semnatarii volumului — exploatează sentimentele patriotice, cochetează cu dreptul de autodeterminare și cu frontierele din 1939, ca și cum vechea firmă n-ar fi dat faliment. Și toți aceștia se bucură de cea mai înaltă protecție. « . . . E cel puțin tot atît de tirziu ca odinioară, la începutul anilor 30 » — avertiza Heinz von Cramer, unul din cei douăzeci de autori.

Încă din clipa în care împotrivirea intelectualilor vestgermani a început însfîșit să se manifeste mai pregnant — în toamna anului 1959 — prin semnarea de către o sută de scriitori și publiciști a unei declarații comune împotriva războiului din Algeria, s-a pus în mișcare și mașina de împrôscat noroi folosită de presa oficială a Bonn-ului. Publicistul în slujba lui Adenauer, Friedrich Sieburg, scria în *Frankfurter Allgemeine Zeitung* : «Cine cheamă laînesupunere față de lege și încă într-un ceas de mare primejdie, acela îndeamnă pe cetățean să se ridice împotriva statului. Puterea conducătoare are voie, ba chiar trebuie să se apere cu ghiarele și cu dinții împotriva acestor atacuri.»

Da, nervozitatea era mare și ea creștea tot mai mult în cercurile guvernamentale pe măsură ce mentalitatea nonconformistă protestatară a intelectualității cuprindea cercuri tot mai largi, influențată fiind de creșterea forței și prestigiului lagărului păcii. «Democrația» vestgermană a pornit curînd la acțiune împotriva intelectualilor incoezi, avînd gata pregătite «botnița și cătușele» pentru a stăvili orice împotrivire. Brecht a fost interzis, cărțile scriitorilor din Republica Democrată Germană, și așa puține

la număr, au fost scoase de pe piață. Einstein și Albert Schweitzer disprețuiți. După cum declară numeroși scriitori vestgermani, aproape nici unul dintre ei nu mai trăiește azi, din punct de vedere spiritual, în Republica Federală. Fritz von Unruh și Alfred Döblin au luat pentru a doua oară drumul pribegiei. Heinz von Cramer trăiește în Italia iar unul dintre cei mai de seamă poeți tineri ai Germaniei Occidentale, Hans Magnus Enzensberger a părăsit la sfârșitul anului trecut Republica Federală Germană.

Între timp, mișcarea opoziționistă din literatura vest-germană s-a integrat într-un front larg. Scriitorii opoziționiști își dau seama că au răspunderea de a lua atitudine și prin scrieri cu caracter politic. Realismul critic, reprezentat până atunci numai de foarte puțini autori (de pildă Günther Weisenborn, H. J. Rehfish, H. H. Jahn, iar de prin 1950 și de Böll și Koeppen) cunoaște o nouă înflorire. Operele lui Koeppen și Böll reprezintă o reluare a tradiției romanului umanist burghez a lui Gerhard Hauptmann, Leonhard Frank, Thomas și Heinrich Mann, Arnold Zweig. Primul roman al lui Heinrich Böll *Trenul a sosit la timp*, apoi *Unde ești Adame?*, *N-a rostit nici un cuvânt și Casa fără paznic*, ca și *Sera* lui Koeppen și *Moartea la Roma*, de același autor, marchează înflorirea nouă a realismului critic vestgerman în perioada de după război.

Critica socială a devenit din ce în ce mai activă în literatură. Vorbesc despre acest lucru drama lui Wolfgang Borchert *În fața porții*, romanul lui Kolbenhoff *Singe din singele nostru* sau cartea lui Hagelstange *Crezul venețian*. Înflorirea realismului critic e urmată, desigur, și de o recrudescență violentă a conformismului și anticomunismului, care încearcă să riposteze. Binteuie iar stafia războiului rece și numeroși intelectuali iau din nou drumul exilului.

Ca o reacție deviată ia naștere acum și un entuziasm bolnăvicios pentru expresionism, mai ales în poezie, deși influența sa e destul de puternică și în artele plastice. Poezii și romancierii expresioniști ca Gottfried Benn și Hermann Kasack se bucură de multă prețuire. Ca și în întreg Occidentul, moștenirea lui Franz Kafka e intens exploatată în spiritul literaturii decadente, dînd direcții diferite măiestriei artistice cu care acest scriitor a știut — la vremea lui — să sugereze existența apăsătoare, fantomatică și inutilă a intelectualului și a omului simplu în orînduirea capitalistă. În același spirit, curente literare americane, engleze și franceze (îndeosebi existențialismul și suprarrealismul) influențează direct literatura vestgermană. Existențialismul german (îndeosebi Heidegger), cu simțămîntul de neputință al omului în fața vieții și nimicnicia existenței mic burgheze, își fac evident simțită înînrurirea. O mare parte a criticii literare, orientîndu-se după criteriile idealismului subiectiv, impresionist, pierde complet posibilitatea unei aprecieri obiective ca *Arta interpretării* lui Emil Steiger sau *Îndrăzneala limbajului* de Fritz Martini.

Mișcarea de opoziție literară din Germania Occidentală la care ne referim, cu noul ei realism critic, nu trebuie privită ca un curent literar unitar, cu o concepție stilistică și politică comună, ca un curent opus tuturor manifestărilor de criză, ci ca o mișcare a unui grup distinct de scriitori protestatari de origine burgheză sau mic-burgheză, cu orientări diferite, începînd de la catolici cu vederi de stînga pînă la social-democrați de stînga. Adeseori reprezentanții acestui grup nu reușesc să se elibereze complet de influența ideologică și artistică caracteristică literaturii burgheze, în manifestările ei de criză. Ceea ce îi unește de fapt este atitudinea lor consecvent antifascistă, îmbinată de

cele mai multe ori cu critica ascutită la adresa primejdioaselor uneltiri puse la cale în Germania Federală.

Tragismul lor constă în imposibilitatea de a vedea o ieşire din această situaţie. Plastic e caracterizată această neputinţă de Günther Grass în *Toba de tinichea*: « Un popor foarte credul credea în Moş Crăciun. Dar Moş Crăciun era în realitate un călău... nu ştiu cum se deschid şi se închid robinetele de gaz, dar ştiu că gazul emană iar, sau emană încă... » Nimeni nu ştie ce e de făcut, cei mai mulţi sînt convinşi că literatura nu are nici o putere. În cartea lui Walter Jens *Literatura germană contemporană* se accentuează deosebi această stare de fapt: « Cine îşi mai inchipuie că ar combate în 1960, sentimentul de inutilitate, de slăbiciune politică, prin dispute literare? »

Poetul Günther Eich, e conştient, ca toţi ceilalţi scriitori ai acestui grup, de ameninţarea pe care o reprezintă imperialismul inuman. Articolul său *Puterea şi limba articulată* (Die Kultur, München dec. 1959) este simptomatic în acest sens. Pentru Eich, puterea este unul şi acelaşi lucru cu abuzul de putere. El, şi cei mai mulţi nonconformişti, nu văd că puterea neomeniei nu poate fi învinsă decît de forţa umanismului. Adepţii lui Eich sînt « cavaleri ai tristei figuri » oameni slabi, instinctiv potrivnici oricărei puteri, toţi acei ce nu se lasă înregimentaţi, singuratici şi excentrici în politică şi religie, nemulţumiţi şi cei săraci cu duhul, luptătorii pentru o cauză pierdută, nebunii şi neîndeminatecii, visătorii nefericiţi, neastîmpăraţii, toţi cei ce nu pot uita nefericirea lumii cînd ei sînt fericiţi. »

Cei mai mulţi intelectuali de acest fel stau pasivi, încremeniţi, ca iepurele hipnotizat de şarpe. Mulţi sînt incapabili de a înţelege forţa lagărului socialist ca esenţialul factor pozitiv ce poate combate forţa neomeniei. Şi, aşezaţi între două lumi, se consideră pe ei înşişi ca aflaţi în posturi pierdute, izolate, reprezentanţi ai unei a « treia modalităţi », intelectuali fără patrie, aruncaţi, fără voia lor, între roţile istoriei mondiale.

Şi Heinrich Böll, cel mai de seamă dintre scriitorii burghezi umanişti ai realizmului critic vestgerman, a făcut oarecum parte din această categorie. E drept însă că, atît el cît şi romancierul Christian Geissler, iau o atitudine mult mai pozitivă, care lasă să se presimtă apropierea unei hotărîri şi care, în orice caz, sînt pe cale de a învinge maladia cronică a indifferenţei ideologice. Asemenea scriitori luptă din greu cu rămăşiţele pesimismului şi nihilismului care se fac încă simţite în concepţia lor despre lume, în stilul lor.

Piatra de încercare a acestor scriitori este, în ultimă instanţă, atitudinea lor faţă de societatea în care trăiesc. Acceptă sau resping fără echivoc realităţile Germaniei de la Bonn şi ale ideilor şi mentalităţii pe care ea le reprezintă? Căci a nu lua atitudine faţişă împotriva acestora înseamnă a face o opoziţie pur formală. E cazul romancierului Hans Helmut Kirst şi a multor altora, pentru care opoziţia este doar o simplă mască, cu atît mai mult cu cît o anumită doză de nonconformism a devenit, ca să spunem aşa, de « bon ton ».

Adevărata şi consecventa mişcare de opoziţie în literatură e reprezentată azi de un grup variat de scriitori, cuprinşi în « Grupul 47 », întemeiat de scriitorul Hans Werner Richter, sau în aşa numitul *Kommaklub* (Clubul Virgula), fără a aparţine însă exclusiv acestor grupări.

De fapt, abia din 1959, o dată cu apariţia romanului Engelbert Reinecke de Paul Schallück putem vorbi de o nouă mişcare de opoziţie, pe care o reprezintă romanul lui Christian Geissler *Die Anfrage* (Întrebarea), romanul *Halbzeit* (Repriza) de Martin Walser, *Billard um Halbzehn* (Biliard la nouă

și jumătate) de Heinrich Böll, *Glanz und Elend der Deutschen* (Gloria și mizeria germanilor) de Ernst Glaeser, *Der Angstmacher* (Cel care inspiră frică) de W. Schilling, *Die Blechtrummel* (Toba de tinicheia) de Günther Grass, *Der Bananenkrieg* (Războiul bananelor) de H. K. Poppe, și ultimile scrieri ale lui Hans Werner Richter, Alfred Andersch, Günther Eich, Hans Magnus Enzensberger, Wolfgang Weyrauch, Karl Krolow, Arno Reinfrank și R. Scheringer.

Tema principală a celor mai multe dintre aceste lucrări este combaterea neonazismului. Vorbind despre neonazism autorii vorbesc în mod obligatoriu și despre condițiile sale istorice și sociale, și reflectează asupra cauzelor sale.

Înarmarea Germaniei Occidentale a constrins pe scriitori să treacă în revistă întreaga istorie națională pusă sub semnul militarismului prusac. Germania Occidentală este privită de scriitorii acestei mișcări de opoziție ca o reeditare a unei experiențe pe care istoria a aruncat-o la lada cu gunoi. Recunoașterea acestui fapt, care reprezintă un pas înapoi pe drumul istoriei, înseamnă o trezire a conștiinței contemporane la acești autori, deci o trezire la realitate.

Nu trebuie să credem că în felul acesta sînt înlăturate de la sine elementele negative, influența crizei ideologice, mentalitatea celei de a « treia modalități » și încercarea de a aplica cele mai diferite experimente stilistice decedente. Toate acestea sînt însă evident atenuate, netezindu-se astfel calea spre o luare de poziție hotărîtă.

Pentru cei mai mulți scriitori din acest grup rămîne însă actuală lupta împotriva propriului lor simțămînt de neputință, a refuzului de a lua contact cu forța organizată a clasei muncitoare. Limitele unei asemenea atitudini sînt reflectate desigur în literatura însăși, — și nu sînt de loc lipsite de interes asemenea remarci ale unui ziar ca *Times*: « În vestul Germaniei clasa muncitoare pare a fi dispărut aproape cu desăvîrșire din literatură. Oricît de boemi și de antiburghezi vor să fie scriitorii vestgermani, oricît ar fi ei împotriva lipsei de omenie ce caracterizează societatea modernă, ei rămîn totuși spiritualește într-o atmosferă pronunțat burgheză și sînt preocupați de probleme net distanțate de realitatea pe care o reprezintă existența clasei muncitoare ».

Și dacă această caracterizare nu se poate aplica lui Böll, Geissler sau Schallück și poate altora, puțini la număr, ea e de bunăseamă încă foarte potrivită pentru mulți scriitori din mișcarea de opoziție, care n-au depășit pînă acum nerecunoașterea, nevoită sau voită a forțelor reale capabile să pună capăt acestei lumi a neomieniei și crizei morale și spirituale, nici plătirea dezolantă într-un fel de vid social.

O consecință artistică a acestui mod de a concepe lumea este așa numitul « teatru absurd », foarte la modă în R.F.G.

Intr-un anumit sens, e înrudit cu acest teatru și romanul lui Günther Grass *Die Blechtrummel*, în care acesta folosește o tehnică specială a « distanțării ». (Pieseile lui Grass se situează în orice caz în categoria teatrului absurd.)

Distanțarea are, cum se știe, la Brecht, un conținut pozitiv, o tradiție progresistă. Ea urmărește să înlesnească spectatorului, prin detașarea de evenimentele ce se desfășoară pe scenă, procesul de gîndire, de meditare asupra acelor evenimente. În romanul lui Günther Grass însă distanțarea îngreunează procesul de cunoaștere și duce la o reprezentare deformată a faptelor. Deosebirea constă tocmai în concepția clară despre lume a unuia și lipsa acestei concepții la celălalt, incapabil să înțeleagă just oamenii și împrejurările și, în cele din urmă acoperindu-și neînțelegerea printr-o distanțare nefirească,

printr-un procedeu artistic pur formal, de deplasare a perspectivelor (ultimii 30 de ani din istoria Germaniei sînt priviți cu ochii unui veritabil monstru fizic și moral). Oskar Matzerath — personajul central al romanului — este un mic burghez ale cărui trăsături sînt exagerate pînă la de gust. Grass intenționează să critice în figura lui ipocrizia societății mic-burgeze. Este însă extrem de greu să critici monstrozitatea folosind mijloace monstroase. Se naște astfel un cerc vicios, în care autorul, identificîndu-se cu «eroul» și lipsit de o poziție fermă nu poate oferi decît cel mult efecte extravagante sau extravagante pline de efect. Astfel, strecurîndu-se printre clasele sociale cu vervă și dezinvoltură de bufon și cu mentalitate specific mic-burgeză, cartea lui Grass a devenit scandalul literar al anului și un «bestseller» de prima categorie, deși și-a permis o oarecare opoziție.

Orizontul mărginit, lipsa de perspectivă, care sînt caracteristice pentru literatura burgheză a Germaniei Occidentale, se întîlesc încă la o mare parte a opoziționiștilor. În felul acesta este aproape imposibil să închizi, așa cum desigur intenționează și Grass, robinetele de gaz, care în Germania Occidentală au început iar să umple atmosfera cu emanațiile lor otrăvitoare.

Aceeași perspectivă mărginită o întîlnim chiar și în romanul lui Martin Walser, *Halbzeit*. Și aici perspectiva povestitorului și eroului principal, mic-burghezul Anselm Kristlein, devine adeseori perspectiva autorului și, prin specificul său mic-burghez, o perspectivă atemporală, cu o pronunțată doză de intimism și erotism. Walser știe să spună multe despre procesele asociative în viața sexuală sau despre senzațiile încercate într-un ascensor dar nu poate explica prea mult adevăratul caracter al raporturilor sociale în Germania Occidentală. Un naturalism de tip nou, care speculează cele mai banale întîmplări cotidiene îl împiedică să vadă ceea ce este într-adevăr important, îl face să negligeze evenimentele contemporane, ducîndu-l la reprezentarea difuză a modului de a trăi și gîndi al unei anumite pătri sociale din Germania Occidentală. Anselm Kristlein este tipul intelectualului declasat, aproape complet dezabuzat și care, conștient de lipsa sa de însemnătate, e chinuit de complexe de inferioritate dar încearcă să se adapteze mediului și conștientizării. Existența lui e scindată într-o viață reală și alta iluzorie. Unicul sens al vieții pare a fi erotismul. Existența oferă un *singur* punct de sprijin: sexualitatea. Kristlein își trăiește de fapt adevărata viață în pat, găsindu-și aici împlinirea, în timp ce colindă prin spațiu și timp și sub înfățișarea făpturii sale superioare: Galileo Cleverlein. El trebuie să-și dovedească lui însuși într-un fel că există cu adevărat și are impresia că nu a trăit cu totul inutil dacă se afirmă și își găsește întrebuițarea cel puțin pe plan biologic. Căci în statul unde domină forța și brutalitatea, omului acestuia îi este cu neputință să se afirme din punct de vedere omenesc adică din punct de vedere social iar Kristlein — și cu atît mai puțin Galileo Cleverlein — nu e capabil să se împotrivescă acestei stări de lucruri. Tot ce poate face e să-și manifeste uimirea simplistă față de diferitele fenomene caracteristice statului lui Adenauer. Ce-i drept, Walser nu se identifică cu croul său principal în aceeași măsură cu Grass, ci apreciază cu ochi critic și satirizează mediocritatea și naivitatea lui Kristlein, depășind astfel naturalismul colegului său de breaslă.

Kristlein este omul însărcinat cu reclama în concernul Frantzke și în cîteva episoade — în deosebi acele în care concernul organizează o demonstrație de propagandă — el devine savuros. În curtea unei școli sînt expuse modele de rachete și avioane cu reacție; ofițerii dau explicații amănunțite. Masca țării inofensive, a țării «miracolului economic», cade deodată și

autorul ne face să simțim amenințarea, primejdia pe care acest stat o reprezintă. E adevărat însă că el rămâne oarecum la suprafață. Nazismul, reînarmarea, platitudinea, apar aici drept consecințe ale «miracolului economic», urmări ale surplusului de bunăstare. O bunăstare creată artificial, pentru a arunca praf în ochii poporului, ai clasei muncitoare îndoeșii, și pentru a da o notă de veridicitate basmului despre «colaborarea între clase».

Ca foarte pozitiv în romanul lui Walser trebuie considerat însă faptul că acest scriitor este unul dintre puținii anticonformiști care ia poziție împotriva anticomunismului. Și în alegerea de declarații pe marginea situației actuale din Germania Federală, declarații cuprinse în volumul amintit la începutul acestui articol (*Alternativa sau Ne trebuie un alt guvern*) Walser ia în această privință o atitudine fermă, contribuind prin scrisul său la demascarea multor minciuni și legende ale propagandei imperialiste și neo-fasciste.

Evident, orizontului istoric și social redus al romanelor de care vorbim îi corespunde și îngustimea perspectivei epice.

Ceea mai nouă lucrare de analiză critică a literaturii vestgermane, cartea lui Walter Jens (*Literatura germană contemporană*) caracterizează astfel «tânăra literatură germană modernă»: «...legea supremă e pretutindeni limitarea, limitarea, limitarea; reducere în loc de expansiune... scriitorul de azi, deși conștient de existența unor proporții și fapte gigantice, persistă în redarea măruntelor destine particulare. Acel ce nu a cunoscut, cel puțin în copilărie, credința în progres, nu va putea înțelege credința înaintașilor săi care socoteau că poți forma un întreg printr-o adunare. Limitarea e cuvântul magic al zilelor noastre. Nu ciclul, ci parabola oglindește realitatea. Nu romanul substanțial, ci acel incomplet, cioburile, fragmentul, mai pot simboliza lumea haotică, în perioada de trecere».

Caracterizarea aceasta a lui Walter Jens e valabilă în mare pentru concepția literară și ideologică a unei bune părți a opoziționiștilor. Acest mod de a privi lumea în fragmente este concretizat în romanul *Die Blechtrommel* de Günther Grass. Întreg romanul este, așa cum foarte bine l-a caracterizat criticul W. Liersch, un imens caleidoscop din care, atunci când îl studiezi atent, nu mai rămân decât cioburi de sticlă colorată.

Caracterizarea lui Jens e dezisă însă de îndată ce ne gândim la literatura celeilalte Germanii, a Republicii Democratice. Literatura acesteia e însuflețită de o concepție științifică despre lume și poate reflecta lumea în totalitatea ei, cu toate implicațiile istorice și personale, făcând înțeles în primul rând legile obiective de dezvoltare ale istoriei, ale societății și ale individului prin reprezentarea vieții de toate zilele cu multiplele ei întâmplări și evenimente.

Nu numai prezentul și trecutul sînt înfățișate în această literatură, ci întreaga existență, cu imensele ei posibilități și, prin urmare, viitorul însuși.

Ultimul roman al Annei Seghers, *Hotărîrea*, e un exemplu de valoroasă reprezentare epică a epocii noastre și, mai ales, a relațiilor dintre oameni în Germania scindată. Criticul burghez Walter Jens n-a știut să vadă în acest roman decît o împletire de «istoricism și reportaj» pentru că el nu vrea să recunoască posibilitatea unei legături intime, a unei identități între istorie și viața personală. E ceea ce îl împiedică să înțeleagă această carte a epocii socialiste, care, tocmai prin îmbinarea armonioasă a elementelor sociale, a istoriei, cu viața personală exemplară a eroilor, a devenit nu numai un roman valoros ci și un roman necesar pentru cunoașterea situației politice și morale din Germania. Ce e drept, un om care consideră istoria ca ceva «primejdios» și vrea să stea în afara ei, ca unii dintre reprezentanții opoziției literare din

Germania Occidentală, și care trăiește în afara claselor și a luptei între forțele păcii și cele ale războiului, nu e în măsură să înțeleagă ce s-a realizat în literatura germană contemporană din R.D.G.

Și în lucrările citorva scriitori vestgermani se constată de asemeni, în ultima vreme, o îmbogățire a conținutului datorită introducerii unor teme reale, oferite de viață, de istorie, datorită înfățișării vieții sociale. Nu e întimplător faptul că tocmai la acești autori începe să se cristalizeze o concepție despre lume care îi ajută să treacă tot mai vizibil de la critica fără perspectivă la o luare de poziție. Ne gândim îndeosebi la Heinrich Böll, Christian Geissler și Paul Schallück,

Ultimul roman al lui Heinrich Böll, *Biliard la nouă și jumătate* (1959) înfățișează continuitatea militarismului german din 1908 până în 1958. E limpede legătura dintre asociațiile de foști luptători, ce defilau pe străzi înainte de primul război mondial și asociațiile tradiționale din 1958, ale căror retrageri cu torțe, sub ochiul binevoitor al vreunui ministru de la Bonn, *preamăresc* spiritul militarist prusac. Important este faptul că rezistența împotriva imperialismului devine activă și la Heinrich Böll, punind sub semnul întrebării forma purei detașări lăuntrice. Rezistența aceasta e reprezentată prin familia Fähhmel, ale cărei destine, timp de trei generații, vorbesc despre însuși destinul națiunii, și prin mai multe figuri din popor, care duc o luptă activă mai ales în timpul dominației hitleriste.

Punctul culminant al rezistenței spontane, neorganizate, este gestul bătrinei Fähhmel — simbolic, ca multe alte aspecte din opera lui Böll, și prin aceasta intrucitivă neclar și cu variate semnificații — care se apropie de rezistența devenită conștientă pentru că include o conștiință a continuității istoriei.

Episodul este însă într-o ciudată contradicție cu ideile politice expuse în acest roman și pe care Böll le împrumută din cercurile catolice de stînga, preconizind îngăduința, pasivitatea. Böll folosește terminologia biblică și numește comportarea aceasta pasivă și îngăduitoare « jertfa mielului » (*Sakrament des Lammes*). Umanismul său e luat de la vechii creștini, ca opus « domniei bivoulului », (*Sakrament des Büffels*) prin care înțelege orice forță politică, ba mai mult, orice brutalitate omenească, în sens complet atemporal.

Contradicțiile acestea se explică prin lipsa unei ideologii constante, bine precizate. Böll plutește mereu în clar-obscur, în ambiguitate. Pozițiile și rezultatele o dată cîștigate sînt mereu pierdute, pentru că renunță el singur la ele, cu ironie. Mentalitatea aceasta se mai poate explica poate și prin falsă interpretare a dialecticii de către Böll a cărui convingere este: « Durabil e numai ce e trecător ». Adevărul e că ideologia caracteristică tinerilor scriitori opoziționiști vestgermani e reprezentată prin multe aspecte și în opera lui Böll, deși, așa cum am văzut, el e mult superior lui Grass sau lui Walser în ce privește înțelegerea fenomenelor istorice, și, cu toată lipsa de claritate a concepției sale istorice și a pozițiilor adoptate de eroii săi, lansează totuși un hotărît apel la acțiune.

Întocmai ca Grass sau Walser, Böll se izolează și el de mase, încearcă să se situeze între forțele sociale, între cele două lagăre. Efectul acestei poziții nefirești este, ca și la ceilalți romancieri, îngustarea perspectivei, prezentarea fragmentată a dezvoltării sociale, prezentare care recunoaște continuitatea dezvoltării imperialismului și militarismului dar nu vede forțele capabile să se opună acestei dezvoltări.

Böll nu introduce, ca Anna Seghers de pildă, istoria în destinele oamenilor și prin aceasta în desfășurarea acțiunii romanului. El evită tratarea directă,

Încercînd să înfățișeze totul în perspectiva unei singure zile, cît mai subiectiv cu putință, prin amintirile familiei Făhmel. Autorul nu arată deci procesul social obiectiv prin ceea ce aparține individului, prin unitatea dintre istorie și viață personală, ci face și din evenimentul istoric un act de conștiință, care se desfășoară o dată cu acțiunea romanului în decurs de 24 de ore și care îmbină adeseori, ca într-un vis, ceea ce e posibil cu ceea ce e obiectiv imposibil, pur subiectiv, devenind uneori greu inteligibil sau chiar obositor.

Romanele lui Christian Geissler și Paul Schallück, sînt și ele pline de contradicții, dar și ele se caracterizează printr-o îmbogățire, o adîncire a sensului istoric. Pe lîngă aceasta, romanele lor sînt poate mai aproape decît cele ale lui Böll de o limpezire ideologică, căci ele indică, fie și numai schițat, o cale de ieșire.

Ambele romane sînt critici fățișe și directe la adresa fascismului vechi și nou din Germania Federală, ambele încearcă să arate și să stigmatizeze continuitatea acestui fenomen istoric reacționar. În centrul acțiunii stă problema vinilor trecutului și a răspunderilor prezentului.

Romanul lui Paul Schallück *Engelbert Reinecke* (apărut în 1959), primul roman al literaturii de opoziție activă din R.F.G. demască neonazismul din școala vestgermană.

Tînărul profesor Engelbert Reinecke e exponentul unui proces de conștiință. Numit profesor la școala în care învățase și unde fusese profesor și tatăl lui, înainte de a fi trimis în lagărul de concentrare de la Buchenwald, el e hotărît să nu se mai gîndească la trecut și să rămînă pasiv și față de manifestările neonaziste, dar e atras fără voia lui în cercul acestor manifestări. Următoarea convorbire cu directorul fascist este concludentă pentru situația din această școală, reprezentativă pentru multe școli din Germania Federală. După o oră de clasă în care s-a vorbit despre ororile din lagărele de concentrare: « Dacă eu consider nimerit să nu rostim cifre exacte ci să vorbim numai de sute de mii, găsesc că e un act de nedisciplină ca tocmai dumneata să te încapăținezi a vorbi despre șase milioane ». « Domnule director, au fost șase milioane, șase milioane de evrei numai, pe care i-a ucis Hitler, fără a mai socoti pe ceilalți ». « Domnule Reinecke, nu-ți mai îngreuna și cu asemenea nimicuri situația pe care o ai în instituția noastră ». Dar Reinecke își dă seama că nu poate evada din spațiul și din timpul care i-au marcat și îi influențează existența. El se simte legat de trecut, de trecutul antifascist al tatălui său, pentru care optează fățiș.

Cartea lui Christian Geissler *Întrebarea* (primul său roman), a provocat un adevărat scandal în R.F.G. Autorul recunoaște că aceasta i-a fost de altfel intenția: « Trebuie să se nască o dispută, căci altfel nimeni nu se mai trezește. Și trezirea în această problemă mi se pare a fi vitală pentru noi... »

Amintirile sînt, după părerea lui, asemenea cărții stricate care începe să miroasă urît dacă stă prea mult și poate deveni otrăvitoare. Geissler pune cu vehemență întrebări asupra trecutului și, mai ales, asupra reinvierii trecutului nazist în Germania Occidentală. Iată de pildă întrebările în legătură cu Globke care — după afirmațiile propagandei lui Adenauer — « n-a vrut decît să împiedice catastrofa »: « Cum am intrat în SA și de ce nu mai sînt azi acolo, ci sînt ministru ? Cum am ajuns propagandist al urei de rasă și de ce nu mai sînt azi, ci sînt secretar de stat ? » Întrebările acestea caută să meargă pînă la originea lucrurilor. Căci, « ... atît timp cît în pivniță și în pod nu e ordine, camerele, fie ele pline de flori și lumină, nu sînt decît

depozite de praf de pușcă. Atît timp cît peste tot se aude ticăitul mașinilor infernale, nu! Trebuie să te refugiezi pe acoperiș sau în pivniță ca să scrii cel puțin broșurelele ce de mult ar fi trebuit să fie scrise: cum am intrat în SA...»

Tînărul fizician Klaus Köhler trăiește în Germania Federală și își dă din ce în ce mai bine seama cît de puține lucruri s-au schimbat, că pretutindeni, sub masca democrației, a cuvîinței, a «miracolului economic» rinjește chipul sinistru al fascismului, că fasciștii de ieri și de azi sînt liberi să facă ce vor, că preoții, ofițerii, profesorii și miniștrii duc țara spre un nou război. Tînărul intelectual Köhler ia asupra sa întreaga vină a trecutului și caută o cale de ieșire, către eliberare, către o nouă răspundere. În reflectarea acestei căutări, modul de a gîndi și de a se exprima al lui Geissler se cacterizează printr-o excepțională severitate, printr-o lipsă aproape exagerată de sentiment, care devine uneori lipsă de culoare și de căldură. Ceea ce urmărește el e să ancheteze, cu o logică strînsă, și pînă la capăt. Un cuvînt folosit de predilecție în această anchetă este «distinct» (și, prin opoziție «indistinct»), un altul este «distinghii»: facultatea principală a gîndirii. Geissler luptă împotriva iraționalismului renăscut, sau, mai bine zis, care a continuat să trăiască în Germania Federală, el luptă împotriva exploatării reacționare a «sentimentului» și a «prostiei supuse» exploatate mai ales în Germania, din perioada wilheminică și pînă în zilele noastre.

Geissler încearcă să înfățișeze, ca pe reprezentantul cel mai consecvent al gîndirii logice, al rațiunii, pe un comunist. Pentru un scriitor din Germania Occidentală, e un act de curaj. Trebuie să spunem totuși că personajul acesta, gîndit de autor ca pozitiv, ne apare mai mult un tip posomorît, sceptic și mizantrop. Se pare deci că Geissler nu a avut prilejul să cunoască un comunist adevărat. Ceea ce e însă important e faptul că Geissler își dă seama care din alternative e cea justă și, mai mult încă, include în ea și Republica Democrată Germană. Indicarea căii juste, fie chiar numai sub forma de chestionar, face din cartea lui Geissler un document important al literaturii germane din zilele noastre.

Influențe burgheze, atît pe plan ideologic cît și pe plan artistic, găsim însă și la acest autor. Așa, de pildă, acțiunea cărții este subordonată cercetărilor lui Klaus Köhler care caută pe ultimul supraviețuitor al unei familii de evrei distruse de hitleriști. Căutarea aceasta cuprinde o foarte mare parte a cărții, constituind scheletul acțiunii. Köhler pornește în această căutare împins de un sentiment de vinovăție. Geissler caută să ne facă a crede că prin destăinuirea, prin mărturisirile lui Köhler, care ia asupra sa întreaga vină, vina aceasta se poate șterge, remușcărilor sale dispărînd. Punctul acesta de vedere ne amintește de psihanaliză, de practica spovedaniilor catolice și e de altfel în contradicție cu tonul realist și net pozitiv al cărții.

Succesele realismului în literatura vestgermană, înregistrate mai ales după 1959, merg mîna în mîna cu lupta dirză împotriva celor mai variate și nefaste influențe ideologice, care împiedică realizarea de opere literare legate de viață: nihilismul, pesimismul și absența declarată a oricărei ideologii (ca la Grass și Walser de exemplu), existențialismul (la Schallück) sau catolicismul de stînga, (Böll) și Geissler).

Scriitorii aceștia mai trăiesc ca într-un fel de coșmar, coșmarul unei orînduiri în descompunere, în care conștiința creatoare a scriitorului se străduie cu disperare să reconstituie lumea și realitatea dar dispunînd de multe ori numai de mijloace morale și spirituale vetuste.

Mulți scriitori vestgermani din opoziție se desprind, încet și cu greutate, din lanțurile spirituale și artistice care li leagă de societatea burgheză, situându-se treptat pe pozițiile «umanismului militant» (H. Mann).

Trecerea la fapte, la acțiuni antimilitariste, înseamnă totodată o consolidare a pozițiilor artei, o revalorificare a conținutului, a obiectului romanului, a acțiunii. Criza romanului burghez a fost și este de fapt o slăbire a acțiunii.

Thomas Mann a lansat, încă din 1932, înainte de preluarea puterii de către fasciști, îndemnul de a se «renunța la sentimentalismele criminale și la ideologiile potrivnice vieții, pentru a ne îndrepta curajos privirile spre viitor. Lumea nouă, lumea socială, lumea organizată unită și rațională, în care omenirea va fi eliberată de suferințele umilitoare și inutile ce jicnesc onoarea și rațiunea, va fi opera acelei mari limpeziri spre care înclină încă de pe acum toate spiritele meritorii, potrivnice unei mentalități corupte, mărginite, mic-burgeze».

D. SCHLESASAK

Cine este Marcos Ana? Unul din milioanele de luptători spanioli, a cărui tinerețe au măcinat-o douăzeci și doi de ani de temniță franchistă. Arestat la vârsta de optsprezece ani, în 1939, pentru « vina » de a fi voit o Spanie nouă, suportînd un regim penitenciar barbar — a fost eliberat în noiembrie 1961 — Marcos s-a dăruit cauzei eliberării poporului spaniol cu o abnegație eroică. Fără a se fi afirmat ca poet înaintea arestării, Marcos s-a impus după aceea ca unul dintre cei mai de seamă poeți ai rezistenței maselor muncitoare din Spania.

Eul poetic al lui Marcos Ana este, ca și cîntecul popular, expresia unei umanități, nu a unui individ. Iar poezia sa este gemăt de durere și chemare la luptă, totodată. Poetul e un ins din marea masă a patrioților spanioli, un ostaș al libertății în lumea hispanică. Căci Spania cea adevărată este Spania închisă cu ziduri și zăbrele de fier, Spania exilului și a temnițelor, Spania prinsă în cătușele terorii franchiste, căreia numai forța sufletului tînăr și vigoarea nu i-au putut fi strangulate în lanțuri și în întunericul închisorilor. În numele acestei Spanii eroice, neîngenunchiată de dictatura franchistă, în numele acestei Spanii care n-a încetat să lupte și să năzuie, vorbește Marcos Ana. Cuvîntul lui se amplifică cu ecouri și rezonanțe ale tuturor celulelor și ale tuturor căminelor prăsițe de soți, frați și feciori. Ideea de patrie, visul de libertate, sentimentul că poetul are de parte-i poporul, îi tonifică conștiința și îi atenuează suferința temniței. Spania, cea rămasă credincioasă idealurilor revoluționare ale epocii noastre, Spania cea vie a minerilor și a milioanele de oameni simpli, a lui Garcia Lorca și Pablo Casals, palpită și iradiază în strofele, aprinse de speranța victoriei, ale poetului. Poeziile au un caracter epistolar și confesional, dar nu sînt niște *Triste* trimise din închisoare, ci manifeste aruncate prin ochiurile grătilor. Tonul este uneori elegiac, dar nu deprimant, al omului care se simte osîndit fără vină și căruia i-a rămas libertatea visului. Păcatul lui este de a fi vrut să umple cu stele « a inimilor oameni ». Pentru aceasta, poetul zace între grăti de nouăsprezece ierni, în întuneric, fără să se poată bucura de cele șapte mii nouă sute de nopți albastre cu lună. Poezia lui Marcos urcă pînă la cele mai înalte culmi ale emoției, plină de un patetism cald. Ea nu mai cîntă, ci condamnă regimul în care omului i se dă în stăpînire țarul închisorii. Teorarea, spaima, ating forme dementiale. O închiziție, mai feroce decît cea din trecut, purcede la urmărirea spiritelor rebele, călăuzite de lumina adevărilor epocii noastre. Pămîntul pentru deținut și-a pierdut proprietatea fundamentală — rotunjimea. Noțiunea aceasta desemnează pentru el doar curtea pătrată a închisorii. Pedepsele ating vîrste umane. Oamenilor li se ucide tinerețea, maturitatea, în întunecimile pămîntului. Unii se nasc și mor acolo. Închisoarea nu este o formă temporară de detențiune, ci a devenit un mod curent de viață pe pămîntul spaniol. Pentru că nu individul suferă o condamnare, ci speța noastră. Viața însăși e schilodită și mutilantă.

Trăiesc de-atrtea veacuri
zidit în pușcărie
că am uitat de lume,
de cum mai cîntă pomul,
de patima ce-aprinde
lubirea între buze. . .

(MI-E INIMA O CARTE)

Mai înfiorătoare decît în gravurile lui Goya, închisoarea franchistă este un eșafod pe care seucid oamenii cu încetul. În această beznă « criptă-n care mor și zorii », totul se stingea.

Tristețea care își lasă deseori aripa pe versurile poetului nu afectează credința sa în triumful cauzei revoluționare. Marcos Ana « denunță » tragismul infernal de viață din închisori, nu cere « îndurare ». El trimite oamenilor din afară, « liberi », « flamuri » de luptă:

Eu nu cer îndurare.
Eu dau flamuri.
Și trec din mînd-n mînd, tuturoră,
batjocorita inimă lovită
a-ntregului popor ce zace-n lanțuri.

(EU DENUNȚ)

Poetul are certitudinea că înțemnițarea nu l-a izolat de lume și detențiunea nu înseamnă încetarea luptei. Pereții celei vibrează la toate mișcările și frământările sociale. Freamătul mulțimilor nu a putut fi oprit să pătrundă pînă acolo. Poetul a rămas un ostaș al luptei sociale, un patriot care simte țara ca pe ființa cea mai dragă pe care nu o poate lăsa în durere:

De-a ta alături, Spania, mi-e gura
cu buzele de săbii încuiate.
Vrea să-mi îngroape cîntecele toate
sub lespezi de tăcere — dictatura.

(SPANIEI)

Speranța poetului în victorie este determinată de încrederea sa în destinele patriei. Poezia devine vibrantă, aprinsă, patetică. Marcos Ana nu cunoaște blazarea, pentru că nu se simte singur. El are alături un popor cu care năzuie împreună. Ceea ce constituie o dominantă în poezia lui este fermitatea atitudinii și credința în victoria revoluției. Poezia sa este o dăruire curajoasă cauzei poporului spaniol, o flacără aprinsă în permanență pe drumul luptelor sîngeroase pentru nimicirea dictaturii franchiste. Deși aflat singur în celulă, poetul se simte în mijlocul mulțimii luptătoare. Poezia lui cuprinde nu un singur suflet oprimat, ci un popor asuprit, o armată gata oricînd pentru luptă. De aceea, cîntecul lui e o tresărire de patimă revoluționară la nedreptățile din afară. Dar Marcos Ana înfruntă teorarea cu conștiința că mulțimea nedreptățită nu va putea fi supusă de nici o forță din afară.

Nu mai poate uraganul
de pereți, grillaje, gloanțe,
funii — nu mai e în stare
să ne facă iarăși vite!
Nu ne mai plecăm grumazul
Da, priviți la noi: în vreme
ce suspină porți și ziduri,
ani-ntîmpinăm în cîntec,
spargem « noaptea spaniolă »,
mîngîind prelung pe umeri
un neprețuit crepuscul.

(ROMANȚĂ PENTRU ORA DOUSPREZECE FĂRĂ UN SFERT)

Adevăratul patriotism se verifică în această luptă. Poezia lui Marcos Ana închinată patriei sale este de o emoționantă sinceritate, de dăruire totală, de credință și de sacrificiu pentru cauza poporului. Spania este cuvîntul sacru, icoana căreia se închină poetul. Spania este alinarea atîtor dureri din închi-soare, este mîndria lui supremă:

De-o mie de ori de m-aș naște,
de-o mie de ori încă dacă-n față
mi s-ar așterne drumurile tale,
de-o mie de ori, Spanie, măicuță,
tu m-ai vedea cu ochii, sărutîndu-ți
emblemele de luptă, fiu statornic
dorind să-ți fiu doar inimă și frunte!

(N-AU EI ZIDURI PENTRU ATÎTA FRUNTE)

Durerea Spaniei este durerea poetului. Nu lanțurile și cătușile care îi strîng gleznele îl dor, ci lanțurile dictaturii care a încins trupul patriei. Poetul plînge, prin propria durere, durerea patriei și suferința ei:

Aceia dintre fiii tăi, cei care
privindu-te, nu simt că-ndură crîncen
durerea că te văd nedreptățită
și chinul că ești patria durerii,
nu se cuvine numele să-ți poarte!
Li-s smulse rădăcinile din luturi;
ei n-au pămînt și nu mai au mîndrie,
iar steagurile-n gol și le împlîntă!

Poetul nu așteaptă ceasul eliberării lui, ci pe acela al eliberării patriei sale. În toate poeziile sale este o dăruire trup și suflet cauzei revoluționare și un sincronism de vibrații cu mulțimea din afară. Marcos Ana se simte înrolat într-o armată, un luptător care nu a depus armele. Versul trimis tovarășilor

săi de luptă este aprins de focul luptelor, nu e îndoliat de durere. Chiar și într-o poezie adresată soției sale, *Tăria dragostei*, poetul cîntă fermitatea credinței, și încrederea într-un ideal care îl face de neclintit :

*Credință, tu, a dragostei tărie,
poți vîntul doborî cu-o adiere
chiar dacă-n lanțuri zaci în pușcărie!*

Pentru că poezia lui Marcos este o poezie a zorilor roșii, a *dimineții* Spaniei, a *structurii de soare* a Spaniei de mîine. Aceasta nu este însă o notă messianică a poeziei lui Marcos. Revoluția, pentru a dărîma închisorile și a scoate țara din pătratul de sîrmă ghimpată, este o necesitate istorică a prezentului pentru poporul spaniol. Poetul se simte nu numai contemporanul Spaniei « în sînge », a Spaniei înlănțuite, ci și al Spaniei libere, al Spaniei roșii, triumfătoare. De aici, acel dublu aspect al poeziei lui Marcos : crisparea și durerea în fața Spaniei în sînge, mîndria și optimismul în fața Spaniei care va spăla rușinea veacurilor de nedreptăți.

Bucuria întîlnirii emoționale cu poetul spaniol o datorăm unui excelent traducător, Romulus Vulpescu. El a descoperit, cu vocația sa poetică, în arsenalul artistic romînesc, uneltele care pot să comunice pînă în cele mai sensibile cute frumusețea textului original. Vulpescu nu este un traducător care transpune textul dintr-o limbă într-alta, ci caută să comunice fluidul poetic al originalului. *Traduttore, traditore*, în cazurile cînd traducătorul e un falsificator, dar Vulpescu ne dovedește că a traduce mai înseamnă, deși acest lucru nu se vede la toți confrății săi, și a crea, a înțelege și a respecta frumosul.

MARIN BUCUR

Literature and Western Man este titlul ales de J. B. Priestley pentru o voluminoasă lucrare, cu multiple și complexe veleități: critică și istoriografie literară, eseu de filozofie a culturii, studiu de sociologie, încercare de portret psihologic al omului modern din Apus.

Autorul ne informează în capitolul introductiv că a pornit de la convingerea gravă a epocii de «supremă criză» prin care trece lumea burgheză denumită de el lumea modernă, de la constatarea că literatura devine «din ce în ce mai fărîmîtată și mai bolnavă», pentru că omul apusean este din ce în ce mai bolnav.

Omul apusean este nevrotic, afirmă cu amară luciditate Priestley și poate, o privire retrospectivă asupra literaturii create de acest om în decursul ultimelor cinci secole, o încercare de analiză a liniilor generale de dezvoltare a spiritului uman, poate o istorie a culturii — avînd ca punct de plecare Renașterea și mergînd pînă în zilele noastre, să ne ajute să ne înțelegem mai bine, să ne dăm seama unde am ajuns și cum să ieșim din impas.

Autorul se dovedește, conștient de dificultatea unei asemenea sinteze care să îmbrățișeze un domeniu atît de vast, romanul de la Cervantes la Dostoievski, Proust și Joyce, dramaturgia de la elizabetani și Molière la Ibsen, Cehov, O'Neill, poezia de la Shakespeare la Valéry, Yeats și Eliot, domeniu cu atît mai vast cu cît sub denumirea de literatură apuseană, Priestley anunță că are intenția să cuprindă și literatura scrisă de ruși și americani, proclamînd astfel — cu o discretă emfază, spiritul obiectiv al lucrării sale.

Nu este o operă de erudiție; «un tînăr — adaugă autorul, cu umorul său caracteristic — nu ar putea s-o scrie, fiindcă nu ar fi avut timpul să citească atît, iar un om bătrîn (Priestley este născut în 1894) care ar putea avea lectura necesară, ar avea și înțelepciunea de a nu se aventura să scrie o asemenea carte». Dar autorul nu a ascultat glasul înțelepciunii. De altfel, după cum se știe, Priestley nu este la prima lucrare de critică literară. Cunoscutul romanțier și dramaturg este și un foarte abil și agreabil minutor al genului atît de apreciat de englezi — eseu.

Ca eseist a și debutat în literatură, acum vreo patruzeci de ani, distingîndu-se apoi prin studii monografice și prin volumele de eseuri *Figures in Modern Literature*, *The English Comic Characters*, etc.

Lucrarea de față pe care Priestley a conceput-o ca o încununare a studiilor sale anterioare este desigur mai cuprinzătoare ca plan și proporții, dar în același timp mai limitată de o concepție anti-istorică, subiectivistă în interpretarea fenomenului literar, de explicații psihanalitice, de miopie politică, de incapacitate de a înțelege filozofia marxistă și funcția socială a operii de artă.

Toate acestea fac ca valoarea științifică a lucrării sale să fie foarte îndoielnică; cele mai izbutite pagini rămîn acelea în care talentul romanțierului

ne prezintă în imagini plastice Anglia Victoriană, Franța înainte de revoluție sau figurile unor scriitori ca Fielding, Voltaire, Cehov.

Priestley grupează întregul material în cinci capitole mari, care corespund în linii generale împărțirii unanim acceptate de istoriografia literară, dar introduce unele criterii personale, insuficient argumentate și care apar cel puțin bizare în periodizarea literaturii universale. Titlurile atribuite acestor capitole sînt de asemenea semnificative pentru interpretarea idealistă și psihologică sub care autorul ne prezintă majoritatea curentelor și operelor literare: *Globul auriu* (Renașterea), *Grădina bine rînduită* (clasicismul și iluminismul), *Umbrele lunii* (romantismul), *Țesătura sfîșiată* (realismul critic al secolului XIX). Capitolul *Modernii* (literatura secolului XX) este capitolul cel mai bogat în informații.

Dacă în definirea concepției despre lume a scriitorilor Renașterii eseistul ia ca motto cuvintele lui Pico della Mirandola care atribuie omului puterea nemăsurată de stăpîn al său și al naturii, conștiința de a fi locuitorul semei al unui pămînt rotund, scaldat în soarele cunoașterii, el nu ne explică apoi de ce acest « glob auriu » se transformă treptat în grădina ordonată și iarăși de ce grădina clasicismului « începe să fie năpădită de buruieni, de flori roșii sau albe de moarte care dau umbre fantastice, misterioase ».

Forțele motrice ale istoriei, schimbările economice și politice din structura societății îi apar lui Priestley tot atît de misterioase ca și evoluția literaturii care le reflectă. Nici una, nici alta nu par să se supună unor legi obiective, cunoscibile, iar istoriograful sau criticul literar nu poate decît să înregistreze unele apariții « fantastice » pe firmamentul culturii, ca o generație spontană — fără înaintași și fără legătură cu mediul sau cu solul pe care au crescut.

Anti-istorismul tipic pentru istoriografia literară burgheză îl duce pe autorul cărții *Literatura și Omul Apusean* la explicații și definiții dintre cele mai stranii. Astfel, clasicismul este pentru el o manifestare a conștiinței, iar romantismul a subconștiinței. Pe acest temei sînt declarați cu adevărat romanticii Wordsworth și mai ales Coleridge care aduce în poezie contribuția subconștiinței și se contestă calitatea de romantici unor scriitori ca Goethe, Byron sau Scott. De altfel, admite Priestley, literatura romantică nu s-a situat niciodată în centrul societății, a fost o literatură a unei minorități și treptat ca se va îndepărta tot mai mult de centrul vieții, va deveni din ce în ce mai ezoterică, culminînd cu desumanizarea artei proclamată de Joyce sau Kafka.

Pentru marii scriitori realiști, Priestley oferă sau explicații psihanalitice, găsind astfel « cheia » pentru opera lui Swift, Dickens, Thacheray, Flaubert sau Ibsen, sau descoperă că Balzac, Mérimée, Stendhal își ascund sub o mască realistă romantismul, sau în fine că protestul social al realiștilor critici nu e altceva decît « o adîncă nemulțumire, care aparține de fapt lumii lor interioare și care este proiectată asupra celei exterioare ».

Scriitorii sînt împărțiți în introverți și extraverțiți, iar unor curente diferite, cum sînt sentimentalismul german de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și expresionismul modern, li se atribuie aceeași natură: o răbufnire din adîncurile subconștiinței. Mesajul social și politic al unor opere literare ca aceea a lui Milton sau Gogol este cu desăvîrșire negat.

Cu aceeași lipsă de seriozitate, Priestley lipește etichete, formule « sintactice » care amintesc în chip regretabil de reclamele americane. (Gogol este un romantic răsturnat, întors în afară; Dostoievski este un Dickens fără geniu comic, dar cu capacul scos.)

Aceste procedee sînt completate de unele aprecieri formaliste, conform cărora Tennyson și Hemingway au drept merit principal acela de a fi mari stilști; primul e decretat un poet superior lui Byron, pentru că a avut «un talent mai mare în a potrivi cuvintele».

Cîțitorul observă cu neplăcută surprindere iritarea cu care J. B. Priestley, scriitor care și-a mărturisit adesea convingerile democratice, vorbește de apariția «masei orășenești» în universul literar al epocii noastre.

Aceeași iritare și lipsă de obiectivitate manifestă Priestley cînd încearcă să analizeze opera scriitorilor sovietici și cu aceeași neplăcută surprindere observăm cît de mult s-a îndepărtat autorul de părerile exprimate în cartea scrisă după ce a vizitat Uniunea Sovietică, *Visul tainic* (The secret dream — Londra, 1946), precum și în nenumăratele articole și discursuri din perioada 1940—1946, în care își arăta respectul și admirația pentru înfăptuirile socialismului.

E întristător să vedem un scriitor de talia lui Priestley influențat într-o asemenea măsură de propaganda anti-comunistă.

Astfel, deși Priestley ține să-și asirme independența de spirit, nepărtinirea în aprecieri și luciditatea curajoasă în denunțarea racilor care nacină tot mai adînc societatea burgheză și literatura ei, vîlăguită, desumanizată, morbidă, el însuși apare, fără să-și dea seama, ca un exponent al acestei culturi. Îi este înfeudat prin criteriile subiective, psihologice pe care le adoptă în critică, prin teama de masele care-și făuresc istoria, prin incapacitatea de a găsi o soluție.

Necesitatea imperioasă de a afla din experiența secolelor trecute o lumină pentru haosul prezent, revine iarăși în capitolul *Concluzii*, cu persistența unei obsesii. Ce e de făcut? Priestley își sfătuiește contemporanii să se întoarcă la religie: «numai religia poate purta povara epocii noastre». Dar, așa cum singur o recunoaște, secolul nostru e profund anti-religios, iar biserica e slabă și oportunistă, incapabilă să restabilească credința. Soluția finală, sugerată de Priestley, fără să zîmbească — de data aceasta se pare că umorul l-a părăsit — e să așteptăm și să ne comportăm astfel, ca și cum societatea noastră ar începe să fie stăpînită de religie...

Valoroasă doar prin cele citeva pagini amintite la început și prin unele observații lucide asupra literaturii decadente apusene, cartea lui J. B. Priestley nu-și atinge înaltul țel propus, nu reușește să dea o sinteză a literaturii universale și nici să tragă învățămintele care s-ar impune dintr-o asemenea dificilă tentativă.

LILIANA PAMFIL

CRONICA UNEI INSULE

Pasiunea lui Betty (turistă S.U.A.), septuagenară frenetică, provoacă dezordini la Torremolinos, mic port pitoresc de lângă Málaga. Pescarii refuză să mai iasă în larg. Și-au aruncat tricourile cirpite și umblă, eleganți, în costume de alpaga, cu cămăși și umpe de mătase. Betty îi răsfață, scaldându-i într-un torent de dolari. Ellen, tinăra ei prietenă, căsătorită cu un mare industriaș american și care o concurează serios, a atins o cifră de amanți record: 500! Discară, ea îl va ruga pe bărbatul ei, abia sosit de la New-York, să dea un banchet în cinstea acestei performanțe. Gerald nu știe nimic. Dar chiar dacă ar ști, n-ar avea nici o obiecție, pentru că el e cu adevărat un om *modern*, nu vanitos, răzbunător, ca spaniolii care, cum simt că încep să le crească coarneau — pun mina pe cuțit. Și Gerald va destupa tăcut sticlă după sticlă — el nu știe decât englezește — nepricepind de ce ceilalți rid, adresându-li-se când și când, stereotip, în stilul pozitiv, direct, yankeu: *Do you drink?* (Vrei să bei?) *Do you like it?* (Îți place?). În buzunar — are o sticlă de whisky de voiaj, personală. Beă de stinge.

Extravaganțele lui Betty însă sînt mai scandaloase. Constatind greva mundenă a pescarilor, comisarul poliției locale se prezintă înaintea milionarei și-i atrage atenția asupra acestui caz îngrijorător. «Domnule comisar — îi spune Betty, punindu-l la punct — eu am cheltuit într-un sezon, aici, în portul ăsta infect, o sumă de bani cu mult mai mare decât a investit vreodată într-o localitate provincială guvernul dumneavoastră de cînd e la putere. Dumneavoastră nu vă dați seama — a adăugat, malipoasă — că eu fac aici operă de binefacere?»

În fața acestui argument, comisarul tace respectuos și se retrage. Începînd cu faimosul «plan Marshall», ajutorul american, indiferent de ce natură și pe ce cale s-ar manifesta, produce în psihologia autorităților franchiste asemenea efecte groțeste, în spiritul cunoscutului film tragi-comic al lui Bardem.

Interzisă în Spania, cartea lui Juan Goytisolo a văzut lumina tiparului în Franța. Romanul e scris la persoana întâia din unghiul de vedere al eroinei principale, Claudia Estrada, veche falangistă, soția unui ziarist, franchist și el (un dezabuzat «trăim într-o cloacă — îi mărturisește el nevestei — nu mai avem nici o ieșire»), gata să capete un post diplomatic la Washington. Claudia nu-și mai iubește soful. S-a îndrăgostit de un bărbat impotent și iubirea lor crește exasperată, plimbată din hotel în hotel, într-o atmosferă morbidă. Din societatea cosmopolită hispano-americană care petrece la Torremolinos, mai fac parte: miss Bentley, o a treia americană, milionară și ea, în vîrstă de optsprezece ani și care a fost trimisă de părinți în Spania să învețe să danseze și să *pădnească* din *castaniets*; o pereche spaniolă, ea cam prostuță, el un gelos sumbru, «trouble-fête»; Laura, o detracată care se culcă oricînd și oricum cu toți bărbații prietenelor sale; o actriță, Dolores Velez, lesbiană refulată, ajunsă la o vîrstă critică și pe care bărbatu-său o înșela cu fete tinere, iar ea, bravînd, aparent cinică, suferă de fapt atinsă în orgoliul ei de ferecie frumoasă în declin. Ca să se consoleze, merge din bistro în bistro, însoțită de Claudia, cealaltă dezamăgită, căreia îi poartă o afecțiune echivocă, sau cu prietenul ei intim Fefé, un pederast, care îmbătîndu-se într-o zi, a schimbat la bursă cifrele lirei și dolarului, stîrnind un adevărat cataclism financiar, soldat cu sinuciderea unui acționar.

Toată societatea aceasta se agită, cuprinsă de panica urtului, gonită de golul ei interior. Se scaldă noaptea în mare, în piscine, într-o promiscuitate generală,

doarme toată ziua, noaptea se trezește și iar bea whisky cu apă de Seltz, și iar o pornește razna cu automobilele — intră în baruri, dansează, flirtează, într-un cadru erotic dement, se duce la luptele cu tauri, mai dă și prin «cîrciumi populare» apoi iar bea whisky, cu sau fără apă de Seltz. Autorul pune în repetarea sugestivă, mecanică, a acestui act o plictiseală enormă, posacă, din care emană un vid înspăimîntător. De fapt, eroul adevărat al cărții e chiar nimicul, neantul. În subconștientul ei, această lume presimte că i se apropie sfîrșitul și se grăbește să epuizeze toate voluptățile, aruncîndu-se cînd într-o parte, cînd într-alta, dezorientată, înotînd în marasm, incapabilă de a mai avea vreo senzație, destinele tuturor fiind marcate de o neputință radicală de a mai trăi.

Acest ultim roman al tînărului scriitor spaniol Juan Goytisolo refugiat la Paris, aflat la cea de a patra carte a sa, după *Jocul mîinilor*, *Doliu în Paradis*, *Sărbători*, mărturie emoționantă ale unei adolescențe obsedate de grozăviile războiului civil — e o cronică de maturitate, severă, scrisă cu o luciditate teribilă. a celor mai actuale realități ale regimului franchist.

Titlul e semnificativ. Acțiunea romanului se petrece în cadrul viligiaturistic «beau-monde» al unei Spanii dezolante, roasă de cea mai cumplită sărăcie, aservită total imperialismului american.

«Insula» e tocmai această rezervație, acest teritoriu izolat, plin de hoteluri luxoase, de vile, de baruri cu firme anglo-saxone, unde rarele apariții ale oamenilor simpli, zdrențăroși, infomețați, au ceva ireal și în care modul de viață de peste ocean crează un curent furios de snobism. Consecințele sînt dezastroase. Toți mimează nepăsarea, libertinajul, însă vidul nu poate fi umplut cu nimic. Acest vid îi torturează, devine o obsesie tiranică.

Romanul e o replică strălucită la acea «Dolce vita» de o inimaginabilă imoralitate, pe care neorealismul italian ne-a dezvăluit-o cu atîta forță. Această societate coruptă, revoltătoare prin cinismul, goliciunea ei, putrefiată pînă la ultima fibră, e condamnată la pieire — nimic nu o poate salva. La această încheiere — fără s-o mărturisească — ajunge și Goytisolo. El privește această menajerie cu un suris ironic, distant, cum se zbate, pradă celor mai abjecte fornațiuni, în cușca ei aurită, mulțumindu-se ca un memorialist fidel, să consemneze faptele, în stilul său clar, fluid, de o transparență rece, fără a îngroșa, fără a caricaturiza, pentru că întîmplările povestite grăiesc de la sine și ele egalează, dacă nu întrec chiar, prin realitatea lor nudă, cele mai înfricoșătoare viziuni ale lui Goya.

Critica progresistă apuseană stabilește un raport între cronică lui Goytisolo și romanul epistolar al lui Choderlos de Laclos. Dar înseși *Legăturile periculoase*, al căror interes, în ultima vreme, a crescut mult în occident — reacție simptomatică — pălesc în fața acestor «monstruoziități 1960». Există totuși o deosebire: în cartea lui Laclos, viciul are un caracter particular, limitat totuși; în *Cronica unei insule* el atestă o stare de descompunere generală. Oricum, aristocrația industrială a secolului XX se regăsește în aristocrația feudală de la sfîrșitul secolului XVIII.

Cercul a fost închis. În țările capitaliste, ora a sosit. În Spania, grevele au luat o amploare uriașă. Acest cerc va fi spart de revoluția maselor, care privesc, strînse în jurul «insulelor», desmățul celei mai nerușinate exploatare.

CONSTANTIN ȚOIU

ECOURI ROMINEȘTI

CU OCHI

DE

PRIETEN

TEATR

Cu o singură excepție (articolul regizorului german Maxim Valentin despre experiența teatrului său în montarea pieselor lui Gorki), cunoscuta revistă sovietică *Teatr* i-a consacrat României, în numărul pe luna iunie, întreaga rubrică «Teatrul peste hotare». Materialul este foarte bogat: articolul *Noul pe scenele românești*, semnat de Vl. Pimenov, redactorul șef al revistei, care ne-a vizitat țara în iarna aceasta, piesa lui V. Em. Galan *Prietenul mea Pix*, tradusă în limba rusă, și un interviu colectiv cu dramaturgii Horia Lovinescu, Lucia Demetrius, și Al. Mirodan, care au fost în această primăvară, oaspeții Moscovei.

Foarte semnificativ este articolul lui Vladimir Pimenov, bun cunoscător al teatrului sovietic. *Noul pe scenele românești* cuprinde o privire de ansamblu asupra stadiului actual al mișcării noastre teatrale și o judicioasă analiză a citorva dintre spectacolele vizionate la București.

La mii de kilometri de București, Pimenov scrie despre problemele teatrului nostru cu același interes și profundă prietenie cu care ar scrie despre «Mossoviet» sau «Vahtangov». Acolo unde e cazul, relevă aspectele negative pe care nu încearcă nici o clipă să le «expedieze» cu o reverență elegantă, și stăruie îndelung, cu o satisfacție nedisimulată, asupra realizărilor noastre, asupra tot ce este bun în experiența teatrului românesc. «*Îmi face plăcere să subliniez că în spectacolele pe care le-am văzut... pictorul, regizorul și autorul alcătuiesc un tot creator, că factura artistică a spectacolului a devenit modernă și prin concordanța ei cu noile principii estetice, și prin găsirea acelor detalii caracteristice vieții de azi, și prin capacitatea de a seiza esențialul, și prin crearea unei atmosfere moderne, și prin faptul că decorurile contribuie la dezvoltarea mai adâncă a conținutului de idei al operei, și pur și simplu pentru că actorilor le e mult mai comod și mai plăcut să joace într-un spectacol a cărui punere în scenă nu mai reprezintă un scop în sine, ci este un element constitutiv*» — spune Pimenov în concluzia principală a articolului său.

Entuziasmat de noul Teatru de Comedie, condus de artistul poporului Radu Beligan, el îi consacră o mare parte a însemnărilor sale. Teatrul lui Beligan percepe cu acuitate adevărul vieții — scrie Pimenov — desprinde limpede țelul satiric, folosește convenționalul nu ca pe un feteș, ci pentru a îmbogăși realismul, și deși apreciază mult gustul regizorului, nu face din el un cult, crede în lăturile luminoase ale sufletului omenesc și în triumful lor moral. «*Prin comedie — spre inima omului, fără sentimentalism, fără morală plicticoasă*...» Pimenov apreciază omogenitatea colectivului de actori, spiritul tovarășesc, colegial, care domnește în acest teatru.

Analizând spectacolele vizionate la Teatrul de Comedie, Vl. Pimenov are în vedere nu numai regia, jocul actorilor, ci se oprește și asupra dramaturgiei (observația este valabilă pentru întregul articol, deoarece criticul sovietic urmărește îndeaproape căutările și realizările dramaturgilor români), asupra măsurii în care ea reușește să fie în pas cu realitatea, lată ce spune el, de exemplu, despre piesa lui V. Em. Galan, *Prietenul mea Pix*: «*Lupta care se duce în piesă este cu atât mai interesantă și mai actuală, cu cât în ea nu există așa numitele personaje negative, care provoacă rău în mod conștient; pur și simplu, azi nu mai poate fi tolerată nici cea mai mică fisură în conștiința oamenilor, vechile norme morale nu mai sînt posibile*».

Dintre spectacolele «Naționalului», «mindria României», teatru unde «sînt concentrate cele mai bune forțe ale artei naționale, teatru al tradițiilor glorioase, care se dezvoltă astăzi creator», Pimenov evidențiază în mod deosebit piesa *Apus de soare* în care excellează artistul poporului George Calboreanu.

Cuvinte elogioase sînt spuse și la adresa spectacolului *Belnavul închibulț*, a cărui regie o semnează Sică Alexandrescu. Alexandrescu îl face actual pe bătrînul Molière — conchide Pimenov.

În însemnările rezervate Teatrului Municipal «Lucia Sturdza-Bulandra», criticul sovietic evidențiază operativitatea colectivului român care a pus în scenă *Al parulea* de C. Simonov (cînd piesa încă nu se juca la Moscova), locul important care se acordă dramaturgiei române contemporane și marea reușită pe care o reprezintă *Copiii soarelui*, «Este realmente o mare

realizare a teatrului, o contribuție serioasă atât la istoria interpretării operelor lui Gorki, cât și la istoria artei teatrale ».

În sfârșit, vorbind despre *Nila* de Salinski, prezentată pe scena Teatrului pentru tineret și copii, Pimenov subliniază caracterul combativ, eric, educativ, al spectacolului și măiestria cu care interpretează rolul principal actrița Olga Tudorache.

Interviul colectiv cu Lucia Demetrius, Horia Lovineșcu și Al. Mirodan este un prilej de dezbateri a problemelor care-i preocupă pe dramaturgii români, de trecere în revistă a noilor realizări ale dramaturgiei noastre și de discutare a unor aspecte variate ale fenomenului teatral de la noi.

IULIA SCUTARU

« MEȘTERUL MANOLE » ÎN POLONIA

A apărut recent la Varșovia un volum de poezie populară românească, intitulat *Meșterul Manole*. Dacă în eforturile de mai bună și mai profundă cunoaștere reciprocă între țările socialiste, un loc de seamă îl ocupă traducerea din literatura clasică și contemporană, fără îndoială că traducerea folclorului constituie o carte de vizită dintre cele mai elocvente.

Varietatea și bogăția folclorului nostru, semnificația lui social-politică și etică, comorile de umanitate pe care le conține, toate pledează în favoarea utilizării sale drept sol al nostru peste granițe.

Și dacă măsuri importante s-au întreprins și până acum în acest sens, nu putem dori decât ca ele să se înmulțească și ca traducerea de acest fel, publicată în diverse țări, să constituie un îndemn pentru realizarea lor acolo unde ele n-au fost inițiate încă.

Volumul de folclor românesc în limba polonă a apărut în condiții dintre cele mai bune, vădind competența și grija deosebită a celor care s-au ostenit să-l alcătuiască. În selecția întreprinsă, Duzsa Czara Stek, care a întocmit și cuvântul introductiv, s-a străduit să reflecte varietatea folclorului nostru, acordând un loc firesc diverselor genuri și specii: alături de genul liric ilustrat prin doine, cîntece de dor și dragoste, de poezii satirice și sociale, alături de cîntece rituale, aflăm în acest volum un număr însemnat de balade: *Miorița*, *Meșterul Manole*, *Toma Alimoș*, *Corbea*, etc. Alcatuit astfel, volumul are meritul de a oferi poporului polonez o imagine reală a producției noastre folclorice de pe tot cuprinsul țării, a trăsăturilor sale specifice și originale, de la formele cele mai vechi (cîntece rituale și colinde), până la creațiile epice ilustrând lupta poporului împotriva asupritorilor, domnitorilor și boierilor.

Dificultăți dintre cele mai mari a avut desigur de împlinat talmăcitorul: Jerzy Fikowski, pentru a păstra nealterat conținutul și forma poeziei noastre populare, pentru a găsi echivalente poetice unor imagini pe cât de proprii limbii noastre, de inedite în simplitatea lor, de familiare pentru noi, pe atât de greu transmisibile într-o limbă străină. Credem că a reușit în cea mai mare măsură, păstrînd tonalitatea generală și atmosfera fiecărei poezii în parte, ceea ce este, poate, lucrul cel mai dificil de redat și constituie însăși cheia succesului. Talmăcitorul polonez nu renunță, însă, nici la fidelitatea de nuanță, la expresivitatea obținută pe calea metaforei specifice graiului nostru popular, pentru care se străduiește să afle corespondențe.

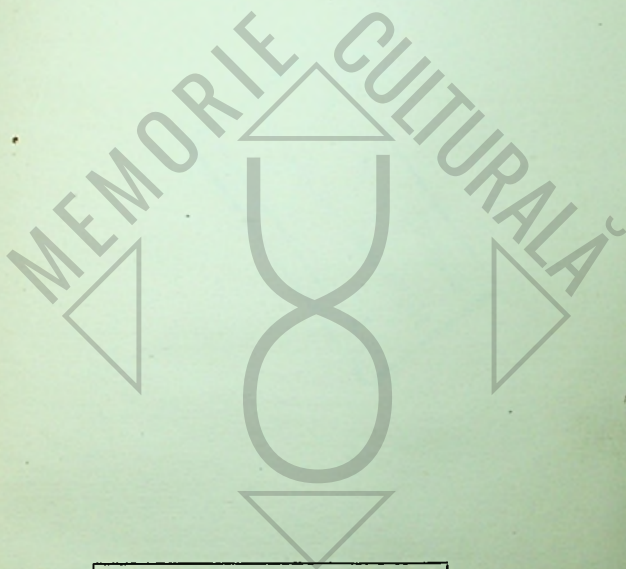
Cu discernămint și sensibilitate sînt păstrate caracteristicile stilistice ale poeziei noastre populare, interjecțiile care marchează izbucniri lirice, inversiunile subliniind caracterul nemijlocit al confesiunii (jelui-m-aș și n-am cui), repetiția care acordă mai multă pregnanță protestului social (biru-l greu, podveada grea), precum și elementele de floră și faună specifice folclorului românesc. Formele lexicale de origină slavonă prezente în poezia noastră populară, trecute fără ostenție în talmăcirea polonă, îi sporesc expresivitatea.

Cuvîntul introductiv semnat de Duzsa Czara Stek este un ghid util pentru cei ce vor parcurge paginile cărții, de aceea nu putem decât regreta erorile tipografice care au dus la transcrierea greșită a numelor lui Anton Pan și Alecu Russo (a căror binecunoscută activitate în domeniul folclorului este subliniată de autoarea prefeței).

Lucrarea se bucură și de o prezentare grafică deosebită, editura folosind un format elegant, o hirtie de calitate superioară și încredinșînd-o pentru ilustrații unui grafician care se arată talentat și plin de originalitate, deși uneori nu într-un total credincios specificului românesc.

OLGA ZAICK

<i>Tehnoredactarea</i>	: Andronica Popescu
<i>Corectura</i>	: Lida Igiroșianu

Tiparul executat la Întreprinderea Poligrafică nr. 4